

C. LEONEANU-BRATEȘ

SCRISOARE PENTRU TOVARĂȘUL STALIN

*Săteancă-s,
Din satul culcat
Printre vîi. . .
Și asta mi-e prima scrisoare. . .
Ți-oiu scri-o citeț,
Ca s'o poți desluși,
Tu, STALIN, iubit de popoare!*

*La noi,
Lângă Jii,
Sînt mai multe femei
Ce 'n suflet au dragoste vie
Să 'nvețe mai repede,
Mai cu temei,*

Să poată și ele să-ți scrie. . .

*Să-ți spunem
Cam vrea să-ți aducem în dar,
Noi toți ce muncim
Pe ogoare,
Un semn despre munca
Cu rod înmîit,
,
Ce-o facem, acum,
Fiecare !
Am vrea să-ți aducem
Un gând luminos
Din calea pe care-am pornit-o,
Să simți cât ne-a fost,
Cât ne e de folos
Lumina ce ne-ai dăruit-o!*

C. LEONEANU-BRATEȘ

*Am vrea să privești
In uzinele noi
Cum norma se 'ntrece
Pe sine,
Să-ți spună tovarășa dela războiți
Cum țese mai mult
.Și mai bine. . .*

*Și mult am mai vrea
Să privești
Cum la noi,
Atica și stamba
Din stive
Ne 'mbracă,
Pe cele ce-am fost în nevoi,
Prin nouile cooperative...*

*Copiii
Li creștem,
Aidoma cu cei
Din țara ta, mândră și mare
Să știe lovi în dușmani
Și mișei,
Cu ură
Și fără cruțare.*

*Mereu
Steagul tău, fluturând peste zori
Și steaua pe Kremlin
Arzândă,
Au fost pentru noi,
Pentru cei muncitori,
O goarnă,
Vestind o izbândă.*

*Izbânda acelor ce au fost asupriți
Luptând lanțuri grele
Să sfarme,
Să 'ngroape trecutul de beznă,
Uniți,
Ca 'n veci el să nu se întoarne.*

*Kubanul te cântă
Și-Ucraina la fel,*

DE ZIUA LUI .

*Când spicul s'apleacă în soare
Și 'n luptă chinezul
Te cântă și el,
In drumul spre descătușare.*

*Că tu pentru noi
Luminezi ca o stea,
Pe calea cea plină
De roade.
De aceea ascult azi,
Cu inima mea,
Ascult cum te cântă
Noroadе.*

*Eu, astăzi
Mai mult decât eri, voiu porni
Cu brațul puternic —
O stâncă —
Republicei mele să-i Țes bucurii
Și Ție
Iubire adâncă!*

*Eu nu știu să scriu
Chiar așa cum aș vrea,
Că, vezi_κ
Nu sunt meșteră mare,
Dar tot xe am scris
E din inima mea,
Gătită cu flori
Și cu soare.*

ION SEREBREANU

DE ZIUA LUI...

*Din brumă cușmă de pandur își face,
Pe umeri svârle-a soarelui desagă:
Tot satul strâns în albele cojoace
Pe jos ar bate înspre Stalin calea'ntreagă.*

*Ca mingea sare 'n sus cu bucuria
In poala sărbătorii Gheorghieș,
Și, copăcel privind fotografia,
Să-i ia luleaua 'ncearcă, dar dă greș.*

*Zâmbește Stalin tancului — din poză —
Văzându-l cum se mânie pe el
Că nu-i poate lua cu mâna roză
Luleaua fumegând: inel-inel.*

*In casă, vorbele țesute simplu, sună. . .
Și-un nume drag rostit e 'n caldul grai.
La 'mbeșugata masă ce ne-adună
A poposit și soarele bălai.*

*Ne amintim de ea când a fost goală:
Spre cer crăpa pământul mii de guri,
Dar n'au trecut prin veri ploii de beteață,
Și n'au foșnit nici spice sub custuri.*

*Atunci, frățeste, Stalin ne aduse
Cuptorul dragostei de pâine plin.
Puteri ne-a dăruit spre-a fi răpuse
Uneltitoare planuri de venin.*

*Noi înălțăm gospodăria nouă.
Mașini, cătușe de răzoare ard,
Cu noi de bucurie poartă rouă
In gene-al colectivelor stindard.*

*Vorbim: «Pe Stalin l-am simțit prin grane,
«Mergând la seceriș cu noi în pas.
« Tractorul dat de el ne strânge pâine,
« Și glasul lui e al dreptății glas».*

*De-aceea poate și la masă, iată,
Când svonul dă prin ramuri de salcâm,
Noi așteptăm. Privim cu toți de-odată:
Mai mult, pe masă sade un tacâm.*

*Că 'n sat la noi privind pe cel ce-i oaspăt
Un obicei de vremuri vechi i-adus:
Tacâmul, lângă flori cu miros proaspăt,
De ziua lui, lui Stalin i-a fost pus.*

VIERS DE FOC SĂ AI . . .

VIRGIL TEODORESCU

VIERS DE FOC SĂ AI . . .

*Viers de foc să ai,
scăpărări de soare
gresii de amnare
fulgere de Mai,*

*vuet de păduri
împletit în coarde,
boarea care cade
peste arături*

*și un miez deplin :
viața s'o despici
slavă să ridici
Marelui Stalin.*

*Tu, cârmaci și plug
și oțel în oameni,
tu culegi și sameni
pace și belșug.*

*Risipești în vânt
neguroase săbii
și trimeți corăbii
de nădejdi și-avânt.*

*Ca'n atâtea **dați**
genial și simplu
uriaș ca timpu'
drumul ni-l arăți.*

*Și 'n vâltoarea grea
brațul de oțel
a rămas o stea
pavăză **și** țel:*

*fiarele-ai sfarmat
viața-ai apărat-o —•
și acuma iat-o,
crin învolburat,*

*cum din roșii flamuri
freamătă un imn :
proaspetele ramuri
Marelui Stalin.*

*Voi vulturi și brazi
comuniști, tovarăși,
ne conduce azi
Marele Tovarăș!*

*Și în jurul nostru
sunt popoare'ntregi,
deschizându-și rostul
făurindu-și legi.*

*Viers de foc să ai,
scăpărări de soare
gresii de amnare
fidgere de Mai,*

*vuet de păduri
împletit în coarde,
boarea care cade
peste arături*

*și un miez deplin :
viața s'o despici
slavă să ridici
Marelui Stalin.*

RADU BOUREANU

ÎNTÂLNIRE

*Când brazii în Decembrie sunt fusuri mari de tors
înfășurați cu neaua ce stă sub ei velință,
La bolșevica, marea, întâia conferință,
întâia oară s'au întâlnit la Tammerfors.*

*întâia oară munții au stat așa aproape
Privind din piscuri viața în timp desfășurată,
Doi vulturi mari văzduhul l'au despicat deodată,
Cele mai mari corăbii s'au întâlnit pe ape.*

*S'au întâlnit acolo în iarna din Finlanda
Să urce 'n arca luptei cu viitoru 'n vintre,
întreaga omenire care trudește între
Laponii cei din Arctic și negrii din Uganda.*

*Ca pe un cerc de tablă să 'ndoaie equatorul,
Doi uriași un altul din somn vor să trezească,
Cu el să schimbe vremea și scoarța pământescă;
Ei știu că uriașul din noapte-i muncitorul.*

*Cum fluviile din deltă 'n izvor nu s'au întors,
Ei știu că nici trecutul din moarte nu se 'ntoarnă,
Ei au luptat alături—puternic glas de goarnă
Să sune întâlnirea de-atunci din Tammerfors.*

*întâia oară mâna și-au strâns-o în Finlanda
Prin dușmănoase valuri au luat aceeași luntre,
Făclia libertății suind s'o poarte între
Laponii cei din Arctic și negrii din Uganda.*

ALFRED MARGUL SPERBER *)

S T A L I N

*Sta de veghe cineva
când gemea pământul încă;
poarta zorilor vedea
chiar în miez de noapte adâncă.*

*I-a fost leagăn piscu'nalt
al lui Prorneteu; și-asameni,
pentru viață a luptat
și luminează pentru oameni.*

*Flacăra el și-a aprins
dela Marx și Lenin, vie :
de cătușa grea învins
nici un om să nu mai fie.*

*Către Lenin, a 'mplinit
cu credință jurământul,
prin furtună a slujit
omul, de pe 'ntreg pământul.*

*Viața-i: faptă, gând adânc,
îndrăzneală înțeleaptă.
Omenirea luminând,
vorba-i taie cale dreaptă.*

*Ostile muncitorești
steag îl au, urcând în soare.
In colhozuri îl găsești,
și' ntre 'naltele cuptoare.*

*Lui, mereu nepieritor
Șaptezeci de ani să-i numeri?
Nu ! întregul viitor
El îl poartă dârz pe umeri.*

*) Poet de limbă germană din R.P.R.

*Știm noi oare pe pământ
vre-o măsură potrivită
pentru cel ce timpu-a frânt,
spre o lume 'ntinerită?*

*Glasuri se 'mpletesc în cor;
Slavă ție Stalin, slavă!
Peste vremi biruitor
cântecul revarsă lavă.*

*Către pace să ne 'ndrumi
peste lumea care apune.
Roșe floare-a 'ntregii lumi,
înflorește, Uniune!*

(În românește de
Veronica Porumbaeu)

HORVATH ISTVAN

TOVARĂȘUL STALIN

*Depart ești, dar — stând de pază -
Cald brațul tău, ne îmbrățișează.
Cu drag mă uit spre-a ta privire ;
Străluminează 'ntreaga fire.
Văd fulgerele minții tale
In ochii-a mii de milioane.
In graiurile lumii toate
E-al tău cuvânt. A ta dreptate
Poruncă e în judecata
De veacuri dusă — și răsplata.
Făptura-ți printre noi veghează,
In noi e-a slăvii tale rază.
Dreptății tale stăm temeii
Cei ce 'n sudori, de dragul ei,
Luptarăm — și, mai 'nalți ca norii,
Prin tine făurim victorii.*

LUI STALIN

*Tu mințile ne-ai încălzit
Cu-al luptei foc neîmblânzit
Și inimile, între ele,
Ni le-ați legat — verigi de-oțele —
Voi: Lenin, Stalin*

*La 'ntrunire,
Când glâsuesc, spre-a ta privire
Trec ochii toți, tovărășești.
Ești printre noi, și-al nostru ești!
Precum ai învățat-o tu,
Fetița mea mă 'ntreabâ-acu.
Și-a mea tovarășă-mi grăește
Senin, la fel: tovărășește.
Dar când, vorbind cu foc cât zece,
Nu mai putem să ne 'nțelegem,
Fugim toți trei spre-al tău cuvânt
Și ce spui tu, rămâne sfânt.
Ca un copil pe-al său părinte,
Te 'mbrățișez, Stalin, fierbinte,
Cum prin a ta ne 'nvinsă vlagă
Imbrățișa-vom lumea 'ntreagă.*

BARDOS B. ARTHUR

LUI STALIN

*Deși-mi sunt morți părinții, eu, totuș, nu-s orfan,
căci patria-mi dă pâine și cântecul deplin,
iar glasul vieții mele — mari aripi — l-a deschis
acel ce ne conduce și dascăl ni-e: Stalin.*

*Cuvântul lui adapă, senin, și-alte popoare
pe care tirania tot le mai strânge 'n funii
și unde muncitorii n'au patrie, nici uzine,
e stea în noapte Stalin; steag, stavilă furtunii.*

*Cu numele-i pe buze, au ridicat o stâncă
ostașii săi, uriașii-i copii, la Stalingrad,
ca să ne-aducă dreptul la viață și la muncă.*

*Azi liberi, — dă-ne voie la anii-ți șaptezeci
să te numim: Părinte, — tu cel ce vei trăi,
prin lumea comunistă, cu noi, în veci de veci.*

MĂRKI ZOLTAN

JURÂND CREDINȚĂ...

Tovarășului Stalin la 70 ani

*Ai șaptezeci de ani, însă cuvântul,
tău — cel mai tânăr e pe 'ntreg pământul.*

*Tânăr, dar cel mai înțelept sub soare:
călăuzește oastea muncitoare.*

*Și chibzuit, dar plin de-avânt cum nu e
un altul; munți, cu el, bătrâni și tineri suie.*

*Ți-e numele oțel, drept ca lumina,
ne 'nfrânt, nu-l poate măcina rugina.*

*De nici un popă n'a fost mormăit,
oamenii muncii 'n lume l-au vestit.*

*Ai muncii oameni, în întreaga lume
îți răspândesc credința și-al tău nume.*

*Și te salută toți, jurând credință,
și trec, luptând, spre marea biruință.*

(In românește de E. Pietraru)

CÂNTEC DESPRE STALIN

MIHAIL ISACOVSCI

CÂNTEC DESPRE STALIN

*Se leagănă câmpuri cu grâne,
curg râuri bogate spre mare,
sclipește în zori primăvara
și traiul ni-i plin de avânt.
Cântați-i, tovarăși, un cântec
de slavă aceluia care
prieten ne este și frate,
lui Stalin cântați-i un cânt.*

*Să-aducă 'ntre noi fericirea
el drum și-a deschis prin furtună,
și flamura scumpă-a 'nălțat-o
cât este pământul de 'ntins.
Ogoare creșteau și uzine,
popoare porneau împreună,
la lupta pe viață și moarte,
urmându-și stegarul ne 'nvins.*

*Cum apa o sorbi din isvoare,
din limpedea-i, clara-i privire
am prins bărbăție, putere,
în drumul de luptă, ne 'nfrânt.
Cântați-i, tovarăși, un cântec
acelui ce-a noastră oștire
conduce, cu mână vitează,
lui Stalin cântați-i un cânt.*

*Cu svâcnetul inimii calde
el trece prin noaptea polară,
și munții abrupti despărțit-a,
lungi drumuri deschis-a, de sbor,*

I A K U B K O L A S

*la vorba lui plină de viață
stufosae grădini fremătară,
în asprul deșert, în nisipuri
tâșnit-au luciri de isvor.*

*Ca soarele primăvăratec
pământul iubit l-înconjoară,
rodind bucurie și forță
pe-al patriei reavăn pământ.
Cântați-i, tovarăși, un cântec
acelui ce-i paznic de țară,
și lui, grădinarului harnic,
lui Stalin cântați-i un cânt.*

*Hotarele patriei noastre
turnatu-le-a 'n zale-oțelite,
dușmanilor stând împotrivă
cu chei de victorii le-a 'nchis,
și marea Uniune, sub mâna-i,
e cartea cu file-aurite,
pe care de secole lumea
o cheamă, o vede în vis.*

*Și slavă, avânt, tinerețe,
ne-a dat pentru 'ntreg viitorul.
El zările larg desfășoară,
dând vieții bogatul vestmânt.
Cântați-i, tovarăși, un cântec
acelui ce-arată-adevărul
și inimii noastre-i aproape,
lui Stalin cântați-i un cânt.*

(In românește de
Mihu Dragomir)

I A K U B K O L A S

S T A L I N

*O mare de flăcări 'nălțat-a spre nouri
furtuna prin nopți fără stele, — talazuri
de chin și durere venind să reverse
pe lume și oameni noian de necazuri.*

*Pădurea strigând printre crengi răvășite,
pământul gemând de obuze și jale,
groază și tunet cutremurând văzduhuri,
pluteau peste dealuri, la munte și 'n vale.*

*Te du însă-acuma pe câmpuri. Privește
cum firul de iarbă sfios încolțește
prin brazde zdrobite urcând iar spre viață;
privește natura, căci ea te învață
cine, călind în luptă norodul,
redatu-ne-a satele, orașele, rodul.*

*Lenin și Stalin I O spun cu căldură
și vântul și ploaia și orice făptură —
luptând pentru cauza dreaptă a țării,
poporul cu drag le răspunde chemării
ca fiii Partidului plin de victorii,
pășind fără cumpăn din glorii în glorii.*

*Ageri ni-s anii, voi clipe fiți demne,
creația, lupta, spre țeluri să 'ndemne —•
sămânța lui Lenin, grăunte de aur,
s'o crească în inimi poporul, tezaur.*

*Privește covorul de flori fermecate
și ramura fragedă, secara cea verde,
și râul de-argint ce în zare se pierde,
scriind peste plaiu un cuvânt: libertate.*

*Răsună 'n înalt glasuri vii de motoare
și văile-s pline de cântec și soare,
pe munți ochii ageri de vulturi veghează
ca flacăra luptei mai vajnic să arză.*

*In țară neînvinsă eroică oaste se cere,
un scut de ne 'nfrânt, un zid e poporul
condus de Partid, un izvor de putere
ce apără marile graniți, uzina, ogorul.*

*Ce geniu învață mulțimile muncitoare,
cine le'ndrumă spre izbânzi viitoare?
Sub roșul steag bolșevic, simbol de vise 'mplinite,
a strâns gloriosul Stalin națiuni înfrățite.*

*El seamănă 'ncredere 'n viață; pământul tresare
și 'n spicul gingaș de grâu și 'n cânt de motoare.
Fii preamărit. Ani mulți, ca limpezimea seninului,
ție, în a cărui inimă bate inima țării și a Kremlinului.*

(în românește de
George Demetru Pan)

PABLO NERUDA

OMUL CE SE NUMEȘTE IOSIF STALIN . . .)

*Omul ce se numește Iosif Stalin
Stă'n trei odăi ale Kremlinului străvechi
Acolo, e-o fereastră într'una luminată
— Nici lumea și nici țara lui nu-i dau răgaz —
De veghe, e-o fereastră, noaptea toată,
Cu licuriciul treaz.*

*Ca nimeni altul între toți acei
Eroi ce dară patriei temei,
A ajutat a țării sale zămislire
Și construirea ei
Și apărarea ei.*

*Iar Uniunea Sovietică întregă, uriașă,
O știm ființă din ființa lui:
Odihnei — ea nu poate fi părtaşă,
Odihnă, nu, nici pentru dânsul nu-i.*

*El a luptat, prin vișor, ani cumpliți
Cu-atâția iscusți bătrâni bandiți
Care pândeau, ca și acum, să reînvie
Durerile a milioane de săraci:
Mizerie și cnut și iobăgie . . .*

1) « Let The Rail Splitter Awake » . . . în « *Masses & Mainstream* »; Oct. 1948,
4 Que s'veille le bucheron» . . . în *t Europe t*, Nov. 1948.

OMUL CE SE NUMEȘTE IOSIF STALIN . .

*Cu măștile odată, nu-i supărare dacă
Li s'au julit și pieile oleacă
Trimișilor de-Apus «să apere cultura »,
Apărătorilor de-asupritori. . .
. . . Și Denikin și Wrangel, de mult s'au dus de-a dura.*

*— Din greu trudind, zi după zi, noapte de noapte,
In Uniune Stalin aduse visu'n fapte.*

*Sosiră mai apoi, să'nece zărilor
Nori grei ca plumbul — nemți 'ndopați de Chamberlain.
Dar Stalin a dat piept cu ei în toate
Retragerile și în toate 'naintările
Și până la Berlin, uragan de popoare,
Aduseră cu dânzii fiii lui
Pacea Rusiei dreaptă, creatoare.*

*Molotov, Vorosilov sunt acolo
Ii văd stând laolaltă cu ceilalți,
Cu generalii neînfrânți și bravi
Puternici ca pădurea stejarilor înalți
Strălucitoare sub zăpadă.*

*N'are niciunul dintre ei palate
N'are niciunul legiuni de sclavi
Și nu s'a 'mbogățit niciunul în război
Vânzând sânge de oameni. . .*

*Niciunul n'amintește pe-acei pompoși curcani
Rotiți în cozi la Rio de Janeiro sau Bogota
Și poruncind măruntei armate de tirani
Și de hingheri ai patriilor lor.*

*Niciunul nu 'ncasează vre-un procent
La fabricile de-armament,
Niciunul n'are țoale 'n dulap cu sutele
Dar fiecare cu cellalt împarte
Frățește din nemaivăzutele
Mari bucurii ale construcției,
In țara unde — lumii noastre — dimineța
Din noaptea morții îi vestește viața.*

PABLO NERUDA

*Ei lumii spun << tovarășe ». Și lumea înțelege
De ce la ei constructorul e rege.
Acolo nimeni n'a văzut cămilă
Să treacă prin urechea acului.
Au împărțit pământul. Sfarmară iobăgia.
Au dat, întreagă chiaburimea, dracului.
Au încheiat și cu cerșetoria.
Și nimicindu-și fără greș călăii,
Au scăpărat, spre piscuri, din vechea, noapte-a văii. .*

*Deaceea zic, băiete din Arkansas
Sau mai curând domnișorul galonat din West-Point,
Sau mai degrabă, tu, mecanic din Detroit
Sau poate tu, în locu-acestora, docher
Din vechiul «New-Orleans »,
— Cu voi vorbesc, vouă vă cer:
Călcați cu pasul ferm și ațintiți urechea
La tot ce se petrece 'n lumea largă !*

*Nu trăncănește-aici la verzi și-uscate
Vre-un cioclu fercheș al Departamentului de Stat
Nici unul dintre crunții oțelului briganzi,
Ci un poet din fundul Americii de Sud
Un fiu de muncitor la Căile Ferate
din Patagonia,*

*American ca aerul din Anzi,
Dar azi fugar din țara unde-s regi
Tortura, închisoarea și dihonă,
In vreme ce arama și petrolul
Se schimbă'n aur la stăpâni streini.*

*Voi nu sunteți, nu, orbul idol
Ce auru 'ntr'o mână-și saltă
Și bomba-atomică 'n cealaltă!
Voi sunteți tot ce-am fost și eu și tot ce sânt
Și tot ce trebuie să apărăm cu jurământ:
Poporul cel frățesc al ne'ntinatei
Noastre Americi, oamenii cei simpli
Aflați pe străzi și pe cărări de țară,
E frate-meu Juan, vânzător de pantofi*

OMUL CE SE NUMEȘTE IOSIF STALIN .

*Ca fratele tău John.
E soră-mea Juana ce curăță cartofi
Ca Jeana, verișoara ta.
Și tot așa-î sângele meu miner și marinar
Ca sângele tău, Peter.*

*Să liberăm, tu și cu mine, drumul. . .
Să bată peste valurile negre de cerneală
El, vântul din Urali, el, aerul furtunilor !
Le-om spune, tu și eu, nebunilor:
— Atât v'a fost!*

*Cu voi s'a isprăvit!
E-al nost 'pământul tot de-acu'nainte . . .
Spre viața lumii'n viitor, a noastră vrere
Un cântec cere — dar cântați-l cu putere!
Cântați-l toți, fierbinte, îndârjit,
In veci și veci să nu se mai audă clănțănit
De moarte, de mitraliere . . .*

(în românește de.
Cicerone Theodorescii)

PORTRETUL . . .

Ștefan Dancu dădu să plece de acasă. Viscolea cu putere; văzduhul vâjâia și clocoțea și vântul spulbera nămeții. Se aplecă să ridice gazeta ce fusese aruncată în cutia de scrisori și dădu cu ochii de decretul de înăsprire a pedepselor pentru cei ce dețin material subversiv. La Stalingrad pornise marea ofensivă, iar la București se pregătea un nou val de teroare. Ștefan se întoarse din drum, sui grăbit scările ca să-i arate și Anei decretul în care și ei puteau fi cuprinși. Fiindcă erau posesori de material subversiv. II țineau depozitat în podul de lângă mansarda pe care o locuiseră cu câteva luni în urmă.

Ana ceti decretul și hotări.

— Mă duc să scot materialul din pod. Nici n'are să pară suspect — fiindcă am primit chiar eri o scrisoare dela neamț; îmi cere să-mi scot lucrurile din boxă. Are, cică, neapărată nevoie de ea.

— Mai bine-i să mă duc eu. N'am altă treabă.

Ana înțelese: Ștefan vroia s'o cruțe. Totuși ea stăru.

— Părerea mea ar fi că-i mai normal ca o femeie să se ocupe de lucruri din boxă decât un bărbat.

— Dar ei știu foarte bine că lucrurile din boxă sunt colecțiile mele de gazete, cărțile mele și cred că am să mă descurc mai bine, decât dacă te-ai duce tu. Și apoi nu vezi ce viscol!

De prisos să-1 contrazică.

— Numai să vii repede să știu și eu ce ai făcut.

Nu s'a întâlnit cu nimeni pe drum. Timpul dușmănos alungase în cotețe până și câinii. Și Ștefan Dancu putea alerga într'un suflet spre fosta lor locuință.

În apartamentul de jos se mutase — după cutremurul cel mare dinaintea izbucnirii războiului — un inginer sas, bărbat scund, bine legat. Soția lui era o femeie cu obrazul rumen de copilă și cozile sure de femeie bătrână, părând artificial puse. Perechea era de o rară politețe: oricui căutau să-i între în voie și să-i facă pe plac. Îndată după mutare au făcut vizite de prezentare vecinilor

din bloc, au sucit-o, au învârtit-o și nu s'au lăsat până n'au intrat în vorbă cu toți vecinii de pe stradă. Au coborât și în subsol ca să inspecteze pivnița, au dat o raită prin pod, — unde au pipăit căpriorii acoperișului, dând dispoziții unde să se instaleze antena de radio, unde să-i întindă fasolea, nucile, proviziile de iarnă de păstrat în pod, unde să fie spânzurate funiile de ceapă, să zici că tânăra pereche are de gând să-și deschidă o locanță. Ca din întâmplare au nimerit și în camera de mansardă. Au găsit-o pe Ana citind. S'au scuzat că au dat busna peste oameni străini, apoi s'au interesat ce citește, cu ce se ocupă ea și bărbatul ei. Părea că pun cu totul desinteresat întrebările (deși inginerul Hans Winter sfredelea cu privirea până și pereții) și erau atât de politicoși, atât de calculat politicoși, că Ana simți un fior de îngrijorare, după vizita lor neînțeleasă, neașteptată și cu totul nedorită.

Din prima zi de cum se mutase, perechea germană pornise recepțiile; ofițeri din Luftwaffe, ofițeri Wehrmacht, civili care păreau că abia și-au lepădat uniforme, erau permanenții lor musafiri. Vorba lor, petrecerea lor avea ceva sinistru. Toată noaptea se învârtea aceeași și aceeași placă: « Wir ziehen nach England », repetată la patefon și de oameni. Musafirii în uniforme se schimbau mereu, placa rămânea aceeași, și absolut toți se îmbătau, ca după miezul nopții să izbucnească într'un entuziasm sălbatec corul de sbierete, sculând din somn pe locatarii din bloc, pe locatarii din toată strada. Politețea calculată a aristocrației fasciste se oprea în pragul poștei ei de scandal și beție, mai puternică decât respectul ce-o purta propriilor ei uniforme.

Când nu se auzea până sus zarva recepțiilor, erau emisiunile speciale pe care nu și le păstra perechea germană pentru ea, ci deschidea larg ferestrele; să audă strada întregă «să se bucure» de triumful lor.

De neuitat în deosebi, rămânea pentru Ștefan și Ana Dancu acea seară de Iulie a anului 1942. Zăduf în mansardă. Zăpușală cumplită. Fusese o zi nespuse de caldă. Pe înserat stropiseră curtea din dosul casei. Ana se uita pe ferestruica ce da spre scară: salcâmi erau uzi parcă ar fi făcut duș. Mai cădeau stropi din crenguțele cu frunzele închise pentru somn.

Ea se întorsese dela o ședință a patronajului constituit ca să adune fonduri pentru ajutorarea antifasciștilor și comuniștilor din închisori și lagăre. Patronajul purta numele unei arestate, care, la ancheta dela Serviciul Secret n'a suflat un cuvânt, deși călăii au început cu ademenirea și au sfârșit prin a-i sfărâma fluerele picioarelor și a-i zdrobi coșul pieptului. Ștefan venise și dânsul dela un exercițiu mai cutezător de lipit fluturași. Ciudat trebuie să i se fi părut vardistului dela podul Elefterie, când urmărea din ochi cum un tânăr necunoscut se tot învârtea în jurul gheretelor! Ce se petrecea în mintea lui de gradat dresat în disciplină oarbă; ce avea de gând, pe când își sălta mereu carabina din spinare, întorcea mereu capul, aruncând o uitătură care spunea: Te văd! Te văd! ? își făcea planul cum să împartă eventuala pradă cu necunoscutul și nu îi dădea a înțelege că-i îngăduie să opereze, dar să nu uite a-i da « hrana în bani »? Numai când se convins ecă necunoscutul nu are

de gând să facă spargere ca să fure nu-1 mai urmări. Până atunci Ștefan avusese timpul să lipească zece fluturași cu inscripția « Moarte lui Hitler și Antonescu. Pace cu Uniunea Sovietică », să plece cât mai grăbit, să i se piardă urma, într'una din străzile întortochiate și întunecoase, pornite depe chei și sfârșite nu se știe unde.

Era o adevărată fericire că vardistul se credea dator să vegheze ca să nu dispară morcovii din gheretă și nu să supravegheze pe cei ce fac inscripții și lipesc fluturași tocmai în piață, să le cetească toate gospodinele ! Ștefan realizase un tur de forță: se încumetase să lipească etichetele cu inscripții antifasciste, în prezența unui agent al ordinei. Era un act de curaj! Desigur. Dar la raportul ce-1 va da relației sale superioare avea să fie aspru frecat pentru lipsă de vigilență, pentru felul ușuratec cum pusese în pericol întreaga linie a celor scoși la împrăștieri de manifeste, la inscripții, la lipit de fluturași. Cu câteva luni în urmă, fuseseră executați unii elevi de liceu care împrăștiaseră bilete de bancă cu inscripția « Moarte fascismului. Jos războiul! Trăiască U.R.S.S. ».

Toți antifasciștii erau în luptă pentru salvarea oricărui ceas de existență. O problemă ajunsese mizera, obscura, chircita existență de zi de zi; a-și aranja actele doveditoare ale acestei existențe altă problemă, a nu cădea, pentru a provoca alte căderi, suprema problemă. Și tocmai el se jucase cu propria sa existență și poate și a altora...

Se întinseseră pe divan. Gâfâiau de căldură. Nu-și puteau împărtăși emoțiile prin care trecuse fiecare, fără a nu călca legea conspirativității. Dar în odaia asta încinsă, pe sub acoperiș, în atmosfera apăsătoare, ce le scotea la suprafață nervii, simțeau cum se sbuciumă fiecare, ce gândește, deși nu scoteau o vorbă. Cel mult dacă respirația le era mai repezită. Câteodată Ana era gata să-i mărturisească lui Ștefan, ce a făcut, cum a derutat o urmărire; tăcea. Era mai bine ca el să nu știe ce face dânsa; ea să nu știe pe unde umblă dânsul. Lucrau pe linii diferite. Nu cunoșteau amândoi decât că în pod, într'o boxă, au ascunsă sub un maldăr de manuale de limba engleză și germană, de istorie și botanică, o colecție din « Journal de Moscou », una din « Moscow News » și câteva cărți poștale ilustrate. ..

Fierbinte și otrăvit era văzduhul! Din pod răbufnea căldura, îmbibată cu mirosul lemnului, prăjit parcă într'un cuptor uscat fără flacăre. Căldura colectată toată ziua de tabla acoperișului, de cărămida pereților, țâșnea ca din mii^de calorifere și cazane puse să funcționeze cu toata puterea. In apartamentul de jos erau deschise ferestrele: până sus se înălța zornăitul furculițelor de argint lovindu-se de porțelan, clinchetul de pahare, gălgăitul lichidului turnat din sticlă, vocea groasă a inginerului și râsul vioi, alintat, fericit, al nevastă-si. Probabil că el se ridicase dela masă; se auzea cum potrivește aparatul de radio. Răsună asemenea unui marș funebru, marșul tineretului din Wehrmacht, tânguirea coclită de tristețe a acelu tineret dresat pentru desnadejde, pentru sacrificiu inutil, apoi fanfara cunoscută de « Sondermeldung ». Nu se puteajdesluși bine știrea specială ce o emitea postul de radio german; însă

vocea nemțoaicei cu cozile sure, isterizată de bucurie, răsuna tare, ca să acopere «misiunea. « A căzut Sevastopolul! A căzut Sevastopolul!». A deschis toate ușile, s'a apropiat de fereastră și sbieră, cuprinsă de frenezie, s'o audă toată strada și oamenii de serviciu dela subsol:

— A căzut Sevastopolul? i Ana scrâșni din dinți să-i spargă.

Era nesuferită zăpușala serii, nesuferit felul cum dușmanul jubila. Se simțea sus, în mica mansardă, împreună cu bărbatul ei ca într'o cușcă de fier, ținută peste un grătar cu jăratec. Nu se mai putu ține și izbucni în lacrimi. Și într'însu* plângea inima de mare durere. Dar nu trebuia să arate cât suferea.

— Noi n'avem dreptul să plângem. Dușmanul a pătruns în ruinele unei cetăți. E rău. Dar el n'a cucerit Uniunea. Nici nu o va cuceri. Fasciștii vor părăsi ruinele cucerite și nu se vor mai lăuda c'au fost petrecuți cu muzică, ci vor fugi cuprinși de panică, asemenea șobolanilor unși cu gaz și aprinși cu chibritul. Îți aduci aminte de jurnalul pe care l-am văzut în pragul războiului? Mussolini poftise pe Hitler la Neapole, ca să-i ofere un spectacol cu submarinele? Vroia să-i arate haitele sale de sub apă și să se laude că ele vor stăpâni Mediterana, vor răscoli Atlanticul. Amândoi se fuduleau cu tankurile, cu avioanele, își înfingeau mâinile în șold privind cum submarinele își scot periscopele din apă, și aveau aerul să spună: — Cine mai e ca noi? În aceeași seară am văzut alt jurnal: parada tinereții dela Moscova. Îți aduci aminte cum primea Stalin defilarea de sus, de pe tribuna Kremlinului? Un copil ținut pe umerii tatălui său, trecea în fața tribunei, mișcând mânuțele, ca un dirijor de orchestră. Atunci, de sus, dela locul său, scumpul, marele nostru Stalin a zâmbit și răspunzând copilului cu același gest, de părinte care se joacă cu propriul său copil, a mișcat și el mâinile odată cu micuțul ce defila. Gestul său a fost ca și cum ar conduce marea orchestră de bucurie a lumii. Așa se purta Stalin când ceilalți se încruntau și numai știau cum să se fălească cu haitele lor de submarine, cu puzderia de tankuri și avioane ucigașe. Asta nu trebuie s'o uităm noi!

Ana își șterse lacrimile. De sigur că și ea se gândea că, în timp ce crește apăsarea, teroarea, sălbăticia, ei amândoi păstrau portretul conducătorului care privea dincolo de zare, spre ziua de mâine, spre cea de poimâine — prevăzând desvoltarea istoriei pe care fascismul cată a o întoarce înapoi și a o rostogoli în beznă — iar, dela Kremlin conduce armatele eliberatoare, conduce popoarele spre libertate și viață.. .

— Și când te gândești că, ascuns într'o curte, de aici din casa dușmanului, Stalin privește departe peste mlaștina lor, spre zorii de mâine . . . zise Ana mângâind în inimă, ca și bărbatul ei bucuria, speranța și siguranța tăriei tor.

Apariția decretului de înăsprire a pedepselor — ce mergeau crescând până la pedeapsa cu moartea — pentru deținerea de material subversiv, impunea grabnica transportare în loc mai sigur a colecțiilor încă depozitate în boxă.

Ștefan pătrunse în curtea străjuită de doi plopi și urcă scările până în pod. II simți că se ia după dânsul și portarul, un flăcău uriaș și greoiu, care se

avea bine cu toată lumea și nu se știa de partea cui este. într'o împrejurare a arătat însă împotriva cui este: când nemțoaica **1**-a pus pe curierul dela biroul bărbatului ei să-și puie diagonala de piele și cămașa verde și **1**-a dăscălit să fie «legionar adevărat», portarul **1**-a prins la calorifer și i-a spus:

— Nu pricepi, bre, că te îmbrobodește fățarnica de cocoană? Dacă ar fi să fie numai bine pentru noi care muncim cu palmele, crezi că te-ar mai îndemna să-ți pui cureaua și să cânti ca greeru'?

Portarul fusese un timp și mobilizat. L-au purtat până la Odesa și apoi l-au demobilizat. Acum se uita toată ziua prin rămurișul salcâmlor sus la cer: ca să atragă porumbeii străini, rătăciți în jurul hulbarului ridicat de dânsul în mijlocul curții. Ștefan pătrunde în pod. Luminătorul a fost deschis și troenele s'au așternut peste nucile, peste fasolea inginerului. Deschide boxa. Scoate un pachet de gazete cu «Journal de Moscou». II desface. Găsește deasupra o hârtiuță. E caligrafia lui Petru Moga. Scrisul lui cu puțin înainte de a fi dispărut în vârtoarea războiului. Citește:

*« Apasă, apasă
pe afară și 'n casă
Vreme și vreme
Omul se teme
De semeni, de sine
Svon trece, svon vine
Cu vântul, cu norul. . .
Cu tankuri și tunuri
Fâr' de cruțare
Se șterg' din hotare:
Țări și bunuri» . .*

Bagă în buzunar fițuica. Atât a notat din presiunea celor dintâi zile ale războiului, Petru Moga. Cine știe ce **1**-a făcut să-și întrerupă elegia, tocmai când se impunea dela sine strigătul de chemare la luptă...

II fură amintirea anilor din urmă deși numai timp de amintiri nu e. Ce să facă cu vrful de gazete? Le dă portarului și-i cere să le ardă la calorifer, le va vinde a doua zi la băcan și se va descoperi cu cea mai mare ușurință de unde vine materialul subversiv. De transportat în altă parte nu se poate, din pricina martorului care ar putea vorbi, dacă ar fi întrebat. Un val de furie. Rupse mărunț, vrful de gazete, să nu se recunoască de unde sunt hârtiuțele apoi le trecu portarului, convins că numai așa, acesta le va arunca în calorifer.

Se aud pași pe scările de ciment. Cine? După pași se recunoaște omul. Umbletul său e limba ipocriziei, a sincerității sau a felului său de a fi șovăitor, turbure.

Ștefan simți cum odată cu nădușala, irupe și sângele din vinele sale. Nu s'a urcat nimeni până sus.

Caută, caută. Nu-și mai aduce aminte în ce carte ascunsese ilustrata. Portarul s'a așezat la gura podului, și-a aprins o țigare; deapănă cu foarte multă liniște amintiri din războiu: cum a văzut lagărele de deportați din Basarabia, cum, pe malul mării, la Odesa, veneau copiii ruși, flămânzi, băteau cu degetul în dinți și arătau că li-i foame. După felul cum vorbește s'ar zice că Ștefan caută ceva ce nu vrea să-i împărtășească și lui.

Se aud mereu pași pe scări. Inima lui Ștefan se oprește, apoi pornește să bată cu mai multă repeziciune. A răscolit toate hârtoagele. Portretul nicăeri. Au făcut să dispară urmele colecțiilor. Însă portretul rămăsese ascuns, nu ca un semn de întrebare, ci ca un cap de acuzare împotriva lui, a Anei, a tovarășilor cu care lucrau în mișcarea ilegală de pe aceeași linie sau a tovarășilor de pe linii paralele . . .

Se întorcea acasă. S'o liniștească pe Ana! Dar ce să-i spună când ea îl va întreba de portret? Vuiiau gânduri și amintiri în creier, bătea puternică inima, svâcneau tâmplele și viscolul răsuna, pentru dânsul ca o fanfară uriașă. . .

În anii dinaintea războiului, amândoi căzuseră de acord să păstreze acele cărți poștale ilustrate. Nu erau simple amintiri scumpe ilustratele, legate de persoane cunoscute. De sigur că erau legate de amintirea unui om, dar nu asta era principalul. Le aveau dela un om care nu mai este. Ștefan făcuse un schimb cu Petru Moga — neuitatul tovarăș, stins de boală de plămâni în cele dintâi luni ale războiului. Petru le dase lor ilustratele, ei i-au dat un volum din operele alese de Lenin, de negăsit în condițiile când orice carte de Lenin era confiscată. Una din aceste ilustrate, le era deosebit de scumpă. Țineau s'o ascundă și aveau ambiție, simțeau ca pe o sarcină de cinste s'o păstreze până la capătul războiului, până la victoria Armatei Sovietice, care va prăvăli lespeda cea mai grea peste mormântul fascismului și vor înflori iar viețile, ideile, mai scumpe, pe care dictatura fascistă cată să le nimicească și portretul iar va putea fi pus în casă, la loc de cinste....

Petru Moga? Ce minunată bărbăție, seninătate și hotărîre în acel tânăr spătos, — stângaci în mișcări, potolit în vorbă — cu ochi mari albaștri, deschiși cu egală candoare și interes asupra lumii! Când Petru Moga vorbea, automat îi apăreau gropițele în obraz, un zâmbet se anina ca un fluturaș plăpând pe gura ce o țuțuia într'un fel al său, că punea în încurcătură pe oricine, că nu se știa: zâmbește de stingherit ce este, sau este pur și simplu ironic?

După statură, după pomeții săi roșii s'ar fi zis: un zaplan puternic și mlădios ca oțelul. Însă o tuse suspectă, gestul palmei ce o ducea mereu la gură, făceau să i se pună la îndoială sănătatea. Petru Moga nu era omul cu sănătatea de oțel. Petru Moga avea plămânii sdreliți, după bătaia dela Siguranța din Iași, acolo unde un comisar cu apucături de casap fusese special ales să expedieze la cimitir cât mai mulți din tinerii comuniști, cărora la anchetă nu li se putea smulge nicio mărturisire.

Ana și Ștefan Dancu l-au întâlnit pe Petru Moga în anii aceia când cei mai fioroși, mai turbați copoi ai poliției secrete adulmecau prin

toate ungherele ca să descopere revoluționari și să se dedea la provocării. Pe atunci oamenii se întâlneau, lucrau un timp și se despărțeau. Dispărea unul, nu se mai vedea o lună, două, nouă; dispărea altul și se afla că a plecat, că a fost o cădere la Oradea, la Brașov, la Constanța. Se întemeia un colectiv de muncă și înainte de a-și fi arătat întreaga-i capacitate, era surprins la lucru, desființat. Burghezia deslănțuise marea ei ofensivă; scotea în stradă cete de bătăuși, de ucigași salarizați, detașamente de șoc fasciste, ca să se prindă oameni, să se provoace ciocniri, să ardă gazete democratice, să devasteze redacții. Erau prinși oameni, târșiți în pivniți, unde, sadici de profesie, chinuiau, stâlceau în bătaie, desfigurau. Muncitorii comuniști, intelectualii legați de mișcarea ilegală revoluționară, aveau sentimentul că sar mereu pe sloiurile de gheață rupte din uriașul ghețar de libertăți democratice ce plutea alunecând la vale, topit, subminat de statul ce se fasciza: azi se suprima o revistă, mâine se făceau arestări în masă, peste câteva luni se încena proces țăranilor bulgari din Cadrilater, (care nu vroiau să-și cedeze de bună voie pământurile moșierilor miniștri), peste o săptămână se deschidea un sediu cu bandiți teroriști protejați de poliție, la o răspântie unde luau tramvaiul muncitorii dela arsenalul armatei, dela niște fabrici de textile, dela o spălătorie chimică. Teroriștii operau printre muncitori. Cu Moga se întâlniseră în diferite ședințe de grupuri luptătoare în redacția « Reporter »; prin Moga luaseră legături cu unii din voluntarii libertății care plecau în Spania, cu el cetiseră împreună acea cuvântare a lui Stalin ce n'o uitau și le răsuna în inimi, îndemn dătător de curaj, ajutor neprețuit în ceasurile de povară ce le aveau de străbătut, de când se instaurase dictatura fascistă și se pornise războiul: *«Astăzi când valul turbure al fascismului murdărește mișcarea socialistă a clasei muncitoare și tăvălește în noroi năzuințele democratice ale celor mai buni oameni ai lumii civilizate, noua Constituție a U.R.S.S. va fi un act de acuzare contra fascismului, un act care va arăta că socialismul și democrația sunt de neînvinși...»*

Cuvântarea le aducea permanent aminte că dincolo de zona bântuită de tai-fun, la Moscova veghiaza cărmaciul lumii muncitoare și fiecare, cât de mărunță ar fi acțiunea, execută o părticică din uriașa acțiune de eliberare a lumii.

În anii când s'au întâlnit cu Petru Moga, burghezia din România dibuia căutând o formă de dictatură fascistă, pe măsura ei. În cele din urmă, păruse a o găsi în prima ei formă, dictatura regală.

În faza întâia a dictaturii regale, — după ce nu se mai văzuseră de luni de zile—Ștefan Dancu și Petru Moga s'au întâlnit întâmplător în tramvai, în Ianuarie. Cenușie, întunecată era după amiaza, norii astupau orizontul, fum și negură. Dălcăuși cu cămăși albastre, trufași, obraznici, se mișcau ca niște dihori vopsiți și ca mistreții ce și-au pierdut vizuina.

— Va să zică trăim și în regim fascist? zise Petru Moga. Și zâmbea amar, cu subînțeles ca și cum nu i-ar li venit să creadă că este cu putință ca ei să fitolerat să se instaureze dictatura...

Apoi nu s'au mai văzut iar câteva luni. S'au întâlnit la un ceai dela legația sovietică. Invitații dela ceaiul oferit presei erau foarte diferiți: dela funcționarii serviciilor oficiale de presă, până la cronicarii de politică externă ai gazetelor, frecventând cu aceeași zâmbitoare neutralitate toate ambasadele, dela intelectualii antifasciști dornici să prindă și în atmosfera legației măcar ecoul atmosferei mărețului freamăt din marea patrie a socialismului până la a așații de presă ai diferitelor legații. Se găsea printre invitați și însărcinatul de afaceri al Spaniei republicane, țara, care în lunile acelea făcea suprema ei încordare împotriva coaliției reacționare mondiale; se găseau și unii membri de partid în calitatea lor de colaboratori la unele reviste literare. Ștefan Dancu primi un pachet de cărți; Petru Moga unele ilustrate. Printre acestea, una reprezenta grupul Verei Muhina de pe pavilionul sovietic al expoziției internaționale din Paris, alta palatul Smolnii cu statuia lui Lenin în față, alta un bassorelief cu prietenia popoarelor sovietice și, în sfârșit, portretul.

O ilustrată ca oricare alta? Nu. Ci portretul lui Stalin, conducătorul Revoluției Socialiste. În timpul războiului dus pentru nimicirea patriei socialiste, a păstra acea ilustrată însemna a lua implicit atitudine împotriva războiului dus de imperialismul fascist german, însemna atitudine revoluționară împotriva regimului fascist militar al lui Antonescu, subordonat celui german. Cu câtă dragoste, cu câtă atenție au privit de atâtea și atâtea ori portretul, descoperind în fiecare amănunt al figurei bărbatului puternic, în deplinătatea forțelor, mărețea, neasemuita sa simplitate. Felul cum părul se înălța de pe frunte spre creștet, felul cum mustața de pe buză proaspăt atinsă de degetul lui, nasul acela puternic, urechea mică, ațintită să prindă zumzetul, murmurul și clocotul nesfârșit al vieții în necontenită prefacere, urechea ațintită să asculte glasurile sutelor de milioane de exploatați ai pământului. Apoi gulerul acelei tunici militare, simple, asupra căreia se reflecta lumina obrazului și nasturele de sus, cu care e încheiată tunica sub guler, erau tot atâtea amănunte pe care nu numai că le remarcaseră dar le deveniseră deosebit de scumpe. Și deasupra tuturor detaliilor, ochii lui care privesc departe de tot. Era, ilustrată, portretul lui Stalin, conducătorul popoarelor eliberate de sub exploatarea capitalistă, conducătorul mișcării internaționale a proletariatului, geniul în care-și puneau speranța toți acei ce munceau și luptau împotriva dictaturilor capitalului. Ce lumină se sbate în ochii calzi? Ce voioșie, înțelegere și pătrundere în adânc! Gândirea lui a înarmat milioane, exemplul lui a mobilizat sute și sute de milioane ce luptă pentru a cuceri pacea, [pâinea, libertatea, fericirea zilei de mâine.

Ana și Ștefan Dancu păstrau portretul până vor ieși din tunelul morții războiului și armatele socialiste vor ajuta popoarele Europei să se descătușeze.

Erau amândoi conștienți ce înseamnă asta în acel timp când, a ceti o gazetă era un delict, a învăța carte marxistă, crimă, a ține în casă, fie și în loc ascuns, portretul conducătorului clasei muncitoare, expediția sigură în fața plutonului «de execuție . . .

Se întorcea acasă fără portret. Dacă-1 găsește cineva din casa inginerului sas va fi ca niște urme de pași ducând aproape, aproape de tot, de mișcarea ilegală antifascistă.

Ana n'avusese răbdare să stea în casă. Ieșise să-1 aștepte în viscol pe stradă.

— S'a găsit? 1-a întâmpinat în poartă, fremătând de nerăbdare. Avea o expresie întrebătoare, de școlăriță ce așteaptă rezultatul examenului.

Răspunsul lui fu însă atât de scurt, rece și altul decât cel dorit — că obrazul ei luminat, suav, se întunecă și se schimonosi: în inima ei fusese răscolită o mare îngrijorare. În câteva clipe schimbă culorile feții dela stacojiul bătând în vânt până la galbenul stins. Clocotea de furie, de revoltă și de ură.

— Poate nu l-ai căutat bine? Să mă duc și eu. . .

— L-am căutat și răscăutat. Nimic. Îi țineam într'un manual de limbă germană, ca să nu bată la ochi.

Sui scara, sărind treptele două câte două. Pe ea păru s'o înfurie liniștea — resemnarea lui.

— Te miri — zice — dacă oamenii nu-s vigilenți și îi ridică, îi judecă și îi duce cu alai pe valea Piersicilor dela Jilava, să le dea ultimul salut plutonul de execuție?.. .

Abia atunci el îi aruncă o privire cu multe, nenumărate subînțelesuri. Părea să spue între altele: adevărat că, de s'o găsi portretul, l-ar duce la o condamnare sigură la moarte.

Un timp s'au lăsat copleșiți de tristeță.

Apoi s'a scuturat Ana.

— Vina e numai a mea. Nu în pod trebuia să ascundem portretul. Era inevitabil să dispară de acolo... Acum, că lucrurile stau cum stau, nu mai este alta de făcut decât ceea ce facem dacă ar cădea unul dintre noi și ar fi întrebât de portret, ca despre toate: nu știe nimic. Cum nu știm nimic unul despre activitatea celuilalt. . .

#

N'a căzut Ștefan, n'a căzut Ana și niciun om din grupurile în care activau amândoi. După ofensiva dela Stalingrad nu se crăpase un simplu luminș: se revărsa lumina orbitoare de încredere fără margini în Uniunea Sovietică, în puterea ei eliberatoare. Sburau zile, săptămâni, luni. Uneori aveau senzația, cetind comunicatele că se aude distinctă, aburită, respirația tankiștilor și a infanteriștilor. Dar alteori inima se strângea iar, de emoție, pentru ceea ce se petrecea sau nu se petrecea pe aproape. O neglijență. O urmărire. O nouă relație; o întâlnire ratată. O emoție ștergea pe alta, după cum un eveniment ștergea pe altul. Și răbufnea în toți luptătorii hăituiți, mândria superiorității cauzei lor, sentimentul că's din ce în ce mai puternici, prin puterea crescândă a mării patrii a socialismului! Când Ștefan sau Ana treceau scara pe lângă blocul — din a cărui mansardă au fost evacuați — și se uitau sus

la fereastra camuflată prin care se strecura o rază de lumină, simțeau cum un clește le strânge inima: se gândeau în fel și chip ce s'a întâmplat cu portretul și ce s'ar putea întâmpla dacă portretul ar ajunge în mâna dușmanului.

Se frământau. Nu dormeau noaptea. Și nu-și puteau spune unul altuia nimic. Din ziua când el căutase în pod portretul și nu l-a găsit, n'au mai pomenit niciodată de discuția de atunci. De altminteri, nici nu era timp. Se precipitau evenimente peste evenimente, doar revolta poporului împotriva războiului, ce colcăise mocnit, în lunile de început, găsea ieșiri diferite. Execuțiile de dezertori măsurau și ele temperatura.

Totuși războiul mergea înainte . . .

Altă iarnă, altă primăvară.

Avioanele anglo-americane au așternut un covor de bombe peste strada în care locuise Ștefan Dancu. A fost spulberată pompa de benzină dela răspântie, s'au șters ca niște inscripții cu cretă un rând de căsuțe de paiantă, suflul a năucit un fel de casă han, numai micul bloc unde locuia inginerul german, clătinat din temelii, rămase în picioare.

Lunile sburau. Răsturnarea dictaturei militare fasciste era așteptată cu nerăbdare sporită. Apăsarea nu se ridicase. Dibăcia de care se încercau să dea dovadă, cei ce nădăduiau să-și păstreze pozițiile, nu le tocea cruzimea: represiunea împotriva comuniștilor nu slăbise.

Pe înserat s'a anunțat: guvernul de dictatură a fost răsturnat. Ștefan a fost surprins la întâlnire. A intrat în legătură cu cele dintâi detașamente ale gărzilor muncitorești patriotice. Nu s'a mai întors acasă. Nici în noaptea aceea, nici a doua zi.

Rămăsese cu totul izolat de Ana. Știa, era sigur, că se vor întâlni curând. Bombardierele aviației fasciste au atacat sălbatic cartierul și au prefăcut în mormane de moloz întreaga stradă. Ascuns între salcâmi cu frunza opărită și scoarța ciupită de schije, micul bloc rămase în picioare cu pereții sfărtecați pe alocuri, cu acoperișul prăbușit, izolat în mijlocul pustiului.

În lumina zilei de sfârșit de August, armata sovietică intră în Capitală, așteptată cu voioșie de poporul descătușat.

Ștefan Dancu era pe șoseaua Colentina, la meeting. Ana, la sediul din Aleea Alexandru, acolo unde, cu câteva zile înainte, gărzile muncitorești au ocupat un sediu al Gestapoului.

Având un ceas de răgaz, se repezi până în cartierul lor pustiit. Blocul în care avuseseră locuința la mansardă era în picioare, dar pustiu. Nimeni, nimic. Urcă sus în apartamentul ce fusese părăsit și de inginerul sas. Nimeni. Gol. Nici mobilă, nici aparatul de radio prin care sbieraseră conducătorii Germaniei fasciste. Găsi cartea de telefon: pe ea erau notate adresele serviciilor de spionaj german!

Ana sui scările și mai sus. Găsi ușa podului ruptă de suflul bombelor. Căută în boxă. Sub o tablă o carte: « Copilăria mea » de Gorki. O răsfoi.

Spera ca în această carte, care și ea a dus o existență de adâncă ilegalitate, să găsească portretul. Nu era. Găsi în schimb, înăuntru, ilustrata cu palatul Smolnăi. Coborî grăbită scările până în subsol. II strigă pe portar. Nu-i răspunse nimeni. Intră în camera de calorifer. Aprinse lampa. În perete era prinsă ilustrata: portretul lui Stalin. Portarul îl găsisse, se vede și își împodobise odaia cu portretul eliberatorului de popoare.

Pe stradă răsunau uralele, se sguđuia pământul sub tankurile ce treceau spre Berlin, după ordinul lui Stalin, mareșalul armatelor socialiste, conducătorul de popoare cu privirea ațintită spre ziua de mâine și zorii de poimâine ai omenirii. Așa cum arăta în portretul acela simplu care a supraviețuit urmărilor dictaturii, înverșunării bombardamentelor războiului.

Ana duse portretul la ei în odaie unde-1 puse în perete. Inima îi bătea de bucurie. Văzduhul clocotea de urale. Și se repezi pe scări să fugă, să-1 caute pe Ștefan spre a-i împărtăși și lui vestea. Să-1 îmbrățișeze, să strige tare că sunt descătușați, că pot munci liber, pot visa și gândi și acționa, că portretul lui Stalin zâmbește în odaia lor, iar armatele comandate de dânsul, trec înainte, mereu înainte, ca să elibereze alte_ popoare, toată omenirea încătușată și robită . . .

«BĂDIȚA STALIN»

Ii zice Țăcă.

De drept îl chiamă Neculai, ca pe tată-său. Dar ca să nu răspundă el în locul lui tată-său, ori tată-său în locul lui, — i-a u zis «Țăcă»:

— Măi Țăcă, măi!

Și Țăcă a rămas.

N'are mamă. A murit când 1-a făcut pe el. Trăește cu bunică-sa în bordeiul din marginea pădurii de pe Dealul Mărului. De tată-său, își aduce bine aminte. Fusese paznic la pădurea boierească. Era 'nalt și voinic și avea mustăți blajine, subt care Țăcă găsea totdeauna un zâmbet și o vorbă bună. Dar într'o zi, a plecat la război. Iar când s'a întors, încovoiat și cu obraz scofâlciți, Țăcă nu 1-a cunoscut și a fugit să se ascundă în cotruț. Pe urmă, omul a început să scuipe sânge și să suduie boierii care l-au mânat la război să-i putrezească bojocii, ca să se 'mbuibe ei cu toate bunătățile pământului. Avea coșul pieptului sfârtecat de schije și zilele numărate. Și a mai scuipat sânge și a mai suduit până 'n primăvară, când s'a întins sub țoale cât era de lung, a căscat gura și a tăcut. Țăcă se uita la el, nedumerit. O muscă mare și verde a ieșit de nu știu unde și a venit bázâind, ca trasă de o ață, drept pe gura mortului. Țăcă a înjurat-o.

Mama-bătrână, care mesteca mămliga sub horn, a svârlit melestel sub pat și s'a repezit pe ușă afară, bocind.

A doua zi, au venit doi oameni și un popă, să îngroape mortul. Au venit cu căruța: doi drugi pe patru roate. Popa mâna, călare pe un drug. Nici nu s'a coborât din căruță. A strigat numai, mânios și pe nas:

— Dați-i drumu', măi, că ne-apucă noaptea și ne mănâncă *lupchii* în pădure !

Oamenii au înhățat lada lungă de scânduri negeluite, în care dormea tata. legat cu o basma peste fălci de parcă-1 dureau măselele, au așezat-o între drugi, pe urmă au aburcat-o alături și pe bătrână. Popa a îndemnat caii.' Căruța a bubuit adânc peste podeț. Oamenii care țineau sicriul de-o parte și de alta, au început să alerge, ca să nu rămână de căruță. Cu barba 'n vânt, cu căciula dată pe ceafă, popa mâna ca la cumătrie. Numai cât nu chiuia.

Țacă a rămas singurel în prag. Oamenii îi pusese în mână un colăcel:
— Ține, mă, de sufletu' lui tată-tu !

Băiețelul s'a uitat după căruță până când, departe în vale, a luat-o pe după pădure. Nu se mai auzea larma ei hurducată, numai bocetul bătrânei stăruia încă deasupra drumului, subțirel, ca un scâncet de cățel lepădat.

Țacă a stat în prag până când aburul lung de colb, stârnit de căruță, s'a culcat încetișor pe drum. Atunci i-a prins frica. A intrat în tindă și a încercat să tragă zăvorul pe ușă. Dar n'ajungea: zăvorul era înalt și el era mititel. S'a ghemuit pe pat, sub țoalele în care murise tată-său. Ii era foame. In odăiță mirosea a ceară arsă și a mort. Țacă a încercat să muște din colăcel, dar era tare ca piatra. S'a ghemuit cu colacul în brațe și a adormit. Nici n'a simțit când s'a întors mama-bătrână și s'a culcat lângă el.

#

Mama-bătrână e mititică și strâmbă din spate. De sub broboada neagră nu i se văd decât nasul ascuțit, ochii rotunzi de pasăre și o șuviță de păr mucegăit. Țacă n'a văzut-o niciodată desbrobodită. Și-i așa de surdă, încât nu te poți înțelege cu ea. Când are Țacă gust de vorbă, vorbește singur ori cu cintezoii, cu veverițele și cu popândocii de pădure.

După moartea lui tată-său, Țacă a rămas cu bătrâna în bordei, de pomană: era din cale-afară de dărăpănat ca să mai folosească cuiva. Din când în când mama bătrână încerca să mai dreagă pereții. Dar când îi lipea ici, cădeau dincolo, și niciodată nu erau ca la oameni.

Țacă nu se prea ducea în sat. Singur, se temea și când se ducea bătrâna, el trebuia să rămână acasă, să păzească purcelul. Iar pe la ei, nu se mai abătea nimeni. Ce să cate oamenii la o babă surdă și la un plod prizărit ?

Uneori, mama-bătrână îi spunea povești. Atunci bordeiul se lumina și prindea viață. In bătaia focului, pe pereții goi se infiripau împărați și împărătițe, cai năzdrăvani, și smei, și balauri. Numai mama-pădurii semăna așa de bine cu bătrâna, încât Țacă n'avea nevoie să se mai uite pe pereți ca s'o vadă. . .

Dela o vreme, a început să se arate pe la ei bădița Ștefan. Venea de departe, dela târg, anume să-1 vadă pe Țacă. Ii aducea, într'o lădiță, de-ale gurii. Ochii de pasăre ai bătrânei iscodeau cu nerăbdare lădița.

— Ce ți-o adus ? Intreabă-1 ce ți-o adus ? — îl ghiontea ea pe Țacă.

Bădița Ștefan nu stătea mult. Ii lua de mână și intrau amândoi în pădure. In liniștea necuprinsă, se așezau pe o buturugă și stăteau de vorbă; în toată lumea asta, numai, bădița Ștefan stătea de vorbă cu el.

— Te bate baba ? — îl întreba.

— Nu . . . — răspundea Țacă, lăsând nasul în jos. Și bădița Ștefan înțelegea îndată că spune minciuni.

— Lasă, măi Țacă, lasă . . . că eu am să mă 'nsor și am să te iau cu mine să fac om din tine . . . Cată numai să n'o necăjești pe mama-pădurii . . .

Țacă își înălța spre Bădița Ștefan ochii albaștri, plini de răs.

Bădița Ștefan lucrează la o fabrică mare, — mai mare decât tot satul la un loc! Și 'n fabrica aceea sunt oameni mulți, — mai mulți decât toți oamenii din sat!

Și-i mai spune bădița Ștefan și alte minunății. Ii spune despre o țară întinsă, mai întinsă decât toate împărățiile din poveste, o țară din spre Soare-Răsare, în care toată lumea e slobodă, muncește și cântă.

— Și cine-i împărat peste țara aceea? — întreabă Țacă, și bădița Ștefan începe să râdă:

— Acolo nu mai sunt împărați, măi băiete. Oamenii și-au trimis împărății pe lumea cealaltă, și toată țara e a lor... Acolo, fiecare om care muncește se chiarnă că-i olecuță de împărat. Înțelegi?

Țacă nu prea înțelegea cum vine asta.

— Da, da' tot trebuie să fie unu' mai mare decât ceilalți!

Bădița Ștefan nu mai râde. Se uită la Țacă și-i pune pe creștet mâna lui mare și grea:

— Este, băiete.

— Și cum îi zice?

— Ii zice Stalin.

#

După ce pleca bădița Ștefan, lui Țacă îi păreau pustii și casa, și pădurea, își dosea după grindă legăturica cu bunătați, să nu i le ronțăie pe toate mama-bătrână și ciupea din ele numai câte-o fărâmiță, — să-i țină. Și era mai ascultător și mai cuminte, și făcea mai multă treabă pe lângă casă, așa cum îi spunea bădița Ștefan că se poartă copiii din țara aceea minunată dela Soare-Răsare.. .

Pe vară, bădița Ștefan a mai venit odată. I-a adus un rând de straie de șiac, noui-nouțe, și o pereche de bocăncuți cu potcoave. I-a mai adus și o geantă cu curea, și 'n geantă o plăcuță și plumburi. Țacă împlinise șapte ani și la toamnă trebuie să se ducă la școală.. .

— Să fii cuminte, măi Țacă, și să înveți. Că la iarnă mă însor și te iau cu mine. Și de învățatură să nu te temi: iaca, eu is om în toată firea, și tot învăț. Toți trebuie să ne luminăm mintea, băiete. .

Țacă și-a așezat la capul patului hăinuțele și bocancii. Nici măcar nu le-a cercat: lasă când s'o duce la școală.. .

A doua zi, pe buturuga din poiană a găsit o carte. O uitase bădița Ștefan. Țacă*s'a speriat:

— Dacă ploua ast' noapte?.. .

I-o arătase ieri:

— Asta-i o carte despre Stalin.

Era cenușie, cu niște slove mari și roșii deasupra. Iar înăuntrul ei, scria mărunțel-mărunțel, cu slove negre. Țacă a simțit cum i se face inima ghem:

oare o să ajungă el să deslege, odată și odată, liniuțele, rotițele, cârligelele și punctișoarele înghesuite acolo, unele peste altele ? Pe cele roșii, treacă-meargă, că-s mari. . .

Deodată, a dat cu ochii de o poză. Era un om îmbrăcat soldățește, cu cizme scurte, lângă o poliță plină cu cărți. Și omul acela avea niște ochi așa de adânci și așa de cuprinzători, încât lui Țăcă parcă-i venea să se ridice în picioare. Dar tot ochii aceia îi spuneau, cu bunătate:

— Stai jos, măi băiete. ..

Și Țăcă a înțeles că omul acela e Stalin. Altul nu putea fi.

*

Pădurea începe să-și arate, prin frunziș, urzeala neagră. Când trece câte-un iepure, frunzele foșnesc de-1 afli și dincotro vine, și încotro se duce. Asta înseamnă, pentru Țăcă, că s'apropie vremea să se ducă la școală.

De câteva zile a început să se abată pe la ei vărul Mihai. Vine la pădure și pune lațuri de prins păsărele.

E un băietan deșirat, hărtănit și desculț, cu oleacă de puf pe buza de sus, despătată, și cu ochii sașii. Vorbește răgușit și duhnește a mahorcă.

— Și zi, te duci la școală. . . — i-a svârlit el peste umăr lui Țăcă, pipăindu-i hăinuțele cele noi. •— Frumoase straie. Nici nu-s de nasul unui mucos ca tine. Ai noroc că nu-mi vin, că ce ți-aș mai juca cu bocancii la horă ! . . Te duci la școală. .. Vai de-amarul tău. Brrr ! Să vezi tu ce-i acolo ! Pe păreți, numa' oameni jupuiți de piele și spintecați de li se văd borheile ca la porci, când îi cenătuește. Și domnu'. . . Are-o varga, mamă-mămulică, frige, nu alta ! Ai dat de dracu'. . .

Așa-i spunea vărul Mihai. În ajunul zilei când trebuia să se ducă la școală, i-a dat un sticlete cu aripioara ruptă și a clătinat din cap, căinându-1:

— Ți s'apropie Ignatul, măi Țăcă. .. Vai de capul tău !

Mama-bătrână a mormăit și ea de subt broboadă:

— Vai de capul lui !

#

Țăcă s'a fosit toată noaptea. De s'ar trezi la vreme ! Că până la școală e drum nu glumă.

Nici nu se luminase bine când a sărit, ars, în picioare. S'a îmbrăcat pe dibuite cu hăinuțele cele noi, și-a încălțat bocăncuții. Și când a deschis mama-bătrână ochii, el era gata de ducă.

— Ce te grăbești, că doar nu te-așteaptă cu plăcinte ! — a bodogănit ea, în loc de « drum bun ».

Dar Țăcă, fără să pună gura pe boțul de mămăligă pregătit de cu sară, a deschis ușa și s'a tot dus.

Pădurea udă de rouă s'a trezit, dar stă încă încrămenită. Numai când se ivește soarele pe deal, mare cât roata carului, îl întâmpină cu svon prelung: par'că oftează. Țăcă se oprește în drum, speriat. Fără pic de vânt, toate deodată par'că, frunzele cad întâmpinând răsăritul cu o ploaie grea, arămie și foșnitore.

Cu cât se apropie de marginea pădurii, cu atât i-e mai frică. În pădure, se chiamă că-i tot acasă la el. Pe drumul satului, abia își târăște bocăncuții care lasă în colb urme mititele, de potcoave.

— Or fi învățând ei, băieții din țara aceea despre care tot spune bădița Ștefan. . . Da' acolo poate că n'or fi fiind nici oameni spintecați ca vita, nici «domni» cu nuiiele care ustură ca focul, — se gândește Țăcă, obidit.

A și ajuns. Adică, nu putea să se mai lungească drumul? . . . Băieții se înghesuie la ușă, buluc. Nici nu știe când s'a amestecat printre ei. O fetiță bălaie, cu două cozi ca două cornițe, scoate limba la el. Țăcă n'o cunoaște. Ce i-o fi făcut? . . . Țăcă nu cunoaște pe nimeni. E așa de mic și de străin!

împins din toate părțile, se pomenește într'o odaie cât o poiană, plină de soare. Băieții țopăie îndesat, ghemuindu-se în bănci. Țăcă se oprește lângă ușă, sprijinindu-se cu umărul de părete. Plumburile îi sună vesele în geantă, par'că i-ar spune, cu prietenie:

— Nu te teme, că suntem aici...

Dar Țăcă nici nu le-aude. își învârte căciula 'n mâini și se uită la căciulă, ca nu cumva să ridice ochii la oamenii cenățuiți de pe pereți. În gândul lui, își face socoteala: când s'o deschide ușa, are s'o sbughiască afară, — și de-acolo, tot o goană până 'n pădure. . .

Deodată svonul de glasuri se curmă.

— Domnul! — își zice Țăcă, înghețat.

În fața lui s'au oprit poalele unei rochii și doi papucei oleacă mai mari ca bocancii lui.

— Ce-i cu tine, băietele? — întreabă un glas de fată. Și 'n glasul acela tresare, par'că o scânteie de răs.

Băieții se foiesc în bănci. Țăcă tace.

— Se teme! — sare cu gura o fată din fundul clasei. Și Țăcă știe, fără s'o vadă, că-i fata cu cornițe, care-a scos limba la el.

Fusta și papucii vin mai aproape de Țăcă.

— De ce te temi? Spune. . .

Țăcă nu se mai poate stăpâni: îl gădilă plânsul în fundul gâtului.

— Mă duc. . . mă duc acasă! — izbucnește el, în două cu lacrimi. O mână caldă i-a apucat de bărbie. În fața lui, în locul «domnului» cu nuiua, stă o fată cu părul castaniu ca ghinda, cu ochii plini de răs și în mână, cu un carnețel roșu.

— Vrei să te duci acasă? — îl întreabă ea, fără supărare.

Dar Țacă nu-i mai poate răspunde. Pe deasupra capului ei, a zărit un chip cunoscut: un omjmbărcat soldătește, cu cizme scurte, lângă o poliță plină cu cărți. Și omul acela are ochi atât de adânci și de pătrunzători, încât Țacă simte cum îi vine inima la loc.

— Vrei să te duci acasă? — stăruie profesoara, răbdătoare.

— Dacă-i *dumnealui* aici, nu mă mai duc! — răspunde Țacă, cu ochii încă plini de lacrimi, dar cu căutătura dreaptă.

— Care *dumnealui*? — întreabă cu nedumerire profesoara, cătând împrejur.

Când vorbea despre Stalin, bădița Ștefan îi zicea, scurt, pe nume. Dar el, un plod din fundul pădurii, cum să-i spună unui om ca acesta, ca să nu fie lipsit de cuviință? . . .

Deodată, ridicându-și ochii albaștri și adunându-și răsufletul, Țacă răspunde răspicat, cu toată inima:

— Dumnealui. bădița Stalin!

MARIA BANUȘ

SE-APROPIE ZIUA...

Piesă în trei acte

PERSOANELE

- TUDOR BOCȘA: 30 ani, delegatul C. C. al P. M. I(., uscățiv, vânjos, mișcări iuti, ner-
oase, ochi vii.
- GHEORGHE STOIAN: 35 ani, delegatul Ministerului Agriculturii.
Față rotundă, și veselă.
- STELIAN ZUGRĂVESCU: 28 ani, instructor din partea Organizației Județene a P. M. H.
Micuț, brunet, ochi vioi și obraznici. Cravată roșie, țipătoare.
- TOMA NICULEA: 40 ani, țăran sărac, secretarul Organizației P.M.R. locale. Molcom
în mișcări, trăsături frumoase.
- MARIA NICULEA: 35 ani, soția lui, arată mult mai bătrână. Mică, uscată, tăbăcită
de muncă și boală. Brazde amare în jurul gurii.
- RADU ENACHE: 33 ani, țăran sărac, fratele Măriei Niculea. Puternică personalitate
virilă. înalt, bine legat, cam buhăit de băutură.
- NEAGU S. NEAGU: 23 ani, țăran sărac, responsabil organizatoric în Organizația P.M.R.
locală. Trăsături dure, energice, tăiate ca'n piatră. Gesturi brusce.
- IOANA NEAGU: 20 ani, soția lui. Subțirică, plină de farmec.
- B'LORICA NEAGU: 25 ani, văduvă, sora lui Neagu. Drăgălașă și jucăușe.
- SPIRIDON HAMPU: 65 ani, țăran sărac, moșneag voinic și simpatice.
- MARIN S. HAMPU: 28 ani, fiul lui, agitator al organizației P. M. R. locale. Față mu-
calită, hazlie, pălărie dată pe ceafă, privire atentă, prietenoasă.
- COSTEA ION: 42 ani, țăran mijlocas, fără partid. Grav, cumpănit în vorbă și mișcări.
- STANICĂ BRINDILIU: 35 ani, țăran mijlocas, primar: Cap de șoricel speriat. Sub co-
micul personajului se întrevede o mare și continuă frământare sufletească.
- GHERGHINA BRINDILIU: 30 ani, soția lui, corpolentă, se bucură de o abundentă vi-
talitate.
- IFRIM: 68 ani, țăran sărac, vâișel la primărie. Moșneag, purtând urmele vizibile ale
alcoolismului pe față. Poartă căciulă.
- C. DANILĂ: 60 ani, învățător pensionar, slab, acru, brazde adânci pe față, privire tăioasă,
ironică. E îmbrăcat orășenește, poartă baston.
- SOFIA SÂNDULESCU: 30 ani, învățătoare. Față blândă, atrăgătoare fâi •ă să fie frumoasă.
- VASILE POPESCU: 50 ani, chiabur. Scund, gălbejit, mișcări lente de om bolnav.
- ION BULANCEA: 45 ani, chiabur, voinje. Ochi pânditori, șireți.

BABA FÂNUŢA: 65 ani, mişcări vii. Vorbă aspră, inimă bună.

IONIŢĂ GHINEA: 18 ani, Ulemisl, aere grave de om cu răspundere, alternând cu izbucniri copilăreşti.

CRISTUDOR STANCIU: 50 ani, țăran sărac.

RADU EFTIMIE: 52 ani, țăran sărac, șchiop, mărunțel, zdrențuros. Față cruntă. Înraît de suferință.

SICUŢA EFTIMIE: 18 ani.

VETUŢA MICU: 20 ani.

I. PETRESCU: 45 ani, inginer agronom.

ANGHEL BĂLAN: 48 ani, inginer topometru.

ȚĂRANI și ȚĂRANCE,

Acțiunea se petrece în tuna Iunie 1949, într'un sal de câmpie din Nord-Estul Munteniei.

ACTUL I

TABLOUL t

Centrul sulului. O răspântie. In stânga Primăria, instalată în casa chiaburului Vasile Popescu. Cerdac, scară, grădină mică în față, cu tufişuri de liliac. Peste drum coiful unei case de lut sărăcăcioase și o parte din curie. E casa lui Neagu. Șoseaua principală care trece printru ele, merge departe în perspectivă. O uliță laterală. In stânga, în perspectivă. r> fântână. E amiaza unei zile de Iunie.

Moș IFRIM: *(sade pe scara primăriei și-și învârtește o țigară)* Șase primari am rânduit eu, îi zic, nu unu ca d-ta, Nea Stanică. Ba tovarășe primari-am zis. Că vezi *(face cu ochiul)* așa-i zic acum. Tot unul și unul, oameni gospodari, fruntea satului și m'ascultau. Din vorba mea nu ieșeau. Știau că de bine-i învăț nu de rău. Venea careva la mine: «Tovarășe Ifrime», — adică ce vorbesc eu, că pe atunci nu se începuse cu tovarășe — « Nea Ifrime », zice, «uite, am cutare ori cutare bucluc la primărie. Ce să-ți fac eu, omule, ce pot eu un biet vătășel?! — Lasă, nea Ifrime, că sfinții pot mai multe ca dumnezeu. Dacă vrei d-ta, vrea și primarul, *(pauză)* In primăria a mică până a nu fi venit statul să-i ia casele astea din față lui nea Vasile... Eu vorbesc, eu aud. Tu, Costeo, tot cu capul la prăpăditul ăla de stăvilari.*

COSTEA: Prăpădit.

IFRIM: Cum s'o fi întâmplat nu mă dumiresc, că nici n'a venit apa mare. Măcar de n'ar fi uscăciunea asta.

COSTEA: Un copil să-mi fi murit nu mă durea așa. Și în vis noaptea îl visez.

(Intră Neagu și Ioana dinspre șoseaua principală ; Neagu cu sapele în spinare, Ioana cu copilul în brațe. Se îndreaptă spre casă).

NEAGU: Noroc, tovarășe Costea.

COSTEA: Prășit-ai ceva ?

NEAGU: Pe postata dinspre râpă. Uite-atâta a scos capul, nici de-o palmă. Ți-e mai mare mila să-1 vezi cât e de amărit. Nu știu cu ce ne-om alege.

SE-APROPIE ZIUA ...

IOANA: (*incruntată*) De locul meu nu spui că stă porumbul ca'n sac.

NEAGU: Al tău, al meu, fiertura tot împreună o mâncăm.

IOANA: Păi ție ce-ți pasă?! Partidu-ți ține și de foame și de sete.

NEAGU: (*tăios*) Mi-o fi ținând, (*intră amândoi în curte*).

IOANA: Am spus o vorbă, Neagule, n'o uita.

NEAGU: Fă ce știi. N'o să-mi mănânc norocul pentru neamurile tale reacționare.

IOANA: Ce bagi neamurile ia mijloc?

NEAGU: Ei te'nsurubează. D'aia nu mai vezi unde-i binele și norocul nostru.

IOANA: Rău o să-ți pară, da' o să fie prea târziu. Tu nu vezi și n'auzi nimica.

(Ioana cu copilul în brațe intră în casă. Neagu Irebălușle prin curte și din când în când se oprește cu ochii ținți în depărtare, ca un om care așteaptă de multă vreme ceva).

IFRÎM: Li s'a urcat de tot la cap laăștia tinerii. Nici ei nu mai știu ce vor.

COSTEA: Ehe! Alte vânturi bat. Prea ne-ajunsese la os. De-alde mine o duc cum o duc, da' uite-te la Spiridon, ori la Toma. Din datorii nu mai «cot capul afară. Când cocturtoi să dea la copii e sărbătoare la ei în casă. Și ce? Nu-s oameni muncitori? Sânt. Nu mai mergea. Ascultă-mă pe mine că nu mai mergea. Trebuia să plesnească odată. își croiesc oamenii alt trai. Asta e!

IFRIM: **CU** cine, Costeo? Cu românul nostru? Hoț mai mare ca el cât îi lumea nu găsești. II bagi cu botul la miere, poate el să nu lingă? Matale știi acum că eu am fost cu țărăniștii, cu Nea Vasile Popescu, cu Ionică Bulancea; am pus mâna? am pus. Ei se înfigeau la miere cu linguroiul ăl mare, eu cu degețelul. M'a m ales cu ceva? Nu m'am ales. Tot sărac. Dar am pus mâna? De ce să mint? Am pus. Am băut din banii statului? Am băut. Acum ai voștri de azi ce spun? Ei nici usturoi nu mănâncă, nici gura nu le miroase. Da' casa de și-o clădește Busuioc, vânzătorul dela cooperativă, din ce? Că era lipit pământului când s'a angajat vânzător.

COSTEA: Câte zile gândești că mai are acolo? Se apropie curățenia a mare și la cooperativă, ascultă ce-ți spun.

(Neagu intră în casă; apar primarul Stanică și Toma, secretarul Organizației de partid).

COSTEA: Venirăți.

TOMA: Venirăm. Da' zău mai lasă-ne acum, Costeo, cu iazul cela, că numai la el n'avem gândul.

COSTEA: **EU** trei luni n'am știut ce-i casă și nici masă. Muierea mi-a lucrat câmpul. N'am știut de vâicărelile ei. N'am auzit și n'am văzut nimic decât digul și iazul. Când s'a năruit ați văzut cu ochii voștri bârnele tăiate? Și semnul ăl de pe bârne l-ați văzut? Cu ochii voștri le-ați văzut toate. Și acum n'aveți vreme. Nu vă pasă cine a fost. Umblu după voi ca vițelul după mă-sa. Și voi, că să lăsăm pe altădată. Ori poate nu vă vine la 'ndemână? Hai, ce zici Toma?

STANICĂ: Ce fel de vorbe-s astea, Costea? Parc'am fi dușmani, așa vorbești. Nu noi am dus tot greul lucrului cu tine împreună ?

COSTEA: Asta-i ultima dată că v'am spus. Mă știți. Pot și s'amuțesc de tot. Dar treaba care n'o faceți voi. . . Știu eu ce-am de făcut. . .

TOMA: Crezuși c'o samă supăr, hai? Da' vezi că nu mă supăr. Pe cine? Că nu mai ești într'ale tale de când cu digul, (*schimbând tonul, împăciuitor*) Toate la vremea lor, Costeo frate. Stăvilarul din morți tot nu-1 înviem. Lasă c'are grijă șeful de post, de cine trebuie. Acum știi care-i treaba noastră dintâi. Vino mai bine înăuntru să ne sfătuim.

COSTEA: Sfătuți-vă și fără mine (*iese*).

(Toma și Stanică intră în primărie. Neagu în curte la el. Se vede că-i după masă. își toarnă apă din găleată cu o căniță, bea, se clătește pe mâini. Ioana iese din casă și vine lângă el).

IOANA: Anul trecut altfel vorbeai. (*Îi reproduce cu ironie vorbele*) «Așa viață cum o să ai la mine, nici o fată n'o să aibă!» Mi-a luat Dumnezeu mințile. S'o fi ascultat pe mămuca!

NEAGU: (*O privește lung*) Dacă ți-a venit poftă de răcă, bagă-ți capul în butoiul de colo și răcorește-te.

IOANA: Ce gândești? Dacă mi-ai făcut copilu', is legată'n vecii vecilor de tine? Cloșca pe ouă, hai?

NEAGU: (*Amenințător*) Lasă copilu'n pace, auzi?

IOANA: Neagule !

(Neagu trece peste drum în Primărie. Când trece drumul ciulește urechea, scrutează zarea. Nu se vede nimic. Moș Ifrim urmărește lot ce se întâmplă. Ioana, după ce Neagu intră în primărie, rămâne la gard și privește și ea în depărtare, dar nu în aceeași direcție, ei în ulița laterală. Nu vede pe nimeni. Intră în casă. Din dosul, primăriei iese cu pași mici de om bolnav, Vasile Popescu).

IFRIM: Ia uite-1! Nu mai zaci, Vasile?

VASILE: A dat nebunul ăla de Dincă cu piciorul într'un miel, de i-a rupt un oscior, săracul. Toată noaptea a zbierat. Nici n'am închis ochii. Mă duc pân'la veterinar să vedem, îl tai ori ce fac!

IFRIM: Bine că n'a dat în tine, cum e Dincă de îndrăcit. Unii ajung la bătrânețe de-i rup copiii în bătai. (*Vasile vrea să plece*). Și acum eu să fiu prost, hai? Să cred că te duci la veterinar pentru miel?

VASILE: (*Se oprește în loc, se întoarce spre Ifrim și-i spune încet*). Ți s'a urît cu binele?

IFRIM: Care bine? Mergi la sfătuială, neică și lui Ifrim nu-i sufli o vorbă? Treci așa pe lângă mine: « ce mi-e Ifrim, ce mi-e buturuga de colo din drum? ». Da' eu zic că nu-i tot aia. Buturuga n'are urechi. Ifrim are.

VASILE: Iar ai băut, vai de capul tău!

IFRIM: Să-i sară ochii cui a gustat măcar un păhărel! îmi chiorăie mațele de foame, asta e.

VASILE: Funcționar nu ești? Cartea nu ai?

IFRIM: Și ce să mănânc? Stamba care o iau babii pe cartea? Bocancii să mi-i mănânc?

SE-APROPIE ZIUA ...

VASILE: Ba orezul din cămara lui Drogan! (*îi dă un ghiont prietenesc*).

IFRIM: (*CU desnădejde*). Le-a dus toate de-acolo împielitutul ăla de Neagu. Le-a pus bine, naiba știe unde... A dat peste mine într'o seară când ieșeam cu legăturica. De unde dracu' să fi știut că drumul lui e prin grădina lui Drogan? Aoleu, și ce tărăboi a făcut! Parcă intrasem în mălaiul lui ta-su. Da' i-am zis-o și eu: «Ia ce l-ați mai dat afară pe moșier, dacă poporul n'are dreptul să vină să-și ia și el ce-i trebuie?».

VASILE: Și vrei un ciur de mălai, bai? Vino mai pă seară. Mai răcâim noi pă fundul lăzii. Din toată sărăcia s'o mai găsi ceva și pentru tine. Când îți pleacă «boierii» dela primărie?

IFRIM: Cine știe cât stau azi?! Vezi și mata cu «evenimentele» care se'ntâmplă.

VASILE: Da' tu când îți atârni lingura la brâu?

IFRIM: Eu, Vasile? Vai de păcatele mele. Ce, eu am pământ?

VASILE: Vreo două pogoane, cu al nevestii, tot faceți. Și zi: «evenimente».

IFRIM: Evenimente, arză-le-ar focu' să le arză.

VASILE: Mă gândesc la nevestă-ta, săraca, dacă te-or scrie și pe tine. Cum o să meargă ea, așa beteagă și bătrână, până la Constanța? Și de-acolo peste mare, hăt departe, în stepele alea?

IFRIM: (*cu giura căscată*) Păi de ce să meargă la Constanța?

VASILE: Da' cum altfel îți închipuiai? Așa-i la ei. Femeile nu-s lăsate la un loc cu bărbații. Că jandarmul cum te mână mai bine? Când tragi la jug alături de femeie și te mai uiți pă de lături, ori când tragi singur? Când ești singur, vezi bine. Deștepți «boierii» tăi, Ifrime. Dați dracului.

IFRIM: (*surexcitat*) Dar de unde știi tu asta, Vasile? A spus la radio?

VASILE: E, na, de unde știu. Și-un copil de țâță-ți spune. Nu trebuie să vină miniștrii dumnealor să mă'nvețe. Vorbește o lume. Da' vezi să te scapi cu vreo vorbă, să mă bagi în belea, hai?

IFRIM: De azi — de ieri ne cunoaștem noi, Vasilică?

VASILE: Din alte vremuri ne cunoaștem, Ifrime. Din alte vremuri.

(*Pornește pe șosea. Trece Sicuța cu gălețile în mână spre fântână*).

IFRIM: (*aparte*) Fir-ar a dracului de viață, că rău ne-au mai legat de gard. Auzi, și fără babă să rămân.

SICUȚA: (*râde*) Pe cine te'nfuriași, Moș Ifrime?

IFRIM: Pă viață și pă ăi de ne duc de nas.

SICUȚA: Ia zi, câte păhărele d'alea bălane dela cooperativă ai dat pe gât de ți s'au înecat corăbiile?

IFRIM: Când s'o scrie bărbatu-tău și te-o scrie și pe tine, să te ducă la Constanța, o să-ți treacă pofta de răs.

SICUȚA: (*brusc îngrijorată, lasă gălețile jos și se apropie de Ifrim*) Da' de ce să mă ducă la Constanța? Ce să caut eu acolo? Ori vorbește rachiul din d-ta?

IFRIM: Să i se usuce picioarele cui a călcat azi pe la cooperativa. Da' voi tineretul așa sunteți, numai cu vorbe de ocară în gură. Așa vă'nvață mai marii voștri de azi. Când ți-o lua copiii și ți i-o închide în țarc de-ai să te uiți la ei ca la miei, să te văd cum mai răzi atunci (*scuipă cu năduf*). Prost îs eu că vorbesc cu una ca tine.

SICUȚA: (*pe gânduri*) N'am răs de d-ta, Moș Ifrim.

(*își ia gălețile și pleacă mai departe. O vedem discutând agitata la fântână cu mai multe femei*).

IFRIM: Așa, să se'nvețe minte. Șase primari am rânduit eu. Așa să știi, fetițo.

(*Intră Moș Spiridon. Se apropie de primărie*).

SPIRIDON: E adunare ?

IFRIM: (*râde răutăcios*) Te mănâncă tălpile, hai, Spiridoane ? Adunare fără voinici ca noi, nici că se poate. Ba eu zic că dacă-i lipsă Spiridon dela vreo adunare, hait, se și'potmolește carul statului. Da' așa că nici cu opt boi nu-1 mai urnești din loc (*râde bătrânește*).

SPIRIDON: **M'O** fi mănâcând pe mine tălpile, da' mai rău te mănâncă pe tine spinarea, flăcăule. Ia să te trag nițel că baba ta doftoroaia tot nu mai e bună de nimic. (*Se apropie în glumă cu ciomagul. Ifrim se ferește. Serios*) Dacă-i adunare dă-mi drumul (*il împinge deoparte pe Ifrim*).

IFRIM: Stai, nene, că nu-i nici o adunare. Da' ce ți-e așa de grabă?

SPIRIDON: Mi-e. Să-i mai auz și eu pe ăștia tinerii ce zic. Marin are dreptate: destul am tras sărăcia și prostia o viață întregă. Măcar înainte de mor să aflu și eu de-o viață mai bună.

IFRIM: Turmă de oi fără măgar cine-a mai văzut?

SPIRIDON: Nu-s oi copiii noștri, Ifrime. Is mânji tineri, focoși, îs ca ducepalii înaripați din poveste. Scot foc pe nări și de-abia ating pământul. Cât făceam noi în douăzeci de ani, ei fac într'un an.

IFRIM: Meșter ai fost la povești, Spiridoane, de când te știu, da' de data asta n'ai nimerit-o cu ducepalii tăi. O să tragă ducepalii ca gloabele Ia jug. Când o să dea jandarmii' odată cu biciu, să vezi cum o să lase botu' la pământ. Ș'apoi mai din greu o să tragă.

SPIRIDON: (*il înșfacă de piept*) Hodorog bătrân (*se îneacă de indignare și nu mai găsește cuvintele*). Căzătură, năpărcă. Unde-ai cules spurcăciunile astea ?

IFRIM: (*se apără. Spiridon renunță de bună voie să se mai ia la trântă cu Ifrim*) Dacă fii-tu-i comunist mare în Organizație crezi că poți să te legi de oameni, hai ? Eu îs slujbaş la stat și de mine nimerea, nimerea nu se atinge.

SPIRIDON: (*furios*) Halal slujbaş (*pleacă*).

IFRIM: (*aparte*) O să vedeți voi, sărăcanii dracului. Umblați voi cu nasu 'n sus. Nu știți ce v'așteaptă. Ifrim toate le știe și le vede. Prost, bătrân

si bețiv, așa? Ehe! Dac'ați ști voi. . . Cu botu 'n țărână (*împinge cu bâta în pământ*). Uite-așa ați cădea.

(Neagu iese din primărie și privește neliniștit în zare, pe șosea, ea un om care așteaptă ceva și și-a pierdut răbdarea. Fără să-l observe, Ioana iese și ea la gard și privește în cealaltă direcție. La un moment dat privirile lor se întâlnesc cu surprindere. Se măsoară o clipă. Ioana cu furie, Neagu cu o umbră de curiozitate care dispare pe loc înghițită de cealaltă preocupare. Neagu intră în primărie, Ioana rămâne la poartă; apare Marin, vesel, cu pălăria dală pe ceafă).

MARIN: *(lui Ifrim)* Ce-i făcuși bătrânului meu? Merge ca un smeu, c'o falcă 'n cer și alta 'n pământ.

IFRIM: Eh! Ca bătrânii. Cocoși fără găini, da' tot cu pintenu' afară.

MARIN: Pasă-mi-te nu prea-ți priește drumu-ăsta nou al nostru?! Hai, Moș Ifrim?

IFRIM: İmi place, nu-mi place, cui ce-i pasă?

MARIN: Ți-o fi frică să nu-ți pierzi puricii la colectiv. Ehe! Dac'ați ști c'æ minunății sunt pe lumea asta! Când eram prizonier în Rusia. . .

IOANA: Marine!

MARIN: Ce «Marine»? Stai coala la casa ta, scoți capul ca porumbița din porumbărie și eu tot teleleu, tot flăcău umblu (*face cu ochiul către Ifrim*). De focul tău !

IOANA: TU i-ai băgat lui Neagu nebuniile astea 'n cap de nu mai am viață cu el. Tu să i le scoți că de nu. . .

MARIN: Valeu, da' urît se mai umflă porumbița 'n gușă. Cin'te-a pus să-ți iei pui crud cu tuleele abia mijite ? Ia să mă fi luat pe mine, altfel gângureai. Avea cin' să te 'nvețe de bine.

IOANA: Adică să zic ce zice el, hai? Cât îi lumea nu se 'ntâmplă. Să știu că pune și păru' pe mine.

MARIN: *(râde)* Da' ce, a fost așa vreo furtuneală pe la voi?

IOANA: Atât i-ar lipsi.

MARIN: Vezi? Asta-i cu el. Nu duce muncă de lămurire. Vin' la neică să te lămurească el.

IOANA: Da' cu pietroiu-ăsta când oi svârli după tine bine ți-o fi ? *(Marin râde și intră în primărie)*.

(Apar Vasile Popescu și învățătorul pensionar Dănilă. Acesta din urmă e 'mbrăcat orășenește, poartă baston).

IFRIM: N'a fost veterinaru-acasă ?

VASILE: N'a fost.

IFRIM: Vre-o țigară ți s'a întâmplat poate, domnu' Dănilă ?

(Dănilă-i întinde pachetul de țigări. Ifrim își scoate una, mai stă puțin pe gânduri, îl întreabă din ochi pe Dănilă și-și mai scoate una).

IFRIM: Bodaproste.

DĂNILĂ: Tot n'au venit ăia dela partid.

IFRIM: Țțț! Și-acum d-voastră dacă v'ați scris, pensia o s'o mai luați?

DĂNILĂ: Eu am donat, nu m'am înscris.

IFRIM: *(nelămurit)* Donat?

DĂNILĂ: Asta-i o chestie juridică. Adică dăruiesc pământul și mi se rotunjește pensia *(îi vine o idee)*. Cum Ifrime? Adică tu credeai că m'am înscris să mă sui pe tractor? *(râde)* învățător pensionar Dănilă, ajutor de tractorist *(râde)*.

(Apare Enache. E un om voinic, frumos, cu o față crispată și batjocoritoare. Atitudinea Ioanei se schimbă. Din dărză și cicălitoare devine supusă, moale, fascinată. Caută să-i atragă atenția lui Enache că-i acolo lângă poartă, dar Enache se face că n'o vede și se 'ndreaptă către ceilalți. Vasile Popescu și Dănilă îi întind mâna. El șovăie un moment, apoi le întinde și el mâna).

DĂNILĂ: Se face?

ENACHE: *(batjocoritor)* Dacă vrea lumea, se face.

DĂNILĂ: Cererea mea ați admis-o?

ENACHE: Ce mă 'ntrebi pe mine? Nu mai e la mine puterea

DĂNILĂ: E, lasă, Enache. Știm noi că numai de formă te-a scos din comitet. Cumnat la cumnat nu-și scoate ochii. Dacă tu n'oi fi tare 'n satu-ăsta, nu știu cine mai e. Dar zău așa, după câte-ai tras și-ai pățit meritai altă mulțumire.

ENACHE: Știi ce? S'o lăsăm moartă. Ce-a fost a fost. Mortu' dela groapă nu mai se 'ntoarce.

VASILE: **TU** încă nu le știi pe toate. Mie nu-mi place să vorbesc dar odată și-odată tot trebuia s'o afli. In 46 când cu-alegerile, vrei să mă crezi? *(își filează efectul, apoi încet, conspirativ)* Tărăniștii noștri puseseră la cale să te omoare. *(Dănilă face o mutră speriată, uluită, adică; ce te-apuci dom-nule să desvălui asemenea taine. Enache ascidță indiferent)*. Caprin urechea acului ai scăpat, da, da, mare noroc ai avut.

ENACHE: Ce noroc? Gardă bună, domnule *(mândru)*. Mă păzeau comuniștii mei ca ochii din cap.

VASILE: Nimic de zis, aveai pază bună, da' și eu i-am luat pe-ai mei* cu duhu'blândeții: Nu faceți moarte de om că iese bocluc mare. Ehe, numai, eu știu cum i-am ținut.

DĂNILĂ: *(lui Enache)* Ce-ai riscat tu, zău așa. Și-acu să-ți faci una ca asta. In patruzeci și cinci cine a dus aici partidu 'n spinare? Enache! Ăi-lalți... Neagu se mai ținea de poala mă-sii. Marin prizonier... nu visa ni-meni de el. Toma, plecase zidar la București să strângă parale. Cine și-a pus atunci capul la bătaie: Radu Enache. Și-acum, poftim. Îți spun drept că eu în locul tău nu știu cum aș răbda.

VASILE: Știi cum îs javrele: de-abia așteaptă să-1 vadă pe om trântit la pământ ca să 'nceapă a se da la el. «Opinci ne facem din geanta lui cu hârtoage». Zău, așa vorbesc în sat și să-i vezi, javrele dracului, cum își bat în pinteni de bucurie că te-au scos.

ENACHE: *(violent)* Da' dumneata nu te bucuri? De ce nu te bucuri,, mă rog? Zi, de ce nu te bucuri?

VASILE: *(speriat)* Eu, Radule?

ENACHE: Corvoadă te-am pus să faci? Cu sindicatul te-am urmărit? Banii lui Pricu i-am scos dela dumneatale? De ce nu-ți bați în pînteni ca ăilalți, hai?

DĂNILĂ: (*împăciuitor*) Să-ți spun eu de ce nu se bucură: că tu tot erai om de 'nțeles. Să nu vină alții mai răi după tine.

ENACHE: Aha, nu ți-o fi bine cu Neagu 'n locul meu. Tot mai bun era pumnul lui Enache. Ori nu vă mai speriați de 'njurăturile mele, hm? Acu' Neagu nici nu 'njură, nici nu dă, de ce v'o fi frică de el?

VASILE: Mie să-mi fie frică? Da'de ce? îmi văd de treaba mea. Mi se cere ceva, dau. Mi-a luat casa din față pentru primărie, mi-au luat-o? Am cârtit eu cu ceva? Mi-o lua pământu' la colectiv și mi-o da vreo pârlăoagă la dracu 'n praznic, mă supun. Ce să fac? De ce să-mi fie frică?

ENACHE: Lasă, lasă, că mai bun era pumnul meu ca ochii lui Neagu. Zi că-ți plac ochii lui? (*cu voce tare*). Să spună careva că-i plac ochii lui Neagu (Vasile Popescu și Dănilă intră prin dosul primăriei în casa lui Popescu).

IOANA: (*cu voce slabă și supusă*) Nea Radule! (*Radu Enache s'apropie de poartă, o privește fix, furios și învăluitor. Ioana, șoptit*) Te scrii și d-ta?

ENACHE: Ce-ți trebuie să știi? Ai bărbat? Intreabă-1 pe el. Cu el mănânci pâinea, cu el faci casa.

IOANA: (*rugător*) Nea Radule!

ENACHE: Ne 'nțelesesem într'un fel.

IOANA: (*șoptit*) Nu pot să plec. Mi-e milă de toate. . . Și de copil .

ENACHE: Il iei și pe el.

IOANA: Iți vine lesne să vorbești. Cu țața Anica tot așa vorbeai?

ENACHE: (*furios*) Tot. Și pe tine tot ca pe-o cățea am să te-arunc când m'oi sătura (*îi întoarce spatele și se îndreaptă spre primărie. Ioana cu umerii strânși și bărbia în piept intră încet în casă*).

IFRIM: (*pitit jos pe-o piatră lângă gardul cu tufișuri de liliac al primăriei. Oftează*) Ehe, tinerete, tinerete! (*se ridică și-și reia locul de mai înainte pe scara primăriei. Intră învățătoarea Sofia-Sândidescu și Florica Neagu*).

FLORICA: Parcă nu le spun, tovarășă Sofica? Că mie greu nu-mi vine să le vorbesc. Acum mă știți doar, că-s destul de bună de gură. Da' cine m'ascultă? Numai eu știu cum le-aduc la adunare. Cât îi ziua de mare, pă șanț, cu ochii la chiaburoaice să le soarbă vorba din gură. « Da, da, drept e cum spui ». Tot așa-mi răspund da'n gândul lor — eu nu văd? — « Așa sunteți voi astea fără bărbat, politica vă mănâncă capul! ». Parcă eu n'am casă și copil și destulă sărăcie, vai de capul meu de femeie fără bărbat.

SOFIA: Ascultă Florico, ori ne ținem bine acum și lămurim femeile cum trebuie, ori de nu, s'a isprăvit cu noi. Nu suntem bune de nimic.

FLORICA: De ce v'ați descurajat așa de-odată, tovarășă Sofica? Nu facem noi de răs Ufedere-ul. Una-i Florica Neagu. Ce, numai odată am mers noi la greu împreună? De n'or veni femeile chiuind să se scrie, să nu-mi zici mie Florica Neagu.

SOFIA: (*zâmbind*) Chiuind! Oh, Florico, Florico cine-mi ești.

FLORICA (*CU importanță*) Fiecare înțelege altfel politica. Frate-meu Neagu să zicem (*îl imită cu vioiciune*). Așa: se 'ncruntă, caută peste tot locul dușmani, sperie oamenii. Nu-i sperie parcă? Eu (*zâmbește drăgălaș și face semn cu degetul*). Ii aduc la mine așa ușor, că nici nu simt. Uite-așa (*imită pasul celor care vin parcă plutind către ea. Sofia râde*).

SOFIA: Da' ce-i cu femeile care boscorodesc pă șant?

FLORICA: (*serioasă, încruntată*) E, ce să-i faci, știi, cu femeile. . . merge mai greu.

DĂNILĂ: (*iese din casa lui Vasile Popescu și se apropie de cele două femei, își scoate pălăria și salută ceremonios. Sofia care râdea de jocul Florichii se oprește brusc din râs și fața i se strânge parc'ar suge lămâie*).

DĂNILĂ: Sărut mâinile, duduie Sofia.

SOFIA: Bună ziua.

DĂNILĂ: Ce mai faci ? Nu te mai vezi de loc. A, da, da, uitasem că avem. tocmai ajunul examenelor. Mult, mult de lucru ? Ascultă sfatul sincer al unui bătrân pensionar: nu te omorî cu firea. Orice-ai face, la bătrânețe copiii tot îți dau cu tifla. Și statu' tot cu pensioara aia te milostivește.

SOFIA: Mulțumesc pentru sfat.

DĂNILĂ: (*ironic, plimbându-și privirea dela Sofia la Florica și înapoi*) Ufedere, ufedere ? (*duce un deget la pălărie*). Succes la propagandă, «tova-rășă » (*o ia pe șosea bocănind cu bastonul*).

SOFIA: Canalie!

FLORICA: Dă-1 în plata Domnului de acritură stătută.

(La răspântie apare Maria, nevasta lui Toma, cu pas târâgănai de femeie obosită. Când te zărește pe Sofia și pe Florica se oprește în loc, șovăie, apoi. se hotărăște și-și continuă drumul apropiindu-se de primărie).

FLORICA: încotro, țăță Mărie?

MARIA: (*morocănoasă*). Să-i spun lui Toma o vorbă.

FLORICA: Da' la adunare la Ufedere de ce nu veniși ? Știi lumea cum e: se uită întâi ce face nevasta secretarului.

MARIA: El cu partidu' lui, eu cu munca și cu vătămătura mea. Fiecare știe ce-1 doare.

SOFIA: Nu-i așa, țăță Mărio, că ce ne doare maitare, pe toți ne doare. De ce luptă partidul și noi toți ? S'avem casă cât mai bună de nașteri, și grădiniță și cămin și câte și mai câte ca să nu mai nască femei fără moașă cum ai născut d-ta de-ai rămas așa bolnavă.

MARIA: Așa o fi.

SOFIA: Așa este! Bine de cei care faceți acuma gospodăria c'o s'aveți c'un ceas mai de vreme viața asta bună.

MARIA: (*privește furios către Florica*) Alea tinere și sănătoase o s'o ducăi bine 'n colectiv.

FLORICA: (*sburlindu-se*) Cum adică, țăță Mărie?

MARIA: E, am spus și eu o vorbă.

FLORICA: *(cu ciudă)* In gât să-ți fi rămas vorba aia, mai bine era.

SOFIA: Na, acum sfădiți-vă, voi care trebuie să fiți exemplu pentru tot satu'. Hai să intrăm puțin la cumnată-ta.

FLORICA: Las-o, că de ea n'am grijă. Ce treabă are Neagu seara când vine acasă? S'o lămurească.

(Florica și Sofia pornesc în direcția fântânii. Sofia-i face un semn prietenos cu mâna Măriei care răspunde morocănoasă. Maria se îndreaptă, spre primărie, se lovește față în fală cu fratele ei, Enache, care tocmai iese de-acolo. El o dă la o parte și vrea să treacă înainte).

MARIA: *(cu durere în glas)* Radule.

ENACHE: Ce-ți e, ce vrei cu mine?

MARIA: Să știe tăicuța cum te porți, în mormânt s'ar răsuci.

ENACHE: Hai, învață-mă și tu. Învață-mă, că nu-s destui care să mă învețe.

MARIA: Ai avut iar ceva cu Toma?

ENACHE: Ascultă Mărie, eu una și bună-ți spun: ăia *(arată spre primărie)* nu mă știu ce pot. Nu li-s frate. Tu mă știi. Nu s'a născut om din muiere să mă strivească pe mine în picioare. Au vrut să-1 bage pe mucosu' de Neagu 'nlocul meu? Să le trăiască. M'au scos din comitet? Bine! Dar cine precista și grijania i-a ridicat de i-a făcut oameni? Cu cine vor să ducă colectivul ăsta de-1 pun pă picioare? Cu moșnegi ca Spiridon? Căcad nădragii pă vine? Cu zăpăcitu' de Marin? Cu mucosu' de Neagu? Acuș Enache nu mai e bun *(îcnește cu amărăciune)*. Nu se mai freacă de mine să nu se ia de râie.

MARIA: *(violent, impetuos)* Nu te scrie, Radule.

ENACHE: *(se uită lung la ea)* Așa, învață-mă, învață-mă că nu mai am dela cine învăța *(o privește atent)*. Da' tu ce faci? Mergi așa proteste înainte. Cu Toma, cocoș peste ograda de găinușe. Știi așa, ca la turci: ici cazanul cu pilaf, colea haremul de muieri *(râde >u necaz)*.

MARIA: Plec dela el. îmi iau copiii și mă duc.

ENACHE: O să zică bodaproste. Scapă de boleșnița din casă.

MARIA: S'O vedem și pe asta: bine i-o fi fără boleșnița? Cine-î vede de vite? Cine se deșală la sapă și la toate? *(brusc, desnădăjduit)* Radule,, dacă nu te scrii tu, nu se scrie nici el.

ENACHE: Cap de muiere. Secretar de organizație să nu se scrie?! *(zâmbeste)* Da' vezi că nu-i destul să se scrie ei vreo câțiva.

MARIA: Cum adică?

ENACHE: N'a murit încă Radu Enache. Om trăi ș'om vedea.

(Maria urcă gânditoare scările primăriei. Enache rămâne pe loc, masiv, ca de piatră). Fața lui frumoasă, cam buliăită, e concentrată asupra planului de atac. Se îndreaptă cu pași hoiărâți spre ograda lui Neagu. Ioana care-l pândește lângă ușă, iese imediat la poartă).

ENACHE: Mă 'ntrebași ce să faci. Scrie-te la colectiv. Nimic n'am vorbit. Nimic nu ne-am înțeles. Nu te mai țin legată. Plec la oraș. M'am săturat și de pământ și de toate.

IOANA: *(CU voce stinsă)* Nea Radule, nu se poate. . . să mă lași așa

ENACHE: *(batjocoritor și inverșunat)* Da' ce, ești ibovnica mea?

IOANA: *(lasă capul în jos)* D-ta îți bați numai joc.

ENACHE: **CU** mine nu vii că ți-e milă de copil! Că la colectiv nu ți-l ia, hai? Scrie-te fetițo, scrie-te c'o să-ți fie bine.

IOANA: *(pătimașă)* Nu mi-1 ia. Neagu zice că nu mi-1 ia. Că-s vorbe de ale reacționarilor.

ENACHE: Am ajuns și reacționar, hai? Și chiabur? Nu zău! Oi fi și chiabur! Eu ce-ți spun? Nu te lua după mine. Ia-te după dovreacu' lui bărbatu-tău. Scrie-te *(pleacă)*.

IOANA: Radule!

ENACHE: *(face câțiva pași înapoi)* Vii cu mine!

IOANA: **NU** pot. Da' de scris nu mă scriu. Mă spânzur mai bine.

(Enache pleacă, Ioana intră în casă. Ifrim repetă figura dinainte. A stat ascuns în tu-fișul de liliac de după gardul primăriei. Acum scoale capul la iveală și-și reia locul pe scară. Maria iese din primărie cu pași moi și se îndepărtează.)

MARIN: *(iese din primărie, se întinde plin de satisfacție)* Halal de mine că-s flăcău. N'are cin' să se ție scai de mine.

IFRIM: *(curios)* Da' ce-o fi având cu Nea Toma? *(arată în direcția în care a plecat Maria)*.

MARIN: Ce să aibă? Ce aveți toți ăștia care nu pricepeți că noaptea-i noapte și ziua-i zi. Dumitale ți-e frică să nu-ți pierzi puricii; țața Maria s'o fi temând să nu-și piardă beteșugul.

IFRIM: De! Așa-s muierile. Bine vă fac. Dacă nu suspendați și voi o leacă democrația. Să le învățați ascultarea. Știi, așa ca pe vremea mea. Odată să fi râcnit la doftoroaica mea: **E-xe-cu-ta-rea!** Smirna stătea, venea după mine și 'n iad.

MARIN: Adevărat în iad. Ca 'n iad țineți femeile pe vremea voastră. **E-he**, Moș Ifrime, ce vieță o să avem noi. Nu pot să uit ce am văzut în Uniune.

IFRIM: *(clatină sceptic din cap)* O fi acolo la ei.

MARIN: Crezi că lor le-a venit ușor? Cât s'au luptat și cât au muncit până au ajuns la viața de azi. Belșug, trai frumos, e-he!

IFRIM: *(sceptic)* De! Așa o fi, băiatule. . .

MARIN: *(care și-a terminat de fumat țigarea intră iar în primărie. Ioana iese din casă c'o boccea mare într'o mână și cu copilul pe brațul celălalt)*

IOANA: *(strigă cu voce înăbușită)* Moș Ifrime! *(Ifrim se face că n'aude)*. Hei, Moș Ifrime! *(Ioana se apropie de gardul primăriei. Îi spune încet cu voce sugrumată)*. Dacă m'o căuta Neagu, să-i spui să nu mai umble după mine. Am plecat la măicuța. Cheia am pus-o unde știe el. *(se îneacă. în plâns)* S'a isprăvit cu viața mea. Cu el. . . n'am să mai fiu.

(Se depărtează. Ifrim se uită lung după ea, clatinând din cap. In ușa primăriei se ivește Neagu care aruncă aceiași privire concentrată departe, spre șosea, apoi se întoarce către r.ei dinăuntru și spune).

NEAGU: Nimerea.

(Din primărie ies în grup vorbind între ei Toma, Stanică și Marin. Neagu lui. Marin).

NEAGU: Ii punem noi cu botul pe labe.

STANICĂ: *(lui Toma)* Mi-e de vite. Bine. Să zicem c'ai luat o vită pe banii băncii, da' dacă n'ai avut ce să mănânci, ai vândut-o.

TOMA: Las' că știe partidul care a vândut să mănânce și care să bea.

MARIN: Ascultați-mă pe mine că știu ce-1 arde pe Nea Stanică. Vitele luate pe datorie, ori cum vine plata la colectiv, de tot întrebă mereu? Aș! Holdișoara, săraca, aia-1 arde.

STANICĂ: Dac'așa-i dat de când lumea. Ursu' nu moare după miere? Așa murim noi țărani după pământ.

NEAGU: Da' eu de ce nu mor după blestematu' ăla de petec care l'am moștenit dela tata? Cum s'a n'ceput cu'ntovărășirile ăl dintâi am fost.

STANICĂ: Păi ce, eu n'am mers?

MARIN: *(ironic)* Ai mers, nici vorbă.

STANICĂ: Ce ți-e mă, ce te hlizești așa?

MARIN: Râd și eu ca prostul de ce mi-aduc aminte. Știți când ne-a trimis dintâi dela S M T tractoarele de-și râdeau în gușă alde Duțu și otrăvim' ăsta de-aici *(face un semn către casa din dosul primăriei unde sade Vasile Popescu)* ...și ziceau că: «iote! Au venit caii săracului». Ei, și când a început Tudora tractorista să ne bărbierească haturile de-a latu', v'aduceți aminte? N'apucase bine s'ajungă la tarlăua lui c'a și sărit nea Stanică pă plug, știi, să'nfigă brăzdaru' mai adânc, că de, era postata lui *(toți râd)*.

STANICĂ: Da' cine mă-sa a muncit pentru postata aia de-a scuiat și sânge? Ușor vă vine să râdeți.

NEAGU: Cui i-o dai, tovarășe primar? Ce faci, tot pentru d-ta faci. Ne adunăm doar ca să ne fie mai bine, nu mai rău.

STANICĂ: Omu' bine vrea nu rău. Da' mai vine și dracu' și-și bagă coada.

MARIN: Las'că-1 apucăm noi de coadă de-o să rămână cu dosu' gol ca 'n palmă.

(Toma, Stanică și Marin pleacă. Neagu rămâne în poarta casei lui, apoi intră în curte. Găsește ușa încuiată. Mirat, caută cheia la locul obișnuit, descuie și intră în casă. În scenă rămâne un moment numai Ifrim, a cărui înfățișare e plină de expresie. Neagu iese din casă cu chipul descompus. Șovăie, apoi se 'ndreaptă spre Ifrim).

NEAGU: MOȘ Ifrime, pe Ioana n'ai văzut-o?

IFRIM: H m! Voi ăștia tinerii ce gândiți: dacă-i omul mai bătrân 1-a și ajuns orbu' găinilor.

NEAGU: Ai văzut-o, carevasăzică.

IFRIM: Iți spusei că n'am încă orbu' găinilor.

NEAGU: Mi-a lăsat vreo vorbă?

IFRIM: A plecat la mă-sa. . . Așa zicea. . . O fi, n'o fi, ea știe.

NEAGU: *(furios, dar reținându-se)* Cum: ea știe?

IFRIM: Vorbea și ea 'n neștire ca femeia când își ia lumea 'n cap. Ce s'o fi înțeles cu Enache, habar n'am.

NEAGU: Cu Enache? Ce-ai auzit, spune tot.

IFRIM: Ce s'aud, vai de bătrânețele mele. Voi ăștia tinerii gândiți că un bătrân mai are ureche iepurească, s'audă și oftatul și pupatul.

NEAGU: (*gâfâind îl ia de piept*) Te fărâm, înțelegi? Fărâme te fac. Vorbește.

IFRIM: Omoară-mă. Na, omoară-mă! Păgânule. Nelegiuitule. Nimic nu-ți spun. Iac'așa! Să-ți păzești nevasta. Nu-s eu pus să ți-o păzesc.

NEAGU: (*potolit puțin*) Moș Ifrime, nu mă perpelii așa.

IFRIM: O'ndemna (*Neagu face un gest de nerăbdare. Ifrim brusc supărat, ca moșnegii*) Eee! La ce-o 'ndemna știți voi mai bine ăștia tinerii. Eu am și uitat de când stau pe lângă perete. Cum zice baba mea: Rău era când îți lăsaî ghetele prin alte ulițe, Ifrime, da'parcă mai rău e-acu.

NEAGU: (*clocotind de furie*) Ghiuj afurisit. Mult am să-ți rabd? Spune l Spune cum s'au înțeles (*il scutură*).

IFRIM: Nimic, nimic nu-ți spun. Să te'nveți minte. Nu mi-e frică de tine. Să știi cine-i moș Ifrim. Să știe toată adunătura voastră de mărlani. Mărlani! . . . N'aveți nici după ce bea apă. . . și tăiați. . . și spânzurați. Vreți să-mi luați baba la colectiv. . .

NEAGU: Ticălosule.

IFRIM: Degeaba mă scuturi. N'o să-ți cadă tainele lui Ifrim în plisc. Hehehe! Dacă te-ar ajută capul! Dacă ai ști tu. . . Cu botu-ai cădea la pământ. (*Pe ultimele fraze ale lui Ifrim se aude la oarecare distanță un claxon de mașină. Neagu își descleștează mâna din flaneaua lui Moș Ifrim, se redresează și lăsând baltă totul pornește încordat în direcția de unde se-aude sunetul. Moș Ifrim rămâne sburlit ca un motan furios, bombănește, amenință și-și potrivește hainele pe el. Dinspre fântână — direcția celeia în care a pornit Neagu apar doi bărbați tineri îmbrăcați orășenește, ca muncitorii, cu șepci pe cap*).

TUDOR: Ce liniște, parc'ar dormi tot satul. La sediu nimeni, la cooperativă nimeni. . .

GHEORGHE: (*îl zărește pe Ifrim care încuie ușa primăriei și se pregătește de plecare*). Uite-un bătrân. O să ne spună el. Flei moșule, stai o clipă (*se apropie de el*). Sănătate, moșule.

IFRIM: Sănătate, tovarășe.

GHEORGHE: Nimeni la primărie?

IFRIM: Nimeni.

GHEORGHE: Da'unde-s duși?

IFRIM: La treburi.

TUDOR: Aha! Și prin sat ce se mai aude, moșule?

IFRIM: Ce să s'audă?

TUDOR: Așa, cum o duceți, ce mai spun oamenii?

IFRIM: Toate bune, tovarășe. De, ca la țară, liniște. . . fiecare-și vede de trebile lui.

TUDOR: Aşa, aşa. . . Şi-altfel. . . nimic? . . .

IFRIM: (*pornind cu cei doi pe şosea*) Cu ploaia stăm cam prost. Grâul nu s'a făcut de fel. Ne-am apucat să-1 întoarcem. Să zici că porumbul măcar. Altădată la Drăgaice era ca mătăsica porumbu'. E, da'ce să-i faci?! Nu-i după voia noastră.

GHEORGHE: Şi-altminterea ?

IFRIM: Altminteri. . . ce să fie? Pace şi bună înţelegere (*se îndepărtează toţi trei încet pe şosea*). Cu stăvilaru' a fost mare necaz la noi în comună. .

Cortina

TABLOUL 11

Sediul organizaţiei de partid din comună. Local simplu, amenajat în fosta cârciumă a satului. Mese, scaune, o bancă lângă perete, fără spătar. Pavoazarea obișnuită. Prin ferestrele și ușa din fund se vede ur cerdac. În perspectivă ulița salului. La dreapta și la stânga uși. Acțiunea se petrece în după amiaza aceleiași zile.

TUDOR, GHEORGHE, STELIAN, STANICĂ ȘI TOMA

TUDOR: Foarte rău că n'ai putut s'o convingi. Cu vorba bună, cu frumosu's'o fi câștigat. Dacă până diseară izbutești să-i schimbi gândul, bine. O să mai stăm și noi de vorbă cu ea. Dar fără nevastă nu poți să intri în gospodăria colectivă, asta-i sfânt.

STANICĂ: (*moale*) Noi cererea am făcut-o împreună. Și-așa, ca trăznetu', din senin, a început eri să bocească, să țipe. . . Acutn eu n'aș vrea. . .

TOMA: Ce-o să spună satu' că tocmai primaru' s'a retras? Nu-i bine.

TUDOR: Nu-i bine deloc. Altfel trebuia tovarășul primar să-și fi lămurit soția. Dar temelia voastră trebuie să fie sănătoasă. Ar fi și mai rău să porniți la drum cu oameni nehotărâți și desbinați.

TOMA: Asta așa-i.

STANICĂ: (*moale*) Eu nu mă codesc; am fost între primii. Da'ce să mă fac cu femeia asta căpătânoasă ?

TUDOR: Uite ce să faci: comisia ține seama de situația d-tale, și socotește ca și cum nici nu te-ai fi înscris pe tablou. Spune-i asta și-o să se liniștească. Pe urmă ai toată vremea s'o lămurești cu răbdare. Mai târziu om vedea.

STANICĂ: (*fără voia lui luminându-se la față*) E bine așa.

TUDOR: (*îi întinde mâna*) Noroc bun, tovarășe Stanică.

GHEORGHE: (*aparte, lui Toma încet*) Caut-o pe nevastă-sa și vino cu ea. (*Toma face semn c'a înțeles. Toma și Stanică ies*). Mie nasu'-mi spune ceva. Nu-i lucru curat.

TUDOR: (*pe gânduri*) Ce dureros e pentru mine să văd șovăiala asta, târguiala asta. Ce-au bieții oameni de pierdut? Mizeria, numai mizeria. (*Arată o hârtie mare întinsă pe masă și urmărește cu degetul*). Uitați-vă la tabloul inventarului (*râde amar*). Inventar viu și mort! La șaizeci de capi

de familie cinci căruțe, patru perechi de boi, cai: doi. Ce bine cunosc sărăcia asta. La Sihlea la mine parcă-i altfel? Cu ce muncea săracu'tata? C'o mârtoagă de-atârnau pieile pe ea ca la babornițe! Nenorocita! O porecliseră oamenii «piele lungă». *(Tudor își aprinde o țigare dela alta)*.

GHEORGHE: NU mai fuma atât, tovarășe Tudor. Toată noaptea ai tușit. Ai nevoie de un gâtlej bun. Nu vezi că mai ai mult de cântat pe-aici?

STELIAN: *(atins)* Stănică-i un caz izolat. Vă spun fără niciun fel de 'nfmurare: nu cred să mai fie sat unde să se fi dus munca de lămurire cum a dus-o Județeană noastră.

GHEORGHE: *(CU ușoară ironie)* Adică d-ta ca instructor din partea Județenei.

STELIAN: întâmplător am fost eu. C'au făcut greutăți femeile, e drept. Că bandiții de chiaburi n'au stat nici ei cu brațele încrucișate, și-asta-i adevărat. Dar rapoartele mele către Județeană arată clar cum am lucrat. Pas cu pas am învins — pot spune — aproape toate greutățile. Dacă mă'ntrebați și pe mine, vă spuneam că primarul putea să intre și fără nevastă. 11 urma ea curând, n'aveți grijă.

TUDOR: *(rece)* Cunoaștem rapoartele d-tale, tovarășe Stelian. În privința lui Stanică am procedat cum ne învață instrucțiunile Comitetului Central. E foarte limpede: familia rămâne unită. *(Intră Toma cu Gherghina Brindiliu)*.

TOMA: E nevasta lui Stanică.

TUDOR: Bună ziua, tovarășă.

GHERGHINA: Bună ziua. *(Gheorghe o pofteste să șadă)*.

STELIAN: Ce-i tovarășe Gherghina? Ce s'a 'ntâmplat că ți-ai schimbat gândul?

GHERGHINA: Nimic, tovarășe.

STELIAN: Parcă spuneai că te-ai săturat de sărăcie. Nu ți-ai luat angajamentul față de mine să le convingi și pe celelalte femei? Singură te văitai că degeaba cele cinci hectare de pământ, că tot înglodați în datorii sunteți.

GHERGHINA: *(închisă)* Dac'așa-i soarta noastră. . .

TUDOR: Soarta și-o face omul, tovarășă.

STELIAN: NU vrei și d-ta să ajungi la o viață îmbelșugată, să-ți vezi copiii îmbrăcați, bine hrăniți, cu școală?

GHERGHINA: *(Ascunsă, cu încăpățănare)* Dacă nu-i cugetul meu. . .

GHEORGHE: *(aparte, lui Tudor)* Tovarășe Tudor, lasă-mă să-i vorbesc pe limba mea. Adulmec ceva.

TUDOR: *(zâmbește)* Poftim.

GHEORGHE: *(tare)* Lăsați femeia. Dați-i pace bună. Nu vrea, nu-i nimic. Nu vorbiriți adineauri cu tovarășul primar? Și el spune tot așa: «Deocamdată intru singur că nevasta nu vrea. Scrieți-mă pe mine. Mai încolo om vedea. Se răzgândește, bine, o iau în colectiv; nu, mi-oi mai găsi eu altă nevastă, că n'au intrat toate femeile în sac».

GHERGHINA: *(uluită)* Când v'a spus rumânu' meu asta?

GHEORGHE: Acuși cinci minute a plecat de-aici.

GHERGHINA: (*neîncrezătoare*) V a spus el așa ?

GHEORGHE: Chemați-1 pe tovarășul primar.

GHERGHINA: (*sare de pe scaun*) Diavolul! Ii arăt eu lui. Credea că și-a găsit proasta s'o 'mbrobodească ?

GHEORGHE: (*nevinovat*) Ce te supărași așa, tovarășă Gherghina? Ce-i omu' de vină ? Dacă n'ai vrut să te'nscree ?

GHERGHINA: (*i se desleagă limba*) Eu ? Să n'apuc să mă mișc din locu' ăsta daqă n'am fost eu dintre ale dintâi. Uite, tovarășii' dela partid (*il arată pe Stelian*) mi-e martor. Dacă nu venea diavolul de bărbat la mine să mă zăpăcească la cap, și-acum eram în frunte. Că zice: «Femeie, eu am stat de vorbă cu oameni pricepuți care știu multe. Nu-i de noi colectivul', n'o să fie bine. E prea puțin pământ. Eu, dacă-s primar», zice. «Ca peștele trebuie să tac, să nu-mi sară tovarășii în cap. Da' o să le spun că tu nu vrei. Că-ți faci seama, dacă mă scriu ». Diavoliu' !

GHEORGHE: Așa, așa. Și-acum ține morțiș să se scrie. Ce-o mai fi și asta? E, dar oricum, eu un lucru gândesc: după cum te văd (*o măsoară zâmbind*) nu ești d-ta femeie să lași pe alta să-ți ia bărbatul. Hm? Ce zici ?

GHERGHINA: Valeu!

GHEORGHE: Sunt convins c'ai să fii printre frunțașele gospodăriei. Parcă te și văd evidențiată, cu poza coala în jurnal: « Gherghina lui Stanică Brindiliu prima în producție ». O să-i dea lui mâna cu nevastă evidențiată să se mai uite la alta ?

GHERGHINA: (*potolită, surâzând hoțeste*) Din ce loc ești d-ta, tovarășe ?

GHEORGHE: (*mirat*) Din Ploești sunt, dar de ce?

GHERGHINA: Așa, să știu și eu în ce loc se nasc oameni de se pricep să tragă femeile de limbă, așa ca d-ta.

(Gheorghe, Toma și Stelian râd. Tudor zâmbește pe gânduri. Gheorghe o bate pe Gherghina pe umăr. Stanică bagă capul pe ușă. O vede pe nevastă-sa. Chipul lui exprimă o comică uluire).

STANICĂ: Ce fanj. aici nevastă?

GHERGHINA: Mă uit la gura sacului. Să văd dacă au intrat toate femeile, ori au mai rămas și pe afară.

STANICĂ: ? ? ? ?

GHERGHINA: Gospodărie nouă! Nu stricași o nevastă nouă! Mătura nouă, mătura mai bine, hai ?

STANICĂ: (*Ii întreabă pe toți din ochi; asta-i nevastă-mea? o știam întregă la minte*).

GHERGHINA: Iacă merg și eu. Vrei, nu vrei, merg și eu.

STANICĂ: Mergi și tu ?

GHERGHINA: Merg. Să vedem. N'o mătura destul de bine și mătura a veche ? (*iese*).

STANICĂ: (*începe să înțeleagă. Joc de scenă. Privește împrejur la chipurile muștrătoare, ori amuzate ale celor de față*). Am mințit. Zău că am mințit. (*Privește iar întrebător*). De ce am mințit? Nu mă întreabă nimeni. Ce foc am, nimeni nu vrea să știe. Mă uit la ai care intră în colectiv. Câți din ei îs gospodari să-și facă tarlăua floare, când s'o înfige odată în ea să n'o mai lase? Cum o să tragă toți de-opotrivă? Stau și mă întreb. Nu știu eu pe cutărică ce puturos e?

GHEORGHE: Nici câștigu'n'o să fie la fel. Să-i vezi pe cei harnici cum o să meargă acasă cu carul doldora, și pe ai puturoși cum o să caște gura...

STANICĂ: Nu știu eu să vorbesc, ca unii de le turuie gura toată ziua. M'or fi crezând prost. Mă țin eu așa mai la o parte. Da'gândesc că la treabă se judecă omul. Lasă să-mi sângere mie picioarele numai ogorul să fie ca floarea.

TUDOR: Și chiar c'o să fie ca floarea, ogorul ăl mare, tovarășe Stanică. Cum n'a putut să fie ăla mic niciodată.

STANICĂ: Așa să se întâmple cum zici dumneata, (*se îndreaptă spre ușa din fund*).

GHEORGHE: Vezi împacă-te cu țața Gherghina, nu vă mai ciondăniți. Mai rar nevastă ca ea. (*Stanică iese*) (*Gheorghe vesel și triumfător*). Ei, ce spuneți? Să mai rămân eu la C.F.R. electrician? Detectiv trebuia să mă fac.

TUDOR: Tovarăși, este o situație grea (*Hotărât, privindu-i drept în față*). Trebuie s'o privim cu toată seriozitatea (*Gheorghe și Stelian devin atenți*) să luăm măsuri. Nu-i un caz izolat cum socotește tovarășul Stelian. Prin sat umblă tot felul de zvonuri. Chiaburii își fac de cap. Trebuie demascați. Nu de noi. Să-i demaște țărani singuri. Au simțit destul în carne ghiara lor. Să le dăm numai prilejul. Să vedeți cum o să-i dea în vileag.

STELIAN: (*ușurel*) Tovarășe Tudor, d-ta îți faci griji de pomană. Bine e să punem mâna pe câțiva bandiți, dar cât privește gospodăria, nu-ți mai face gânduri. Ca pe o mântuire o așteaptă. N'am stat eu o lună între ei? Nu mai dau înapoi. Au pornit-o, acum merg înainte.

TUDOR: Mântuirea! Dac' am ști totdeauna să deosebim drumul bun de ăl strâmb n'ar mai fi așa luptă grea în toată lumea. Nu-i ușor să risipim întunericul.

STELIAN: (*ușor ironic*) Exagerezi, tovarășe Tudor. Partidul ne învață că trebuie s'avem încredere în popor. Pot spune, fără înfumurare, c'am arătat mereu în rapoartele mele. . .

TUDOR: Cunoaștem rapoartele d-tale. Și pe mine m'a învățat partidul multe lucruri, tovarășe Stelian. În primul rând, să am ochii bine deschiși. Nu-s nici eu om prea învățat. Is strungar, dar m'am deprins să citesc. Când pot, iau o carte în mână. Am citit, nu de mult, ce spune tovarășul Stalin despre colectivizare. Spune într'un loc ce primejdios e când ni se pare că putem răzbi totul așa, «în doi timpi și trei mișcări», când nu mai ținem seama de împrejurări. Rapoartele-s foarte bune și-și au rostul

lor, dar să țină pas cu schimbările. Ce valoare au rapoartele d-tale dacă strângi ochii și nu mai privești împrejur. Te-ai întrebat? «Poate s'a schimbat ceva. Poate a intervenit un lucru nou de care eu nu știu. Ceva care-i face pe oameni să se clatine. Un *ce* necunoscut pe care trebuie să-1 aflu pentru ca să curm răul».

STELIAN: (*ironic*) Citești cam mult, tovarășe Tudor.

(*Intră Toma, amărât.*)

TOMA: E aici Costea Ion. Zice că are ceva să vă spună.

(*Intră Costea.*)

COSTEA: Bună ziua.

CEILALȚI: Bună ziua, tovarășe.

GHEORGHE: Ia șezi aici. Spune ce ai pe suflet.

CCOSTEA: M'am gândit așa: pe mine și pe nevasta să ne ștergeți după tabel. Nu mai mergem la colectiv.

STELIAN: Cum?

TOMA: Tocmai tu, Costeo, ne 'nfigi cuțitu' pe la spate?

TUDOR: Ce te-a făcut să iei hotărîrea asta?

COSTEA: Is om bolnav. Tovarășii mă știu. La colectiv nu se poate fără brațe bune de muncă.

STELIAN: Dar acum două săptămâni când le vorbeai oamenilor și le spuneai că altă mântuire de sărăcie nu mai există, atunci nu erai bolnav?

COSTEA: M'oi fi for^at prea mult la digu-ăla. De când s'a năruit parcă mi s'au tăiat și mâinile și picioarele.

TOMA: (*cu înțeleș*) Ori ți-o fi necaz pe noi?

COSTEA: Da' de ce să-mi fie?

TOMA: Știi tu. Acum, e drept, poate că noi am lăsat-o mai pe tânjeală c'aveam mereu gându' la colectiv, dar tu că umbli otrăvit toată vremea ce ispravă ai făcut? Dat-ai de vreo urmă?

COSTEA: Când oi avea dovezi știu eu ce-am de făcut.

TUDOR: Bănuești pă cineva?

COSTEA: **NU** bănuiesc pe nimerea. Eu să-mi văd de boala mea. Asta mi-e acu' serviciu. In colectiv nu pot să intru (*se ridică să plece*).

TOMA: Ne 'nfigi cuțitul, Costeo, unde știi că ne doare mai tare.

TUDOR: In gospodărie nu intră nimeni decât de bună voie. Cu toată inima. Cu dragoste de muncă și cu încredere. Mai gândește-te, tovarășe Costea. Să nu-ți pară rău mai târziu. Tovarășii pe care-i lași azi să pornească singuri cine știe dacă mâine o să te mai primească la fel, cu brațele deschise.

COSTEA: (*dă din umeri*) Ce să fac? Pentru mine așa a fost să fie (*iese*).

STELIAN: (*furios*) Să se mai gândească nițel! Uite-așa-i mijlocasu'. Ați văzut? Stanică la fel se gândește, se răsgândește, iar se mai gândește, iar se mai scarpină în cap, până-i piere pământul de sub picioare.

GHEORGHE: *(CU CIUDĂ)* Poate-o fi și el «vreun caz izolat»! *(se deschide ușor ușa, prin crăpătură bagă capul Moș Spiridon).*

TOMA: Ce-i, Moș Spiridoane?

GHEORGHE: Intră, moșule. Ce vânt te-aduce pe la sediu?

SPIRIDON: Vânt bun, din cel ce vine cu ploaie și belșug.

GHEORGHE: Așa să fie cum zici, moșule.

SPIRIDON: Să mă scrieți și pă mine. M'am codit eu o vreme, dar acu vezi, nu mai e pe codeală, acu' e pă muncușoară. «Ia să-mi suflec și eu mânecile» mi-am zis. «Or mai fi ele crăcanele astea vechi și ciolănoase bune de ceva?».

GHEORGHE: Bravo, Moș Spiridoane. Ii bați pe tineri la puncte.

SPIRIDON: A mers greu la început până m'am hotărât. Vo iau pe calea asta nouă. Cum îi calu' de trage tot roată la arie. Nu-i vine la 'ndemână s'alerge 'n bustru pe șosea netedă și frumoasă. El tot pe loc a 'nvățat să se 'nvârtească. Câteodată știi, mă 'ntorceam și mă uitam înapoi la zilele mele, cum se 'ntoarce calul înapoi către coadă. Ce vedeam? Numai sărăcia și necazurile se țineau scai de mine. Am stat eu așa și m'am gândit: ce, Spiridoane, tu ești cal? 65 de ani ai tot bătătorit în loc pământul. Învață-te și tu să privești înainte, că om ești nu catâr.

GHEORGHE: Să ne trăești, Moș Spiridoane. Să știi că te înscriem în colectiv. Și mai spune-le și oamenilor că nu toți văd așa bine ca d-ta unde e viitorul și fericirea lor.

(Toma și Gheorghe de vorbă ca Moș Spiridon, ti conduc spre ușă. Toi timpul căi a durat scena de mai sus, Tudor s'a învârtit de colo până colo, trăgând cu urechea la cele spuse de Moș Spiridon, dar vădit preocupat și neliniștit de alle gânduri. In momentul când Moș Spiridon iese, Tudor izbucnește).

TUDOR: Tovarăși, suntem pe cale să comitem mari greșeli. Partidul ne-a încredințat o sarcină de importanță uriașă și noi cum lucrăm? Lucrăm ușuratec. Greșit am făcut că l-am lăsat pe Costea să plece. Are ceva pe inimă. Nu de florile mărilor un om chibzuit și inimos ca el și-a schimbat așa deodată gândurile. Tovarășe Toma, te rog caută-1. Vreau să stau de vorbă cu el *(Toma iese)*. Am să rămân singur cu Costea. Intre patru ochi o să-i vină mai ușor.

STELIAN: Noi suntem deprinși să lucrăm în colectiv. *(Tudor îl privește lung).*

GHEORGHE: Tovarășe Stelian, dă-ți seama ce vorbești. Dacă judeci așa, însemnează că d-ta nu știi ce 'nsemnează muncă tovarășească, în colectiv.

STELIAN: Am impresia că tovarășului Tudor îi cam place să caute încurcături acolo unde nu sunt.

TUDOR: Tovarășe Stelian, aprecieri asupra muncii mele o să faci d-ta în «rapoartele» pe care o să le trimiți. Deocamdată repet: avem un lucru mai important de făcut împreună. Să lăsăm de o parte mărunțișurile. Să lucrăm strâns uniți și să fim conștienți: o s'avem de întâmpinat...

(*Intră Toma și Costea. Gheorghe și Stelian ies urmași de Toma. Costea se așează, Tudor se apropie de el*). Tovarășe Costea, d-ta ai încredere în partid? Ajută partidul pe țăranii muncitori? Le luminează el calea?

COSTEA: Da, tovarășe.

TUDOR: Știi că pe mine m'a trimis Comitetul Central la d-voastră. Știi că sunt și eu muncitor din părinți țărani. Uite-te la mine. Arăt eu a om în care poți să te 'ncrezi, așa, deplin?

COSTEA: (*îl privește cu o umbră de zâmbet în ochi*). Da.

TUDOR: D-ta ai ceva pe suflet, tovarășe Costea. Ceva care te apasă, și te face să te ții de o parte. Nu boala-i de vină.

COSTEA: NU.

TUDOR: Ți-a făcut cineva vreo nedreptate?

COSTEA: Mie nu mi-a făcut nimenea nimic. Cu mine greu să se ia cineva la răcă. întrebați oamenii. Is pașnic de felul meu. îmi văd de treabă, de gospodărie, vin la câte-o ședință. . .

TUDOR: Ceva te-a amărit.

COSTEA: Mă muncește pă mine un gând de ani de zile. Știi, de pe când era Drogan pe-aci. Dela Șiret până la apa Buzăului se lăfăia cu moșia. își făcuse el într'un loc, la câțiva kilometri de satul nostru, la Gălbenașu, un iaz cu pește de toată frumusețea. Tăiase și niște canale și semănase orez. Stai, îmi zic: de ce să poți tu să-ți umfli burta cu pește și să vinzi și la negustorii din Buzău și din Râmnic și să nu putem s'o facem și noi pentru satul nostru. Ei, dar socoteala d'acasă nu se potrivește cu a din târg. Doi ani de zile n'am putut-o urni din loc. Cu mormolocii ăia ce să fi făcut? Până ce i-am măturat pe toți și-am pus primar un om de-al nostru, pă Stanică. Cam moale el, nu-i vorbă, știi, așa ca apa: nici nu drege, nici nu strică. Dar bine că nu ne-a pus bețe 'n roate. Organizația de partid, nimic de zis, Toma și Neagu, și ălalți tovarăși au înțeles numaidecât. Am făcut o mobilizare 'n sat să-i meargă pomina. Numa și numa cu muncă voluntară am ridicat stăvișaru'.

TUDOR: (*cu interes*) Bani nu v'a costat?

COSTEA: (*avântat*) Nicio lățcaie. Au adus oamenii salcâmi pentru întărituri și scoabele, ce mai, toate dela ei. Dacă vreți, să v'arăt registrele să vedeți cum s'a lucrat. Cu 'ntreceri; pe ăi care rămâneau în urmă îi scriam pe tabla neagră la primărie într'o parte. Pe ăi buni în aialaltă parte. Știți, la început râdeau oamenii, râdeau da' tot se 'ntărâtau. Și-a pornit o 'ntrecere că nu mai puteai să-i oprești (*în plin elan se întunecă, deodată la chip și se oprește din vorbă*). E, ce mai vorbesc și eu așa ca un nătărău. Când era totul gata, nu-s nici două săptămâni de-atunci, ne-am pomenit cu el la pământ. Prafu' s'a ales din tot.

TUDOR: Da, da, mi s'a povestit. Și de semnu' care l-ați găsit săpat în stâlpi.

COSTEA: (*cu patimă reținută*) Pe criminal îl știu. Stă scris cu noi pe tabel. Umblă să intre și în conducere (*Tudor îl privește intens, întrebător*).

-Radu Enache, ăl de-a fost scos din Comitet. Era a doua zi după ce-a aflat că-i scos. Umbla ca turbat. începuse să se cam întunece când m'am întâlnit cu el lângă cooperativă. Se afumase rău. « O să mi-o plățiți », zice. — « Ce-ai cu mine că eu nu-s din organizație ? »— « Și tu și voi toți, pui de cățea », zice. « O să mi-o plățiți mai iute decât credeți. Unde vă doare mai tare o să v'ating. Cum mi-ați făcut și voi mie ». A doua zi dimineața am găsit digu' stricat.

TUDOR: De ce n'ai anunțat numaidecât la miliție? De ce nu le-ai spus tovarășilor ?

COSTEA: Le-am spus. Mă iau în răs. « Te-ai scrântit de tot la cap, Costeo, de când cu digu' », așa-mi zic. « Enache o fi el cum o fi, dar nu-i în stare de una ca asta ».

TUDOR: Și Toma ți-a spus tot așa ?

COSTEA: Toma-i e cumnat.

TUDOR: Bine. Am să stau de vorbă cu ei. Iți făgăduiesc c'o să facem cercetări cât mai grabnice. Diseară vino la adunare. Nu se poate tocmai d-ta să lipsești. Ai încredere în noi.

COSTEA: Am. Dar să mă fac frate de cruce cu Enache, să mă bag într'un colectiv cu el ? Nici mort.

TUDOR: Dacă se dovedește că-i vinovat, nu la colectiv o să meargă el. Unde-o să-1 trimitem noi n'o să-i fie prea dulce. Ai curaj, tovarășe Costea. Partidul pune temei pe oameni ca d-ta.

(Din ușă face semn spre cei de afară să intre cu toții. Intră Toma, Neagu, Marin, Gheorghe, Stelian).

TUDOR: *(către Toma, Neagu și Marin)* Organizația d-voastră de partid a fost anunțată de Costea Ion despre bănuielile pe care le are? Știați că-i bănuiește pe Enache de crima cu stăvilaru' ?

MARIN și NEAGU: **N U** știu nimic. Cu mine n'a vorbit.

TOMA: Mi-a spus mie. Și lui Stanică pare-mi-se.

TUDOR: Și ce măsuri ai luat ? Ce-ai făcut ?

TOMA: Nimic.

TUDOR: Iți dai seama ce 'nsemnează asta? Ești secretar de organizație.

TOMA: Tovarășe Tudor, eu dreapta mi-o pun în foc pentru Enache. Nu că mi-e cumnat, să nu gândiți că vorbesc așa fiindcă suntem neamuri.

TUDOR: A fost exclus din biroul organizației de partid. Pentru ce?

TOMA: E un mare păcătos. Bătăuș ca el nu s'a mai pomenit. Din nimic îi sare țandăra. La un pahar de vin nu mai știe ce face. De mueratec. . . ce să mai spun. A despărțit-o pe țața Anica de bărbatu-său, de Eftimie șchiopu'. A luat-o la el, femeie cu patru copii. Și-acu' a lăsat-o. Vai de capu' ei. Ii umblă ochii după altele, se vede pricina.

TUDOR: Bun tovarăș !

TOMA: Mare păcătos. Dar are un suflet în el. Înțelegeți-mă. Gură rea ca a lui mai rar. Sânge iute, aprins. Dar eu capu' mi-1 pun că nu e în stare

•să facă o asemenea faptă. Și el a lucrat la dig. Ca un drac. Așa cum le face
•el pă toate. Ținea la stăvilă ca la ochii din cap.

TUDOR: Cu-atât mai mult. La furie și beție n'ar fi de mirare să se fi
.apucat să-1 distrugă. Așa, ca să lovească și'n voi și'n el și'n toată lumea.

TOMA: În ruptul capului, nu.

TUDOR: Ce cred ceilalți tovarăși?

NEAGU: (*CU voce sugrumată*) Nici eu nu-l cred pe Enache în stare de
rasa ceva. Prieten nu mi-e, dar nu-] cred în stare.

MARIN: Neagule !

(*Marin și Neagu se săgetează cu privirea, li un moment de tensiune. Ceilalți, nedumeriți
.își concentrează atenția asupra celor doi*).

MARIN: Dacă nu spui tu, spun eu.

NEAGU: NU te-amesteca, Marine, în treburile mele. Ce-am avut de spus
.am spus.

**

MARIN: Aici nu ți-s prieten. Aici suntem tovarăși. D'aia m'amestec.
Eu te-am ajutat să faci ochi, să vii la partid.

NEAGU: TU și cu Enache.

MARIN: Când ne vine greu la socoteală, uităm ce-am învățat: că de
•organizație nimic să nu ascundem.

NEAGU: Pe capul copilului meu că nu mi-e nimic mai presus ca partidu'.
Să nu gândeți, tovarăși, că vreau să vă mint cu ceva (*strânge dinții, apoi, brusc,
se hotărăște*). S'a 'ntâmplat așa: nevasta mi-a plecat de-acasă azi la amiază.
A luat și copilu'. La maică-sa s'a dus. Am aflat că e înțeleasă cu Enache.

MARIN: CU noi a fost așa: înainte de-a se fi luat ei, doi, noi, adică Enache
cu Neagu și cu mine, tustrei fugeam după Ioana. Ni se aprinseseră călcâiele.
Ochi ca ai Ioanei, de ! ce să vă mai spun. S'au luat ei, m'am tras deoparte.
Așa a fost să fie. Nu stricăm noi prieteșugul pentru femeie. Și-așa ne ținem
strâns unul de altul până în ziua de azi. Cu Enache s'a 'ntâmplat altfel.
Ați auzit pă ce cale a apucat-o. Dac'a început s'o ție tot așa, în beție și în
încăibăreli, păi stai, mi-am zis. « Noi cale 'mpreună nu mai facem. Săi afară
din căruța noastră și gata ».

TOMA: (*lui Neagu*) De ce te-ai ascuns de noi, măi băiatule?

NEAGU: M'am gândit la colectivul nostru. Acuș că-1 pornim, ce să-i
ațâț împotriva lui Enache ?! S'a scris și el, să rămâe bun scris. O să lucrăm
doar împreună. Ce vine mtâiu ? Ce mă doare pă mine, or ce ne doare pă toți ?

TUDOR: (*Se apropie de Neagu și cu un gest de afecțiune caldă îi pune mâna
pe umăr*) Rău ai făcut că n'ai venit să te sfătuești cu tovarășii. E mai bine
așa. Când avem ceva greu pe inimă să venim la partid. Acum te'ntreb iară:
îl crezi în stare pe Enache să facă o asemenea crimă ?

NEAGU: NU.

MARIN: Dracu să-1 mai știe și pă Enache ăsta. Și-a pierdut orice rușine.
Adineauri l-am văzut țuicărindu-se cu Bulancea, finul lui Vasile Popescu.
Era și otrava de Dănilă cu ei.

TUDOR: Știați că'n ajun de-a fost stricat digu's'a 'ntâlnit cu Costea și i-a amenințat « c'o să plătiți voi foarte curând? » Așa zicea, «pentru c'a fost scos din comitet? »

NEAGU-MARIN: Nu știam. I-auzi!

TOMA: La furie spune orice.

STELIAN: Și face orice.

TUDOR: (*punând lucrurile la punct*). Nu știm încă nimic precis. Gândiți-vă bine: pe nimeni altcineva nu bănuieți? Aveți destui chiaburași în sat. Că le stați ca sarea 'n ochi, nu trebuie să vă mai spun eu.

TOMA: Știu eu?! (*pe gânduri*) Dănilă? Tare e'nveninat. (*pauză*) Aș!: Prea-i boieros să facă el una ca asta. Bețișu'să-1 învârtească în mână,, atâta poate. Da'să țină o secure și să mai și dea cu ea, cade și el, cade și securea, îi sboară și pălăria.

GHEORGHE: S'a putut folosi de altcineva. Vreo unealtă.

MARIN: Mai știi? Are el destui omenași ai lui. Ba țigări, ba nițel mălai,, mai face clacă la grădină cu ei. Știți cine-i mereu pe la el? Ifrim, dela primărie. Postul lui la Dănilă e.

NEAGU: Stați! Am avut niște vorbe cu bătrânu'. Am ajuns aproape și ne'ncăierăm. A strigat atunci niște lucruri, că dacă am ști noi ce face și ce drege el. . . Credeam că vorbește așa, ca moșnegii la furie.

TOMA: Ptiu! Doar pisica aia bătrână și râioasă a mea a mai rămas s'o-bănuieți. Unde vă stau mințile, fraților? Ifrim! Hodorogu-ăla. O fi el zăpăcit și cam nu știu cum dar să-și ia securea și să strice stăvilăru'. . . La ce?

NEAGU: (*posomorit*) Ori tot Enache o fi?. . .

TUDOR: Vă'ntreb acum altceva. Costea-i om cumsecade?

TOMA: Dac'am avea mulți ca el. . .

TUDOR: Dacă el se retrage, ce-o să spună oamenii?

(*Toma se scarpină în cap nehotărât*).

NEAGU: De, tovarăși. Dacă el iese, se poate să tragă mulți după el. Lumea-t are de bine. Se uită la el ce face. Că-i om gospodar și cu scaun la cap.

TOMA: Cam așa gândesc oamenii. Dacă intră Costea la colectiv, păi « o să fie bună rânduială », cum îi place lui să zică.

TUDOR: Să punem cazul că se retrage Enache. Că-3 facem noi să se retragă.

TOMA: (*oftează*) Vedeți, aici e'ncurcătura. Cine nu-1 știe câte năravuri are? Dar el a pornit printre cei dintâi la noi în sat. A mers cu partidul și'n 45 și'n 46. De curaj nu se poate spune nimic. Are curaj. Lumea stă cu ochii țintă: ce-o face Enache. Dacă iese el, e bocluc.

TUDOR: Și dacă rămâne el, vă lasă Costea.

(*Toma face un gest de tăgadă*).

Cum vedeți d-voastră lucrurile? Ce-i de făcut? Vorbiți. Tovarășe Toma. . .

TOMA: Eu cred așa: să 'ncercăm să-1 convingem pe Costea. Să intre-deocamdată chiar dacă vine și Enache. Intre timp noi o să facem cercetări și vedem ce-i cu el.

TUDOR: Și dacă nu se lasă convins?

TOMA: Mai mare bocluc e acum dacă pleacă Enache.

NEAGU: Așa e.

MARIN: Noi colectivul trebuie să-1 facem, cu orice preț. Cum așteaptă mortu' colacu', așa-1 așteptăm de ani de zile. Eu cel puțin, de când eram prizonier, îmi tot frământam mintea. Cum să spargem și noi găoacea cea-veche, să ieșim la Iumiăă.

NEAGU: Acum că ne-a venit aprobarea dela partid să nu ducem lucru până la capăt? Tocmai acum s'o prostim? Ce-am fi? Buni de aruncat la câini.

TUDOR: Tovarășii ceilalți ce cred? Tovarășul Gheorghe.

GHEORGHE: Cred c'au chibzuit bine cu condiția să nu se repete greșala de până acum. Criminalul trebuie găsit cât mai repede. E de neînțeles cum s'a târăgănit până azi.

(Tudor îi face un semn lui Stelian să ia și el cuvântul).

STELIAN: Eu cred că ne frământăm prea mult. Criminalul trebuie de sigur găsit fără întârziere. Dar gospodăria o facem noi oricum. Cu Costea, fără Costea, o facem. Oamenii sunt, cea mai mare parte, lămuriți. În ultimele zile au venit cereri noi de înscriere. Ei știu ce ajutor o să primească dela stat.

TUDOR: Tovarăși, din ceea ce am discutat eu trag următoarele concluzii: să nu mai întârziem nicio clipă. Tovarășul Neagu ia legătură cu șeful de post. Enache să fie pus sub urmărire. Să se facă urmăriri în toate direcțiile.

Tovarășul Toma stă de vorbă cu Costea.

(Vorbele acestea hotărâte ale lui Tudor și bucuria de a acționa îi însuflețește pe toți).

MARIN: Da, da, așa e bine.

NEAGU: Nea Toma și Nea Costea se au prieteni de când jucau leapșa împreună.

MARIN: Leapșa pe furate. Era să ia aceeași fată.

TOMA: Iote cine vorbește. Dar tu și cu Neagu?

(Marin râde incurcat. Din ochi îi dă lui Toma să înțeleagă că nu-i momentul să facă glume pe socoteala căsătoriei lui Neagu).

TUDOR: Tovarășul Marin o să ducă munca de agitație, dar mult mai energic decât până acum. Mobilizați oamenii pentru astăseară la nouă. Să vină negreșit și femeile. Țineți tot timpul legătura cu noi. Pe la șapte ne întâlnim cu toții aici să pregătim ședința. Noroc, tovarăși, spor la treabă.

(Tudor strânge mâna lui Neagu, Marin, Toma care ies. Apoi se întoarce spre Gheorghe și cu o voce care și-a pierdut nota de îndemn luminos și care exprimă îngrijorare, simț ascuțit de răspundere și oboseală, oboseală după lunga încordare de până acum).

O să fie grea lupta. Grea de tot.

Cortina

ACTUL II

TABLOUL 1.

O clasă a școlii din sat care servește drept sală de adunare. În stânga, masa la care șade comisia : Tudor, Gheorghe, Stelian, Toma și inginerii Bălan și Pelrescu. În bănci, țărani și țărance. În tund, stânga, o fereastră mare care dă spre curte. În fund, dreapta, ușă mare spre coridorul care dă în curie. Acest coridor are și el o fereastră mare în dreptul ușii, așa încât prin ambele ferestre se vede la un moment dat noaptea înstelată de afară și un copac-doi profilându-se întunecați pe cer. Umbrele cad impresionant asupra chipurilor căci clasa e iluminată de lămpi cu gaz, unele atârinate pe perete, altele așezate pe masa comisiei. Tablourile de pe pereți arată că ne aflăm într'o clasă de școală.

GHEORGHE: Așa stau lucrurile, tovarăși. Fiecare cu gospodăria lui,, cu bucătăria lui, când vrea și unde vrea, mănâncă. Poate o să vă înțelegeți, între d-voastră să vă gătească una din neveste mâncare caldă și să vă aducă la câmp. Poate o să vă aduceți mâncare de-acasă ca și până acum. Cum veți socoti de cuviință că e mai bine, așa veți rându-i. Mai departe. . . Tovarăși, cine mai are vreo nelămurire ? (*tăcere. Gheorghe zâmbește*) Pe nimeni nu-1 mai răcăie nimic ? Nicio nedumerire ?

IONIȚĂ: (*ridică mâna*) Ioniță Ghinea. Iată: eu vreau să mă'nsor. Cu: zestrea ce fac ? Trebuie s'o aduc în colectiv ?

GLASURI (*din sală*) —Iote, iote cui i-a venit vremea de însurătoare?!!

— Cât e de când mai sugea la țâța mă-sii ?

— Ce zestre are Ileana, mă ?

— Și-o fi pus ochii pe alta, poate.

— S'o fi întors la domnișoara Steluța.

(*Răsete. Ion Balanca se ridică și se uită uril la cel care a vorbit de d-ra Steluța.*)

IONIȚĂ: (*zăpăcit de atâtea apostroafe, totuși hotărît să. se lămurească complet*). M'am însurat. Bine. Acum încep să vină copiii. Unu, doi, trei, patru... că de-abia încep să vină. Cine-mi dă și pentru ei ?

GLASURI: —Mă, da' repede mai merg la tine toate!

EFTIMIE: (*un omuleț șchiop, zdrențuros ȘL amărit*). De copii vreau și eu să știu. . . Eu am patru.

GHEORGHE: Mai pe urmă, tovarășe. Acum n'ai cuvântu'. Să încercăm să-1 lămurim pe tovarășu' Ioniță. Cum te gândești ? Dacă te'nsori, soția nu trebuie să fie alături de d-ta în toate ? Dacă are pământ, sigur că-i aduce 'n colectiv. Ori vite de muncă, ori plug, ori semănătoare. . . Ce aduci d-ta în colectiv se cuvine să aducă și ea. Ce nu aduci, nu aduce nici ea.

GLASURI: Așa, așa e drept.

GHEORGHE: D-ta tovarășe cu cei patru copii, cum te numești ?

EFTIMIE: Radu Eftimie. Asta vreau eu să știu: dacă am șapte guri de hrănit, primesc la fel ca ăl care n'are decât un copil, ori care n'are niciunul ? Cine mi-i îngrijește ?

GHEORGHE: Acum cine are grijă de ei ? Nevasta. . .

EFTIMIE: (*îi întrerupe vorba. Cu ură*). Ba eu n'am nevastă să se țină de copii. Ei îi trebuie alte jucărele. (*Râsete. Balanța îl ghionțește pe Enache și-i. spune ceva la ureche. Eftimie se uită împrejur CIL ochi răi și stinși*).

GHEORGHE: Atunci îi crești d-ta. În colectiv la fel o să fie. Numai că pământu' care azi e lucrat prost și-ți dă puțin, ori și cât ai munci, în gospodăria d-voastră colectivă unde o să fie lucrat sistematic, o să-ți dea de două, de trei ori și poate și mai mult decât azi. Copiii d-tale, tovarășe Radu, o să meargă la școli la care nici în vis n'ai fi putut visa altădată și-o să se bucure cu-adevărat de viață. Când or să li se povestească în ce mizerie au trăit părinții și moșii lor n'o să le vină să creadă. O să le ia drept basme, drept născociri.

GLASURI: Da, da. Să aibă ei cel puțin altă viață.

GHEORGHE: Cine mai are ceva de 'ntrebat?

STANICĂ: La noi pământu-i puțin. În statut se prevede o sută de zile de muncă pe an. Da' ce-o să lucrăm o sută de zile? Cum o să 'mplinim norma?

GHERGHINA: Lasă, bărbate, n'ai grijă că-ți găsesc eu de lucru. N'ai auzit că facem și crescătorie de porci? N'oi mai găsi altceva? Păzești porcii și tot e-o treabă.

GLASURI: (*râsete*) Asta-i nevastă lămurită, nu glumă!

GHERGHINA: Lămurită și pățită.

(*Vecinele de bancă o iau de. după gât și chicotesc împreună cu capelele apropiate*).

STANICĂ: Lasă, iasă nevastă, mai stăm noi de vorbă.

GHERGHINA: (*ridică fruntea*) Stăm. de ce să nu stăm?!

STANICĂ: **CU** grânele care le strângem acum ce facem? Rămân pentru; noi sau le dăm la colectiv?

GHEORGHE: D-ta cum crezi?

STANICĂ: Păi cred că astea rămân pentru noi. Numai de sămânță trebuie să ne 'ngrijim.

GHEORGHE: Așa-i. Altceva mai ai de 'ntrebat?

STANICĂ: Mai am eu dar acum le-am uitat că prea-s multe.

FĂNUȚA: Ascultă, primarule, ce tot încurci ițele? Ori e da, ori e bălți arde de glumă cu noi, oameni bătrâni?

GHEORGHE: **NU** te supăra, mătușă, că de asta ne-am adunat aici, să spunem ce-avem pe suflet, să arătăm ce nedumeriri avem. Ei, cine mai vrea să ia cuvântu'?

CRISTUDOR: Cristudor Stanciu. Ce fac eu, că trebui să-mi vând boii pentru porumb' să pot trăi? La mine nu s'a făcut nimic. Am fost la târg. Gata-gata era să duc și boii. Până la urmă tot nu i-am dus. Mă gândeam că i-am scris la colectiv.

GHEORGHE: Bine-ai făcut că nu i-ai dus. Boii fac parte din inventarul gospodăriei. În ce privește porumbu', dacă se constată că 'ntr'adevăr n'ai,, cum gândești: n'o să-ți ajute guvernul? N'o să te-ajute partidul?

GLASURI: Păi sigur.

— Da, da.

— Așa e.

(Țăranii de lângă Cristudor îi vorbesc în șoaptă. În grupul Enache-Bulancea se șușotește de asemenea).

BULANCEA: Ion Bulancea. Se 'ntâmplă câte-un om să fie ng[^]i slab, să nu poată merge la muncă grea. Ce faci cu el?

GLASURI: *(CU ironie)* Ii dai un post la vreo cântăreală.

— Ori unde se numără banii, acolo-i de el.

— Arabia mălai visează.

— II faci șef de colectiv.

BULANCEA: *(cu răutate)* Am întrebat și eu. Ori nu-i voie? Dacă n'are voie orișicine să vorbească, să știm.

TUDOR: Cu bună cuviință poate vorbi oricine. Mai ai ceva?

BULANCEA: Mai am. **E** vorba de-o bucatăică de vie. Nu-i cine știe ce. Nici bine să mă 'mbăt după ea nu pot. Da' nu-mi prea vine la socoteală să-mi bea altul vinu'. Așa că spun: via să nu se ia la colectiv.

GLASURI: — Așa are el: din toate câte-o bucatăică.

— Cum de n'ai vândut-o pân' acum?

— Da' mărcătoarea și tractorul care le-ai vândut mai acu o lună, merg ori nu la colectiv?

CRISTUDOR: Căluțu'meu care mi l-ai luat în 46 pe zece kile de porumb, ăla nu-1 aduci la colectiv, hai? Nu-1 aduci că l-ai mâncat și pă el fript cum m'ai mâncat și pă mine. Ghetele care le ai în picioare nu ți le-oi fi făcut din pielea lui?

NEAGU: Tovarăși, nu se poate să meargă Bulancea laolaltă cu noi. Cer să fie șters de pe listă.

GLASURI: Așa-i.

— **E** chiabur în toată legea.

— N'are ce căuta.

— Ne-a jupuit destul.

BULANCEA: *(sare ca fript)* Chiabur! De unde mama mă-sii chiabur cu zece pogoane?

GLASURI: Șmecher ești.

— A vândut la vreme.

SPIRIDON: EU nu știu prea bine cum îs socotelile astea noi politicești cu chiaburii. La istorii, la snoave, la astea-s eu mai tare; așa umblă vorba prin sat. Nu la măsuratu' pogoanelor, că n'am avut prea multe la vieța mea.

NEAGU: MOȘ Spiridoane, fă-o mai scurtă.

MARIN: Lasă-1 că are taica ceva 'n cap! Zi-i tătuță!

SPIRIDON: Acu'ri'oți fi având d-voastră vreme de basmele mele. De-aia **zic**, să vă spun o istorie adevărată. **S' a 'ntâmplat în 46 când cu seceta a mare.**

Băiatu', Marin, mi-era în prizonierat. Pământu', ars scrum. Unde să fi mers la lucru? Ne 'ntindeam de foame, baba și cu mine. Ajunsesem de rodeam paiele de parâng. Intr'o bună zi i-a venit femeii mele ceasu' și m'a lăsat. Nici cu ce s'o 'ngrop, așa cum am apucat noi din bătrâni, nu aveam. De nici unele n'aveam. M'a m dus la creștinul de colo (*il arată pe Balancea*). Uite-așa și-așa, îi zic. Mi-a murit nevasta. Trebuie s'o 'ngrop. Nici de sicriu nu am. Tot stă cheresteaua asta în stivă la d-ta fără folosință. Fă-ți o pomană. Dă-mi câteva blăni să-i tocmesc un sicriu. Ne-om socoti mai încolo. Doar n'or rămâne încuiate ploicelele cât or ține zilele. « Da », zice creștinul de colo, « îți dau, da'facem un angajament: să-mi dai mie dreptu', vreme de trei ani », așa a zis, trei ani « să țin în folosință un hectar de-al d-tale, fără altă plată. Și-apoi vezi să fie ogor, nu suhat d'ăla mocirlos. . . » (*freamăt de indignare în sală*).

GLASURI: – Afară !

– Afară cu el!

SPIRIDON: Așa s'a făcut, oameni buni, că baba mea își doarme somnu' ăl de veci într'un sicriu ca vai de el. Am adunat și eu de pe unde-am putut niște scurtături de salcâm. Mult nu mi-a trebuit. Era așa de puțintică băbuța, nimic nu mai rămăsese din ea. . .

(*Pe măsură ce Spiridon vorbește, crește freamătul din sală*).

MARIN: Bine tată, da' de ce-ai ținut ascunsă istoria asta?

SPIRIDON: Vezi că bătrânețea și prostia se au bine 'mpreună. Mă gândeam să-1 iert. Ziceam: or mai fi lupi pă lume, de-și schimbă și năravu' nu numai păru'. Da' vezi, că lupu'tot după legea lui de lup trăește. Și când îi vine bine la socoteală, încearcă să pună și piele de oaie și să se strecoare în stână.

GLASURI: Afară cu el!

BULANCEA: Omorîți-mă! Hai! Ce mai stați?!

GLASURI: Du-te la naiba, că nu te omoară nimeni.

TUDOR: (*se scoală, face un gest de liniștire, apoi rostește rar, într'o tăcere deplină*) D-ta nu auzi ce ți se spune? Aștepți să fii dat cu forța afară?

(*Balancea iese urmărit de privirile pline de ură ale oamenilor. Tăcerea e deplină*).

TUDOR: Bine ați făcut, tovarăși. Așa să-i demascam pe bandiții ăștia. Strașnic le zice moș Spiridon. Uupi în piele de oaie. Da, asta sunt. Încearcă să se strecoare cât pot printre noi. Să nu-i lăsăm. Cu cât or să fie mai puțini dintre ei, cu atât mai bine o să meargă treburile noastre. Să trecem mai departe. Cine are ceva de 'ntrebat?

IFRIM: Ce serviciu capătă unu' ca mine la colectiv?

GHEORGHE: O să faci o muncă potrivită cu puterile d-tale.

STELIAN: Poți să păzești vitele, ori caii. . .

GLASURI: – Dacă-i păzește el, păi rămânem fără niciun cal.

– Te pomenești că-și aduce aminte din tinerețe.

– Grozav se mai îndulcise la geambașlăcuri (*răsete*).

IFRIM: Apoi stați că n'am isprăvit. Să-mi spuneți la ce vârstă mă scoateți din producție (*râsete*).

GLASURI: — Ce producție, moș Ifrime ?

— La primărie-i serviciu' d-tale.

— N'a intrat bine și-și ascute colții la pensie.

TUDOR: D-ta aud că ești curier la primărie. Slujbaș, cu alte cuvinte. De ce-ai cerut să te 'nscree la gospodăria colectivă? (*Ifrim tace*). Spune deschis, fără codeală.

IFRIM: Multe spui, multe pățești.

TUDOR: Nimeni nu pățește nimic. Ne-am adunat aici ca să vorbim de pe inimă. Vrem să ne-ajutăm unii pe alții, să ne lămurim cât mai bine. Ce te face pe d-ta, care ai slujbă, să mergi la colectiv ?

IFRIM: **ACUȘ** ce-o fi o fi. Să vă spun. Pe mine m'a lămurit domnu' Dănilă. Zice: «ești de-al lor, trebuie să intri. Nu ești de-al lor, nu intri. Dar atunci, hait! Te-ai și lins -pă bot de slujbă. Aleluia slujbă!». (*râsete*).

TUDOR: Domnu' Dănilă al d-tale n'a prea brodit-o. D-ta rămâi la locu' d-tale mai departe. N'ai de ce să te 'nscree. întrebări, tovarăși? (*zâmbeste*). Femeile? Nimic? Sunt toate lămurite?

GLASURI: — Da, da.

TUDOR: D-ta, tovarășe (*către o tinerică*). Ți-a explicat bărbatu'?

VETUȚA: (*emoționată*) Nimic nu mi-a spus, zău!

GLASURI: — Păi bine, Pavele, îl lași pe Vasile Popescu s'o lămurească ? — I-o fi spus c'o să lucreze cu jandarmu' la spate, cum mi-a spus și mie.

VETUȚA: (*emoționată*) Ba eu știu cum o să fie. Florica mi-a spus.

GHEORGHE: Altcineva?

COSTEA: Tovarăși, eu nu pot intra în colectiv. Sunt suferind. N'are rost să intru așa.

TUDOR: Te-ai gândit bine, tovarășe Costea? Să nu-ți pară rău.

COSTEA: M'am gândit. Dacă-s bolnav... (*iese*).

UN ȚĂRAN: Pe mine să mă lăsați mai la urmă. . . Să mai văd ce-o fi (*iese*).

MARIN: S'a dus s'o mai întrebe pe bunică-sa (*râsete*).

FLORICA: Ce-ai cu bunică-sa, mă? Ce te legi de femei? Is mai deștepte ele ca voi. Știu ele că dela colectiv o să le vină traiul ăl bun.

ALT ȚĂRAN: Rămân mai la urmă și eu. . . Să văd ce fac ălalți (*se scoală și dă să iasă din bancă*).

TUDOR: (*CU glas puternic și hotărât*) Tovarăși, nu vă lăsați influențați de vorbele mârșave ale dușmanilor. Le convine lui Vasile Popescu, lui Dănilă, lui Bulancea și altor bandiți de teapa lor să aibă în coastă o gospodărie colectivă? Vezi bine că nu. O să vină comasarea. Cine are azi pământ cum îi untu'? Cine are tarlalele ăle mai bine așezate? Chiaburii. De ce se tem ei? Ce se gândesc? La comasare cine-o să capete pământu' ăl mai roditor?

Gospodăria colectivă. Și poate că nu se înșală când își fac asemenea socoli. Ei simt că le scăpați din mână. De unde-o să-și mai angajeze argat să le-astupe gura cu-o ciorbă de prăji și c'un boț de mămăligă? De-aia dau drumul la svonuri veninoase să vă zăpăcească, să vă 'ntârzie, să amâne cât pot ziua când o să le scăpați cu totu' din ghiare.

(Țăranul care se sculase să plece, se așează din nou în bancă).

ENACHE: CU comasarea n'o să fie ușor.

TOMA: A putut partidu' și guvernul să ia fabricile cele mari dela industriași și să le dea în stăpânirea poporului și-o să-i vină greu să facă comasarea?

ENACHETEU așa cred, c'o să fie greu. Deocamdată nu merg. Să mai meargă și alții la greu. Eu am mers destul *(se scoală)*.

MARIN: O fi greu fiindcă nu te-am poftit în capul bucatelor.

TOMA: Radule! Suntem membri de partid!

NEAGU: *(ieșit din fire)* El? Membru de partid? Tovarăș cu noi? Bandit! Lepădătură! Ieși afară!

(Enache vrea să se repeadă la Neagu, dar vecinii îl opresc).

EFTIMIE: *(CU ură, țipă ascuțit)*. Afară! La muieri! Intre fuste! Acolo-i de tine.

NEAGU: Criminalule!

TUDOR: *(poruncitor)* Tovarășe Neagu!

ENACHE: *(lui Neagu)* Iți fărâm țeasta.

NEAGU: *(ieșit de tot din fire, nici nu mai aude strigătul lui Tudor)* Criminalule!

TUDOR: *(tare)* Tovarășe Neagu, comisia-ți interzice să vorbești în felu'-ăsta.

(Neagu se așează în bancă cu fruntea aplecată, sprijinită în pumni).

ENACHE: Ne mai răfuim noi! Cutră! *(iese trântind ușa)*.

UN ȚĂRAN: Nici eu nu pot intra.

ALTUL: Nici eu.

GLASURI: — Mă mai gândesc.

— Eu rămân mai la urmă.

(Ies buluc. Gheorghe, Tudor și Toma se scoală dela masași se amestecă printre ei. Ies cu toții vorbind. În sală au rămas în bănci vreo două zeci de oameni, bărbați și femei. La masa comisiei nu mai suni decât Stelian și cei doi ingineri. E un moment de tăcere profundă. Fiecare e parcă adânc cufundat în sine. Se aude târâitul greurilor. Noaptea de afară, noapte înstelată de Iunie, e prezentă în sală. Marin se apropie de Neagu, care slă mai departe în bancă, așa cum l-am lăsat mai înainte, ca fruntea sprijinită în pumni).

MARIN: *(șoptit)* Ce-ai făcut, mă? Ce ți-a venit?

NEAGU: **NU** știu. Lasă-mă în pace *(tăcerea se rupe. Cei prezenți încep să șușotească între ei. Revin în sală Tudor, Gheorghe și Toma)*.

IONIȚĂ: Tovarăși, vreau să vă spun *(se emoționează)*. . . eu... adică noi. . . mergem cu partidu' până la capătu'lumii. . . O să facă ei, ceilalți ochi, așa cum am făcut și noi. Nu rămân orbi. Vă spun eu. . . , *(se emoționează)*. Adică noi. . .

UN ȚĂRAN: Destul turtoi am mâncat! Destul ne-au flămânzit copiii, înapoi la sărăcie nu mai ne întoarcem!

SPIRIDON: Șaizeci și cinci de ani am gustat din traiul ăl vechi. Destul a fost. Prea bine-i știu gustu'! Prea mi-a rămas amar și usturos pă limbă.

ALT ȚĂRAN: Am pornit-o, acu' nu mai stăm pă loc.

TUDOR: Tovarăși, sunt încredințat că oameni ca d-voastră hotărâți și 'dârji, trebuie să izbutească în ceceae au început. Sunt încredințat că gospodăria colectivă pe care-o s'o înfăptuiți, o să fie în așa fel condusă și orânduită, încât să însemne o pildă de bună gospodărie pentru tot județu'. Plină de victorii e calea pe care v'ați ales-o. Poate -că la început ea vă pare spinoasă. Dar nu sunteți singuri, față în față cu greutățile începutului. Partidu' o să vă dea tot ajutoru'. Iată însă că noi am lăsat svonurile neghioabe și veninoase ale bandiților să pătrundă până 'n inima noastră. Ceeace s'a întâmplat aici dovedește că nu prea suntem buni soldați. Noi adormim la posturile de veghe și lăsăm dușmanu' să pătrundă în rândurile noastre și să ne otrăvească sufletele. Bandiți ca Vasile Popescu, Dănilă, Bulancea, Duțu, nu și-au pierdut vremea. Datorită lor, gospodăria colectivă nu poate deocamdată să ia ființă.

GLASURI: —(*freamăt*) Cum?

— De ce?

— Nu se poate.

— Mergem înainte orice-ar fi.

TUDOR: Instrucțiunile noastre căpătate la Comitetul Central al Partidului nu ne îngăduie să înfăptuim o gospodărie colectivă cu un număr prea mic.

GLASURI: — (*freamăt*).

— Suntem mulți.

— Ii convingem noi și pe cei de-afară.

TUDOR: Da, tovarăși. Să-i convingeți. Să ie arătați cât de viclean lucrează dușmanii. Cum încearcă pe toate căile să vă lege de mâini și de picioare. Le trebuie argați, le trebuie datornici pe care să-i jupoaie. Le trebuie slugi. Dar voi v'ați săturat de ei. Sunteți stăpâni pe viața și pe soarta voastră.

GLASURI: (*freamăt*).

— Să mergem.

— Să-i lămurim.

— Vrem să iscălim statutul.

TUDOR: Da, tovarăși, (*zâmbeste*) Dar să nu uităm o vorbă înțeleaptă din bătrâni: porcul nu se îngrașă de Crăciun. Așa, fraților. Astă seară nu mai putem semna statutul. Mergeți. Stați de vorbă cu oamenii. Măine vedem noi cevom face.

(Țăranii încep să se scoale din bănci și să părăsească sala. Membrii comisiei le strâng mâna, wându-le: « Noroc! » « Treabă bană! » « Nu vă lăsați! » Inginerii schimbă câteva vorbe cu Tudor și pleacă și ei. Tudor îi spune Florichii să rămână. Neagu sade mai departe

in bancă, la fel ca mai înainte. Tudor se apropie de el. Se învârteste cu pași mari, nervos, prin țața băncilor. Cei rămași, strânși în jurul mesei, discută pe șoptite. Florica deschide fereastra. Toma aduce lămpile care atârnau pe perete și le pune pe toate pe masă. Restul sălii rămâne în umbră. Masa comisiei e ca un focar de lumină. Tudor se oprește brusc în fața lui Neagu. Acesta ridică capul. Se privesc. Neagu lasă capul în jos).

NEAGU: Am văzut negru naintea ochilor. N'am mai știut ce spun.

(Tudor se apropie de masă. Grupul activiștilor e luminat intens).

TUDOR: Să ne analizăm munca. Cu ce am greșit? Din tot ce s'a întâmplat se desprinde clar un lucru: bandiții și-au făcut liberi jocul. Au folosit toate punctele noastre slabe. Care e învățătura pe care trebuie s'o tragem? Ce măsuri luăm?

TOMA: Tovarășe Tudor, trebuie să punem mâna pe Popescu și pe Dănilă.

MARIN: Așa-i. Să le tăiem moțu' chiaburașilor, că altfel otrăvesc tot satu'.

(In dosul ferestrei deschise care dă spre curte îl zărim pe Ifrim, sau mai bine zis, vârful cușmei lui care e mișcă ușor în întuneric. Nu poate fi văzut de cei de pe scenă).

TOMA: Pe Enache să nu-i mai scăpăm din mâini.

TUDOR: Să luăm hotărâri nu-i de ajuns. Trebuie să le și aduci la îndeplinire. Ca un adevărat membru de partid. Tovarășe Neagu. . .

(Neagu se scoală încet din bancă și se apropie de grup).

FLORICA: Ți-ai ieșit din pepeni ca un prost, frățioare.

TOMA: Mai vinovat îs eu decât Neagu. Eram sigur de Enache. Pentru nimic în lume n'aș fi zis c'o să ne facă una ca asta.

MARIN: Cât trăește omu 'nvață. Acum ce-a fost a fost. Vorba-i cum o pornim mâine din loc să nu mai facem iar vreun pocinog?

TUDOR: NU «ce-a fost a fost». Suntem luptători. Un luptător nu trece așa*cu buretele peste ce-a fost. învățăm din înfrângeri, cum învățăm și din victorii. Tovarășul Stalin ne învață că trebuie să știm să ne strângem în ordine atunci când împrejurările ne sunt potrivnice. Să strângem rândurile și să pregătim viitorul atac.

GLASURI: •— Așa-i, așa-i!

TUDOR: Ce-a făcut tovarășu' nostru? *(il arată pe Neagu).* In momentu' cel mai greu a uitat că e pe un front de luptă, că e soldat. A asvârlit pușca. Și-a adus aminte de nevastă, de dușmăniile personale, de daraverile lui. Și a început să strige ca un descreierat. Ce efect putea să aibă lucrul ăsta asupra oamenilor? S'a văzut.

NEAGU: NU pricina cu nevasta e de vină. Nu de asta mi-am pierdut cumpătu'. Pentru că ne-a trădat... l-aș sdrobi cu mâinile mele... Ti-călosu'!

MARIN: Ehe, băiatule! Eu te-am adus la partid, și nu mi-era rușine cu tine până acum. Dar văd că mai ai multe de învățat.

TOMA: Neagu-al nostru se-aprinde rar dar bine.

GHEORGHE: Fraților, noi comuniștii trebuie s'avem suflet arzător și mintea rece, altfel nu suntem buni de nimic.

NEAGU: *(încet)* Ce jăratec am eu pe inimă, nimeni nu știe.

TUDOR: Ba știm. Și nu-i greu să'nțelegem. Pe toți ne arde.

NEAGU: Dați-mi o treabă. Să mă vedeți de-aici înainte.

TUDOR: In primul rând, trebuie să 'nveți să te stăpânești. Iți iei angajamentul în fața tovarășilor să lucrezi potolit, cu mai multă chibzuință ?

NEAGU: îmi iau.

GHEORGHE: Să vedem planul de acțiune. Eu cred că nu-i bine să căutăm criminalii pe două drumuri deosebite. Una singură-i gaura lor de șerpi; dacă punem mâna pe unul, punem mâna pe toți.

TUDOR: Tovarășul Neagu să păstreze mai departe legătura cu miliția. Adineauri în curte șeful de post mi-a comunicat câteva lucruri.

(Le face semn să se apropie și Ic vorbește în șoaptă. Nu se aude ce spune. II vedem pe Ifrim înăllându-se pe vârful picioarelor și încercând cu orice preț să audă ce se vorbește).

< Deocamdată rămâne așa cum am stabilit înainte. Vasile Popescu și Dănilă. *(Ifrim se ascunde, apoi se strecoară și dispăre).* Bine înțeles că nimeni nu suflă o vorbă din ce-am hotărât aici. Răspundem cu capu'. Auzi, Florico ? *(Florici)* Să stai de vorbă cu fiecare în parte, dela femeie la femeie. S'o știi pe fiecare ce-o doare și de ce șovăie.

TOMA: Vezi, Florico, și de Maria mea. Nici la adunare n'a fost chip s'o aduc. Tot îmi dă zor cu țarcu' în care o să stea copiii. Nu pot să-i scot năzdrăvăniile astea din cap.

FLORICA: Țața Măria nu se uită cu ochi buni la mine. Să stea tovarășa Sofia de vorbă cu dumneaei. *(Toma face ochii mari).*

TOMA: Păi ce-are cu d-ta?

FLORICA: *(lasă ochii 'nj'os)* Ce știi eu. . .

(Toma o privește lung dar nu pricepe nimic).

TUDOR: De mâine inginerii încep lucrările pregătitoare pentru comasare. In legătură cu asta vreau să cunosc părerea voastră. Tovarășe Toma, uite schița pe care mi-a dat-o inginerul Bălan.

(Toma, Tudor, Gheorghe, Stelian și Marin se apleacă deasupra planului. Neagu se depărtează de grup. Ii face semn soră-si să vină lângă el).

NEAGU: NU mai pot răbda. Trebuie s'o văd. Să știi într'un fel sau altu*.

FLORICA: Parcă era vorba să te potolești.

NEAGU: Potolit o să-i spun. S'o văd. Să-mi zică. Așa ori așa. Cu el ori cu mine rămâne.

FLORICA: Mergi și te hodinește, măi frățioare, c'ai avut destul pe ziua de azi.

NEAGU: Florico, tu să te duci acu' la ea. Știi unde doarme. Fereastra de dă în drum. Bați încet. Are somn ușor. Se trezește ea. Să vină la locul nostru în dudău, în grădina lui Drogan. O aștept acolo. Nu mă duc acasă. Până dimineața o aștept.

FLORICA: Nebun te-a mai făcut maica, Neagule.

NEAGU: Să vină. Auzi, o aștept. îndată plec și eu.

FLORICA: Bună seara, tovarăși.

GLASURI: — Noroc, tovarășe Florica!

SE-APROPIE ZIUA.

— Noroc!

FLORICA: *(iese).*

MARIN: Neagu se pricepe mai bine. El a fost o vreme responsabil de tarlale.

GHEORGHE: *(lui Tudor)* Iar fumezi prea mult. N'o să te lase tușea să dormi.

TUDOR: Dar cine mai poate dormi noaptea asta? *(Gheorghe își îndreaptă spatele).*

GHEORGHE: **EU**, tovarășe Tudor, zău că nu spun nu la o dușcă de somn.

TUDOR: Sunt de părere să terminăm treaba asta *(indică planul)*. Să aibă mâine dimineață inginerii ce lucra. Intr'un ceas am dat gata totul. Hm? Ce spuneți?

TOMA: Ce mai lungim vorba? Să ne vedem noi trebșoara terminată și-o să tot avem vreme să dormim. Ia spune, Neagule, locul lui Cristudor nu are bat la miazănoapte cu al lui Bulancea? Da' ce? Voiai să pleci? *(Neagu tace)*. O i fi avut destul pe ziua de azi. . . Să te lăsăm acum dacă ești obosit. . .

NEAGU: *(se apropie de masă, se uită la plan și se așează)* N u tovarăși, nu voiam să plec, nu-s obosit. O să tot fie vreme să dorm. Să vedeți cum e cu locul lui Cristudor. . .

Cortina

TABLOUL II

Noaptea printre lufișe, în parcul fostului moșier Uragan. În stânga, un trunchiu răsturnat de copac. În dosul trunchiului, stânga, o potecă. În fund, tufișurile. Eventual în perspectivă, câmpul. În dreapta, doi-trei salcâmi, o potecă. Noapte înstelată. La ridicarea cortinei, scena e goală. Cei trei apar din stânga. Mai întâi Enache și Bulancea, în urma lor, Vasile Popescu.

ENACHE: *(CU glas înclieiat de băătură)* Haideți acasă la mine. Să vă arăt ziarul dacă nu mă credeți. Cu poză cu tot. « Țăranul muncitor Radu Gh. Enache luptă cu dârzenie împotriva exploatării moșierești ».

BULANCEA: In patruzeci și șase erai și tu bun la ceva.

ENACHE: Hai și să vedeți singuri. E și casa și agudu' dela poartă *(il trage pe Bulancea)*.

VASILE: *(în urma lor, cu voce sugrumată)* Rămânem aici *(se lasă jos pe trunchiul de copac)*.

ENACHE: *(lui Bulancea)* Hai mă odată, că plec fără voi.

VASILE: *(își strânge haina la gât, e scuturat de friguri)* Ce să fac mai înainte? Doamne Isuse Cristoase, ce să fac?

BULANCEA: *(alarmat)* Ce-i, Nea Vasile? *(il lasă pe Enache și se apropie de Vasile Popescu care-i vorbește în șoaptă sacadat, scuturat de friguri. În acest timp, Enache se reazămă de un copac și-l îmbrățișează)*.

ENACHE: Nimeni nu merge cu Enache. **O** oaie râioasă. Nimeni nu pune mâna pe ea. Să; nu capete râie. *(se dă cu capul de copac)*. Râie! Râie!

BULANCEA: Vin aici. *(Enache se apropie și se așează pe jos cu capul rezemat de trunchiul de copac)*.

ENACHE: <£Criminalule »!JAșa: « Criminalule »? **O** să vedem noi cine-i mai tare. La? noi în R.P.R. nu] merge] așa.. . de capul tău. Eu sângele mi-1 vărs. . . pentru tovarăși. Asta sV'știe el. Mi-1 vărsJot. Picătură cu picătură. . .

BULANCEA: Isprăvește cu văicărele e astea. Stăm cu ștreangul la gât, bă. Auzi? Cu ștreangul la gât.

ENACHE: Cin' se vaită. Nu eu mă vait, secărica se vaită. Secărica lui Nea Vasile. Curată și frumoasă ca lacrima. . . De patruzeci și cinci, patruzeci și cinci de grade în cap. . .

BULANCEA: *(il scutură)* Trezește-te, bețivule! Partidu'umblă după noi. Și-au pus în gând să ne lichideze.

ENACHE: Foarte bine *(își așează capul mai confortabil pe copac, ca pe o pernă)*. Să vă lichideze, să scap de voi *(inchide ochii)*. . . cum am scăpat și de Drogan ăsta . . .

BULANCEA: *(lui Vasile)* Ce-a mai auzit? Hai zi mai repede. *(Popescu tace scuturat de friguri. Bulancea îl ia de umăr)*. Zdreanță! A zis și de mine? Mi-a zis pe nume?

VASILE: De tine și de mine. . . și de Buzatu și de Duțu . . . de toți.

BULANCEA: Potolește-te, hoit afurisit. Ce tremuri așa? *(Bulancea sare în sus și începe să se învârtească de colo până colo)*.

BULANCEA: De pământ l-aș fi dat. Să-i fi sucit limba aia bătrână și puturoasă. Dacă nu'ncepea cu poveștile lui, nici capul nu mă durea acum . . . Și dacă vin în noaptea asta? Ce mai căutăm acasă?

VASILE: Mâine de dimineață vin. Așa zicea. Vine șefu'cu milițienii și cu Neagu... Ce mă fac eu? Nici schimburi n'am. Cum ajung până la munte la văru-meu?

BULANCEA: Milițienii cu Neagu *(arată către Enache)*. De ăsta spunea ceva? Il ridică"și pe el?

VASILE: NU știu. Nimic n'a spus.

BULANCEA: Neagu mai e ia școală?

VASILE: Sunt cu toții acolo.

BULANCEA: Nea Vasile... Drumul lui Neagu spre casă pe-aici pe la Drogan e . . .

VASILE: *(tremurând)* Așa-i, bine zici. Haidem...

BULANCEA: Stai, nasule. De fugit o să tot fugim noi, dar măcar nu ca iepurii. Să simtă și ei. . . Hai? Să simtă că nu-i ușoară joaca.

POPESCU: Mi-e rău. Nu știu ce am. îmi vine greață. Ia uite cum îmi tremură mâinile.

BULANCEA: Las' să tremure. D-tale n'ai nevoie de mâini, *(arată spre Enache)*. Spune-i de Neagu, că vine să-1 aresteze. Că Neagu i-a ațâțat și p'ăilalți. O'ngHITE la sigur. Cum te văd și cum mă vezi.

VASILE: *(visător)* Dacă-1 lichidăm pe Neagu, în inimă-i lovim.

BULANCEA: Nu noi îl lichidăm, Nea Vasile *(rânjește)*. Ce-avem noi de 'mpărțit cu el ? *(se apropie de Enache)*. Să nu mă lași să vorbesc singur cu nebunu'. Auzi? D-ta știi mai bine să-1 iei pe fiecare.

(Balancea-i trage de picioare pe Enache, capul acestuia cade de pe copac și se lovește de pământ. Enache geme tare și se ridică greoi, buimăcit încă, dar pe cale de-a se trezi din pricina loviturii).

ENACHE: Cine-i acolo? Cine dă? Unde sânt?

BULANCEA: Vino-ți în fire. Ascultă omule, nu-i vreme de pierdut. Neagu și-a pus în gând să te lichideze, auzi ? Să isprăvească odată cu tine. Acuși trebuie să vină.

ENACHE: Ce 'ndrugii acolo, viperă spurcată? *(il înșfacă de piept)*.

VASILE: Lasă-1. Intreabă-mă pe mine. Dela mine le știe. *(Enache îi dă drumul lui Bulancea)*. Sânt la școală cu toții. Stau la sfat: pe cine să aresteze mai întâi. Ifrim a auzit tot. De asta a venit acu' noaptea la mine. Când ați luat-o voi înainte atunci mi-a spus. Mâine dimineată s'a isprăvit cu noL Pun mâna pe toți. Pe tine, pe mine. . .

ENACHE: Pentru ce? Că-mi plac ochii nevستی-si? Pentru asta n'a intrat încă nimeni la ocnă.

BULANCEA: Pentru colectiv, bre, nu pentru muiere.

ENACHE: AU mai ieșit și alții din colectiv.

VASILE: NU-S de-ai lor, dela partid, ca tine. Zice că i-ai trădat. De asta.. La început ăilalți nu voiau s'audă. Până i-a 'nduplecat Neagu. Ci-că zbiera: Cu mâinile mele am să-i succesc gātu'.

ENACHE: Asta n'o mai apucă el.

BULANCEA: Să-i băgăm mâna în gătiță, să isprăvim odată. Dela el ne vine tot focul.

VASILE: Câinele! Câine turbat. Ce i-am făcut eu? De-abia îmi târăsc-zilele. Tot ce-mi cere le dau.

BULANCEA: ACUȘ trebuie să pice. Ne-ascundem colo 'n dudău. . . *(lui Vasile)* D-ta ieși și-1 ții de vorbă. Pe urmă sărim noi. Știm ce-avem de făcut.

VASILE: *(rânjește cu înțeleș)* Și pe Ioana lui cine-o s'o mai strângă 'n brațe, hai ? Tot era bun Neagu la ceva. . .

ENACHE: Taci. Vezi că-mi spăl cuțitu 'n tine.

VASILE: Ai și tu un prieten la viața ta. Cu mine ți-ai găsit să vorbești, așa ? Ori fiindcă nu-ți arăt dosul ca tovarășii. Câte nu mi-ai făcut când erai la conducere ! Ehe, copilule, copilule. Dac' ar fi să te țin de rău... Da' eu pe toate le-am uitat. Știu cât ești de cătrănit la suflet.

BULANCEA: O să ne vină și nouă ziua să ne luminăm.

VASILE: I-O fi frică să n'ajungi iar în Comitet, să rămână el fără post. De asta vrea să te bage la ocnă.

ENACHE: *(vorbește ca dintr'un vis greu, întunecat)* Ba de Ioana-i e lui mai mult. Ca să rămână cu Ioana. . . De-aia vrea să mă 'nfunde la beci. . . N'o să mai ai tu parte de ea, Neagule. Nici eu, da' nici tu.

BULANCEA: Ssst! Se aude ceva. Vine. Haidem.

(Intră în tufiș. Enache împins pe la spate de ceilalți. Intră din stânga, Ioana. Se uită împrejur. II caută pe Neagu. E agitată, neliniștită. Ii e frig. Să plece? Să rămână? Rămâne. Se așează pe trunchiul de copac).

IOANA: Maică, măiculiță. Ce-o fi cu mine? Niciodată nu mi-a fost așa. Parcă tot bate crivățul, și m'aruncă dintr'o parte într'alta. Uite. . . ceatele !. . . Și cerul ce liniștit!. . . Nu se mișcă nicio frunză. Cui îi pasă de inima mea ? *(pauză)*.

(încet de tot, Ioana începe să-și murmure un cântec de jale. Intră Neagu neobservat de Ioana și vine până în fața ei. Ioana își înalță capul. Se privesc. Ioana izbucnește într'un plâns înăbușii).

NEAGU: Hai, gata! Vrei să-ți plângi toate lacrimile? *(încet)*. Ioană... Să vii înapoi acasă.

IOANA: De asta m'ai chemat ?

NEAGU: De asta. Tu nu știi ce faci.

IOANA: NU știu.

NEAGU: Vii acasă.

IOANA: NU vin.

NEAGU: O să-ți muști degetele. Pe mamă-ta care te-a făcut o s'o afuri-sești. Nu-i om să poți trăi cu el.

IOANA: TU ești om? Fiindcă nu dai în mine și nu mă înjuri, de-aia ești om? Ai venit tu la mine să-mi spui de-ale tale, ce te gândești să faci. . . și cum. . . să socotim. . . împreună. . . dacă ești om.

NEAGU: Așa o să facem.

IOANA: M'ai scris pe tabel. Nicio vorbă nu mi-ai spus. La partid umbli mereu până la două din noapte, și eu te-aștept să-mi spui și mie o vorbă bună. Intrebatu-m'ai tu vreodată: ai tu inima să mergi la colectiv, Ioană?

NEAGU: Ți-am spus de-atâtea ori: aia e viața noastră și nu alta. Tu nu vezi? Uite-te la țoalele astea de pe noi. Șase ani tot argat la Duțuleștii. Cu ce m'am ales? Nici baticu-ăla roșu care-1 tot visezi n'am putut să-1 cumpărăm.

IOANA: Măcar nu stă nimeni să mă 'mpingă din dos.

NEAGU: Tâmpenia asta de unde ai mai cules-o? Ce-ți mai îndrugă drăguțul d-tale, hai?

IOANA: Neagule !

NEAGU: Ce? Ori n'ai ibovnic? Halal bărbat ți-ai ales. Mă râde tot satu', dar măcar știu c'ai făcut schimb bun. Și patu 'n care dormi o să ți-1 zălogească la cârciumă. Vai de capu' tău.

IOANA: Mai bine te-ai plânge pe tine că te-a legat de gard.

NEAGU: Ioană. . . Cum gândești tu. . . Să nu mai fim împreună nici-odată. . . De copil nu-ți pasă?. . .

IOANA: Lasă-mă. Așa-mi vuiește capu' de parcă-i râu-ăla dela moară.

NEAGU: NU pleca.

IOANA: *(se apropie de el, se apleacă și-l îmbrățișează)* Mă duc, Neagule. . . Ce-o mai fi cu mine nu știu *(iese)*.

NEAGU: *(Singur, zâmbeste amar)* A m fost potolit, tovarăși. Vă place de mine ? *(își îngroapă fața în palme)*.

(Din dosul tufișului răsare tiptil cu pași târâgânați de om bolnav, Vasile Popescu).

VASILE: Ce faci aici, Neagule, la ceasul ăsta?

NEAGU: Mă 'ntrebi să nu te 'ntreb eu pe d-ta.

VASILE: .De mine, băiatule, nu se lipește somnu'. Asta e. Umblu să-mi mai amăgesc durerea. Nu știu: rac o fi, ori ce? Când începe să-mi hârâie aici în capu' pieptului și să mă scormonească, parc'o și văd pe-aia cu coasa lângă mine. Zilele omului ca iarba câmpului. . . Numai ce 'nflorește în păcate și-a și trecut coasa dumneaiei. . . Hârș!

NEAGU: Poate vrei să ți se mai ierte din păcate, că văd c'ai început de pe-acum cu spovedania. Nu m'ai nimerit, nene. Du-te la taica popa. In catastivul meu nu ți se șterg păcatele, ți se adună.

VASILE: Ce v'am făcut eu, neiculiță ? De ce nu lăsați oamenii în bună pace ?

NEAGU: Ca pruncu' nou născut, așa ești de neprihănit.

VASILE: Nici în somn nu-mi dați pace. Parc'ați fi niște dihăanii, așa veniți. Și noaptea asta m'ați canonit. Se făcea că eram un mistreț. Tu mă fugăreai prin niște porumburi. Am stat așa pitit pân' ai venit, tiptil, ai dat păpușoiul de o parte și m'ai ochit.

NEAGU: Vise. . .

VASILE: Vise, hai? N'o veni nimeni dintre voi să-mi spargă ușa.

NEAGU: Mergi la șeful de post și-l întreabă. Eu nu-s miliția.

VASILE: Așa, cristoșii și dumnezeii mă-ti. Nu ești miliția ? Nu știi nimic ? Atunci de ce umbli după oameni să-i înfunzi în pușcărie ?

NEAGU: *(își dă seama de primejdia în care se află și ca să câștige timp vorbește cu un ton ușor, aproape glumeț)* Ai vreo muscă pe căciulă, Nea Vasile ? Vezi să nu pun mâna să-ți prind musca. Să nu-ți cadă și căciula.

VASILE: *(întăritat)* Râzi, puișorule, râzi cât mai poți râde. Iți mai atârnă ție cașul la gură ? Ce-are a face ? Ești tu mare și tare ? Ești ! Ți-ai pus în gând să prinzi cu juvățu'tot satu' ?

NEAGU: *(îșipierde stăpânirea de sine)* Câine ! Nu mă face să vin la tine, tâlhar afurisit.

VASILE: Hei, porumbelule, porumbelule. Suntem prea mulți pentru puterile tale. Cu unu' n'ai făcut nimic.

(Neagu face un gest ca și cum ar vrea să se repeadă la el, dar se reține în ultima clipă).

NEAGU: Las' că plătești tu, câine.

VASILE: Pentru ce, mă rog, să plătesc ?

NEAGU: Ai să plătești și tu și toți de teapa ta. Nu lasă partidu' niciuna tâlhar nepedepsit.

VASILE: Și ce tâlhărie am făcut, s'aud. Grozav le mai știi pe toate (*rânjește*).

NEAGU: Cloacă de lepădături. Nu știm noi cine a umplut satu' cu scornelile alea spurcate ! ? Așa crezi ? Nu știm că vă stă în gât vieața nouă care-o pornim ?

VASILE: Nătărăule ! Pentru-atâta vrei să mă trimiți la ocnă. De nimic nu sunteți buni. Vă trece vânatul ăl gras pe sub născior și voi trageți cu pușca după vrăbii.

NEAGU: (*Atent. Simte că Vasile o să divulge ceva. Se stăpânește*) Ce vânat, Nea Vasile ?

VASILE: Tare sunteți mototoli. Mai încerci să mă tragi și de limbă, pe mine, vulpe bătrână. Fiindcă vreau eu, nătărăule, d'aia-ți spun. Uite-așa de-un gust, măcar să nu mori prost, cum ai trăit. De-o lună de zile vă tot aruncați din colț în colț și tot boi ați rămas. Ia zi, cum arăta litera aia de era săpată în bârnele dela stăvilar ? C'ați sgâit ochii cu toții la ea, da' nu s'a dumirit niciunul din deșteptii voștri ce-o fi (*desenează cu degetul în aer un R*). Așa arăta or ba? «Răzbunare». ăsta-i răvașu' nostru. Așa o să vă scriem pe toate. în frunte-o să. vi-1 punem. Nimic să nu rămână întreg, pă picioare. Praf și pulbere să s'aleagă de tot ce faceți cum se alege și din agoniseala mea. Așa. Să crapi cu taina asta 'n tine. In mormânt să te frigă. Ți-a sunat ceasul, javră (*Neagu se repede la el și-l înșfacă*). Săriți, fraților (*Neagu continuă să-l țină pe Vasile dar se 'ntoarce către tufiș. In această clipă: Vasile scoate cuțitul dela brâu*) Ajutor, săriți că mă omoară.

(*In tufiș mișcare. Balancea fuge. Enache sare din tufiș și se repede asupra lui Vasile Popescu. O secundă prea târziu. Acesta i-a înfipt lui Neagu cuțitul în spate. Neagu cade gemând. Enache se luptă cu Vasile Popescu. Acesta încearcă să-l înjunghie și pe Enache. Nu izbutește. Disproporția dintre forțele lor e prea mare. Enache-i smulge cuțitul și-l doboară, își scoate cureaua dela brâu și-i leagă mâinile*).

VASILE: (*geme, tremură, strigă isteric*) Iartă-mă, iartă-mă Radule. Băețele ! Dă-mi drumu' . . . Nu mâi am multe zile de trăit... Ce ți-am făcut ? . . .

ENACHE: Șarpe. Taci că-ți smulg limba din gură (*se apleacă asupra lui Neagu, îi cercetează rana. își rupe cămașa de pe el și-l bandajează*). Neagule !: (*Neagu geme*). Nu-i nimic. Stai liniștit. Venim îndată să te luăm. (*Vasile se târăște în genunchi la picioarele lui Enache*).

VASILE: Desleagă-mă, iartă-mă. Bindecuvântat să fii câte zile-oi avea.

ENACHE: Care sânteți în bandă ?

VASILE: Ce bandă ? Nu știu de nicio bandă. De-abia-mi târăsc zilele.

ENACHE: Scoală, fiară. Marș înainte. O să spui tu unde trebuie.

VASILE: TU ai vrut. Tu m'ai trimis la el să-l țin de vorbă. Dă-mi drumu' că spun tot.

ENACHE: Te miști ? Ori de nu, cu picioarele 'nainte pleci de-aici.

VASILE: Am să le spun că m'ai silit, că m'ai amenințat, că stăvilaru' tot tu l-ai stricat (*Enache nici n'ascultă ce vorbește Vasile. Se apleacă din nou asupra lui Neagu, își scoate haina și o pune căpătâi*).

ENACHE: Neagule, m'auzi?... (*către Vasile*), Dacă moare... Tu nu scapi viu din mâinile mele... Să mă mănânce ocna... da' tu nu scapi viu (*il împinge înainte și ies*).

Cortina

ACTUL III.

A doua zi dimineața, în zori. Sediul organizației de partid din comună. La început lumina e rece, cenușie. Treptat se intensifică devenind, spre sfârșitul actului, lumina caldă a unei dimineți de Iunie. La ridicarea cortinei, Tudor se află întins pe banca de lângă perete. Doarme cu brațul sub cap. E învelit cu o manta veche de ploaie. Baba Fănuța strânge mucurile de țigări de pe jos, deretică și bodogănește.

FĂNUȚA: Blestemaților! Ia te uită pe unde le-au mai asvârlit (*se apleacă sub masă și dă cu mătura*). Fumează, scuiță, ce le pasă. Să trăiască baba Fănuța. Are cine să curețe după dumnealor. Parcă-i doare pe ei de șalele mele. Se foesc parcă-s niște draci, doamne iartă-mă. Nu le-au mai stat picioarele toată noaptea. Da' nici gura. Dacă mai văd pe vreunul că intră, îi spun eu una că de-andaratele iese pe ușă. Barem un ceas să-l lase să ațipească. Da' ce-i aici la noi? Partidul? Ori târgul drăgaicei? (*A ajuns cu deretecatul în apropierea băncii. Se oprește în fața lui Tudor și clatină compătimitoare din cap*). Ce-a ajuns bietul om! Nici tu casă, nici tu masă! Uite la el! Cred și eu că nu-și găsește locul. Țasta-i culcuș de om viu? Numai bun să-ți rupi oasele. Cât i-am spus: «vino la mine, n'oi avea cine știe ce în bordeiul meu, da' un -pat tot o să am». «Ași, că nu poate, că n'are vreme!»! (*Tudor sesvârcolește în somn pe banca îngustă și tare. I-a amorțit brațul pe care-și reazimă capul*). Na, să vezi c'acuși mă pomenesc cu el pe jos! (*Tudor mișcă brațul care-l doare, geme și deschide ochii*).

TUDOR: Nici o veste?

FĂNUȚA: Nimica! (*Severă*) Tot așa o duci dumneata? Tot pe bănci d'astea dormi?

TUDOR: (*Se ridică, și-și întinde brațele a oboseală*) Nu chiar totdeauna! Numai când e nevoie!

FĂNUȚA: Ia zi, măcar ai plată mare? Viață câinească văd eu că ai...

TUDOR: Mare, mătușico! Mare de tot! Mai mare decât toți miniștrii și împărații de pe lume!

FĂNUȚA: Aha! Așa maică, cel puțin vă plătește bine!

TUDOR: (*Pe gânduri*) A m ogoare mari, cât vezi cu ochii! și tractoare, și semănătoare, și cirezi de vite, și... Ce să-ți mai spun?...

FĂNUȚA: (*supărată*) Dacă știam c'ai să-ți râzi de mine, nu te mai întrebam, nimic.

TUDOR: (*O ia de umeri*) Cine-și râde de dumneata, mătușă? Din inimă-ți vorbesc, zău așa. Nu există om mai bogat pe lume decât mine. Tot ce-o să strângeți voi aici când o să aveți colectivul, fiecare grajd care o să-l ridicăți, necare pom pe care o să-l sădiți, totu' i-al meu... De-ar fi toți oamenii; de pe pământul ăsta mare, bogați ca mine, bine ar fi. . .

FĂNUȚA: înțeleg eu ce vrei să spui! Frumos, frumos, nimic de zis! Da' nu poate omul să trăiască totdeauna așa, ca păsările cerului! Mai are nevoie și de-un pat, de-o casă. . . de-un rost al lui. . .

TUDOR: Și de-o nevestă, ia zi?

FĂNUȚA: Și.

TUDOR: Ia stai să-ți arăt ceva! (*se scotocește în buzunar*). Vezi fără ochelari?

FĂNUȚA: Da' ce-s eu, una d'aia de optzeci de ani? (*Tudor îi întinde o fotografie*).

FĂNUȚA: Ptiu, să nu le fie de deochi! Grași mai sunt! Da' zi numai doi ai?

TUDOR: Păi, câți ai fi vrut? Că numai de doi ani ne-am luat! Ori pe vremea dumitale, te pricepeai să faci mai mult de unul pe an?

FĂNUȚA: Hooo, da' slobodă gură mai ai! Și eu care ziceam că ești sfânt nevoie mare.

TUDOR: Altădată să bagi mai bine de seamă la bărbați! (*Se uită la ceas*) Mătușă când s'or trezi tovarășii, dacă întrebă de mine, să le spui că am ceva treabă în sat. Mă 'ntorc eu curând. (*Iese prin fund*).

(*Baba Fănuța se uită după el, apoi continuă să deretice și să bodogănească. Intră din fund Florica*).

FLORICA: E cineva aici?

FĂNUȚA: Tovarășii' Tudor a plecat. Ȑilalți au ațipit nițel. Au avut destul noaptea asta. Ei?

FLORICA: Vai, tare-i e rău, tușe Fănuța. Se duce Neagu al nostru, tușe Fănuța. Am venit să aud cu urechile mele ce-i cu doctorul ăla, că tot nu mai vine, veni-ar numele. . .

FĂNUȚA: Lasă fata babii, nu te trece așa cu firea! Dacă are zile scapă el.

FLORICA: Dacă l-ai vedea! E aprins tot la față și mereu vorbește într'a-iurea. De când l-au adus, tot așa e. Sanitarul nu mai știe ce să-i facă. (*Plânge*)-
(*Gheorghe bagă pe ușa din stânga un cap ciufulit și obosit cu ochii umflați de nesomn*).

GHEORGHE: (*intrând*) Ce s'a întâmplat?

FLORICA: I-e rău tare. Ce-i cu doctorul?

GHEORGHE: Tocmai voiam s'o mân pe baba Fănuța la voi. Am sunat iarăși spitalul. Zice că de-un ceas și mai bine a plecat. Trebuie să pice. Nu mai plânge. Să nu te vadă așa când și-o veni în fire. (*Florica iese prin fund*)..
Tovarășul Tudor unde e?

FĂNUȚA: Vine numai decât! Are ceva treabă în sat.

GHEORGHE: *(Pe gânduri)* Aha! Când vine să mă scoale. *(Gheorghe iese prin stânga. Prin fund intră Ioniță).*

IONIȚĂ: *(Dârz)* Vreau să vorbesc cu cineva dela Partid. Tovarășu' dela București unde e ?

FĂNUȚA: Numai tu mai lipseai! Pentru Dumnezeu! Lăsați oamenii să-și mai tragă o leacă sufletul. Ce dați așa buzna ! Unu' intră, altu' iese. Unu' intră, altu'iese! Ce-i la noi? Partidul e? Ori moară e? *(Ioniță se îndreaptă înspre usa din stânga. Baba Fănuța i se așează în cale și acoperă ușa).* Unde te trezești ? La maică-ta în tindă ? Aici eu poruncesc!

IONIȚĂ: Ascultă, tușe Fănuța, nu-i după cum vrei dumneata. Nu pot să aștept! E lată rău! Dumneata nu știi ce se întâmplă!

FĂNUȚA: Voi le știți pe toate! Grozavi mai sunteți. Că bine le-ați mai scos la capăt! Pe Neagu l-ați pricopsit, ai ? Colectivul l-ați făcut ? Când să zic si eu doamne ajută, c'o să am o pâine mai bună la bătrânețe. . .

IONIȚĂ: Tușe Fănuța, uite-te la mine! Să nu-mi zici mie pe nume, dacă. nu-i răzbun pe Neagu!

FĂNUȚA: Minte de vrăbioi! Nici cât un vrăbioi.

IONIȚĂ: Tot utemeul meu n'așteaptă decât o vorbă ca să-l răzbune! Nimeni nu știe cine-i Neagu! Numai noi. Ca soarele-i pentru noi! Fără el ce eram ? Niște nătărăi! Niște vrăbioi, cum spui dumneata. După cine găsisem eu să mă iau ? După colțatul de Dincă. al lui Popescu!

FĂNUȚA: Și lui Steluța, foanfa lui Balancea, cine-i trăgea clopotele?

IONIȚĂ: *(Rușinat)* Eu, tușă Fănuța ! Eu ! că eram mai prost ca un vrăbioi! Până a venit Neagu la noi la U. T. M. și ne-a scuturat. Ce ne facem fără el ? Deabia ana" prins și noi aripi.

(Din stânga intră Stelian. Arată și el obosit, nedormit, se îndreaptă spre bala Fănuța).

IONIȚĂ: Tovarășe!

STELIAN: Mai târziu, drăguțule, acuma avem treabă.

IONIȚĂ: Trebuie să vorbesc cu tovarășu' dela București.

STELIAN: Ce-ai să-i spui lui, poți să-mi spui și mie.

IONIȚĂ: *(Vorbește precipitat și fără șir, din pricina emoției)* Așa nu mai merge! Oamenii vorbesc și una și alta. Se adună pe la colțuri. Da' nu numai asta! Nea Eftimie a și pus mâna pe un pietroi cât capul meu de mare!

STELIAN: Stai băiete, ia-o mai încet! Ce vorbesc oamenii? Ce pietroi?

IONIȚĂ: Pietroi, să-i spargă ferestrele lui Nea Radu, lui Enache adică. Ce ? Nu știe lumea ce a fost cu el și cu Neagu ? Crede că prostește tot satul. Că adică el i-a prins pe bandiți. Că el i-a scăpat pe Neagu!

STELIAN: Păi așa și e!

(Eftimie intră prin tund schiopătând).

IONIȚĂ: Fiindcă Neagu nu poate vorbi. Crede c'o să scape basma curată. Cine s'a înhăitat cu bandiții, nu el ?

EFTIMIE: Casa lui Neagu cine i-a stricat-o?

(încetul cu încetul intră prin fund alți câțiva țărani, figuri cunoscute dela adunarea din ajun. Printre ei se află Costea Ion și Marin).

UN ȚĂRAN: Dumnealui sforăie cocoțat în vârful perinilor și bietul Neagu...

EFTIMIE: Aoleu, dar și când o începe răfuiala" noastră!

ALTUL: EU zic că mai bine i-ar fi să-1 ridice miliția, să n'ajungă să ne dea nouă socoteală.

COSTEA: *(Violent)* Ce aveți cu Enache? Ce vă legați de el?

EFTIMIE: Până nu-1 belesc nu mă las.

COSTEA: Om bătrân! Ar putea să-ți fie rușine. Pentru o femeie să faci atâtea istorii. De mult trebuia s'o fi iertat!

EFTIMIE: Nici în mormânt. Cu patru copii m'a lăsat, pentru botul lui păros! E un vampir, fraților, așa să știți.

UN ȚĂRAN: Să vină în fața noastră! Să dea socoteală. Ce-a căutat acolo?

ALTUL: Unde miroase a sânge, hop și el.

COSTEA: Mai bine ne-am băga singuri degetele în ochi, să ne desmeticim. Umblăm ca nebunii de colo, până colo, să ieșim din glod și mai rău ne înfundăm. Am făcut și noi o treabă în viața noastră. Am făcut stăvilarul. Aveam o bogăție, o mândrie a noastră. Au venit tâlharii ăia și ni l-au stricat. Putrezi-le-ar oasele să le putrezească. Acum Enache, bun, rău cum o fi, el i-a dat pe față. Și noi nu, că hai să izbim tot în Enache. Se poate? Eu zic fraților să-1 lăsăm în plata Domnului, să ne vedem acum de-ale noastre. Azi, mâine, pleacă tovarășii la București și noi, am pus-o de mămăligă. Cu ce rezultat se întorc dela noi. Nici nu știm bine cine merge. Nici n'am iscălit statutul.

UN ȚĂRAN: Drept spune!

ALTUL: S'O pornim! Să facem listele.

(Se formează în chip spontan două tabere. În jurul lui Costea, cei care vor să purceadă la alcătuirea listelor pentru gospodăria colectivă. În jurul lui Eftimie, spiritele agitate care îndeamnă să meargă grămadă la Enache acasă, să-i spargă geamurile și să-l ia pe sus. De sigur, taberele nu sunt perfect delimitate. E un învălmășag de voci, exclamații, pălării aruncate furios la pământ, etc.).

MARIN: O să plătească el cu vârf și îndesat.

IONIȚĂ: Să-1 răzbunăm pe Neagu, tovarăși!

COSTEA: *(De obicei foarte cumpătat în gesturi și în vorbă, își pierde stăpânirea de sine, își asvârle pălăria de pământ și strigă).* Ați căpiat de tot! Pupăza și cioara voastră de nebuni! Dați-1 dracului! Dacă-1 tăbăciți ce-ați făcut? Tot n'o să iasă colectivul din pielea lui, asta s'o știți!

(În mijlocul vacarmului apare din stânga Gheorghe, trezit de sgomot. Ciondăninindu-se și strigând, țărani ies pe ușa din fund, strânși în jurul lui Costea și al lui Eftimie).

GHEORGHE: Ce-au pățit?

STELIAN: Enache trebuie arestat. Mă duc să vorbesc cu șeful de post.

GHEORGHE: Așteaptă. Tudor trebuie să sosească.

STELIAN: Mai lasă-mă, tovarășe, cu dădăceala asta! Sunt de-o lună de zile aici și cunosc terenul destul de bine. Cel puțin tot așa de bine ca dumnea-voastră, care ați venit acum câteva ceasuri.

(Gheorghe îl privește ascuțit. Prin fund intră Tudor cu un aer preocupat. Gheorghe îi lasă pe Stelian și-i vine în întâmpinare. Îl întrebă din ochi).

SE-APROPIE ZIUA .

TUDOR: (*Lui Gheorghe*) A m fost.

GHEORGHE: Și ?

TUDOR: Cred. Nu știu încă sigur. Mi s'a părut că da. Mi-a povestit totul. L-a sguudit ce i-am spus. Dar mă tem, mă tem să nu facă vre-o prostie!

GHEORGHE: Să nu se omoare?

TUDOR: (*Dă afirmativ din cap*) Măcar a zecea parte din ce-am stricat de-aș putea drege. Parcă m'aș mai naște odată.

GHEORGHE: Ce-a spus?

TUDOR: Să-l las să se gândească.

STELIAN: Tovarășe Tudor, ai aruncat odată o vorbă: că noi lucrăm ușuratec. Mare dreptate ai avut. Stăm și pălăvrăgim și Enache trebuia de mult arestat. Dumneata știi ce e în sat ? Cum fierbe lumea ? Cred, și pe bună dreptate că toate-s născociri de-ale lui Enache, ca să scape cu fața curată. Ce ne facem dacă-și ia tălpășița ? Cum răspundem noi în fața Partidului ? Știm că-i amestecat până peste urechi în crimă și-l lăsăm să sforăie între perne.

TUDOR: Vinovat ? Sigur că-i vinovat ! Pentru asta o să-l judece Partidul ! Sunt mulți vinovați în chestia asta. Mai mulți decât îți închipui.

STELIAN: Mai mulți ?

TUDOR: Da, mai mulți ! Criminal nu-i Enache, să ne înțelegem. Satul fierbe ? Să fiarbă ! Să nu ne speriem de asta ! Când e prea liniștit își fac tâlharii mai ușor de cap. Frământarea de-acum e bună. O să iasă aluat bun din ea. Asta-i pâinea sănătoasă de mâine.

STELIAN: (*Face un gest de nerăbdare*) Va să zică îl lăsăm liber să-și facă mendrele !

TUDOR: II lăsăm liber. Nu ca să-și facă mendrele. Ca să ne ajute.

STELIAN: Iți iei dumneata răspunderea ?

GHEORGHE: Ne-o luăm.

(*Intră Marin prin fund, abătui și încruntat.*)

MARIN: A venit doctorul. A încuiat ușa. I-așa tăcere la ei, că-ți vine să-ți iei lumea în cap. Nu lasă pe nimeni să intre. (*Brusc*) Tovarăși, Neagu al nostru moare. Șeful l-a mai întrebat odată pe Vasile Popescu, tot așa spune, că Enache i-a pus la cale. Că Enache a băgat cuțitu' în Neagu.

TUDOR: Și dumneata crezi ?

MARIN: Mi-a fost prieten Enache. Mi-era drag. Nu l-aș fi crezut în stare. Ne țineam strâns unul de altul. (*Violent*) Crucea și dumnezeii lui de bandit ! Cine l-a pus să se arunce cu capul înainte 'n prăpastie. L-am iubit. Așa cum l-am iubit, așa l-am șters din inima mea. A ucis ori nu, nu știu. Știu că e amestecat în omor și trebuie pedepsit.

TUDOR: La țanc ai venit cu vorba asta. Bine c'ai început dumneata. Cineva dintre noi trebuia să înceapă. Ceri ca Enache- să fie pedepsit. Foarte bine. E amestecat în crima de astă noapte. Și-și merită pedeapsa. Dar vreau mai întâi să-ți spun un lucru. Văd că nu știi. *Dumneata* ești mai rău amestecat

în crima de astănoapte. *Dumneata*. Și nu numai dumneata. Și el. (*II arată pe Toma*) Și ei. (*II arată pe Stelian și pe Gheorghe*) Și eu.

TOMA: M'am gândit la asta. De când l-au adus pe Neagu, mă gândesc mereu...

TUDOR: Ce-am făcut noi când am aflat de bănelile lui Costea? De crima dela stăvilar? Ce-am făcut eu? L-am chemat pe Enache să stăm de vorbă cu el? Nu! Pe el am tăbărit cu toții cu bănelile. Nu de bandiți ne-am legat întâi și întâi. Nu de chiaburi. Dar dintre noi toți, dumneata ești cel mai vinovat. Erai prietenul lui. Ce-ai făcut, când ai văzut că începe să calce în străchini, să bea, să strice casele oamenilor? (*Marin tace*) Ce-ai făcut după ce a fost scos din comitet? Ai mers la el? Ai fost alături de el? L-ai ajutat? Răspunde?

MARIN: NU.

TUDOR: Te-ai gândit vreodată, cum i-o fi lui singur, cu gândurile lui păcătoase, încotro merge, unde-o să ajungă? Am stat de vorbă cu el o mulțime. Țsta nu-i om de asvârlit. E un păcătos. Dar e un om de-al nostru. Tu cum l-ai sprijinit? I-ai dat una cu piciorul să se prăvălească mai repede în prăpastie... «Ca un lup, iarna, când îl omoară iarna și frigul, așa mi-era», zice. Și-l cred. Așa îi era.

MARIN: (*Pe gânduri*) Așa-i era!

TUDOR: NU s'a prăvălit, s'a oprit la buza prăpastiei. Dar nu fiindcă l-ai ajutat tu. Așa crezi că înțelege un comunist prietenia?

MARIN: NU, tovarășe Tudor!

TUDOR: Gata suntem să aruncăm cu piatra. Pe noi nu prea ne cercetăm, cum lucrăm, cât greșim (*zâmbește ușor*). Hai să-ți mai svârl puțină sare pe rană. Dumneata, tovarășe Marin, ești agitator în comună, nu?

MARIN: Da.

TUDOR: Pe Stanică primara', cum l-ai luminat? Țipă carnea pe el, că se desface de bucățica aia de holdă. Cum i-ai explicat, ce bolovan de picioare e peticul ăsta de pământ? Cum l-ai ajutat în șovăiala lui?

TOMA: Să vă spun eu. Noi ăștia mai sărăcuții, care așteptăm colectivul ca mana cerească, ne cam făceam haz de bălăbăneala lui, când pe o parte când pe alta. Și el, așa, mai molcuț, cum îi e felul, nu prea ne ținea de rău pentru asta.

GHEORGHE: Și buboiul în el se lățea. Până a pus-o la cale pe nevastă-sa. . .

(*De afară de pe prispă și din curie, se audă o puternică rumoare. Stelian, Marin, Toma, ies prin fund să vadă ce e. După ieșirea lor intră lot prin fund, Ioana. E trasă la față și foarte obosită.*)

IOANA: A scăpat. El m'a trimis să vă spun. I-a făcut doctorul niște injecții și și-a venit în fire. Doctorul zice c'a avut mare noroc, puțin mai într'o parte, îi găurea plămânul.

(*Mișcare de bucurie la Tudor și Gheorghe. Acesla se apropie de Ioana și-i strânge mâinile. Ea i le lasă fără nicio vlagă. E istovită de lot ce s'a întâmplat cu ea.*)

GHEORGHE: Bravo, bravo ! Și ce mai spune, își amintește ce s'a întâmplat ?

IOANA: *(Luptându-se cu sine ca să poată vorbi)* Vă trimite vorbă că Enache i-a scăpat dela moarte, Vasile Popescu i-a băgat cuțitul în spate. Cine mai era acolo nu știe. Dar mai erau și alții. Că Vasile îi striga să vină. . .

(Ușa din stânga se deschide încet și intră Enache ca barba mare, nerasă, cu hainele motolite, greoi, abătut, dar holărui și cu ochii strălucind de febră. Ioana e surprinsă. Joc de scenă. Enache se apropie de Tudor).

ENACHE: M' a m gândit. *(Pauză)* «Și-un nebun își pune ștreangul de gât, asta nu-i mare lucru ». Așa-i. Am să lupt.

TUDOR: N'O să-ți fie ușor. Ai să întâmpini multe. Lumea e înfierbântată rău.

ENACHE: Știu. O să lupt.

TUDOR: Să le spui adevărul. Tot adevărul. Oamenii au nevoie de adevăr.

ENACHE: O să lupt. Orice-o fi cu mine. Orice mi s'o întâmpla, n'am să uit niciodată vorba dumitale bună, tovarășe.

(Tudor se apropie de Gheorghe și-i vorbește în șoaptă. Enache se îndreaptă spre Ioana care a asistat deoparte la desfășurarea scenei. Pauză. Joc mut ntre Ioana și Enache. Ea nu-i cu totul desprinsă din farmecul lui. Dar hotărîrea de a rămâne cu Neagu e luată. Enache e foarte departe în această clipă de Ioana și de orice frământări erotice).

ENACHE: Cum îi e ?

IOANA: Bine.

ENACHE: Bine?

IOANA: Bine.

ENACHE: Și tu ?

IOANA: Și eu.

ENACHE: Iartă-mă!

(Ioana întoarce capul să nu i se vadă lacrimile care o podidesc și iese prin fund. În ușă, îl dă la o parte pe Ioniță care apăruse mai înainte și care face ochi mari la cele ce se petrec. Enache îl observă).

ENACHE: *(își pipăie barba. Se adresează lui Ioniță)* Ce te uiți așa ? N' a m ieșit din mormânt.

IONIȚĂ: Nu mă uit, nea Radule.

(încetul cu încetul, în dosul lui Ioniță, în ușă, se strâng capete curioase. O parte din cei strănși în curte intră în scenă tăcuți, cu ochii țintă la Enache: Spiridon, Marin, Costea, Toma, Maria, Florica, Stanică, Sofia Săndulescu, baba Fănuța, Cristudor, Eftimie, ele).

ENACHE: Uită-te băiatule, cât poștești. N' a m ce ascunde, *(Deși vorbește pentru toată lumea, începe prin a i se adresa lui Ioniță. Ii vine mai ușor Să-și înceapă mărturisirea așa, ca și cum ar vorbi numai cu Ioniță)* O să mă judece Partidul, băiatule. Să n'ajungi vreodată ca mine. *(Se adresează lui Toma și lui Marin)* Voi știți, cât am fost în comitet, am făcut și rele și bune. Mi se cam suise la cap. îmi cam dădeam drumul. Pe urmă a fost încăibăreala aia, pentru vițelu' de i l-au furat lui Cristudor. Mi-am dat rău în petic, dar nu visam că pentru una ca asta să fiu scos. *(lui Toma)* Nu știu ce-mi venea să-ți fac, când mi-ai zis că n'am ce să mai caut la ședințe, la comitet. « Aha, mama

voastră, vreți prospătură », mă gândeam, « de asta l-ați adus pe Neagu în locul meu. Să vedem cum o să puneți colectivul pe roate fără mine ». Cam pe atunci au început să mă miroasă ăia, să se dea în jurul meu, ca pe lângă hoit. Nici că visam ce vor. Mă ungea la inimă. Stăteau cu mine, mă chemau la o țuică. . . Chiaburi, chiaburi, dar tot nu-s căinoși ca tovarășii, mă gândeam. Până în noaptea asta. . . Mă afumasem rău. Tot cu ei, cu Bulancea, cu Vasile. Dela școală am mers drept la el, zăcea mereu. Ne chema să venim la el să-i ținem de urît. Zicea că dacă n'are pe cineva lângă el, o tot vede pe a rânjită, cu coasa. Era și Bulancea, tot dela adunare venea. Cât îi de hapsîn Vasile, a desfundat în cinstea mea o secărica din 35. «Las' că facem noi un colectiv al nostru, zice. Pe tine te punem președinte. Nu colectiv de golani, tot oameni unu și unu, să plesnească fierea în ăi puturoși. Eu râdeam, îi înjuram de mamă. Nimic. Parcă nici n'auzeau. Băusem cam multișor. La plecare vine Ifrim, sporovăște ceva cu Vasile și pleacă. Hai, că să meargă și ei cu mine până acasă, că eu singur n'am să ajung. În grădina lui Drogan, rămânem pe loc. Eu mă las jos și ațipesc. Cât, nu știu. Deodată mă scoală «s'a isprăvit cu noi» zice, «măine dimineață pune miliția mâna pe noi. Cu Neagu vin. Neagu i-a întăritat contra ta », și dă-i cu Neagu în sus, cu Neagu în jos. Începuse să fiarbă sângele în mine – «pe aici pe la Drogan, taie el drumul spre casă. Nu-1 lăsăm. II dăm gata !» Și mă împing înăuntru în tufăriș. Venea careva *(se uită fără voia lui spre Ioana, privirile tuturor se îndreaptă spre ea)*. După asta a venit și Neagu. Mai târziu când Ioana a plecat, Vasile a ieșit din Dudău. Nu mă puteam mișca. Eram ca un mort. îmi înlemniseră și mâinile și picioarele. La furie multe spune omu'. Asta-i una. Altae să-l vezi pe băiat acolo singur și amărît. *(Se adresează lui Tudor și lui Stelian)* Eu, tovarăși, eu l-am adus pe Neagu la partid, din mâinile mele a crescut bucățica asta de băiat. Tare mi-era drag. La ce-1 puneam, gata era; Niciodată nu zicea nu. Nimic nu-i venea prea greu. Cel mai drag mi-era. *(Pauză)* Când a șuierat Vasile: «noi am stricat stăvilăru', semnu', ăla noi l-am făcut. înfrunte o să vi-1 punem. Praful să se aleagă din toate ale voastre! » M'a lovit parcă ceva în moalele capului. « Ce caut eu aici între bandiți, ăștia-s niște bandiți, niște criminali. . . ». Dau să mă reped. II văd pe Bulancea că se uită la mine. Ii sticlesc ochii ca la lup. Gata să sară. Ii dau un pumn. Se ridică și o ia la fugă. Mă reped la Vasile, băgase cuțitu' în Neagu... Pe la spate. . .

(Între oameni se observă o agitație care crește pe măsură ce spusele lui Enache. devin mai violente).

MARIA: De vii trebuie să-i jupoi pe ăștia!

ENACHE: Pe mine judecata m'așteaptă. Ce-o mai fi nu știu. Așa că dacă v'am spus, v'am spus ca să nu se mai găsească vre-un smintit ca mine. Să n'asculte nimeni fâsăitul lor de șerpi. *(II apucă pe Ioniță de braț)* Auzi mă, ăștia-s mai veninoși ca șarpele. Până nu ne otrăvesc tot sângele nu se lasă. Să n'ajungi ca mine, auzi mă. ? *(Către ceilalți)* Să-i îngrămădiți în găurile lor. Să-i striviți. Prea i-am oploșit la sân. De-asta le vine ușor. De-asta ne neno-

rocesc. Cum m'au nenorocit pe mine... (*își face loc să iasă. Moment de tăcere. Marin se apropie de el, îi pune mâna pe umăr, se privesc*).

(*Costea și Toma se apropie și-i dau' mâna lui Enache. El iese prin fund. Freamăt între țărani*).

O ȚĂRANCĂ: Arză-i'ar focu' de bandiți!

MARIA: Usca-li-s'ar mămile să li se usuce! Numai de blestemății se țin.

ALTA: Parcă nevestele lor îs mai bune? Cine mi-a împuiat capul, c'o fi,, c'o păți, ca să nu intru în colectiv!

(*Agitația și vorba continuă*).

STELIAN: (*Aparte lui Tudor*) Acum îmi dau seama, tovarășe",Tudor, multe prostii era eu să fac. Te rog să mă ierți. Chiar dacă o fi să le spui toate în raportul dumitate...

TUDOR: Lasă asta, tovarășe. Bine că-ți dai seama...

(*Se îndreaptă spre ceilalți*).

EFTIMIE: La toți le-ași pune foc.

COSTEA: Mai bine am pune ceva rânduială în treburile noastre. Cât o să mai umblu după voi cu listele astea? Pleacă tovarășii la București. Și ce liste duc la Partid? Trebuie și statutul să-l iscălim. Cu vorbe în vânt n'am făcut nimic.

(*Femeile vorbesc foarte agitate între ele*).

MARIN: ACUȘ e pornirea, fraților.

TOMA: EU zic așa, că noi care suntem cum s'ar spune și mama și tata colectivelor dela noi din județ, să trimitem vorbă la Partid, că o să fim exemplu' pentru alelalte sate. Să învețe dela noi, ce-i aia muncă și gospodărie. Asta să trimitem vorbă la București. Dar să ne ținem angajamentul, fraților. Să nu dăm de vre-o rușine.

SOFIA: (*In șoaptă Măriei*) Hai zi, zi.

MARIA: (*Posomorită*) Lasă-mă, tovarășe Sofia, ce mă înghioldești așa? Ce pot eu să le zic? Mă înghioldește. Că: hai, hai. Da'eu numai dumneai i-am zis. Parcă eu pot să vorbesc între oameni. Rumânul meu a mai umblat, a mai văzut. . . Dar eu ce știu? Nici să vorbesc ca lumea nu pot. (*Brusc, cu durere în glas*) Nimic n'am învățat! Nimic. Ca o vită am trăit. Numai de vătămătura mea și de muncă am știut. Să vă spună Toma: beteagă ori ba, eu pe deșălatelea muncesc. Una vreau să vă spun. Poate oi nimeri-o. Când om avea colectivul nostru, să nu-i aud pe careva că zice: « eu de munca asta nu-s bun. Asta nu vreau. Că eu ailaltă vreau ». Cu mine își găsește beleaua atunci. **O** să-și auză o vorbă, cum n'a auzit de când mă-sa l-a făcut. Asta e. . .

GHEORGHE: Bravo, tovarășe Maria. Da' ce facem cu copiii de stau ca mieii în țarc?

MARIA: Mai dă-le pe pustii de vorbe, dela strâmba lui Vasile am auzit eu vorba asta.

GHEORGHE: Vii cu mine la oraș, să-ți arăt căminele de copii din fabrici? Să luați și voi model.

MARIA: (*Oftează*) Să vin! S'o fac și pe asta. Acuș ne-am apucat, n'o mai lăsăm. . .

SPIRIDON: Aoleu! Da' ce, pe lăsatel-e acum? Eu, cu șaizecișicinci de primăveri ale mele, și tot n'o las moale.

IONIȚĂ: (*Sfios*) Vreau să spun și eu ceva.

GHEORGHE: Spune, flăcăule. Nu ești dumneata flăcăul nostru ăl cu însurătoarea?

IONIȚĂ: Eu sunt. Să spună tovarășii la Partid de tineretul nostru! Noi. . . Unde o fi mai greu, acolo-i de noi.

GHEORGHE: Dar cu aleasa inimii cum stai? Intră în colectiv?

IONIȚĂ: (*CU gravitate*) Se poate! Să zică altfel decât zic eu! (*Râsete. Ioniță se încrunță, dar văzând buna dispoziție a celorlalți, se resemnează să renunțe la aerul lui grav*). Păi să vă spun: i-am și luat angajamentul. Patru copii ăl puțin. S'avem. Să ne rămână și nouă în colectiv, și să-i trimitem și după alte rosturi.

GHEORGHE: Așa chibzuit om mai rar.

SPIRIDON: Văd eu că numai mie, nu-mi ia nimeni angajamentu'.

GHEORGHE: Se poate moș Spiridon, tocmai dumitale?

SPIRIDON: Angajamentul meu ăsta e. M'am hotărât. Mai trăesc treizeci de ani. Pe urmă om vedea. Oi da de gustul ăl bun poate că mă răsgândesc, și mai rămân o leacă (*Comentarii, râsete*).

TUDOR: Să trecem la treabă, tovarăși. Numai două vorbe vreau să vă spun. Să vă întipăriți bine în suflet ziua de azi. Să n'o uitați. Unii dintre noi nici nu ne dăm bine seama ce zi mare și minunată e. Peste mulți, mulți ani, o să vă amintiți de ea. O să povestiți despre ziua asta, copiilor. Și copiii, copiilor o să povestească despre ea, mai departe. Când o să vă gândiți la ce a fost înainte, n'o să vă vină să credeți. « Cum am putut trăi, așa? » o să vă întrebați. « Ca într'un puț întunecos și rece, așa se trăgea viața noastră. Mereu, mereu, în sus și în jos, cum se trage ciutura în fântână ». Și despre ziua de azi o să spuneți: « ne-am trezit*idintr'un somn lung și greu. Și după noi, alții s'au trezit și ei ».

ÎNTÂLNIREA APELOR

*Trebuie s'apară și-aurora —
(viața naște pururi temelii!)
după orice noapte vine-o zi,
care 'nfrânge rugu, 'nalță ora.*

*Valurile se alungă, timpul trece,
din deșert orașe suie 'n ceață,
stâncile trezite 'n hula rece
le vor umple oamenii de viață.*

*Vom apare 'n era viitoare
cum ne-apar copacii tineri nouă,
când încep să urce către soare
într'o horă stranie și nouă.*

*Dar cu pașii luptei lor bogate
ei trecând în vechiul nostru sânge,
vor spăla cu altă sănătate
acest om bătrân, care tot plânge.*

*

*Mă uitam la rochiile nunții
visam tundre tinere și stepe ;
cum răsună iarba, când începe
ropotul de ploaie, visam munții.*

*Geamurile ochilor — căscate,
țândărite țestele de vită.*

ION CARAION

*sub copaia cerului rânjită
luna arsă, stele degerate. . .*

*Am văzut atunci întâia oară
țărmlul Mării Negre, de departe:
ghiarele războiului deoparte,
oamenii de alta •— lângă țară.*

*Bolovani de cântece și-amare
nostalgii cuprinse de nămol,
izbucneau cu noaptea pe răzoare
liliecii sufletului gol.*

*Ca niște buimace aguride,
pe întinsul apelor de gresii
— Doamne, ce de oaspeți! Ce de Mesii! -
patrulau vedetele rapide.*

*Am văzut întâia oară-atunci
căști germane cât e Dunărea,
Țara '« râpă, parcă o raia
ajunsese ; — bieții noștri prunci.. .*

*Nu scăpau cu viața dela 'nnecuri
decât lepre galeșe, jigodii;
viața pârguia — în loc de rodii —
temenele-adânci, salamalecuri.*

*Apele de mult, rnergându-și cursul,
ale altor mâini erau și fețe •—
noi muream prin Crâm... ei, la ospete,
făceau la mai mari, din șold, ca ursul.*

*Dar venea adesea câte-o boare
de simțeau și domnii 'n inimi junghiul
ascuțit, precum se simte unghiul
drept al urii clasei muncitoare.*

*Până când a prins apoi a bate
viscol nou și-au bântuit sirepe
cântecele omului din stepe
prin Germanii reci, a sănătate.*

II

*Suie-un suon ca șarpele prin trestii...
Către care vânt polar te 'mprăștii,
bărăgan cu liniștea adâncă,
Dunăre cu sălcii 'n odăjdii?*

*Câmpurile bete sunt de-atâta
răscolire, fierbere, dogoare,
ciunti—pătrund în șold, ca niște-amnare,
scaii surei seri—urâta.*

*Clima schimbătoare toarnă ceață
lângă mădulare, cerne vânt -
dar nu-i, totuși, viscol mai puternic,
decât asprul luptei legământ!*

*Peste trupul vremii rupt în două,
dela Cernavodă 'n Poarta Albă —
osământul fostelor ulcioare,
tresărindu-și hârbid, veche nalbă,*

*răbufnește 'n soare, din zidita
lui civilizație apusă.
Către patru zări pe patru laturi,
temelie nouă trebui' pusă!*

*Am pornit de-aici, dar niciodată
cârdurile burgheze de urzici
sau dihorii, mojmăindu-și plaga,
n'au să ne oprească doar aici.*

*Dunărea va curge 'n Marea Neagră,
arborii-au să curgă 'n dimineață
și victoria noastră 'n marea lumii
va trezi întreceri noi la viață.*

*La 'ntâlnirea apelor, gândită
ca o vârstă 'n lupta cea mai dreaptă,
ne izbim sub zări cu viitorul
și-l întrecem ; — trepte noi ne-așteaptă.*

ION CARAION

III

*Horele de cârje și toiege...
prourii dansând printre malarii...
— Cine povesti-va, cărui făt,
cum penații casei ori cum larii*

*au turnat în arborii grădinii
cântecele-acelei zi de mâine,
prefăcând în holde-atâtea smârcuri,
transformând cernoziomu 'n pâine?*

*De acuma, într'un an, pe șes, ciobanii
colindând cu turma după dropii,
au s'audă 'n toiul nopții marea
proaspătă, cu cât mai mult te-apropii.*

*O să piară smeul căpcăun,
lacom după boiu de Cosânzene,
când pe zări vor năpădi pălmașii
galbenelor luturi dobrogene.*

*Și-or muri, cu lacrima alături,
sărăcia, rănille, oftatul...
Doina cui va spune, când o 'mpături,
c'au fost toate astea pe la leatul*

*când pornise omul să doboare
lepra neagră-a vechilor zavistii,
ca un Făt-Frumos pe-un cal de soare
pe deasupra anticelor Triștii?*

IV

*Parc' ascult în seară legănarea
valurilor, ierbilor marine —
și-un copil cu pletele plâvițe
bâiguind nedumerit cu sine :*

*«Leneșe cămile nu suiră
pân' aici, când amețit de zare,
aiura —pornit să 'ncingă lumea —
câte-un Lizimach pe grâu călare?*

ÎNTĂLNIREA APELOR

« Nu răsună în veacuri Herodoții?
Câte graiuri foamea nu-și urcară,
de prin funduri palide de Scoții
până 'n fruntea lanelor de vară?

«Dar acum : puzderiile astea
de lumini, de oameni pretutindeni!
Deodată tinere deprinderi —
uremea : ca poienile 'n Armindeni.

« Ziua, revărsată peste preșuri,
molcom se răsfrânge la răspânte
și ne cată soarele la poartă,
și ne strigă vântul, să ne cânte.

« Drepte țări cu apele grămadă
trec vibrând spre Pontul Euxin,
cu legendele ce-au curs în ele-odată
ca o lampă-a altui Aladin.

« Cine mai cunoaște osământul
câtor bezne merseră pe-aici?
De n'ar fi așa tăcut pământul —
despre 'naintași (vai! cât de mici...)
Ce tristeți n'ar aminti țărâna? . . .

Tremură copilul, calcă lent
și 'nțelege 'n. gându-i cum lăsară
timpul, ca pe-un leneș, repetent —
oamenii, 'ncuindu-l pe afară.

V

dade-o seară mare peste 'ntinderi...
Cum veneau călări, din vânt, pe vremuri
împărații — sboară-acuma berze
către suduri... Stufule, tu tremuri.

Ingineri, poeți, arheologi
pe 'ntrecute vin cu muncitorii
și învață unii dela alții,
munca nopții 'și dă 'ntâlniri cu zorii.

ION CARAION

*Nu mai are vremea porți, nici lacăt •—
șerpii șui cu gulere de biber
din Apusul crimei, vor da față
cu războiu-acestui fluviu liber.*

*Furnică mulțimea, împrejururi
se fac săpături, lumea se 'mparte :
nu-i doar Poarta Albă, e o poartă
midt mai legendară, mai departe.*

*Aripile lăncilor suite
întru apărarea păcii, oare
deopotrivă 's planurilor morții,
care 'ncearcă dinspre-ocean să sboare?*

*Deopotrivă-i spicul muncii vrednic,
insul ce preface 'n bucurie
mătrăguna câmpului, cu jaful
negustorilor de pizmă și sicrie?*

*Nu pot să se-asemene •— zadarnic ! —
limpezimea minții c'o urgie
și disprețul omului de om
cu oceanul lumii ce-o să vie.*

*Îmbrăcați în steagul disperării,
mișună ereții 'n preajmă •— aprigi ;
am pornit de-aici, dar ne așteaptă
mii de mări, de holde și de fabrici.*

*Fără burghezie și 'mpotriva
burgheziei, vânăta de ciudă
asudăm, schimbând nemilostiva
noapte 'n ziuă. Ploile ne udă.*

*Brațele acestea, cât sunt ele
de 'mbibate cu uleiuri, dure oase,
i-au bătut în trupul gol caiele,
i-au umblat prin nervi ca niște coase.*

*Până 'n măruntaie urcă fierul,
pipăind, sălbatecă neghina.
Capitalul a rămas cu... cerul,
oamenii •— cu-avântul și lumina.*

ÎNTĂLNIREA APELOR

*Ne uităm din când în când la noi
•— astăzi ne vedem din nou : e soare...
parc' ar vrea și inima să sboare,
parcă suntem maldăre de-altoi.*

*Ne uităm din când în când și parcă
nu mai știm ce-i greu...*

Nici grai. Nici dor.

*Și tăiem văzduhul ca pe-un nor,
pe când armele vrăjmașe se încarcă.*

*Dimineața nu se 'nșeală niciodată!
Am văzut isvoare săpând steiuri,
și-am să văd curând — cât ține roată
zarea — alte legi, purcederi și temeuri.*

*Mă aștept să-mi iasă înaintea
din orașe tinere, copiii
c'un drapel cât sborul ciocârliei,
strâns la piepturi—porumbiel fierbinte.*

*Cântecul păcii umplu lunca
Dunării; sub zarea albăstrie
—fără vulpi și fără burghezii —
construim o eră 'n care munca*

*nu mai umblă cum umbla ariciul
pe la porți, prin piețe, prin orașe —
adunată 'n temnițe pe fărâșe,
târguită de boieri cu biciul.*

VI

*Vai, toți acei ce vă gândiți la prăzi:
vânduți, iscoade, trădători —
o neagră cloacă de omoritori:
bandiți și lași, femei de străzi,*

*pândind piezișe clipe sumbre —
zadarnic zăngăniți oțeluri...
Când visul vost se face umbre,
doar ziua largă luce 'n ceruri!*

ION CARAION

*Progresul cine-o să ni-1 fure?
E ora 'n care cad canoane.
Ca 'ntr'un sfârșit de aspre toamne,
frunzișul pică prin pădure.. .*

VII

*Geamiile se 'ndoaie peste roade
de calcar și de piatră cu abubă,
ne 'nfașă delta 'n valuri ca o șubă
rămasă 'n seară plină de noroade.*

*Ce doldora de spice, — nelumească
mocirla piere cu posomorâții. . . .
N'au s'o mai afle-aici, să o găsească
nici adierea verii, nici nagâții. . .*

*Pe unde-au fost horit minune nouă,
pe unde, limpezi, crapii 'n stuf mai joacă —
treziți din somn, cocorii goi în rouă
s'au mult chemat pe câmpuri, mâine pleacă-*

*Din fundul zării, tânără, o lume
nepriididit se 'ndrumă către ape,
cu pluguri mari de vreri și târnăcoape
să 'ncerce 'n miez terasele de spume.*

*Iar când răzbi-va fluviiu 'n litoral
— ochian mănos culcat între uscături —
o să-l încingă 'n rouă, pe de laturi,
o dimineață cât un ideal.*

GYORGY KOVÁCS^o)

A L D Ă M A Ș U L

Dincolo de apă, sus, sub pădure, în cadrul de un verde fraged, se mișca un punct alb.

Dela marginea pădurii cobora pe coastă, spre vale, un șanț din ce în ce mai adânc. Pe baza surpăturii adânci se cățarau din pământ tufişuri dese. Câte unul se lăbărta cât un copac. Pământul pe care îl primise nevasta lui Rosza cvi prilejul reformei își întindea unul din capete până la șanțul acesta. Pe vremea aceea fusese nemulțumită, chiar, că primise pământ aici.

— Pe noi ne-or celuit — își bombănea ea fata. — Se vede că nu-i bărbat la casă: nouă ne-or dat ce-o fo' mai slab. Mânca-ți-l-ai fript pe Pista al tău *l* D'apoi nu s'o putut rădica împotrivă? Da' ce să și aștepți dela străin, dacă până și fata ta îi așa de căscată? Doară n'ai fost și tu în comisie?

Nemulțumirile mărunte ale femeii sporiseră. Devenea pe zi ce trecea mai nerăbdătoare. Fără bărbat, zilele îi deveneau tot mai posomorite. Se cio-rovăia, se hărțuia cu toată lumea. Noaptea se răsucea îndelung în pat.

Cu atât mai răbdătoare era cu ea Ilona, care de multe ori lăsa fără o vorbă frazele usturătoare ale mamei sale, iar alte ori își spunea părerea fără pornire, liniștită, potolind patima arzătoare a mamei sale. Că doar dacă n'ar fi știut Ilona să se poarte atât de cumpătat și de cuminte, buna înțelegere dintre mamă și fiică ar fi dat de multe ori în flăcări în primăvara aceasta.

Alaltăieri, hotarul fusese stropit de o ploaie sdravănă. Aceasta a fost prima ploaie cu spor, din primăvară. Trecuse repede peste sate, într'o muzică de trăsnete asurzitoare și întretăieri de fulgere. Plesnise dealungul ogoarelor de parcă ar fi fost un bici ud în mâinile cerului. Dar, după o jumătate de ceas, soarele de Mai strălucea iară și verdele curat al pădurii spălate de ploaie legăna fericit păsărelele care se dădeau în leagăn.

Rănille crăpate ale pământului se vindecaseră. Puteai simți aproape cum se înalță grâul și cucuruzul fraged. Dar printre el, se întindeau, prindeau puteri și buruenile de tot felul.

^o) Scriitor de limbă maghiară din R. P. R.

Ploaia spălase brazdele, umpluse șanțurile prin care ar fi trebuit să se scurgă apa în vale, spre râu, săpate de oameni pe coastele dealurilor.

Ilona luă o sapă și ieși pe pământul cel nou, să refacă brazdele îngropate. Pe buza șanțului ducea o cărare, care pornea de undeva din adâncul pădurii și se îmbuca în drumul care șerpuia pe lângă râu. Rareori umblau oamenii prin partea locului. Cărarea o foloseau îndeosebi țigăncile, când cărau în spinare vreascuri uscate din pădure.

Isprăvind treaba, fata se așeză lângă cărare, în umbra unei tufe, să-și tragă sufletul. Soarele dogorea. Ilona își îndoi un picior sub ea și rochia îi alunecă în sus. Nu o putea vedea nimeni.

Dar deodată înălță capul, întinse repede piciorul și-și potrivi rochia. Cineva se apropia din jos, pe cărare. Tropăitul înnăbușit al pașilor se auzea de departe. Trase cu urechea. Inima începu să-i bată și se și teme puțin.

Partea aceasta a hotarului era părăsită, pustie. Și sus, în marginea pădurii, punctul acela alb care piere și iese la iveală într'una. . . De aci se vede mai bine. I se poate desprinde și forma omenească. Cineva, desbrăcat în cămașă și ismene, în soarele de Mai. Dar ce fel de mișcări face? De neînțeles.

De după clinul dealului se ivi pe cărare capul unui bărbat, la câțiva pași de Ilona. Apoi, i se ivi de după clin tot capul și mai pe urmă și trupul. Pe coastă la deal, suia Pista Orbân.

Fata râse.

— Nici n'am știut că te-ai și întors acasă.

Intr'adevăr, bărbatul fusese ieri din nou la oraș. E mereu pe drumuri, în legătură cu cazul Miklds Incze. Adună date împotriva lui, îi cercetează trecutul.

— Am sosit înainte de amiază. . .

— Și ce cați încoace?

— Ce să cat? Mă uit la hotar. . .

— Hotaru-i mândru - rosti fata.

— Dară. Mândru. — își plimba privirile de jur împrejur. Ochii îi vibrau, se desfătau. — Da' este mândrețe și mai și! — o privi el pe fată.

— Numa nu striga. Nu așa tare!

Pista râse:

— La dracu! Ție în tăt locul ți-i frică!

— Câmpul vede. Și aude. . .

— Cine ne-ar putea vedea pe noi aici?

— De-acolo, ni! — arătă Ilona spre pădure.

Bărbatul se uită printre gene, țintă spre pădure.

— Adevărat!

— Și dumneata nu te temi să umbli pe aici?

— De ce m'aș teme?

— Că te-or pândi. . .

— Cine să mă pândească, tu? Fetele?

— Dușmanii! Asta nu-i glumă !

El ridică din umeri:

— Nu mă tem io de ei!

— Bine, bine... Is în stare să te și doboare. . .

Pista se întoarse, se uită puțin într'o parte, apoi rosti ceea ce îi strânga, de săptămâni de zile, inima:

— Tu Ilona, ce-o apucat-o ps maică-ta?

Ea se roși, dădu din mână:

— O, să nici nu-ți pese de măicuța !

— Da' te păzește de mine !

— Are gânduri multe, biata de ea. . .

— Ori și ea m'o fi dușmănind ?

— O, da' de unde ? Ii năcăjită pentru tata. . .

— îi năcăjită. Și mă mușcă pe mine !

— Nu trebuie să ții seama. Că o ațâță și pe dumneaei!

— Da' despre tătâne-tău ? Nicio veste ?

— Nimic.

— Hm. . .

Ilona își înalță capul cu îndărătnicie:

— Da' mie măicuța nu-mi poruncește !

— Nu, nu. Numa te sâcâe. Te ațâță împotriva-mi. . .

— Da' la oraș ce-i nou ? — schimbă vorba fata'.

— Nimic deosebit. . .

— Da' tăt trebuie să te duci mereu acolo, nu ?

— Am întrebat câte una-alta și le-am ajutat tovarășilor cu privire la domnul Inceze. Știi, se ascunde domnul suprifect, că-i criminal de războiu. Nici măcar apă n'o lăsat să li se ducă în ghetto. S'o întâlnit cu căruțașul care ducea apă și i-o poruncit să se întoarcă din drum! Fain ficior o fo' măria-sa ! Și casa și-o rânduit-o cu lucruri dela evrei. O furat, o jefuit! Până și în ziua de pe urmă, când o fugit, o ținut sfat cu nemții despre evacuarea orașului! Amu s'o ascuns pe undeva, da' iese el la iveală !

Ilona pâdea într'una pădurea, cu coada ochiului. Acolo se mișcau acum două puncte albe. Fata se aprinse:

— Pe noi ne pândesc !

— Că doară pot pândi. Nici nu m'am așezat măcar lângă tine.

Un șuerat ascuțit țiui prin liniștea de după amiază a hotarului. . .

Pista se îndreptă:

— Aesta-i Picus !

Potrivi două degete la buze, își umflă pieptul și șueră și el puternic în liniștea amorțită. Apoi trase cu urechea, ca ojivină. Așteptă răspunsul. Nările îi fremătau. In ceeace se petrecea era un fel de ațâțare ciudată. Acum din spre pădure coborîră nenumărate șuerături mărunte, care îl făcuse pe Pista să-și piardă răbdarea și să-i întindă mâna pe neașteptate fetei:

— Ei, noroc, amu nu-i vreme să vorovim!

— Ce te-o apucat ?

-- Mă duc !

Ilona se întrista, țugue buzele:

— Așa grabnic îi, deodată?

— Ii ceva bai. Mă cheamă Picus grabnic ! — și zori cu pași lungi, rezezi, pe coastă, la deal. Apoi se întoarse. Pășii ceva mai aproape: — Ascultă, apoi am vorovit și cu avocatul. A băga divorțul! •— Dar nu-i plăcea să vorbească despre asta. Se sfia, de câte ori făceau planuri de căsătorie cu Ilona. Se năpusti mai departe, pe cărare în sus.

Fata strigă după el:

— Ia ceva în mână, Pista !

— Nu-mi trebuie !

— Ia sapa !

— Nu-mi trebuie !

— Să nu pățești ceva ! Ia-o !

Iarăși șuerături dese, stăruitoare:

Pista aproape alerga.

Fata se rezezi după el:

— Ia sapa cu dumneata !

— Și ce-i spui mâne-ta ? Unde ai lăsat-o ?

— Nu-ți pese de mama... Oare chiar Picus o șuerat ? Să nu fie cumva o cursă ! ? — Alergă pe cărare după bărbat, fără să-i mai pese că poate fi văzută și îi va merge vestea în gura satului.

Bărbatul cedă, clătinând din cap:

-- Ei, dă dară încoace sapa ceea. Ți-o duc la noapte acasă și o pun în șură, de nici n'o vede maică-ta... Ei, ei, că nebună mai poate fi o muiere dacă-i intră ceva în cap !.. .

*

Când ajunse însă la marginea pădurii, unde se mișcau adineaurea punctele albe, nu văzu nimic. Roti privirile, gâfâind din pricina urcușului. Trase cu urechea. înconjură tufișul. Toate simțurile îi erau încordate. Se ferea. Nu era el atât de necugetat cum își închipuia Ilona.

Pe aproape o ciocănitore bătea toaca pe un trunchiu. Mai înăuntru, în desiș, un cuc își chema tovarășa. O șopârlă îi alergă pe dinainte. Frunzele uscate de anul trecut îi foșneau sub piciorușe. Intr'o tufă, o pasăre scutură crăcile cu aripile, apoi sbură ca o săgeată, trecând chiar pe lângă urechea lui Pista. Din dreapta, se auzi un sâsâit puternic. Trase cu urechea. Șarpe ? Nu. Om ! Ii răspunse și el cu un sâsâit. Acum prinse cu urechea șaptele auzite ale lui Picus:

— Vino încoace, de aici se poate vedea mai bine. . .

— Singur ești ?

— Singur...

Denes avea la el un topor.

— De ce, dumnezo, şușotești ?!

— Sst! Se aud niște vorbe pe aproape !

— Ei și ? Umblăm pe locuri oprite, ori ce ?

— Nu-i musai să știe că stăm la pândă aici!

— Câți ați fo' ? Unde-i celălalt ?

— Gyuri Szentes s'o dus în vale, să iscodească.

Acuma primise pământ și Szentes, când cu reforma. E de-al lor.

Picus îl trase pe Pista în dreptul lui și scotoci cu mâna în tufiș, ca să deschidă loc de privit.

— De aci, de lângă tufă, se poate vedea bine de tăt. Da' apoi ne-or băgat de seamă. Or prins să arate cu mâna încoace și noi ne-am tras aci. De ce să ne vadă ?

Pista Orbân tot nu pricepea încă ce rost are toată tăinuiala asta, dar se molipsi și el dela Picus. Se înălțase pe vârful picioarelor, cu gâtul întins ușor înainte. Gura i se întredeschise de atâta atenție. Acum băgă și el de seamă ce urmărește Picus cu atâta înfrigurare. La câteva sute de metri de ei, poate nici la trei sute de pași, pe o parte netedă a coastei, unde avusese avocatul cinci jugăre de pământ dintr'o bucată, se mișcau trei oameni. Unul dintre ei părea un fel de domn. Pe acesta nu-l cunoșteau. Iar ceilalți doi erau Sândor Tamas și Gyuri Peter, vânătorul. Se mișcau încet ca păduchii, se aplecau mereu, se opreau din timp în timp și băteau în pământ un fel de țărushi. Forfoteau, parcă ar fi întins ceva între țărushi.

— Vezi ? Măsoară ! — grăi Picus.

Pista încreți fruntea:

— Ce dracul ? Nu pricep.

Denes explică, arătând cu degetul:

— Omul acela străin, acela care pare un domn, îi măsurătorul pământului. El are panglică.

— Anticristul ei încă, mă ! Cine o căpătat pământ acolo ? — izbucni Pista. Celălalt răsufală din răspuțeri, oftând adânc !

— Acolo-i și al meu. Și acela îl măsoară...

— Și mai cine ?

— Și Szentes. . .

— Apoi, cum ai ajuns aici, în marginea pădurii ?

— Szentes o dat fuga după mine să viu, că tu nu ești acasă și ne măsoară găzdoii pământul!

Dar de ce nu se duseseră aceștia deadreptul acolo unde măsoară găzdoii pământul ? De ce s'au tras aici, în marginea pădurii, la pândă, ca jivina care-și pândește prada ? Mai pâlpaie și în alde Picus o oarecare teamă față de găzdoi. Așa au putut ajunge să stea la pândă aici. Apoi, după ce se frământă o bună

bucată de vreme pentru pământul lui, Szentes scuipe în palme și declară:

— Io mă duc dară acolo, întâmplă-se ce s'a întâmplă ! Ien să văd ce pun ei la cale cu pământul nost ! Apoi dacă a fi trebuință, taie drept peste coastă ! — îi lăasă el în seamă lui Picus.

Denes pândea acum cu și mai multă încordare cele ce se petreceau în vale. Szentes a ajuns acum aproape de tot de ei. Brațul i se ridică. Fără îndoială că le dădea binețe găzdoilor. Cei care măsurau se întoarseră spre el. Sunt în picioare cu toții. Stau de vorbă. Szentes face câțiva pași la dreapta, apoi îndărăt. Și el are topor. Dar, de aici, pare că Szentes tot nu îndrăznește să pășească aproape de tot de ei. Le dă numai târcoale. Frige ! Cei trei oameni pornesc aproape deodată spre Szentes. Dau din mâini de mama focului. Szentes stă. Dă din mâini și el. Vorbesc. Găzdoi se opresc iar. După scurt timp, Gyuri se întoarce pe călcăie, îi părăsește, pornește pe coastă la deal. Toporul îl încurcă. Nu știe pe care braț să-1 atârne.

Picus scoate capul din tufiș. II întreabă înfrigurat:

— Ei, ce-i ?

Szentes e foc și pară. Ocărăște.

— Miklos Incze le-o vândut lor cele cinci hectare !

Picus sare în sus:

— II spintec în două pe nemernicul acela !

— Duminică or bea aldămașul — tremura tot Gyuri Szentes.— Ba mai spun că ne poftesc cu dragă inimă și pe noi la aldămaș ! Râd de noi, mișei ! — Abia se mai poate stăpâni. E neputincios, mănios. Pe Pista nici nu vrea să-1 bage în seamă, r—Aeștia i-or plătit și arvună ! Potracărul o luat banii încă atunci, când o fo' umblat pe aici.

De amărît ce era, Gyuri începu să socotească. Cine îi va plăti lui zilele de lucru și sămânța ? Pe Picus îl copleși atunci mânia. Se aprinse la față.

— Ce socotești ? Nu ți-i rușine ? Firește că ți-or lua pământul, dacă-1 lași ! Gyuri sări în picioare:

— Da' ien să văd; ce poți face ? Tare îți mai umblă și ție gura !

— Ar trebui să fii omorît în bătaie ! — spuse Picus punând mâna pe topor . — Ar trebui să ți se dea la cap, ca uriui câine ! Că aeștia înnebunesc satul ! D'apoi, n'o spus tovarășul Mureșan că suprifectul se poate șterge pe bot ? Pământurile nici dumnezo nu le poate lua înapoi !

Pista se băgă între ei:

— Sânteți netoți și proști ! Vă ridicați cu pumnii unul împotriva altuia ! D'apoi n'aveți împotriva cui să vă ridicați ? Trebuie să vă loviți între voi ?

Picus se trase la o parte. Bombănea în sinea lui. Se și rușina de iuțea lui de adineaori. Tăcură. Se îmbufnară. Privirile întunecate le rătăceau din când în când spre pământuri. Din piept li se rupea câte un oftat adânc.

— Voi nu cunoașteți puterea poporului muncitor, aesta-i năcazul cu voi ! — îi dăscăli Pista. — Când vine la noi câte un tovarăș muncitor dela oraș, vă înfierbântați cu toții, făgăduiți orice, dar când trebuie să înfrunțați vreo

problemă, vă strângeți ca un hârciog. Ce s'ar alege din noi, dacă n'ar conduce treburile muncitorii? Până și pământul pe care l-am luat în stăpânire, ni s'ar fura de sub picioare! Ei, ei, multă bătaie de cap mai este cu voi, ortace! •

Corul pădurii deveni tot mai vioi. Când își întrerupse Pista cuvântarea, locuitorii pădurii suflau, din mii de gătlejuri, retragerea. Din coroanele fragede, verzi, izvora o răcoare plăcută, plină de miresme, de parcă pădurea s'ar îngriji de asemenea să nu se usuce cumva gătlejurile cântărețe. Razele soarelui care scăpata cădeau pieziș pe trunchiurile copacilor dela marginea pădurii și mai înăuntru poleiau cu aur coroanele stejarilor bătrâni. Înăuntru codrului, umbra creștea, întunecimea se aduna ca să asalteze apoi de aici valea, satul.

Pista Orbân sosi acasă târziu. Pe cer strălucea luceafărul de seară. Maică-sa băgă numaidecât de seamă sapa străină pe umărul fiului ei.

— Da' de asta unde ai făcut rost? — îl întrebă ea curioasă.

— Am găsit-o, zâmbi el liniștit. — N'am furat-o, măicuță, fii pe pace. . .

Ilona sosi și ea pe întunecare acasă. Pentrucă toată după amiaza șezuse pe marginea cărării din capul pământului, unde o lăsase Pista. Pândise spre pădure, cu inima strânsă. Mai văzuse doar cum îl înghite frunzișul pe Szentes (un punctuleț). Apoi, nimic. Ce s'o fi întâmplat cu Pista? Era neliniștită.

*

Duminică, Pista se îmbracă de sărbătoare abia după amiază. își desbracă hainele de lucru prăfuite, îmbibate de nădușeală și îmbracă rufe curate. In mijlocul casei, o băltoacă de apă. O făcuse în timpul spălatului, bălăcindu-se în covățica de lemn. Maică-sa împrăștie apa cu un măturoi de crengi de mestecăn. De ce nu s'o fi spălând Pista în ogradă pe vremea asta caldă de Mai?

Bătrâna era mai domoală și mai tăcută chiar decât de obicei. Se ferea să nu i se întâlnească cumva privirea cu a fiului său. Nu vorbi nici în timpul mesei. Eși cu supa pe-prag, în timp ce fiul ei mânca înăuntru, la masă. . .

In nemișcarea de după-amiază timpurie a uliței în sărbătoare, treceau cinci bărbați. Zoreau spre cooperativă. De curând, domnul Rigo procurase pe seama cooperativei niște vin minunat. Acesta îi momea pe săteni și brevetul de băuturi spirtoase, pe care-i primise acum cooperativa, făcea cu puțință să țină și Dumineca deschis. Duminicile sunt cât se poate de însemnate în viața cooperativei, pentrucă atunci localul se umple cu băutori. Gătlejurile încinse de băutură croncăneau uneori până și în ceasurile târzii de după miezul nopții cântece tulburi, ciuntite. Orice s'ar spune, domnul Rigo are simț negustoresc. Dacă nu este marfă, este vin. . .

In mijlocul grupului de cinci, pășea badea Vince Szocs. Era într'o dispoziție strălucită. Ai fi putut prinde păsări cu el. Fața bărbierită proaspăt, muștața răsucită cum se purta pe vremuri. Le vorbea înfocat celorlalți, care

se dovedeau ascultători credincioși. Pășind pe lângă el, Sândor Tamás și Gyuri Peter se opreau într'una, așteptând să-i ajungă din urmă bătrânul care, în dăldora vorbei, rămânea mereu câte un pas-doi înapoia lor. Sorbeau cuvintele găzdoiului. Dădeau din cap. Lumina strălucitoare de Mai juca, se reflecta, pe cișmele văcsuite. Găzdoii purtau cu toții cisme, oricât de puternic ar fi dogorit soarele ! In timp ce, dintre cei mai săraci, doar din când în când, câte un flăcău mai năzuros. . .

Badea Laci Lorinczi înainta de o parte, pe marginea drumului, puțin - mai înapoia celorlalți. Trăgea într'o parte, ca vita cu gărgăuni. Nu lua parte la voioșia celorlalți. Era adâncit în propriile sale gânduri. Sândor Tdmas și Gyuri Peter îi suflaseră pământurile de sub nas. Până se frământase și chibzuise el în sinea lui, aceștia puseseră mâna frumușel pe pământ. Badea Laci socotea că omul nu se poate avânta orbește să târguiască pământ. Cine știe, ce-i mai aduce ziua de mâine ? I se părea lucru nesigur cu pământurile acelea. Și o pățise. I le-au cumpărat de sub nas ! Asta merita el din partea lui Vince Szocs ? N'ar fi putut aștepta încă vreo câteva zile cu târgul acela, până se hotărăște într'un fel cu soarta pământurilor ? Dar muștrărilor nu le dădu grai. Acestea clocoteau în el, în sângele lui. Nu voia să se trădeze. Cu aceasta ar strica târgul pe care îl plănuia cu pământurile dela câmp. Ce-i drept, acelea vor fi mult mai scumpe, dar cel puțin va fi lucru sigur ! Astăzi încă nimic nu-i sigur !

Li se alătură și Peter Gido, primarul dat afară. Niciunul dintre ei nu avea nemulțumiri atât de multe față de democrație, ca el. Oare asta o meritase el ? Să fie schimbat la primărie, de pe o zi pe alta, cu Sândor Rado ? Fi-rește, Rado trage spre comuniști. S'a înhăitat cu alde Orbân. Hei, dar și Rado mai poate regreta, că doar are și el câteva jugăre. Iar plugul lui. și-l treceau din mână în mână noii gospodari, la aratul de primăvară. Apoi meritat-a, pentru una ca asta, să-i înfrunte pe nemți ? Ajunsese și el să creadă basmul acesta, atâta i-i turuieră în urechi clica domnului Pâl Râcz. Fostul primar se pironise lângă badea Laci Lorinczi, dar când văzu că nu vrea să scape niciun sunet din gura badei Laci, se trase ceva mai înapoi, în urma grupului cu mâinile împreunate la spate.

Albert Szocs zori abia mai târziu, în vestă roșie, cu cămașă albă de olandă, cum îi stă bine unui flăcău chiabur, să ajungă din urmă gașca. își tunsese proaspăt și părul, azi-dimineață, cu frizură. Pe frunte i se încârliga fudul un cârlionț mic și cochet. își unsesese părul cu pomaclă bine mirositoare și își potrivise pe cap pălăria, cu grijă, să nu-i strice frizura cu cărare la mijloc.

Urechile lui Pista nu puteau îndura adâncă tăcere care umplea casa.

— Cine te-o năcăjit, măicuță ? — o întrebă el pe maică-sa.

Bătrâna oftă adânc. Nu răspunse.

— Te pomenești că n'or dat nimic la beserică, nici astăzi ? — zeflemisi bărbatul. — Vezi ? Spus-am io totdeauna că la beserică numa atunci îi vrednic

să ie duci, când se împărțește cuminecătura. Atunci se alege omul cel puțin cu un gât de vin și cu o bucată de pită! — Râse. — Cu toate că am băgat io de seamă că, săracilor, popa le bagă mai puțină pită în gură decât oame- nilor lui. Picus zice că anțart, când o fo' împărțit cuminecătura pentru recolta nouă, popa i-o tras potirul dela gură atâta degrabă, de n'o putut nici să guste măcar, cel fel de vin i s'o făcut lui Vince Szocs!

Bătrâna Orbân îi întoarse spatele, jignită:

— Nu grăi asemenea vorbe! Duhul cel rău grăește din tine! Că și domnu' părinte o predicat astăzi că pumnul lui dumnezo se abate asupra aceloră care iau avutul altuia!

Pista întrerupse îmbrăcatul. Asta îl interesa:

— Spune numa, ce-o predicat popa?

— Nici nu mai pot spune, fătul meu, atâta o vorovit!

— Da' dumneata te-ai spăriet de asta!?

— Da' de unde! Numa că îl doare pe om să audă că până și din amvon, tăt pe voi vă ocărăște! Până și în casa domnului, fătul meu!

Bărbatul râse din toată inima:

— Să nici nu-ți pese! Și popa îi de părere, pe semne, că Sânpetru, ori- cine dumnezo îi contabilul pe lumea cealaltă, îi face sălaş în iad domnului Incze. Pentrucă domnul Incze îi acela care vrea să jefuiască pământul nost!

— Da' popa pe dos o vrut să spună!

— Apoi, asta-i treaba lui, cum o vrut să spună! Că adevărul tăt aesta-i: domnul Incze vrea să ne jefuiască pe noi!

În glasul lui răsunau încredere și forță. Cât se îmbrăcă, mai și flueră.

Pe ușa deschisă pică Laji Varga, dar atât de vijelios încât uită să și salute. Fața i se încinsese din pricina grabei. Cizmele îi erau acoperite de un strat subțire, fin, de praf. Că el unul are cizme, deși e flăcău sărac! Economisise în iarnă, din simbria de strajă populară.

— Dă-i zor, bade Pista! Tați te așteaptă pe dumneata!

Pista se miră:

— Cine mă așteaptă pe mine, mă?!

— Oamenii, înaintea cooperativei!

— Care oameni? — strânse el din gene.

— D'apoi nici nu știi? Vorovesc de pământuri, că le-o vândut domnul Incze și amu și beau aldămașul! Badea Denes Picus sudue de se cutremură cerul! — îl vesti flăcăul.

Pista clătină din cap:

— Ei, ei, de ce nu se potolesc odată alde Picus? De câte ori am spus că nu-i voie să faci din țânțar armăsar! Vântul atâță ușor flăcăurile. I-o spus doară și tovarășul Mureșan și atunci, or și priceput. Ar face mai bine să se ducă acasă!

În timp ce vorbea, flăcăul îi sufla bărbatului în față și acesta îl privi țintă:

— De aceea ești așa aprins, ortace, că ai beut?!

GYORGY KOVACS

— Am beut o jumătate, cu unchiul Dani Veress ! Da' numa o jumătate ! Dumnealui o sosit eri acasă, din Peștea. Acolo o fo' el cu frontul. X'or prins crucile cu săgeți. Apoi ne-am întâlnit astăzi după amiază, pe uliță.

Săptămâna trecută sosiseră acasă vreo trei dintre cei care fuseseră luați la oaste anțărt vară și pe care îi târîse războiul spre apus. Duminecă, dacă se ivea pe uliță vreunul dintre cei întorși acasă, mulțimea care se strângea înaintea cooperativei îl înconjură, îl descosea.

Biata Lina Mătyus, când afla că s'a întors cineva, își lega și ea basmaua pe dată și dădea fuga, cu picioarele tremurătoare și cu nădejde mereu reînviată în inimă, să se informeze:

— Da' de al meu, de Mărci Dândo, nu știți oare ceva ?

Unul răspundea:

— N'am fo' împreună !

Altul își amintea de el:

— Dândo ? D'apoi că acela o căzut încă deasupra Borsecului !

Ochii femeii scânteiau înfrigurați:

— Nu cumva o ajuns în prinsoare ?

Celălalt încuviința:

— Aia se poate. Cine știe ce s'o ales de el ? Dacă o ajuns în prinsoare, vine el odată și-odată acasă, că s'o gătat războiul ! — și privea cu ochi compătitori, plini de milă, după văduva care se depărta: — Ei, biata de tine, de-ai fi văzut cum l-o împroșcat mina în aer pe bărbatul tău ! Da' să i-o spună altul, să nu fiu io buha !

Și pe Zsiga Kedves îl înconjurase un grup numeros înaintea cooperativei. El era al treilea dintre cei întorși acasă, dar pe el nu-1 frânseseră vitregiile, își povestea impresiile, cu ochii strălucitori de bucurie. Era fericit că se vede în sfârșit acasă:

— Istețul îi norocos ! D'apoi de badea András Kiiss nu se poate spune că ar fi fo' isteț ! Spusu-i-am io dumnealui, încă la Tisa, că ar fi bine să nu merem mai departe. Era mare învălmășeală și buimăceală, nici dracului nu-i păsa de oameni. Noi am mers numa, ca nebunii. Da' bătrânul n'o înțeles de vorbă. « Lasă numa, fătul meu, să se îplinească voia domnului ! Nu-i slobod să ne împotrivism vrerii lui dumnezo ! ». Credincios om o mai fo' și dumnealui cândva ! Dintr'asta o rămas într'o doagă. « Porunca sună că trebuie să merem. Să merem dară ! Că doară numa s'a găta, azi-măine ». Da, d'apoi dincolo de Dunăre s'o schimbat bătrânul. S'o așezat în capătul unui sat, la rădăcina gardului, că nu face un pas mai departe, că în Germania îi desbracă pe oameni ! Or venit niște cruci cu săgeți, cu panglici la braț. S'or răstit la bătrân. Da' el i-o scuipat în față: « Voi sânteți blestemul poporului ! » — o strigat el. — « Sânteți călăi ! ». Mucoșii s'or sfătuit în șoaptă, or sărit pe bițiclu și or adus jăndarii. « Ei, moșule, sus și la drum ! » — « Ba io nu, niciun pas mai departe ! » — « Ce spui ? Că nu ? » — Unul își apucă pușca și bum în el !

#

Din grupul celor care stăteau de vorbă, se ridicară blesteme și exclamații îngrozite. Badea Andrâs Kiiss fusese om de omenie, muncitor. Le părea tuturor rău de el. Zsiga Kedves tăcu deodată și îi împinse la o parte pe cei din fata lui. Își făcu drum spre Pista Orbân, care tocmai se oprise la marginea grupului, între cei care stăteau de vorbă. Ii strânse îndelung, puternic, mâna lui Pista. Râdea și ochii îi străluceau.

— Noroc, frate! — Cuvintele i se poticniră. Buzele îi tremurau ca ale unui copil care stă să plângă. — Și vă mulțumesc, frate! . . .

Pista cuprinse cu bucurie, plin de însuflețire, umerii bărbatului întors acasă:

— Pentru ce mulțumești? Las'o dracului, că n'ai pentruce să-mi mulțumești!

— D'apoi pentru vacă! — In ochi îi străluceau lacrimile recunoștinței.

— Pentru asta în deosebi rușilor le poți mulțumi că n'o rămas lipită de mâinurile hoțului!

— Așa, așa! Da, și pentru pământ!

— Acela, Iacob Mureșan l-o împărțit! — râse Pista.

— Nevastă-mea spune că tu i-ai făcut rost de sămânță! Ei, într'un cuvânt, rușilor, lui Moldovân, lui Mureșan, ție. Cui să-i și mulțumesc?

Picus îl întrerupse, bombănind:

— Pe pământurile acelea beau aldămașul acolo înlontru! — scuipe el.

La câțiva pași de ei, Beni Kovâcs le ținea o cuvântare celor din jurul său. Bătălia care se dădea pe pământuri stârni și interesul său:

— Uite-mă pe mine, să zicem, ori uite-1 pe cumnatul meu, Jani Boros sau chiar pe iesta, pe Gyula Lâszlo! Noi ne lucrăm cele cinci-șase jugăre. Da' de ce să aibă pământ Inceze? Numa atâta cât poate lucra omul, așa-i cu dreptate! — își roti privirile, să vadă dacă încuviințează și ceilalți.

Pista Orbân se îndesă între ei, de cum prinse cuvintele. Majoritatea mijlocașilor e alături de ei și aceasta însemnează mult în sat!

#

Mama lui Laji Varga zorea pe uliță ia vale. In dreptul grupului celor care stăteau de vorbă, se opri locului. Își frângea mâinile:

— Chemați-mi feciorul afară! Tulai, dragii mei, chemați-1 afară pe Laji al meu, că găzdoii ascuțesc cuțitul împotriva lui!

Nu-i asculta nimeni vorbele. Nici nu luau în seamă spaima femeii. Mama lui Varga se agăță de brațul lui Pista Orbân:

— Ascultă, Pista, du-te adă-1 pe Laji afară din cooperativă.

— Că doară poți intra și dumneata! Du-te, scoate-1 afară! Că amu o pus piciorul în cooperativă. Fii pe pace că n'o pățit nimic!

— Ba, tare mă tem! Că o ajuns tare voinicos. Mai ales de când o căpătat pământ, nici nu mai vrea să asculte de vorba mamei sale! Chiamă-1 afară, dragă Pista, că de tine tare ascultă!

— Bine, dară, să încerc — și puse piciorul pe trepte.

O voce bărbătească îi strigă:

— Nu intra, Orbân ! Că ceia beau de mult !

Se uită înapoi de pe trepte. Cine-i cel care se teme pentru el ? întâlni privirea lui Jani Boros. El îl avertizase.

O femeie le spuse celorlalți, cu glasul pe jumătate:

— Ii om curajos, auziți ? Nu se sperie de alde Albert Szocs !

Convorbirea rămase deodată baltă. Fiecare ochi urmărea mișcările lui Pista, în timp ce el pășea pragul liniștit, fără frică. îndrăznește să pătrundă în vizuina leului ! Nervii se încordară sub un curent electric al cărui magnetism se răspândi și în aer. Ușa cooperativei era căscată. întunecimea de dincolo de ea înghiți statura lui Pista.

Cei de afară așteptau. Tăcere adâncă. Singură mama lui Varga vorbea:

— Ficiorul acesta al meu nu ascultă de vorba bună ! Că doară n'am ce zice, nu are obiceiul să risipească banii la masă în crișmă. Nu fură vremea în veci, lucru' îi sfârîe în mână. . . Dracului i-ar păsa, dacă n'ar fi înlontru aceia cu aldămașul ! Da' vād că până și Pista Orbân s'o înglodat acolo !

înjurăturile lui Picus o întrerupseră pe femeie. Ciobanul liniștit, tăcut, de odinioară, nu mai era de recunoscut. Nu-1 auziseră niciodată înjurând atât de crâncen. Nu se mai putea stăpâni. își îndesa într'una clopul pe cap. Picioarele i se pironiseră într'un loc. Se uita cu priviri fulgerătoare la ferestre. După acelea beau găzdoii aldămașul !

Pentru pământul lui beau ! Bine. Pe Mureșan îl crede. Vorbele lui Mureșan sunt ca de stâncă. L-a liniștit și Pista. E sigur de cauza lui. Pământul-i al lui. Nu i-1 mai poate lua nimeni. Toate acestea le știe limpede, lămurit, dar tot îi clocotește sângele în vine, la gândul că cei dinăuntru beau aldămașul !

Laji Varga ședea într'un colț, lângă ușa care dădea în uliță. Era atât de tăcut și se ascunsese acolo atât de smerit, încât Pista trebui să-l caute în semi-întunerecul cu care abia i se obișnuiră ochii. înaintea lui, o sticlă de vin și un singur pahar.

— Ei, hai, Laji. Lasă vinul în seama acelor care au bani pentru asta !

Flăcăul îl privi în ochi, scutură negativ din cap și își încorda trupul pe scaun:

— Până am fo' la dumneata, unchiul m'o părăsit. Da' mai era vin în sticlă, ca la un deget. Ei, acesta-1 beau dară, dacă m'o părăsit unchiul ! — Ii cădea greu faptul că Veress spălase putina. — Șezi, bade Pista. Ajută-mi !

— Sticla asta-i aproape plină, mă !

— Da, că am cerut apoi alta !

— Dece ai cerut ? Păcat !

Ochii flăcăului erau cam mahmuri. Se îndreptă în scaun, plin de mândrie:

— De ce ? Ca să nu creadă cumva cei dinlontru — făcu semn cu mâna spre camera din fund — că numai ei is în stare ! Uite că și io-s în stare ! D'apoi nu-i drept ?

ALDĂMAȘUL

— Hai frumușel, că te-așteaptă maică-ta.. .

— Ba io nu mă duc ! Că și io-s în stare amu ! Despre asta-i vorba !

Pista îi explică ceva, dar feciorul nu se înduplecă. Atunci, bărbatul îl cuprinse pe după umeri și încercă să-1 ridice. Laji se prinse cu mâinile de masă.

— Tii, dumnezeul tău încă ! -- înjură Pista.

— Ce ? Și dumneata mă sudui ?

— Și cine încă, mă ?

— Și aceia de acolo, dinlontru ! -- arătă el iară în spre fund.

Abia acum se uită Pista mai temeinic împrejurul său. In camera cealaltă, împrejurul unei mese lungi, ședea badea Vince Szocz cu ceilalți. Făceau tărăboiu, vorbeau mai mulți deodată. Ar fi fost greu să desprinzi înțelesul vorbelor. Pe masa lor erau înșirate o grămadă întregă de sticle, dar cei dinăuntru nu se vedeau a fi beți.

Acuma, se năpusti Laji la Pista Orbân. I se agăță de gât și îl împinse pe scaun.

— Ei, șezi o țără ! Ascultă ce vorovesc aeștia ! Badea Laci Lorinczi se târ-guește amu chiar pe pământul meu ! De două ori o bătut palma cu badea Vince, da' și-or lăsat apoi mâna. N'or legat încă târgul. Se pare că mere greu !

Fruntea lui Orbân se înnora. Cugetă nițel. Nu uitase ultimul avertisment al lui Iacob Mureșan: « Băgați de seamă, tovarăși, că aerul îi încărcat. Să nu vă luați cumva după vreo provocare ! Găzdoii aeștia ar dori să adape pământulcu sângele vost ! » Se strădui să-1 potolească pe Laji:

— Nu-i slobod să te iei după asemenea lucruri, că și dumnealor își petrec vremea cu ceva. Știi, fieștecare în felul lui ! -- încercă el să râdă, făcând aluzie la găzdoi. De câte ori am vorovit noi, până amu, despre lucrurile aestate, da' voi tăt le răscoliți în legea voastă, ca vântul turbat ! Dacă nu le-ați răscoli, s'ar liniști ! -- rosti el cu glas calm, chibzuit și se așeză o clipă ca să-1 potolească pe flăcău. II sgândărea curiozitatea să știe și ce vorbesc găzdoii. Dacă dă și el un pahar de vin pe gât, va fi mai ușor să-1 ducă pe Laji -- se socoti el.

Nu era închisă nici ușa care dădea în încăperea cealaltă. Se putea vedea, de aici, că Albert Szocs îl înghiontește pe Sândor Tamâș și îi face semn și din ochi. Flăcăul chiabur se aplecă apoi, să-1 șușotească tatălui său la ureche. Bătrânul trase cu coada ochiului spre Orbân și Varga. La cuvintele fiului său, dădu din cap în semn de încuviințare. Albert chiui atunci și dădu drumul, pe neașteptate, cântecului:

*Fericirea a pierit,
suflă vânt de ghiață,
am ajuns un prăpădit...*

Sub Laji Varga trosni scaunul. Flăcăul își întinse amândouă picioarele țepene sub masă, i se opri răsufierea și apucă brațul lui Pista Orbân:

— Auzi ?

- Aud!
- Asta-i pentru noi!
- Las' să-i zică. . .

Dar Laji nu se putu înfrâna. Ii strigă cântărețului:

— De primăvară, hei, cântec de primăvară ! Să lăsăm iarna ! A mu îi vreme frumoasă!

Lorinczi tresări, la glasul lui, cum tresare calul când zărește un lup. D'apoi și una ca asta-i cu puțință, să se amestece, în cântecul găzdoilor ? Sforăi:

— Auzi, mă, auzi!

Se încruntă și badea Vince Szocs:

— Care vorovește acolo, ha ?

f

Pista îl apucă pe Laji. II sgâlțâi:

— Hai ! Să nu ne legăm de ei !

Dar Varga nu pleca ! N'ar fi plecat să fi știut de bine că-1 costă viața. Nici nu mai putea da înapoi: cuvântul era spus. Acuma nu mai există fugă ! Găzdoi i-ar încăleca și în chestiunea pământului, dacă s'ar speria de ei la o masă de crâșmă ! Lui Laji îi ardea fața. înălță capul dârz, provocator.

— Io vorovesc, dacă cumva nu știi !

— Cine ești tu, mă ?

— Laji Varga, în persoană ! -

Badea Vince dădu din mână:

— Nu te cunosc !

Lorinczi prelua vorba:

— Da' ortacul tău ?

— II cunoașteți voi bine și pe el !

— Ba noi nu. Nu-1 cunoaștem !

Flăcăul râse arogant. Le trânti, plin de mândrie, găzdoilor care se umflau în pene:

— Cred și eu ! Ați vrea voi să nu-1 cunoașteți.

— Gândești că tăt mi-ași aduce aminte de undeva de el — închise ochii pe jumătate badea Vince. — Numa de nu l-oi fi văzut între hoții de grâu ! Nu mai știu !

Dar de data aceasta grăi și Pista Orbân. înghițea. Clocotea.

— Asta se poate, vezi dumneata ? Atunci când ne-am întâlnit cu hoțul de vaci. Iți aduci aminte ?

Bătrânul izbucni:

— Cum ai spus ?

Cântecul, care răsună iar, acoperi vorbele:

*Fericirea a pierit
sufică vânt de ghiață. . .*

Albert Szocs bătea cu pumnul în masă. Urla cântecul mânios, cu spume la gură, cu gâtlejul umflat.

ALDĂMAȘUL

Dar și Laji Varga știe să bată în masă, nu glumă ! Și masa bubuie și mai tare sub pumnul lui. Așa să facă pe viteazul Albert Szocs, flăcăul chiabur, dacă-i în stare ! Laji își legăna trupul aidoma cocoșelului tânăr care trâmbițează un « cucurigu » în glasul răgușit, puternic, al cocoșilor bătrâni. Dădu și el drumul cântecului, cât îl ținea gâtlejul:

*Ba chiar este,
ba chiar este
trai sub soare
La clop, iară-mi
dau în floare,
dau în floare
lăcrămioare!*
/)

"

Asta mai lipsea ! Sândor Tamds sări în sus dela masă. Răcni:

— Trai sub soare ! Ascultați la el ! Aesta-i trai sub soare la el !

Sub călcâiele potcovite ale lui Albert Szocs, din tăblia mesei se despicau așchii. Tropăia turbat în scândură:

- Până și în petrecere ni se amestecă amu !
- Aesta o fo' unul din străjile populare !
- Și celălalt comandantul !
- Da' nu mai au pușcă !
- Le-o trebuit grâu !
- Le-o trebuit pământ !

Însă Laji Varga țâșni și el, drept în vârful mesei. Ochii aprinși de beție i se pironiră plini de curaj, mândri, în privirile celorlalți. Tropăia din picioare de mama focului. Masa trosnea, se despica, iar el striga din răspuțeri:

— Nouă aesta ni-i traiul sub soare ! Să știți că asta-i lumea noastră ! Iar voi, cu lumea voastră veche, v'ați dus, așa să știți !

Pista Orbân înhață picioarele care bubuiau, tropăiau în nasul lui. Degetele i se împletiră zdravăn pe după glesnele lui Laji Varga. Voia să-l dea jos de pe masă și să-l îndepărteze cu forța din cârciumă.

— îndată te trântesc su' masă, dacă nu te astâmperi ! — șueră el.

Era târziu însă: împrejurul capului lui Pista sburau sticle de vin. Un scaun izbit de perete se sfărâmă trosnind. Albert se năpusti deadreptul asupra lui Pista, în timp ce Gyuri Peter dădea buzna la ușa din dos și le striga:

— Nu vă lăsați ! Aduc pușca ! De data asta, în mâna noastră a fi pușca !

Făcu câțiva pași în fugă, dar de aprins ce era se întoarse. — Comandantului trebuie să-i dați cep, că el îi tartorul ! Repeziți cuțitul în gâtlejul secretarului de celulă !

Se abătură asupra lui Pista Orbân.

— El îi plămada tuturor necazurilor ! — răcni, setos de sânge, unul dintre agresori.

În aer se înălțară cuțite, bricege. Între timp însă se năpustiră și cei de afară la ușa căscată larg, dar din pricina înghesuelii nu izbutiră să se îndese înăuntru decât câțiva. Picus urlă ca o fiară. Apucă un braț ridicat în aer, care învărtea un briceag pe deasupra capetelor celorlalți. Smulse unealta din mâna necunoscută. Nu știa decât că mâna aceasta însemnează moarte de om îndreptată împotriva lor.

— Nu-1 lăsați pe Orbân !

— Hei, oameni buni, toată lumea încoace, vor să-1 ucidă pe Pista Orbân !

— Trebuie scos Pista Orbân dintre ucigași!

Se înghionteau cu turbare. Grupul de oameni se rostogoli pe ușă afară, sfâșiindu-se, mușcându-se, izbindu-se cu picioarele și cu pumnii unii pe alții, cu smocuri de păr smulse între degetele strânse din răputeri.

— Scăpați-1 pe Orbân !

În ceata bățăușilor nu se auzeau decât gemete înăbușite, trosnete de lovituri, vaete aprige. Însă cei care stăteau împrejurul lor și tropăiau din picioare, trânteau un tărăboi de speriat. Strigau, femeile țipau, glasurile se înghițeau unele pe altele. Dar în învălmășeala aceasta sângeroasă, asemenea unui ciclon, fiecare știa totuși cu precizie asupra cui trebuie să-și abată pumnul, de grumazul cui trebuie să-și încheșteze degetele sălbatece. Și iar și iar:

— Unde-i Orbân? De ce nu-1 scoateți odată pe Orbân dintre ei?

Pe uliță, năvăleau încoace bărbați și din jos și din sus. Pe urmele bărbaților se țineau femeii rugându-i să se întoarcă, să nu se amestece. Dorul de luptă îl cuprinse cu o putere grozavă și pe badea Joska Dândo și bătrânul, desmințindu-și vârsta, învărtea sprinten o secure pe deasupra lui:

— Lui Vince Szocs trebuie să-i zdrobim capul! Capul, că în el încolțesc toate relele împotriva noastră! Iar lui Lorinczi trebuie să-i tăiem gâtul! Cu acela ne defăimează pe noi! Zdrobiți-i capul, șarpelui! Numai și numai capul!

Încă înainte de a fi ajuns la locul bății, cineva apucă securea și o răsuci din mâna bătrânului:

— Nebun bătrân! Ce faci pe grozavul?! Las-o în seama tinerilor!

Poli Mâtyus ajunse și ea la marginea cercului care se închegase împrejurul celor care se băteau. Întindea gâtul, să vadă și ea. Inima îi bătea crâncen. Albert? Pista? S'au încăerat? Pentru ea oare? De spaimă, fața îi era albă ca peretele.

O mână cu degete de fiară, înșfacă sânul nevestei. Poli țipă. Sânul o înjunghie, o duru groasnic. Dar mâna sălbatecă nu îngădui. O ținea zdravăn, o smucea pe femeie în vârtejul ucigaș.

— Tulai! Ajutor! Ajutor! — se împleteci în grămadă.

— Uite-o pe târfa lui Albert Szocs! Dați-i și ei la cap!

A cui era mâna? Al cui era glasul? Nimic nu mai avea stăpân.

—• Lovește-o numa, pe nelegiuita! Fără milă!

Țipete îngrozitoare. Glasurile pătrund până în creier.

În apropiere bubui o împușcătură. Văzduhul se cutremură.

— Rușii!

— Unde-s? Unde?

— Nici nu sânt ruși pe aici!

Parcă s'ar fi abătut un bici de foc peste vârtejul de oameni. Badea Vince Szocs și badea Laci Lorinczi se smulseră din cerc. O luară la fugă.

Unul avea fața plină de sânge, celălalt își trăgea piciorul, șchiopătând. Dar și Peter Gido fugea, ca un iepure. Când Zsiga Kedves, Jani Boros și cei care erau într'un rând cu ei se uitară împrejur să vadă în pieptul cui să se înfigă, nu mai văzură pe niciunul dintre dușmanii lor.

În colbul drumului zăcea năruit un trup prăbușit, ud de sânge. Ceilalți se ridicară cu greu în picioare. Până și Albert Szocs avu atâta putere ca, la vestea rușilor, să se facă nevăzut pe urmele tatălui său. Sânyi Kantor își scutura clopul de praf și înjura, tremurând încă de mânia biciuită. Gyuri Juhász și Szentes se pipăiau la cap. Sângele curgea șiroaie și din ei. Pe ei nu-i speriasă împușcătura, nici vestea că vin rușii. Nu fugiseră.

Numai acela unul nu se mișca, al cărui sânge uda pământul. Sângele i se revărsa din gâtlee și se închegea în praf, ca păsatul. Nasul îi era turtit în sângele acesta închegat, iar degetele strângeau o bucată de haină sfâșiată.

Mortul era Pista Orbân . . .

#

Prin ochiul de geam nu se vedea decât o bucățică de cer și coroanele câtorva pomi din grădină. Pe cer pluteau fâșii de nori albi, destrămându-se domol, ca fumul. Razele soarelui se frângeau în verdele coroanelor pomilor. Vrăbiile ciripeau și rândunelele săgetau sburând jos, pe dinaintea ferestrei-Semn de ploaie, sborul jos al rândunicilor — cugetă Denes Picus, care zăcea în pat. Nu-i vorba, hotarului de primăvară i-ar și trebui ploaia.

Îi era cald. Asvârli și țolul de pe el. Rănile îl usturau sub pansament la braț, la umăr. Nu se mișca. Își plimba doar ochii, încoace și încolo. Un pui se rătăcise înăuntru pe ușa deschisă și piuia ascuțit lângă patul lui Denes. Hășâi de câteva ori spre pasăre, dar prostuței nici nu-i păsa măcar de cel care încerca să o sperie. Mai târziu, cloșca bătrână își băgă și ea capul pe ușă, iscodi curioasă împrejur și cloncâni de câteva ori. Auzind-o, puișorul gălăgios alergă la mama-cloșcă. După aceea, tăcerea se înstăpâni iar în casă.

Dar și peste lumea de afară domnea o tăcere leșinată. Amorțeala aceasta nu o puteau destrăma nici zumzetul albinelor, nici bâzâitul firav al muștelor, nici sforăitul depărtat, când mai slab, când mai puternic, al motoarelor. Uneori câte un bubuit făcea să tremure văzduhul. Pereții păreau că se cutremură din pricina aceasta. Era aidoma semnelor prevestitoare ale unui cutremur de pământ în pregătire.

Din zori, se revărsa într'una oameni în sat. Vin și din ținuturi depărtate, ca să-l petreacă pe Pista Orbân pe ultimul său drum. Oamenii se revărsau

în sat, din comunele depărtate, cu căruța sau pe jos, iar dela oraș soseau autocamioane pline cu muncitori. Denes avea vești amănunțite despre tot ce se petrecea afară, în sat. Nevastă-sa, băcița bălae de anul trecut, străjuește patul bolnavului, cu o stăruință plină de devotament, dar tot nu se poate răbda să nu dea fuga, din când în când, în sat. Se întoarce atunci încărcată cu o mulțime de vești proaspete. Eri, de pildă, și-a vestit soțul că, după o scurtă anchetă la cancelaria notarului, prefectul 1-a suspendat din funcție pe Vârady. Ieșise la iveală, că și notarul jucase un rol în uneltirile privitoare la pământurile lui Incze. Era și el unul dintre ațâțătorii focului care prefăcuse în scrum viața tânără a lui Pista Orbân și împroscase cu sânge țărâna ulițelor satului.

Albert Szocs, tatăl acestuia, apoi Lorinczi, Gido, Sándor Tamás, Gyuri Peter și alți câțiva complici ai lor fuseseră arestați. Cu prilejul percheziționării casei lui Gyuri Peter se găsisse și o pușcă și s'a aflat de asemenea că el trăsesese cu arma după ce se năpustise șleahta celor care beau aldămașul asupra lui Pista Orbân. Atunci, cineva strigase: «Or sosit rușii!».

Înmormântarea stârnise o fierbere copleșitoare în nevasta lui Picus.

— Câtă omenire — dumnezeule sfinte ! De cându-s n'am văzut atâția
* oameni laolaltă ! . .

Aerul aducea frânturi de glasuri până la patul bolnavului:

— ... dușmanii noștri nu se dau înapoi nici dela crimă. . . Dar lor le dă răspunsul înfrățirea dintre clasa muncitoare și țărâtimea muncitoare... Sub conducerea partidului ei, clasa muncitoare a luptat în frunte pentru înfăptuirea împărțirii pământurilor. . . . Poporul muncitor dela sate urmează, în propriul său interes, ca un aliat credincios, singura clasă revoluționară. . . In lupta aceasta, tovarășul Istvân Orbân a murit moarte de erou...

Picus ciuli urechile. Ochii îi scânteiau. Acesta este doar glasul lui Iacob Mureșan. Vorbește în numele muncitorilor ceferiști. . . Apoi auzi și glasul lui Moldovan. . . Inima îi svâcni. Era incredințat că, după înmormântare, Moldovan îl va vizita și-i va muștra:

— Vezi, Denes Picus, vezi ce-ați făcut, de cum am pus piciorul afară din satul acesta ?! . . Nu v'a fost drag avertismentul lui Mureșan... Găzdoii ar dori să adape pământul cu sângele vost! Băgați de seamă ! . .

La înmormântare, vorbea altul acum, românește. Aceasta îi aminti lui Picus din nou de Mureșan, apoi de Uie caporalul acela de jandarmi de care vorbise atât de mult Moldovan. . . Asta-i limba lor. . . Și cu toate că Picus nu înțelegea nicio vorbă, iubea tot atât de mult limba fraților săi muncitori, ca și pe Mureșan sau Ilie.

Apoi dăngăni clopotul. Peste sat se răspândi și tălăzui până pe câmp glasul metalic, adânc, al clopotului mare, apoi i se alătură și tânguiala clopotului mic. Tot ploaie însemna și asta. Atunci răsună atât de aprig clopotele, când e aerul încărcat cu aburi. Până și fumul se destramă atunci, prelingându-se pe acoperișurile caselor și rătăcind, fără țintă, printre țigle-

Cât o fi crescut oare grâul și cucuruzul? Rodul chinurilor, luptelor și emoțiilor din primăvară îl ațâța grozav pe Denes. Acum, că nu mai este Pista Orbân, grija semănăturilor se lăsase pe umerii săi. . .

Mulțimea repeta cuvintele vorbitorului, ca un uragan vâjâitor. Câți oameni să se fi adunat la înmormântare? Două mii? Trei mii? Nenumărată mulțime! Dar încă milioanele nenumărate ale căror inimi bat împreună cu ale acestora? Cu asta a vrut clica badei Vince Szocs să termine, cu câteva împunsături de cuțit?

Nevasta lui Picus întârzie în sat, pentrucă nu izbutise să-și taie drum prin mulțime ca să vină acasă. Când apăru, se opri, cu capul amețit, lângă patul lui Denes:

— Nici să te miști nu era cu puțință! Abia puteai răsufli! Era mai-mai să mă turtească și pe mine. Apoi, la casa badei Vince Szocs s'or încăpățânat oamenii, "că nu se duc mai departe, până nu dărâcă casa! Da' Mureșan și cu Moldovân or potolit cumva oamenii. . . Atâtea steaguri roșii or fo' de nici în vis nu-și poate închipui omul! Gândești c'ar fi ars tăta lumea în roșu!

În timpul povestirii, Denes închise ochii și văzu plutind în lumina de Mai nesfârșita pădure de steaguri roșii. . . Și, sub pădurea aceasta, nenumărate capete omenesti. Ochi strălucind de hotărîrea dârză de a lupta, tot atâtea fire de jărătic aprins. . . Și auzea bătăile unite, fierbinți, ale nenumăratelor inimi omenesti. . . Toate, pentru aceeași dreptate. . . Același crez înflăcărează pe fiecare, ca să înfierbânte cu el lumea întregă.

După soția lui, veniră și alții. Acum câteva zile, sătenii își mai treceau încă, din mână în mână, clanța ușii lui Pista Orbân. Acum, roiesc în jurul patului lui Denes Picus. . .

Fața lui Jani Boros era pocită de cicatrice și vânătăi. Împreună cu el veni și cumnatul său, Beni Kovács.

— Vezi, măi Denes — rosti el cu un glas de parcă acum ar fi scăpat de primejdie — încă bine că am fo' și noi acolo, chiar înaintea cooperativei. Că asta. . . D'apoi cum te simți? — își dădu el seama că venise să viziteze un bolnav! — Chiar voroveam cu cumnatul că găzdoii aeștia îs în stare să-i scoată și mațele cuiva, dacă-și bagă nasul în oala lor!. . . Că, ien să-mi spui, unde-i dreptate? — începu el să povestească amănunțit. — Ce fel de dreptate îi asta, dacă iau io pământul în arândă, pe clin două, dela badea Vince Szocs, iar cumnatul meu dela badea Laci Lorinczi și io dau munca, ba încă și sămânța! Omul lucră, asudă, bagă în pământ grâul pe care îl rupe dela gura familiei (că sămânța iarna trebuie strânsă, lăsând familia flămândă!)
!, apoi, când la cărat, jumătate din recoltă trebuie cărată tăt în ograda găzdoiului. D'apoi cu dreptate-i una ca asta?. . . N'o spun de alta — coborî glasul confidențial și ochii îi surâdeau ștregărește — da' io unul, să știi că am trântit câteva în căpățâna badei Vince!. . .

j Denes îl privea cald, cu dragoste, pe cel care vorbea. Ce glas au mai căpătat mijlocașii aeștia! Li se deschid și lor ochii acum!

Jani Boros trase din nou cu ochiul:

— D'apoi că ni Poli Mâtyus nu le mai face altu' ficiorilor cu ochiul. Or pus-o bine în rând și pe ea. . .

Denes tresări:

— Or arestat-o ?

— Da' de unde, da' de unde !. . . Ba nu ! Da' un ochi, știi, i l-or . .

— Cee ?

— I-or scos, zău, un ochi!

— Nenorocita !

— Știi, pentru drăguțul ei, pentru Albert Szocs. . .

Boros tăcu. Băgase de seamă o umbră pe chipul lui Picus. La dracul, va să zică a spus ceva rău ? Sau cumnatul său ar fi trebuit, mai degrabă să spună că și el s'a străduit, în vârtejul bătăii, să se răzbune pe oasele lui Lorinczi ? Aha, numai că, cumnatul nu-i atât de vorbăreț. El păstrează pentru sine cele întâmplate. Dar își închipue oare că Jani Boros nu 1-a văzut ? Hei, e șiret secuiul !

#

Câte de toate s'au mai întâmplat în următoarele câteva săptămâni ! Denes Picus n'a avut parte să rămână multă vreme la pat. Cei care primiseră pământ, l-au smuls din pat înainte de vreme, ca să spună adevărul în numele poporului, cu privire la pământul domnului Miklos Incze, în fața comisiei de plasă pentru aplicarea reformei agrare. A trebuit să se ducă numai pe jumătate vindecat, pentru că el era iarba nouă care încolțea în locul firului smuls.

Comisia de plasă pentru aplicarea reformei agrare respinse apelul lui Miklos Incze. Intre timp, fostul subprefect căzu în leasă. Oamenii autorităților dela oraș, au venit și în satul acesta. I-au ascultat pe săteni și au încheiat un proces-verbal, ca să se poată reconstitui cât mai precis trecutul întunecat al lui Miklos Incze, pentru a fi tras la răspundere.

Totodată, se ordonă și arestul preventiv, pe timpul anchetei, al celor arestați. Acum li se ivi prilejul să se tocmească îndelung între ei, pe pământurile noilor gospodari.

Denes Picus avea și în afară de aceste așa zise « lucruri mari », nenumărate alte griji. Trebuia să-i poarte de grijă mamei lui Pista Orbân. Bătrâna rămăsese ca un lujer neputincios, cu puținul pământ pe care îl primise ficiorul ei când cu împărțirea pământurilor. Nu mai căra acasă, sub șorț, cupa de făină, coltucul de pâine, bucățica de slănină, lingura de untură. Inima găzdoaelor nu se mai deschidea în fața sărăciei, mizeriei sale. Porțile îndurării se închiseră dinaintea ei. Dar, în locul celor vechi, se deschise o poartă nouă. Și nu una singură, ci nenumărate porți noi pe care, de fapt, abia acum le descoperea. Ce suflet bun și binecuvântat au Denes Picus,

Sanyi Kântor și Ilona Rozsa ! Hei, cum n'a putut fi nora ei fata asta !. Dar, chiar dacă i s'ar fi dat bucățica de slănină, cupa de făină ? Cui i le-ar mai fi dus ea acasă, sub șorț ?

Grâul își înălța frumos capul. Rodele bătăliei grele a 'însămânțărilor de toamnă și de primăvară se arătau. In porumbiști, sătenii prășeau, câte doi, câte trei. Lanurile de grâu se legăneau grase, sub mângâierea palmei adierii călduțe, de vară.

Poporul hiuncea cu sârguință. Cosiră până și iarba crescută pe marginea drumurilor de care, ca să nu fie lipsă de nutreț, mai încolo, deși nu putuseră reface decât în parte inventarul de vite al comunei, pe care îl împuținaseră acum un an armata, iar toamna trecută, nemții. îndeosebi caii erau puțini în sat.

Intr'o seară, nevasta lui Rosza dădu fuga acasă cu fața aprinsă de bucurie și flutură o scrisoare sub nasul fiicei sale:

— Tătâne-tău trăiește ! Tătâne-tău o scris-o !

— Ei vezi ? •— se înveseli și Ilona. — Pista Orbân mereu o spus să nu te lași mistuită de jele. O spus Pista că or veni încet-încet și prizonierii acasă.

Și, amintindu-și cuvintele de mângâiere ale iubitului său, bucuria îi păli de pe față, iar în timp ce maică-sa silabisea cuvintele scrise cu stângăcie, ea se furișă pe ușă afară. Se duse la Denes Picus și îi spuse:

— Ar trebui prășit pământul bătrânei Orbân. . .

Moartea fiului ei mistuise mult și din puterea care mai rămăsese în trupul bătrân al mamei lui Orbân. Șalele nu-i puteau îndura prășitul, nu puteau îndura să scurme gliile din porumbiște cât e ziulica, sub arșița soarelui.

Denes se pregătea să plece a doua zi la reședința plasei, la secretarul de partid pe plasă. Dar fetei nu-i vorbi acum despre aceasta, ci dădu din cap în semn de încuviințare, la chemarea ei:

— Vino mâine dimineață pe pământul lui Pista, li spun și lui Sanyi Kântor și lui Laji Varga. Isprăvim repede. . .

De cum mijiră zorile, Ilona ieși din pat și se îmbracă de grabă, să se ducă să-i prășească bătrânei. Dar și maică-sa era trează și se abătu asupra ei:

— Tu fată, tătă noaptea n'am închis ochii din pricina tabacherei tătâne-tău. Când o plecat la cătane, o fo' pus-o bine dumnealui, să nu facă picioare pe undeva prin război. Apoi amu, dacă pică tătâne-tău, într'o bună zi, acasă, mă pune pe foc din pricina tabacherei ! Știi că duhanul era dumnezăul lui ! N'am văzut, dela o vreme încoace, tabacherea, pe nicăieri. Oare, unde poate fi ?

Ilona simți un junghi în inimă. Tabacherea i-o împrumutase lui Pista, apoi. . . Ce-o fi cu tabacherea ?

— Avem vreme s'o cătăm ! Nu-i grabnic !

— Da' eri ai pomenit că Pista o vorovit de prizonieri și o spus că vin acasă. Atunci, trebuie să vină și tătâne-tău !

— Bine, bine ! Nu mere asta chiar așa de repede !

Maică-sa o mustră, cu glas aspru:

— Da, dacă o spus Pista Orbân așa, atunci așa trebuie să fie ! De unde să scot tabacherea, dumnezeule dragă ?!

- O părăsi pe maică-sa, în nemăsuratul ei sbucium.

Pe firele de iarbă nu se uscaser încă roua care scânteia în toate culorile curcubeului. În înaltul tăriei se auzea ciocârlia. Fărâma de trup i-o înghițise depărtarea. Numai vocea îi cânta, plină de voieșie. În depărtare, cineva își ascuțea coasa. Scrâșnetul gresiei se auzea până în porumbiștea în care Ilona stătea în picioare, cu mâna pavază la ochi împotriva soarelui și se uita către sat să vadă dacă vin odată bărbații. Scrâșnetul era însoțit de un fluerat vioi. Bărbatul lucra după colnic. Nu se putea vedea până acolo. Numai cântecul lui unduia până la Ilona. Mai departe, mai cosea cineva. Iarba se răsturna brazde-brazde, cu un fâșiit uniform, la picioarele bărbatului care lucra. De cealaltă parte, răsuna un zăngănit ascuțit de coasă. Și acolo își ascuțea cineva coasa. Dar omul acesta schimbă melodia fluerată, în cântec:

*Pista Orbân își apucă
brișcă 'n palma mâinilor
și cu sânge scrie 'n țărână
dreptatea săracilor!*

Depart, în celălalt capăt al imașurilor, cineva își avânta trupul peste unul din gardurile de măracini. Fata îl urmări îndelung. Aha, ăsta-i Laji Varga !

Își cam târa, nu-i vorbă, și Laji trupul, în timp ce zorea pe cărare spre porumbiște. După bătaie, i se schimbaser mersul de tot. Ii deveniser greoi. Dar lui Laji nu-i prea păsa de asta, ci dădu drumul cântecului, cu mult mai puternic decât cosașul:

*Ba chiar este
ba chiar este
traî sub soare! . . .*

Fi-i-ar pliscul al dracului! Aesta nu se lasă — cugetă Ilona. — Ii mai vine să cânte viersul acela !

Un glas puternic de bărbat strigă după Laji. Se opri. Denes Picus și Sanyi Kântor zoreau pe urmele lui.

— Ați adurnit! — zeflemisi flăcăul.

Sanyi Kântor ridică pumnul, să-1 lovească pe Laji în spinare. Dar Picus îl apucă de mână:

— Nu-1 lovi, că-1 doare încă !

Laji își umflă pieptul:

— Lovește numa, aci!

— Nu te-ai săturat de făcut pe grozavul, ha? — îl dojeni Picus.

— Ești supărat poate pe mine? Am fo' nebun, ei! Rău am făcut că n'am ascultat de badea Pista! Da' și mie mi-or găurit spinarea! — împunse cu mâna înapoi, arătând locul unde fusese înjunghiat. În glas i se simțea mândrie, lăudăroșenie. El nu putea fi frânt. Cerul de s'ar dărâma pe pământ, el tot va zice cântecul. II zisese și atunci, că doar e libertate: «Ba chiar este, ba chiar este trai sub soare!».

Cu ăsta nu se poate vorbi. E tânăr. Inima nebună, mintea veselă. Picus se întoarse acum spre Ilona:

— Ascultă, strâns-or pită și altele?

— S'ar putea sătura și o sută, cu cât ne-or adus!

— Bine dară — constată Denes. — Că Mureșan al nost o trimes vorbă și eri că Duminecă vin cu siguranță vreo douăzecișicinci de muncitori să muncească la sat. Repară unelte, petecesc încălții, ba aduc până și doctor cu ei, ortace!

— Da' dacă nu primesc să fie ospătați? — puse Ilona întrebarea.

— Le băgăm pe furiș în automobil, să le ducă acasă, să le mance cu familiile lor! Ce s'ar alege de noi, dacă n'ar fi muncitorii? La oraș, muncitorii au puțină pită. . . Că nu le-or cărat-o, dela alde Szocs și alde Lorinczi, speculanții, fi pe pace.

Ilonii i se pare că niciodată n'a fost câmpul atât de frumos ca vara aceasta. Făcutu-s'a vreodată grâul atât de îmbelșugat, pe vremea când bucatele îi erau cărate domnului Inceze? Pământurile simțeau și ele ce fel de mâini le desmiardă. Pe glii, nu mai curge acum sudoarea muncitorilor cu ziua ai domnului Inceze, ci cântecul despre Pista Orbân care a prins aripi, plutește peste valurile domoale ale mării de verdeață. Anul acesta, sub cerul nesfârșit de liber, muncesc și cântă fiii flămânzi ai pământului. Lumina se revarsă dinspre răsărit și o adiere ușoară se joacă prin bucele Ilonei.

— D'apoi, cântă, Laji — îl îndeamnă fata.

Se aliniază în capătul porumbiștei.

Pe pământul vecin prășește o femeie. Cu un ochiu veghiază neîntreput — și în timpul lucrului — la leagănul așezat ceva mai departe. Cântă și femeia aceasta. Același cântec:

*Pista Orbân își apucă
Brișcă 'n palma mâinilor. . .*

Ilona îi spune din nou flăcăului:

— D'apoi nu-1 cânti? Da' nu acela bătăios, pentru care v'ați încăerat! Acela nou, mă Laji!

Continuă, în cor, cântecul femeii care prășește pe pământul vecin:

*. . . Și cu sânge scrie 'n țărână
dreptatea săracilor! . . .*

MIHAIL EMINESCU

S T U M

CU GÂNDIRI ȘI CU IMAGINI

*Cu gândiri și cu imagini,
Innegrit-am multe pagini,
Și-ale cărții și-ale vieții
Chiar din zorii tinereții.*

*Nu urmați gândirii mele,
Căci noianu-i de greșele,
Urmărind prin întuneric
Visul vieții-mi cel chimeric.*

*Ne având învăț și normă,
Fantazia fără formă,
Rătăcită-era cu mersul,
Negru-i gândul, șchiop e versul.*

*Și idei, de altfel simple,
Ard în frunte, bat sub tâmpile,
Eu le-am dat îmbrăcăminte
Prea bogată, fără minte.*

*Ele seamănă, hibride,
Egiptenei piramide;
Un mormânt de piatră 'n munte
Cu icoanele cărunte,*

HORIA

*Și de sfînxuri lungi alee, —
Monoliți și propilee, —
Fac să crezi că după poartă
Zace-o 'ntreagă țara moartă.*

*Intri 'nuntru, sui pe treaptă,
Nici nu știi ce te așteaptă.
Când acolo! . . . Sub o faclă,
Doarme-un singur om în raclă.*

H O R I A

*Să privească-Ardealul lunei i-e rușine
Ca robii copiii-i pe sub mâni streine,*

*Ci 'jitr'un nor de abur, într'un vâl de ceață
își ascunde tristă galbena ei față.*

*Horia pe-un munte falnic stă călare —
O coroană sură munților se pare,*

*Iar Carpații țepeni, îngropați în nor,
își vuiau prin tunet, gândurile lor.*

*Eu am, zise-un tunet, suflet mare, greu,
Dar mai mare suflet bate 'n pieptul său,*

*Fruntea-mi este albă, ca de ani o mie,
Dară al lui nume mai mult o să ție.*

*Nalți suntem noi munții, zise-un vechi Carpat,
Dar el e mai mare, că ni-i împărat.*

*Atunci luna iese norilor regină,
Fruntea lui cea pală roșu o 'nsenină,*

*Galbenele-i raze încing fruntea-i rece,
Că părea din munte diadem de rege —*

*Și un stol de vulturi muntele 'nconjor
Cugetând că-i Joe, Dumnezeuul lor,*

*Când în miezul nopții, cununat cu nimb
Fulgerul aruncă sus de pe Olimp.*

D O R M I . . .

*De ce te temi? Au nu ești tu cu mine?
Las' ploaia doar' să bată în ferești,
Las' vântul trist prin arbori să suspine,
Fii liniștită tuf Cu mine ești.*

*Ce te-ai sculat și cauți în podele?
Uimită pari și pari a aștepta ;
Nu poți vedea cu ochii printre ele,
Vrei să-ți aduci aminte de ceva?*

*Lasă-te 'n perini — eu îți voi da pace,
Dormi tu — și lasă să rămân deștept;
Pe când citesc, întotdeauna-mi place
Din când în când să cat la tine-drept.*

*Să văd cum dormi, să te admir cu drag. . .
Cu gura-abia deschisă 'ncet respiri;
De pe condeiu eu mâna-atunci retrag,
Pătrunde pacea tristele-mi gândiri.*

*Frumoasă ești... o,, prea frumoasă fată,
Ca marmura de albă-i a ta față,
In vine să alerg la tine 'ndată
Și-astfel cum dormi să te cuprind în brață,*

*Dar, te-ai trezi! Păcat! Și nu mă 'ndur —
Dormi liniștit c'un braț pe după cap.. .
Din când în când cu ochiul să te fur
Din când în când din mână cartea scap*

*Și-s fericit . . . Pulsează lunga vreme
In orologi cu pașii uniformi.
De ce te temi! Cu mine nu te teme!
Ca pe-un copil te culc cu sila . . . Dormi.*

COPII ERAM NOI-AIVÎÂNDOI

*Copii eram noi-amândoi
Frate meu și cu mine, —
Din coji de nucă, car cu boi
Făceam și înhămam la el
Cidbeci bătrâni cu coarne.*

*Și el citea pe Robinson,
Mi-l povestea și mie,
Eu zideam Turnul-Vavilon
Din cărți de joc și mai spuneam
Și eu câte-o prostie.*

*Adesea la scăldat mergeam
In ochiul de pădure,
La balta mare ajungeam
Și pe-al ei mijloc înnotam
La insula cea verde.*

*Din lut acolo am zidit,
Din stuful des și verde,
Cetate mândră la privit
Cu turnuri mari de tinichea,
Cu zid împresurată.*

*Și frate-meu ca împărat
Mi-a dat mie solie
Să merg la broasca, suflecat,
Să-i chem la bătălie,
Să vedem cine-i mai tare.*

*Și împăratul broaștelor
C'un orcăit de fală
Primi, porunci oștilor
Ca balta s'o răscuale
Și am pornit război.*

*Vai, multe broaște noi am prins,
 Îmi pare chiar pe rege,
 Și 'n turnul negru l-am închis
 Din insula cea verde —
 Spre seară-am făcut pace.*

*Și drumul broaștelor le-am dat,
 Săltau cu bucurie,
 In baltă-adânc s'au cufundat
 Ca să nu mai revie, —
 Noi am pornit spre casă.*

*Atunci răsplată am cerut
 Pentru a mele fapte
 Și frate-meu m'a denumit
 De rege 'n miază-noapte,
 Peste popoare 'ndiane.*

*Motanul alb era vistier,
 Mârsac cel chior ministru,
 Căci dela el eu leafa-mi cer
 El miaună sinistru,
 Cordial i-am strâns laba.*

*Și 'mpăratul milostiv
 Mi-a dat și de soție
 Pe fiica lui cu răs lasciv
 Și țapănă, nurlie,
 Pe Flantagu — caput li.*

*Am mulțumit c'un umil semn,
 Drept mantie o prostire,
 M'am dus Vamanta mea de lemn
 In sfânta mănăstire,
 într'un cotlon de sobă.*

*Și ah, și dragă-mi mai era
 Vorbiam blând cu dânsa,
 Dară ea nu-mi răspundea
 Și de ciudă eu atunci
 Am aruncat-o în foc . . .*

COPII ERAM NOI-AMÂNDOI

*Și pe șură ne plimbam
Peste stuf și paie
Și pe munți ne 'nchipuiam
Că făceam bătaie,
Mărșăluiam alături.*

*Și pe cap mi se umfla
Casca de hârtie,
O batistă. într'un băț
Steag de bătălie,
Cântam: Trarar ah! . . .*

*Ah v'ați stins, v'ați dus,
Mort e al meu frate,
Nimeni ochi-i n'a închis
In străinătate,
Poate-s deschiși și 'n groapă.*

*Dar ades în al meu vis
Ochi-i mari albaștri
Luminează c'un surâs,
Din doi vineți aștri
Sufletu-mi trezește.*

*(Ah îmi umblă-ades prin gând
O cântare veche,
Parcă-mi țiuie-aiurind
Dulce în ureche;
Lume, lume și iar lume !)*

EUGEN JEBELEANU

TRAGISMUL VIEȚII LUT EMINESCU, - REZULTAT AL CONDIȚIILOR SOCIALE

Opera ce se înfăptuește în aceste zile, de readucere în adevărata lumină, a personalității celui mai mare poet al nostru, am putea-o asemui cu întreprinderea — pe cât de vastă, pe atât de uluitoare prin revelațiile sale — de exhumare a unei cetăți acoperite de lava și cenușa unui cataclism. Comparația nu este, poate, dintre cele mai nepotrivite, cu condiția îndepărtării elementului specific, inclus în deslănțuirea unui dezastru geologic.

Mihail Eminescu — opera sa și aspectele reale ale personalității sale — au fost ascunse, apăsate, mascate, mai bine de jumătate de veac, sub ploaia de cenușă savant împrăștiată, o cenușă cu perfid aspect de pulbere de argint, a considerațiilor criticii burgheze. Au fost conjugate toate forțele intelectuale ale reacțiunii și s'au utilizat toate procedeele — dela ascunderea sau ignorarea grosolană a unor manuscrise esențiale, până la mutilarea aspectelor morale și spirituale ale poetului — pentru a se oferi posterității nu chipul unui cântăreț legat organic de popor, ci masca unui visător atemporal, abstras celor pământești, complăcându-se în bohemă, incapabil să scrie în alt mediu decât acel al foamei și frigului.

An după an, deceniu după deceniu, straturile de neadevăruri, de perfidii înflorite, s'au așternut groase peste opera și ceea ce fusese viața chinuită a lui Mihail Eminescu. S'a venit cu fel de fel de interpretări, care de care mai «subtile», care de care mai «savante», cu trimiteri la Lombroso și Freud, pentru a se dovedi că poetul nu putea să aibă parte de altă viață decât cea pe care a avut-o și de alt sfârșit, decât cel pe care-l cunoaștem.

O viață măcinată în privațiuni dureroase, datorite în întregime egoismului și in Justițiilor clasei exploatoare, o viață de om care a fost chinuit de o societate ce disprețuia orice altă valoare decât cea a banului, a fost îngropată și acoperită, metodic, an de an, sub păturile falsurilor cu rafinament efectuate. Un om, care era legat, ca un copac sănătos, prin toate puternicele-i rădăcini, de pământul și poporul acestei țări, a fost înfățișat, timp de mai

bine de 60 de ani, drept un lunatic. Un poet, care nu datora nimic decât poporului din sânul căruia a răsărit, a fost arătat ca o emanație a « Junimii », adică a unui cerc, față de care și-a arătat ura și disprețul de atâtea ori.

La un sfert de veac dela moartea lui Eminescu, Titu Maiorescu, de pe culmea seninătății sale olimpice, avea neasemuitul curaj — senină sfruntare a adevărului! — de a afirma că nu se poate vorbi despre o mizerie materială a lui Eminescu. « Cât i-a trebuit lui Eminescu — apăsa, nu fără o secretă enervare bătrânul slujitor al lui Carol I — a avut el totdeauna ». (Vd. Titu Maiorescu « Critice », III, Buc. « Minerva », 1915, « Eminescu și poeziile lui »).

Fraza în sine dă de gol o întreagă mentalitate. Se poate sezisa în ea distanța și disprețul dela omul din « înalta societate » la proletarul intelectual, care era Eminescu, distanță și dispreț manifestate, adeseori sub forme disimulate, aparent amabile, dar păstrate dealungul unei întregi vieți, de Titu Maiorescu față de omul Eminescu.

« Cât i-a trebuit lui Eminescu, a avut el totdeauna »!

« Cât i-a trebuit lui Eminescu », adică acelui declassat, spre care eu, Titu Maiorescu, mi-am aplecat privirile, « a avut *el* totdeauna ».

Cu zece ani înainte, adică în 1905, Anghel Demetriescu, dorind să arate că aspectul depresiv al unei părți din lirica eminesciană nu se poate explica decât printr'un dat fatal, de natură personală și nu de conjunctură socială, divaga astfel: « Este știut că promotorii pesimismului contemporan au plecat dela premize personale. Nu din observarea faptelor în mod obiectiv câteva spirite superioare ca Byron, Platen, Lenau, Heine, Pușkin, Leopardi, în muzică Beethoven și Schumann, au ajuns a fi bântuite de pesimism, ci din exagerarea suferințelor lor corporale, care i-au împins pe priporul melancoliei și al disperării. Ce este mai firesc decât ca ei să găsească această lume detestabilă și să facă din durerea lor individuală *ii dolore universale*, cum zice Leopardi, sau să strige ca Faust la poarta temniței Margaretei: « der Menschheit ganzer Jammer fasst mich an ! »? (« întreaga durere a lumii mă cuprinde »).

Că Anghel Demetriescu privea imperturbabil suferințele « corporale » sau sufletești ale lui Eminescu, — nu-i de mirare. Fața lui Demetriescu, ca și aceea a lui Titu Maiorescu, erau ale unor oameni satisfăcuți, stăpâni pe ei, pentru că erau stăpâni pe mijloacele lor de traiu. Conservator ca și Maiorescu, el se străduia, ca și acela, să dovedească subiectivitatea mizeriei lui Eminescu, căutând să ne convingă asupra inexistenței unei alte mizerii a poetului, decât cea metafizică.

Eforturi asemănătoare făcea și, astăzi de mult uitatul, Pompiliu Eliade, când afirma că Eminescu n'a fost și nu trebuie privit altfel decât ca un « poet al trecutului și poet al morții ».

Ce a fost în realitate, Mihail Eminescu ? A fost el un pesimist nativ ? A fost un temperament egotist, cu dureri închipuite, un « poet blestemat » care-și hipertrofia tristețile până la a face din durerea sa personală, o durere uni-

versală ? A avut el în viață nu « cât i-a trebuit », ci măcar minimum-ul necesar ? Și apoi: mizeria în care s'a zbatut amaric și în brațele căreia a expiat i se datorește lui, păcatelor sale — moștenite sau proprii — ori pentru a o explica, trebuiesc căutate alte cauze, în afară de el ?

Cu un cuvânt: explicația lanțului de suferințe, culminate în tragedia finală a vieții poetului, trebuie căutată în caracterul lui așa zis a-social sau în complexul societății în care a avut nefericirea să se nască și să piară? Iată întrebarea.

Un fapt, oricât de expresiv, oricât de izbitor, nu poate spune prea mult. Dar o infinitate de fapte, de evenimente, de atestate ale poetului însuși și ale contemporanilor — expuse în documente și mărturii care de-abia astăzi sunt scoase la iveală, sau în măsură de a fi comunicate — mărturii pornite de multe ori chiar din gurile celor cari se forțau mai mult decât oricine să le ascundă, — toate acestea laolaltă, alcătuiesc o oglindă vie, din străfundurile căreia viața poetului, tragedia acelei vieți, ies la lumina zilei, acuzatoare.

Un asemenea fapt, peste care nu se poate trece, este acela al sănătății funciare cu care a pășit Eminescu în viață. Copilăria lui nu este o copilărie clorotică și tânărul Mihai n'are nimic din înfățișarea somnambulică a unui copil crescut în castelele încețoșate ale Scoției sau Rhinului.

E o copilărie sănătoasă, veselă, de mic pui al naturii, sburdând între dealurile Dumbrăvenilor și ale Ipoteștilor, între hârjonelile cu dulăii ciobănești și poveștile lui moș Miron prisăcarul.

Mai târziu, poetul își va aduce aminte cu nostalgie de acea epocă în care putea să râdă în voie, să stea la stână în mijlocul ciobanilor și să sboare cu gândul la isprăvile lui Robinson:

*Adesea la scăldat mergeam
In ochiul de pădure,
La balta mare ajungeam.
Și pe-al ei mijloc înotam
La insula cea verde*

*Din lut acolo am zidit,
Din stuful des și verde,
Cetate mândră la privit
Cu turnuri mari de tinichea,
Cu muri înconjurată.*

De un instinct vital sănătos, Eminescu se îndrepta spre dărnicia naturii și spre oamenii simpli ca spre un izvor al energiilor pururea vii.

E drept că, încă din vremea copilăriei petrecută la Dumbrăveni, unde Gheorghe Eminovici, tatăl său, era în slujba boierului Balș, un fapt se va fi gravat pentru totdeauna în mintea fragedă a poetului de mai târziu.

Parcul nu putea fi cutreerat decât de odraslele latifundiarului. Spre jocurile acelorora, copiii lui Eminovici priveau de după îngrăditură, mânăniți, desigur, și neputând să priceapă de ce n'au voie să treacă și ei în parc.

Mai târziu, când copilul dela Dumbrăveni va deveni un bărbat, Eminescu va putea să-și dea seama că îngrăditura ridicată de boierul Balș între progeniturile sale și copiii slujbașului său, nu separa numai parcul latifundiarului de livada lui Eminescu, ci despărțea două lumi.

Acest gard, va deveni cu cât poetul va păși mai adânc în viață, un obstacol mai hain, mai înalt, mai dușmănos, — transformându-se, în cele din urmă, într'un zid, de care Eminescu se va lovi, dureros, de nenumărate ori. E zidul filistinismului, al rapacității, al lipsei de umanitate și al aroganței societății burghezo-moșierești, care îl sugrumase pe Bălcescu și care urma să-1 sugrume și pe el.

Cel înfățișat de «junimiști» și de aproape întreaga noastră critică drept un abulic înnăscut, un fel de pierde-vară de geniu, dacă vreți, dar un pierde-vară, era în realitate — în deosebi în prima parte a vieții sale de poet, cam între 1870—1876, adică până la intrarea la «Curierul de Iași» și, apoi, la oficiosul conservator «Timpul» — o ființă dinamică, fierbinte iubitoare a oamenilor din popor, de o robusteță spirituală excepțională, de o curiozitate științifică amplă.

Un om întreg adică, și mai mult decât atât, având inimă și energie pentru mai multe ființe. Un om cu picioarele pe pământ și cu ochii scrutând toate fenomenele pământului. Preocupările sale universitare sunt plurale, întinzându-se pe un orizont circular.

Criticii reacționari s'au străduit să ne prezinte imaginea unui Eminescu, reținut cu exclusivitate de pesimismul schopenhauerian, de Buda Sakiamuni și de Confucius. Cercetând mai îndeaproape obiectul studiilor sale în timpul frecventării Universităților din Viena și Berlin, vedem că poetul urmărea, între altele, cursul profesorului Lorenz Stein asupra economiei politice și științelor financiare și administrative, cursul de economie națională al lui Diihring, cursul despre filosofia hegeliană al lui Althaus — și așa mai departe.

Vrem să spunem, prin aceasta, că sfera preocupărilor lui Eminescu, era aceea a unui om dornic de a cunoaște cât mai multe și de a îmbrățișa cât mai mult; minte iscoditoare și temperament inițial dinamic.

Un om, care are asemenea multiplicitate și varietate de preocupări, acela nu este o fire pasivă, lentă, un mizantrop din leagăn, și cu atât mai puțin un om fără voință și un fatalist înnăscut.

Pornind dela această premiză, singura justă, istoricește evidentă, a robusteții fizice și intelectuale *înnăscute* a lui Mihail Eminescu, — suntem în drept să ne întrebăm: cui se datorește, în acest caz, mizeria în care s'a sbătut poetul? Nu cumva, totuși, lui? Nu cumva — deși sănătos — prefera să facă versuri în neagră sărăcie, decât să muncească?

Toate mărturiile contemporanilor săi converg în afirmația că omul acesta « de o veselie copilărească » în timpul șederii la Viena, omul acesta care « râdea

din toată inima, încât ochii tuturor se 'ndreptau asupra lui », omul acesta era „de” o rară disciplină intelectuală” (Ion Slavici — «Amintiri»), muncitor până la a da în brânci, dela începutul și până la sfârșitul mult chinuitei sale existențe.

« Deja dela al 14-lea an și până la al 20-lea, (mărturisea poetul într'o scri-soare din 1880), eu mi-am câștigat pânea singur într'o viață aventuroasă și plină de nemulțămiri, și am făcut-o aceasta cu deplina conștiință a sacrificiului, iar nu din capriții copilăroase . . . ».

Ca să-și poată câștiga în chip cinstit existența, Eminescu este, rând pe rând, practicant la tribunalul din Botoșani (1864), copist la Comitetul permanent al județului Botoșani, sufleur și actor în trupele teatrale Iorgu Caragiale și M. Pascali, bibliotecar, revizor școlar, corector, reporter, redactor și administrator de gazete, etc. Cineva își aduce aminte să-l fi întâlnit în 1867, în port, la Giurgiu, desculț, fără cămașă, îmbrăcat doar cu « niște pantaloni de dril albaștri, iar pe corp un sacou scurt din materie ordinară»; în această improvizație vestimentară, Eminescu nu întindea mâna în chip de cerșetor, ci muncea, nivelând cu o râzătoare de fier banițele pline. Cu un an înainte, N. Densușianu îl cunoscuse la Sibiu sub o înfățișare poate și mai jalnică.

«... un fior rece mă cuprinse (povestește Densușianu), un fior pentru primul moment neexplicabil, când am văzut pe acest tânăr scriitor îmbrăcat într'un costum cu totul singular. O spun, nu în dezonoarea acestui om, ci pentru cunoașterea crudei sale sorți, că în adevăratul înțeles al cuvântului, curgeau sdrențele de pe el. Abia se mai vedea pe la gât un mic rest de cămașă neagră, iar pieptul de sus până jos era gol, și cu mare necaz cerca bietul om să-și acopere pielea cu o jachetă ruptă în toate părțile, sdrențuită dela mâneci până la coate, cu niște simpli pantaloni zdrențuiți din sus și zdrențuiți din jos».

Acest tânăr, care intrase în lupta pentru existență la 14 ani, care ia 17 ani muncește din greu, în port, în picioarele goale, este întâlnit de Caragiale doi ani mai târziu și descris, în mișcătoarele pagini rememorative din bucată «In Nirvana », ca « un copil minunat », — e drept, «în revoltă față cu practica vieții comune » și arătându-și « disprețul pentru disciplina socială ». (E vorba, natural, de disciplina socială burgheză).

Dar care conștiință liberă și cinstită nu ar fi arătat un dispreț identic față de o societate, ce te lăsa pradă foamei și în zdrențe, o societate a cărei « disciplină » impunea unora munca și zdrențele și altora viața luxuriantă?

O legendă, acreditată de critica reacționară, este aceea că, totuși, după multe avataruri, Eminescu și-a găsit limanul, prietenii și înțelegerea în cernaclul «Junimii», — luat sub aripa protectoare a jachetei' lui Titu Maiorescu. In lumina unor cercetări cât de puțin atente, legenda se spulberă cu ușurință.

E drept că geniul lui Eminescu era atât de evident, încât — dintr'un calcul foarte practic — poetul este acaparat și forțele sale canalizate până la sleire în redacția « Timpului » îndeosebi. Insa distanța menținută de Maiorescu între el și înalta societate în care evolua, pe de o parte, și Eminescu

pe de altă parte, este o realitate, o permanentă realitate simțită și de unul și de celălalt.

Patronul «Junimei» îl scoate din când în când «în lume» — în «lumea mare» — și pe poet, — nu, însă, din stimă pentru acesta, ci ca pe un obiect de curiozitate. Când Mite Kremnitz, cumnata lui Maiorescu și tălmăcitoarea în limba germană a compunerilor reginei Elisabeta, îi acordă oarecare atenție poetului, criticul aulic intervine, cominatoriu.

«... mă întreba (povestește Mite Kremnitz, în ale sale «Amintiri fugare despre M. Eminescu») dacă nu care cumva uitasem să-l fac să simtă distanța socială care ne separa, spunând că acești boemi uită adesea cuviința, etc., etc.».

Acesta era Eminescu pentru conservatorul Maiorescu: un boem care trebuia să păstreze distanța, o distanță riguroasă și cam tot atât de mare ca depărtarea dintre averea directorului «Convorbirilor» și mizeria autorului «Sărmanului Dionis».

Aroganta mentalitate de clasă regentară, aroganța la rece a lui Maiorescu, îi era, dealtfel, proprie și Mitei prin simplul fapt al apartenenței sociale, — așa încât chemarea la ordine a acesteia n'avea nici un rost.

«... nu înțelegeam deloc (își amintea Mite Kremnitz) de ce se vorbea așa de mult despre Eminescu; persoana lui părându-mi-se de rând, ținând de o clasă socială pentru care nu puteam avea nici un interes *pentru că necioplirea ei mă jignează*...» (Sublinierea ne aparține).

Cel care cioplea însăși limba românească, îmbogățind-o cu străluciri nemaicunoscute, era, totuși, pentru protipendadă: un necioplit!

La drept vorbind, caracterul lui Eminescu nu se înfățișa ca unul dintre cele mai comode. Prezentat reginei Elisabeta, poetul nu face nici un fel de genuflexiune în fața prezumțioasei mediocrități regale. El îi spune Carmen-Sylvei ce crede despre versurile acesteia, fără înconjur, trecând peste orice protocol: că sunt proaste. Necioplit pare Eminescu în ochii acelei clase, având o viziune strict mercantilă asupra vieții, clasă de moșieri și burghezi, evoluând în jurul foarte practicului prinț prusac, și atunci când refuză cu silă, medalia «Bene Merenti», ca și alte decorații ce i se oferă.

Cel calificat de Maiorescu, disprețuitor, boem, se arată, pe drept cuvânt un necioplit, căci — în timp ce omul de curte care era șeful «Junimii» știa, stând de vorbă la Berlin cu Von Radowitz și cu Excelența Sa von Biilow, să încheie convenții comerciale foarte avantajoase Hohenzollernilor, — Eminescu se revolta și-și scanda indignarea în versuri cu adevărat primejdioase păturii superpuse:

*«Unii, plini de plăcere, petrec a lor viață,
Trec zilele voioase și orele surâd.
In cupe — vin de ambră; iarna — grădini, verdeată
Vara — petreceri, Alpii cu frunțile de ghiață; —
Ei fac din noapte ziuă s'a zilei ochi închid».*

(« împărat și proletar »)

EUGEN JEBELEANU

Fiecare gest « de atenție », ca să zicem așa, făcut de Maiorescu lui Eminescu, este plătit, de către acesta din urmă, în majoritatea cazurilor, cu vi* suferințe morale.

Sunt îndeajuns de edificatoare, în această privință, următoarele dure-roase rânduri, adresate de Eminescu, în 1874, unui prieten: «Caută-mi o ocupație în Iași — ea poate fi foarte modestă și neînsemnată, căci nu sunt pretențios și știu a trăi cu puțin. De vei găsi ceva, scrie-mi, dar nu spune nimănu. Dacă s'ar putea să trăesc în Iași, fără s'o știe nime, mi-ar părea și mai bine. De nu vei găsi o ocupațiune pentru mine, fă-te ca și cum n'ai fi primit scrisoarea mea, scrie-mi de altele și eu voi înțelege și voi tăcea ».

Și Eminescu se grăbește să-și explice demersul. « Mă vei întreba poate, (continuă scrisoarea) de ce nu m'am adresat către persoane mai influente decât tine — dar cu cât cineva e mai influent, cu atât trebuie să îmi calc mai mult pe inimă, pentru a mă adresa la el. Ei nu cunosc aceste stări sufletești, la ce să te expui la oameni, cari chiar prin vorba lor cred că-ți fac onoare dacă ți-o adresează ».

Aluzia țintea, fără doar și poate în Titu Maiorescu, care, ministru al Instrucțiunii, îi făcuse, cu puțin timp înainte zdrobitoarea cinste de a-i propune un loc în învățământ, dar îl strangula cu obligația de a-și lua, cât ai bate din palme, doctoratul.

Suferind de atâtea ori de foame și frig (obsesia foamei o are încă din epoca adolescenței, când, la Blaj fiind, dă — probabil după o lungă perioadă de post forțat — să i se coacă un cuptor întreg de pâine !), supus unor privațiuni dure, cu mici interstii de relativă liniște, poetul e terorizat, cu toate acestea mai puțin de asprimea fenomenelor meteorologice, cât de iarna din sufletul de gheață al clasei dominante. «înțeleg prin ierni, (spunea, în același an 1874, poetul) schimbarea răutăcioasă a semenilor noștri, cari caută să lovească chiar și'n acei ce nu se pot apăra ».

Și concluzia vine amară: « Cunosc năravurile politice, dela noi ».

Într'o țară în care se desfășura un adevărat concurs în ceea ce privește arivismul și câștigul fără muncă, Eminescu nu aducea decât zestrea unui creier extraordinar. Prin aceasta, el se înfățișa exploatatorilor ca un om, uneori deadreptul incomod. Căci, în ce alt chip putea fi privit un om care arăta cum, bunăoară, într'o comună din Râmnicul Sărat, pe lista « obiectelor » sechestrate pentru neplata dărilor figurau, pe lângă oi, vaci, capre, clăi de fân, etc. și *28 de locuitori*, cari — spunea publicațiunea receptorului — « se vor da cu luna sau cu ziua până la acoperirea datoriei ce debitează către Stat ».

Între Eminescu, omul care se ocupa în cel mai de pe urmă rând, de durerile personale, durerile colectivității primând, și între Maiorescu, pe care suferințele mulțimilor îl lăsau rece, se afla, — din punctul de vedere al concepției despre lume și societate — o prăpastie. În general, Titu Maiorescu nu admitea că s'ar putea realiza din conceptul durerii artă.

TRAGISMUL VIEȚII LUI EMINESCU

Astfel, criticul nu aprecia câtuși de puțin grupul statuar «Laocoon», capodoperă a artei antice, motivându-și opinia negativă prin faptul că fața lui Laocoon exprimă durerea, — element a-artistic.

Comentând această concepție maioresciană, Gh. Panu arată ce ravagii făcuse ea în mijlocul celor dela «Junimea».

Trecând într'o zi cu un alt junimist, Ștefan Vârgolici, prin fața clădirii care adăpostise cândva pe Alexandru Cuza, Vârgolici, privind cele câteva cariatide înfățișând niște bărbați de piatră în plin efort penibil de susținere a balconului, izbucni:

— Ce lipsă de gust estetic, te uiți cum acești oameni sunt reprezentați ca suferind sub greutatea povarei ?

— Dar cum voiești să fie ? — întrebă Panu.

Iar Vârgolici: — Figurile lor trebuie să fie senine, căci arta e senină.

La care Panu obiectă: — Bine, dar atunci aceasta ar fi o artă convențională ! Cum voiești ca niște oameni, care suportă o mare greutate să păstreze o figură absolut senină pe care să nu se trădeze nici un efort ?

Manevrând o asemenea teorie asupra rosturilor artei, nu e de mirare că Maiorescu s'a străduit să falsifice însuși fondul social, concret uman, protestatar, al poeziei lui Eminescu și să încerce să prezinte poetul ca pe o apariție aproape abstractă, un boem aducând mesajul unei muzici stelare, o ființă trăind din rouă, și care prin urmare a avut «*totdeauna atât cât i-a trebuit*».

Pledând pentru seninătatea artei — prin seninătate înțelegând nu optimism, ci necontingență cu cele terestre, — Titu Maiorescu îndeplinea o dublă acțiune: de critic pus în slujba intereselor de clasă ale moșierimii și burgheziei celei de a doua jumătăți a secolului XIX, și de reprezentant al unei societăți care își vâra, inconștientă, pe cât de lașă, capul în nisip, pentru a nu auzi bubuiturile subterane ale veacului ce se vestea și care urma să-l aducă pe 1907.

« într'un post (își nota conducătorul «Convorbirilor literare»), Burghelea, a oferit muncitorilor săi mâncare de fasole și linte; ei însă au preferit — mămligă cu oțet;—nici un simț al viitorului, încălțăminte la spinare și mămligă cu oțet, — cu asta nu poate înainta nici un popor ». Din toată mizeria, care în multe locuri adusese țărănimea și muncitorimea într'un stadiu asemănător abrutizării, mizerie provocată de însăși clasa pe care Maiorescu o reprezenta, șeful «Junimiștilor» nu înțelegea nimic sau se făcea că nu înțelege.

Dânsul pleda, desigur, pentru seninătate, chiar când Eminescu era hărțuit de înseși autoritățile ministerului Instrucțiunii, al cărui titular se numea Titu Maiorescu, și chiar când, în ziua de 1 Iunie 1876, poetul este pur și simplu destituit de noul ministru — de data aceasta, din garnitura liberală.

Lovitura îl atinge pe Eminescu în inimă. «Canalia liberală (se plânge în acele momente) a nimicit ideile ce mi le făurisem despre viață !

« Rămas fără o poziție materială asigurată, și purtând lovitura morală ca o rană care nu se mai poate vindeca, voiu fi nevoit să reiau toiagul pribegiei » neavând nici un scop, nici un ideal.

EUGEN JEBELEANU

« Crede-mă ... că de azi sunt un om pierdut pentru societate.

« O singură fericire ar renaște în sufletul meu, dacă aş putea să ascund nedreptatea. Posteritatea nu vreau să afle că am suferit de foame, din cauza fraților mei. Sunt prea mândru în sărăcia mea. I-am disprețuit, și acest gest e prea mult pentru un suflet care nu s'a pogorît în mocirla vremurilor de azi ».

Grija ca posteritatea să nu afle că Eminescu a suferit de foame și-a luat-o asupra-și Maiorescu însuși în clipa când — în disprețul adevărului — nega (însă din prudență, numai după moartea poetului!) prezența mizeriei în existența acestuia.

Dar cel care parcurge hârțile rămase dela poet sau în legătură cu acesta, nu se poate lăsa înșelat.

Imediat după acel eveniment, poetul se adresează nu lui Maiorescu, ci unei femei: Veronicăi Miele, rugând-o să-i facă rost de un post de pedagog, deoarece moare de foame; tânjia după o pâine, pe care — cuvintele sunt ale lui Eminescu — « o dorea de două zile și n'avea cu ce s'o cumpere ».

Și suferințele se țin lanț.

Când peste trei ani, în 1879, Capitala țării primește vizita actorului italian Rossi, Maiorescu își notează: « Ernesto Rossi din nou în București. Duminică 11 Februarie, el la mine la masă, cu al-de Kremnitz, al-de Mândrea, al-de Sevescu, al-de Polyzu, al-de Gâță, prințul Cantacuzene ș. a. Și Lambrino ofițer, Caragiale, v. Vietinghoff, Slavici; *Eminescu n'a venit fiindcă i se părea că nu e bine îmbrăcat*. încântătoare seară ».

Concluzia este nu inconștientă, ci sinistă. Eminescu, care se afla de doi ani de zile redactor la « Timpul », al căruia unul dintre patroni era Maiorescu, n'avea o haină cu care să poată ieși între oameni, — și asta nu-1 mișcă pe seninul conservator câtuși de puțin. Lui nu-i plac hainele roase în coate, lui nu-i place decât frumosul senin. Deci: « încântătoare seară » !

După ce tot «junimiștii» îi găsiseră mult îndurătorului poet la « Curierul din Iași» o slujbă plătită cu o singură mizerabilă leafă (la început 100 lei, mai apoi 150 lei), dar cu obligația multiplă de a face pe corectorul, pe redactorul și pe administratorul, — Eminescu este chemat la București, în redacția « Timpului », unde începe un calvar infernal, care va ține până la înegurarea splendidei lui minți și la recluziunea între zidurile caselor de sănătate.

În ce fel a fost exploatat poetul la « Timpul » ne-o spun numeroase mărturii.

Eminescu intră în redacția «Timpului » pe la sfârșitul lui 1877. La 5 August 1877, Slavici, redactor și el la foaia conservatoare, se plângea că nu i s'a dat salariul de trei luni. « Am ajuns (scria Slavici) de nu mai am ce să mănânc, am ajuns așa zicând de batjocura lumii. Și în zadar aștept, în zadar străduiesc; din 1.200 lei noi, ce aş avea să primesc, abea am putut scoate cu țârîta 370 lei noi ».

În acest paradis — paradis conservator — intra Eminescu, pentru a ieși cu nervii și viața zdrobită.

«Nu-1 strică decât lipsa de lemne de foc» — comunica Slavici lui Iacob Negruzzi (scrisoarea din 14 Decembrie 1877).

De ce, oare, însă, viața lui Eminescu era la «Timpul» asemănătoare cu a unui rob la galeră? De ce omul volubil, pe fața căruia râsul și duioșia erau altădată la fel de transparente ca pe chipul unui copil, deveni din ce în ce mai închis în sine, din ce în ce mai bănuitor?

Răspunsul nu-i greu de dat: Omul se simțea căzut în mâinile unei societăți de tarabagii fără scrupule, ale unor patroni siniștri, lipsiți de inimă, cari îl utilizau ca pe o mașină polemică și cari — lăsându-l neplătit cu lunile, în ghiarele proprietarilor neîndurători — își sporeau, cu o perseverență de fier, magistral utilizată, averile.

Documentele vremii fac mărturie.

În același anotimp, și chiar în același an în care desnădăjduiții redactori ai «Timpului» erau lăsați pradă foametei de către înalții lor patroni, Titu Maiorescu își nota: «Venit dela advocatura, pe Octombrie la 6.500 franci, Noembrie până acum peste 4.800. Deci bine.»

Titu Maiorescu avea drept să fie mulțumit; într'adevăr, venitul nu era rău, mai ales dacă luăm în seamă că, în timp ce leafa lui Slavici și Eminescu era de 3—400 lei *nouii* pe lună — veniturile lunare ale «olimpianului» erau de mii de franci aur.

Astfel, în timp ce iarna îl prinsese pe Eminescu fără de lemne și poate fără de pâine, — patronul «junimiștilor», cu totul desgustat de cerințele alimentare ale poezilor, își însemna în ziua de 7/19 Noembrie din același an 1877, când cei mulți își vărsau sângele ca să cucerească țării independența: «Ieri seară, ora 6%> la masă, eram obosit și am putut mânca numai supă și Y. becațină.»

«Mi-e acru sufletul de cerneală și de condei», — oftează pe de altă parte Eminescu, într'o scrisoare adresată tatălui său la 18 Martie 1881; era în capul primăverii, anotimpul își vestea sosirea, însă poetul se afla țintuit de-asupra aceleiaș mese de scris, prins într'o muncă pe care, într'o altă scrisoare, trimisă Veronicăi Miele, o socotea «zadarnică», muncă istovitoare, de rob al unor interese care nu erau ale sale, cum nu erau ale poporului.

Trebuind să umple singur sau împreună cu Slavici, în fiecare zi o pagină de ziar, Eminescu răbufnea, zadarnic indignat, împotriva jurnalisticiei pe care o făcea: «această masturbație intelectuală ne face incapabili de a ne aduna mințile».

Nu mult după aceea, patronul putea să noteze, la fel de imperturbabil, ca și altă dată: «E vorba să devin avocatul societății căii ferate, începând dela 1 Aprilie, pe un an, cu 2.000 de franci pe lună», («însemnări zilnice», Februarie 1879).

Că Mihail Eminescu cunoștea îndeajuns de bine procedeele, mai exact spus: machinațiile patronilor săi, e neîndoelnic. Poziția sa față de acea clasă, al cărei coeficient spiritual era «Junimea», reiese, fără echivoc, din aceste

EUGEN JEBELEANU

cuvinte ale poetului: « Tot acum pricep de ce Jacques Negruzzi îmi da a'nțe-Sege că d. Maiorescu mă ajuta mult, făcând să fiu cunoscut, adică un fel de celebritate pe care eu n'am râvnit-o nici când, dar mai ales din partea d-lui Maiorescu, care s'o fi lăudând cu talentul meu, fără să știe că mie nu-mi prea place lauda d-sale lipsită de sinceritate, având tot interesul să câștige cu numele meu un credit moral revistei « Convorbiri literare » . . . Am fost condus, cu toate că aveam dreptul să conduc, fiind superior multor din acel cerc literar... D. Maiorescu a căutat să-mi impue modul său de a vedea, dar eu îl priveam în ochi fix, așa ca să creadă că-l înțeleg, pe când de fapt sburam cu gândul în alte părți . . . »

Iată unde trebuie căutată și poate fi găsită cheia desgustului eminescian, nu de om, ci de anumiți oameni. În exploatarea crâncenă la care era supus, în constatarea inechității sociale, în revolta — surdă sau manifestă — împotriva unei clase, în mâinile căreia scriitorul nu avea dreptul să aibă altă libertate decât aceea de a fi o victimă. Multe pasagii din articolele publicate de către Eminescu, în paginile «Timpului» conservator, cuprind reflexele unor convingeri, care nu puteau conveni nici liberalilor, nici conservatorilor, pentru bine cuvântatul motiv că proclamau *ierarhia muncii* drept singura ierarhie îndreptățită.

Derutat, în majoritatea cazurilor, prin însăși prezența sa în redacția unei foi conservatoare, unde fierbinta sa iubire de patrie era denaturată, adeseori, tocmai din această cauză — și în mod obligatoriu, într'un chip ce nu admitea replica — Eminescu înțelegea, însă, că adevărul era în cu totul altă parte decât lângă patronii săi cu un simț al proprietății atât de categoric, sau lângă liberali.

«Oricând (scrisa Eminescu, în «Timpul», la 17 August 1882) trebuie să existe puțința pentru om de a urca prin muncă și merit ierarhia socială, care n'ar trebui să fie decât o ierarhie a muncii.

«Dar să ne'nțelegem: prin muncă și merit. Nu prin exploatarea muncii altora, nu prin șarlatanerie politică, nu prin tripotaj și joc de bursă. Când luăm însă la rând așa numiții desmoșteniți ai Partidului lor (*e vorba de liberali*), cari au devenit milionari, nu vom afla unul singur care să se fi îmbogățit prin muncă. Ce-a muncit, ce-a *produs* Carada pentru a fi milionar? Nimic, a fost copil de casă al d-lui C. A. Rosetti: unicul merit; a vândut țuică din viile iui Brătianu. Singura muncă. Acestea nu sunt titluri suficiente pentru diurne de câte 70.000 franci pe an, ce le primește acest « onorabil » din partea Statului Român »,

Ce încredere și ce stimă putea să aibă societatea dominantă a acelei epoci — o societate neținând seama decât de invitația « îmbogățiți-vă! », unicul ei imperativ moral, — față de un om, care afirmând cele de mai sus, se ridica de fapt, împotriva statului-parazit, cum îl numește Marx?

Postulatul artei senine, adică necontingente, convenea clasei exploatare, pentru că — impunându-1 — își putea păstra stilul de viață și viața însăși, comodă, fără griji, senină, cu un cuvânt, patriciană; în același timp a

confeționa o artă senină la modul și mentalitatea junimistă, însemna a fabrica un narcotic cât se poate de eficient, bun pentru adormirea masselor.

În asemenea condiții era firesc ca, exact în anul în care plebeul Mihail Eminescu nu putea ieși în lume deoarece era ros în coate (1879), Titu Maiorescu să poată consemna cu satisfacție: «Primăvară psihologică-fiziologică!»

Hărțuit de frig și de foame, surpat pe încetul de mizeria fiziologică, dar și de un profund rău moral (o adevărată greață morală, am spune), marele poet este fără încetare îndemnat, aproape constrâns, de către pontificatul «Junimii» să dea acea artă abstractă, selenară, pe care interesele celor ce conduceau țara o cereau.

Nu odată, poetul — obligat să nu dea ascultare decât muzicii sferelor — simte cinismul exploatatorilor, cu atât mai mult cu cât tălpile lui Eminescu erau lipite de pământ, iar ciubotele rupte și picioarele înghețate.

În asemenea momente, el izbucnește într-o poezie care nu e câtuși de puțin senină, la modul maiorescian, dar care tocmai deaceia este dintre cele snai autentice, autentic document artistic și istoric în acelaș timp:

*«Mai lăsați-mă și 'n pace cu-adevăr și poezie.
Cine-mi dă pe ele ceva? în durerea mea cea crudă,
Dacă inima-mi svâcnește, dacă fruntea îmi asudă,
Cine șterge-a ei sudoare, cine ochii mi-i mângâie?»*

*«Surtucul mai mult urzală [este] decât bătătură.
Nu vedeți ce ros pe margini, ce fudul mai e la coate?
Vântul chiar râde în urmă-mi, când mă privește la spate.
Oamenii? cu ironie la vedere-mi cască gura.*

*Ciubotele? nime 'n lume să nu știe că-s poet.
După mândrele călcâie el pe loc mi 'nseamnă teapa,
Dă (!), călcâile ca ele — dar prin găuri întră apa,
Tălpile și-arată dinții, cască, — după meremet.*

*«De-ași putea dormi — dar frigid nici să dorm n'o să mă lese.
De-ași putea visa, dar gerul genele mi le 'ngheață
Și-mi painjenește ochii. — Ah, dorința mea i-o rață.
Friptă, . . cu curechiu. . . ba fără... Ce idee genială!»*

*«Și mi-i somn, mi-i frig, mi-i sete... ce să cuget la amoruri!
Ce femeie-ar vrea să 'mpartă sărăcia mea lipită —
Soarta ce în România la poeți li-i pregătită... / »*

Iată versuri în care se concentrează multă amărăciune, dar în acelaș timp multă luciditate, mult simț al negrelor realități, adică mult adevăr, întregul

adevăr, pe care, cu atâta grijă exegeții burghezi ai lui Eminescu l-au ignorat în cel mai bun caz, când nu l-au ascuns.

Soarta care, în România monarhiei, a moșierimii și a burgheziei, era pregătită poetilor, aceea a fost.

Cu sănătatea măcinată, cu nervii tremurând de oboseală, lăsat de patronii moșieri iarna fără foc și în timpul verilor caniculare fără o zi de odihnă, — Eminescu încearcă să-și găsească un mic liman de liniște în însoțirea cu ființa pe care o iubea. Era în 1882, așa dar cu un an înainte ca strălucitoarea-i minte să se afunde în întuneric.

Pentru a începe acea viață nouă, omenească, poetul colindă Bucureștii, dela un capăt la altul, în căutarea unui adăpost mai mult decât modest, care însă ar fi însemnat pentru el raiul. În acele zile visează la o fericire de neajuns, la un «salonaș și o cameră de culcare» pentru Veronica, adogând: «și pentru mine asemenea s'ar găsi o odăiță lângă bucătărie sau în pod, în care să-mi țin cărțile».

Ar fi vroit, apoi, să fie pus în situația de a-i oferi iubitei un trai cât de cât posibil («să poți mânca mai bine de cum ai avut aici» — îi scria Eminescu). Și adăuga: «Grija asta mă preocupă mai mult decât toate, căci dacă te iubesc ca un nebun, mi-e milă de tine. Și tot de milă am șters câteva șiruri din această scrisoare: îți spuneam în ele un lucru bun, dar pe care nu știu dacă îl pot îndeplini până la toamnă și nu voiu să-ți dau durerea unei speranțe premature».

E vremea în care Eminescu locuia în două odăițe pe strada Segmentului.

În 1930, am locuit eu însu-mi, student fiind, una din acele odăițe, nereparate de pe vremea poetului; erau două mici încăperi, umede și sumbre, în care becul electric, trebuia să rămână aprins toată ziua, căci — înconjurate de un coridor, adică un fel de camere în camere, ca niște cuburi mai mici într'unul mai mare — lumina zilei nu pătrundea niciodată până la ele.

Proprietarul lui Eminescu, un anume Stelian Chirițescu, trăia încă — și își aducea aminte cu un gest de desgust de mizeria în care se sbătea poetul și cu admirație de «cupeaua» d-lui Titu Maiorescu, care se oprise odată în fața casei. De acolo, din strada Segmentului, vroia poetul, ajuns la capătul puterilor, să se smulgă și să înceapă o viață nouă alături de Veronica Miele.

Ghiara mizeriei și a boalei nu i-a îngăduit însă. Speculat la ziar până la ultima picătură de energie, neînțeleș și părăsit de femeia pe care o iubea, poetul izbucnește în acea exclamație de un tragism zguduitor: «Nu i-ar putezi oasele cui au dat ființă acestor țări în care cuvântul nu-i cuvânt, amorul nu-i amor!».

Se va muta, totuși, din strada Segmentului la menajul Slavici, de unde nu va mai ieși decât pentru a trece dintr'o casă de sănătate într'alta — și de acolo, purtat într'un sicriu, cumpărat prin subscripție publică, la cimitirul Bellu.

Nu vom insista asupra epocii boalei poetului, în deajuns de cunoscută. Nu se poate, însă, trece peste această perioadă fără a se sublinia o serie de fapte, care nu vin decât să întărească adevărul că Eminescu a fost o victimă a societății în care a trăit.

Câtva timp înainte ca șocul decisiv să-1 ducă pe poet între pereții casei de sănătate, Maiorescu constată că Eminescu dă semne de tulburări nervoase. Ce face în această situație Maiorescu? încercă oare, să-1 dispenseze pe poet de hamalacul dela «Timpul»? II trimite să se odihnească? Nicidecum. Maiorescu constată doar; poetul e lăsat în plata domnului.

După ce răul izbucnește, Eminescu e trimis la diferite sanatorii, nu însă în chip discret, decent, ci tot prin subscripții mai mult sau mai puțin publice. Cu un cuvânt, nici acum nu se scapă prilejul de a se face din tragedia poetului reclamă «Junimii».

Poate că, totuși, nu aici ar fi aspectul cel mai urât al faptelor, dacă grija pentru poet ar fi existat și ea, totuși. A existat, însă, o asemenea grijă? Să vedem.

Internat în sanatoriul Ober-Dobling din Viena, poetul își revine după câtva timp și scrie prietenului său Chibici-Râvneanu, o sfâșietoare scrisoare, îndeajuns de cunoscută, dar asupra căreia ne vom apleca, totuși.

Foamea, iată realitatea, care nici în sanatoriu nu-1 iartă pe poet.

«Eu, (scrie Eminescu) aș vrea să scap cât se poate de curând și să mă întorc în țară și să mă satur de mămăliga strămoșască, căci aici decând mă aflu *n'am avut niciodată fericirea de-a mânca măcar pâină la sațiu*. Foamea și demoralizarea, iată cele două stări continue în care petrece nenorocitul tău amic M. Eminescu ».

Maiorescu îl vizitase odată, e drept.

«D-l Maiorescu (observă poetul), a trecut pe aci într'o zi, dar a stat mai puțin de un minut».

Ieșit din ospiciu, Eminescu e silit să-și câștige existența. Dar cum?

Să ascultăm însăși mărturia poetului, cuprinsă într'o scrisoare trimisă din Iași aceluiaș prieten și datată 20 Octombrie 1884: «Fiind vacante mai multe catedre la școala comercială, cerusem suplinirea istoriei. Dar catedra aceasta dându-se altuia, m'a însărcinat pe mine cu geografia și statistica, cu un program foarte încărcat, obiect care are inconvenientul că nici cărți nu există pentru studierea lui, iar el însuși consistă dintr'un dicționar de mii de nume proprii, și de cifre statistice ».

Cu puterile intelectuale măcinate, lăsat pe seama listelor de subscripție și a unei surori paralitice; ducând, după cum singur se exprima, o «*lipsă aproape absolută a mijloacelor de subzistență*» (v. d. Scrisoarea trimisă lui V. G. Morțun la 10 Noembrie 1877); lăsat pe mâinile medicilor ignoranți, cari îi garantau că se va face sănătos făcând băi de glod — Mihail Eminescu își târnie ultimii ani ca o umbră dureroasă, cu mintea încețoșată, însă, în

momentele de luciditate, încă suficient de conștient că este, după cum singur se califica, «ein aufgebener Mensch» — adică «un om sacrificat» (vd. scrisoarea lui P. Missir către Maiorescu, trimisă din Iași, la 13 Mai 1884).

*

Acesta și fusese, de-alungul întregii sale vieți, poetul: un om sacrificat, o personalitate de geniu, victimă a egoismului, turpitudinii și fariseismului clasei dominante, a cărei viziune asupra vieții se drapa în falsa togă a teoriilor de estetică pură. Scăldându-se în apele la fel de necurate ale demagogiei liberale și în acelea ale unui conservatorism, pe cât de anacronic, pe atât de rapace, disprețuitoare, cu indignare, a oricărui concept de umanitate și progres, — societatea aceea nu-l putea avea la suflet pe cel care îndemnase:

*«Sdrobiți orânduiala cea crudă și nedreaptă,
Ce lumea o împarte în mizeri și bogați!»*

*

«A nu iubi (reflectează Toma Nour, eroul din «Geniu pustiu») nu-i nimica — a nu *putea* iubi e grozav ».

Clasa dominantă a societății în care a trăit Eminescu, nu putea iubi, și cu atât mai puțin pe cel mai de seamă dintre poeții acestui popor, pe acela care iubise ca nimeni altul oamenii cei mulți și mărunți ai acestei țări, care iubise cu înflăcărare fețele vie și multiple ale naturii acestei țări și care făcuse corp unic cu permanentul rezervoriu de umanitate și energie al acestui popor.

Au trebuit să treacă 60 de ani pentru ca monumentul viu al moștenirii eminesciene să poată fi exhumat de mâini pioase și voinice, de mâini ale urmașilor proletarului evocat de poet.

60 de ani, — pentru ca acea ierarhie a muncii pe care o visa Mihail Eminescu să fie, azi fapt împlinit. 60 de ani — pentru ca și poporul acesta, a cărui inimă a iubit-o atât, să vadă sfârșitul coșmarului exploatării omului de către om, acea exploatare, al cărui jug a apăsător, ca plumbul, pe umerii poetului.

Mormântul celui care a suferit atâta din pricina stăpânilor vremii sale, nu mai e astăzi « mormânt fără de noroc și fără prieteni ».

Inima poporului bate lângă el.

CUM AU FOST EDITATE „POEZIILE” LUI EMINESCU IN DECURS DE 60 ANI

Timp de peste șase decenii, dela îmbolnăvirea poetului, în 1883, și până la instaurarea regimului de democrație populară în țara noastră — când, odată cu alte anomalii ale culturii burgheze, a încetat și anarhia editării operei eminesciene — problema unei «diții definitive a *Poeziilor* lui Eminescu nu a putut fi rezolvată. Ea este încă de actualitate și astăzi — cu toate eforturile depuse de criticii burghezi în această direcție, cu toate discuțiile, polemicele, certurile și uneori chiar procesele penale iscate între diferiții « eminescologi » din această perioadă de timp. Prin faptul că Eminescu nu și-a editat poeziile sale într'un volum alcătuit de el și tipărit sub îngrijirea sa, a lăsat drum liber, tuturor cercetătorilor de după el să răscolească în vrafal de manuscrise lăsate de poet și să scoată de acolo ce voiau și cum voiau, pentru a alcătui fiecare o ediție proprie a *Poeziilor*, întocmită după criterii, cu interpretări și în scopuri străine de obiectul popularizării acestei opere, impuse de interesele culturii burgheze.

Lucrul cel mai jalnic însă, în toată această poveste, este faptul că oamenii aceștia nu numai că s'au ridicat și « s'au înstărit » — după cum spunea mai decurând un poet — de pe urma exploatării postume a lui Eminescu, dar ei au făcut un rău și mai mare: anume acela că timp de șase decenii, l-au interpretat, l-au discutat și l-au falsificat pe Eminescu în atâtea feluri și chipuri, că adevărata gândire și simțire a poetului au rămas cu totul străine și depărtate de simțirea și dragostea poporului din mijlocul căruia s'a ridicat. Iar metoda aceasta, ajunsese până acolo, că fiecare studiu, fiecare « explicație » nouă a « fenomenului Eminescu », era, de fapt, o insultă la adresa adevăratului Eminescu. « Roatele tipografilor noștri de mii și sute de mii de ori se învârtesc pe zi și or să se mai învâртеască în pofida lui Eminescu », spunea cu atâtea dreptate și profeție Caragiale la puțin timp după moartea poetului. Dar Caragiale nici n'a bănuț ce uriaș adevăr a spus atunci când, referindu-se la scrierile câtorva contemporani ai săi asupra lui Eminescu, a formulat în această frază un verdict asupra întregii turme de cercetători ce s'au ivit după aceea.

Este îndeobște cunoscută afirmația, sau mai bine zis părerea, că viața lui Eminescu a fost descrisă, analizată, « romanțată » în mod cu adevărat abuziv, de către cei ce s'au ocupat de această chestiune. Unii au deplâns chiar trista soartă a poetului, ajunsă pe mâna și la bunul plac al atâtor intruși ai istoriei literare. Dar, mai demnă de plâns este soarta și mai tristă a operei lui Eminescu, trecută prin focul atâtor interpretări și considerații « critice » și îmbrăcată în atâtea soiuri de haine tipografice, — unele mai lamentabile decât altele — încât despre acest abuz s'ar [putea vorbi cu o și mai îndreptățită indignare. Niculae Iorga a afirmat odată într'o comunicare aca-

demică făcută cu prilejul apariției unei ediții noi a *Poeziilor*, în 1929, că de operat lui Eminescu s'a abuzat într'adevăr — și nu în chip fericit. « *Nici o operă literară eminentă, ieșită dintr'o minte genială, n'a avut trista soartă a operei lui Mihail Eminescu* » — spunea el. Și istoricul avea multă dreptate. Atât numai că «trista soartă a operei lui Eminescu», Iorga o vedea nu în aceea că ea era denaturată, falsificată de preinșii ei cercetători, ci în faptul că asupra ei se aplecau cu pretenții de inițiați foarte mulți nepricepuți în materie. Iorga nu deplângea propriu zis, în această frază, opera lui Eminescu, intrată pe mâna atâtor ariviști culturali, ci, folosind acest prilej, își ataca anumiți rivali de catedră sau de fotoliu academic, făcându-se că nu observă nici el modificările și falsificările pe care aparatul critic al burgheziei le introdusese în opera poetului. Iar acest aparat critic al burgheziei se bucura de o libertate deplină în acțiunile și hotărârile sale, astfel că asupra editării operei lui Eminescu n'a existat niciodată nici un control, ea putând fi tipărită și înfățișată cititorilor așa cum voia fiecare editor să o prezinte și să o interpreteze.

#

După cum se știe, Eminescu nu și-a tipărit singur volumul în timpul vieții. După unele mărturisiri ale poetului — făcute în prima sa tinerețe și de care contemporanii, lui au abuzat mai târziu — Eminescu, deși avea o foarte severă conștiință artistică și depunea o grijă și o muncă uriașă în realizarea poeziilor sale, nu se interesa totuși prea mult de soarta operei lui din momentul în care aceasta vedea lumina tiparului, din motivul, pur și simplu, că nu avea răgazul necesar pentru aceasta. El era preocupat mereu de materialul pe care-l avea în lucru sau în manuscrise, pe care îl prelucra încet încet, căruia căuta întotdeauna să-i dea o formă cât mai frumoasă, vecinie nemulțumit de ceea ce realiza și vecinie însetat de perfecțiune. Pe lângă acestea, se mai adăoga o modestie rară, cum nu s'a observat la niciunul din contemporanii săi, modestie născută nu din neîncredere în sine, ci din faptul că fiind conștient de greutatea mari în care era nevoit să lucreze era conștient și de lipsurile operei sale. «Eu nu vă trimet acum decât niște nimicuri neînsemnate, căci pentru a corege și a da o formă mai omenească unor opere mai întinse îmi trebuie și timp și dispozițiune. Dacă cele ce v'alătur dela mine or fi rele, nu vă jenați de fel și aruncați-le 'n foc », îi seriala la 1871, din Viena, redactorului revistei *Convorbiri Literare*, unde i se publicau poeziile. În ceea ce privește « dispozițiunea » de care vorbește în această scrisoare, el arată, în altă scrisoare din aceeași vreme, că « o asemenea dispozițiune nu mi se întâmplă s'o am decât foarte rar ».

Folosind aceste deslegări ale poetului, cei dela *Convorbiri Literare*, în frunte cu Titu Maiorescu și Iacob Negruzzi, își permiteau să modifice textul poeziilor trimise de Eminescu, astfel că aproape niciuna din poeziile publicate în această revistă nu a respectat forma originală a poetului. Profitând de modestia fără seamăn a poetului, redactorii revistei au ajuns până acolo, încât, spre a fi scutiți de o eventuală tragere la răspundere mai târziu, au cerut chiar îngăduința autorului de a interveni în opera sa. Și Eminescu, fără a-și da seama atunci — în anul 1871 — de adevăratele intenții care stăteau la baza acestor modificări, le răspundea: « Mă mir de ce mai cereți autorizarea. maa întru suprimarea strofelor rele, când eu v'am dat-o de mult cu atâta încredere și vă asigur, cu atâta bucurie. Ștergeți numai, pentru că nu sînt înamorat deloc de ceea ce scriu. Știu numai prea bine, că chiar ce rămâne neșters nu-i de vre-o seamă deosebită ». (Vom vedea numai decât ce însemnau acele « strofe rele » pe care *Convorbirile Literare* le cenzurau cu dela sine putere 1)

Mai târziu însă, când Eminescu și-a dat seama că intervențiile redacției *Convorbirilor Literare* în opera sa aveau alt substrat decât cel pur artistic, a fost cuprins,

CUM AU FOST EDITATE «POEZIILE» LUI EMINESCU

«de un desgust profund și, luând asupra-și orice răspundere asupra fondului și a formei, a interzis orice modificare, cerând să i se publice poeziile așa cum le trimetea. Iată scrisoarea, adresată în acest sens lui Iacob Negruzzi, în anul 1878: «Spun drept că n'aveam de gând a mai tipări versuri. Această cură radicală de lirism o datoram Junimii din Iași, căci desigur că pentru convulsiuni lirice răsul e mijlocul cel mai bun și cel mai rău. Atârnă adică totdeauna de valoarea ce este în ele și de valoarea ce le-o dă autorul. Acest din urmă punct, e mai cu seamă important, nu pentru deșărtăciunea personală (departe de mine aceasta), dar pentru convingerea că lucrez și nu în zadar. Eu sunt scriitor de ocazie și dacă am crezut de cuviință a statornici pe hârtie puținele momente ale unei vieți destul de deșerte și neînsemnate, e un semn că le-am crezut vrednice de aceasta. Dacă forma pe care ele au îmbrăcat-o e vrednică de răs, vei concede că nu aceasta a fost intenția mea, că atunci e mult mai bine ca să nu se publice niciodată. În orice caz eu n'am vrut să le dau o formă ridicolă și dacă sunt greșeli, eu din parte-mi am cântărit orice cuvânt.

Deci trimit această coală de versuri făcând trei rugăminți cât se poate de stăruitoare, a căror împlinire voi privi-o totdeauna ca un deosebit semn de prieteșug: 1) să nu se schimbe o iotă din ce am scris, căci îndată ce ies tipărite cu iscălitura mea, răspunderea greșelilor mă privește pe mine; 2) să se tipărească tuspătru deodată (e vorba de patru poezii trimise revistei. N.R.): 3) să nu aibă în marginea puținței nicio <reșală de tipar ».

Din această scrisoare se vede, pe deoparte, cum erau primite poeziile lui Eminescu în cercul *Junimii* dela Iași, care reușise aproape să-1 vindece pe poet de a mai scrie versuri, iar, pe de altă parte, hotărîrea lui de a nu mai permite nimănui nici cea mai mică schimbare a versurilor. Păcat însă că această hotărîre poetul a luat-o prea târziu, după ce publicase o mare parte din poeziile sale în revista ieșană.

Dar nici în urma acestei hotărîri energice, poetul nu a fost scutit de modificări, transformări și tot felul de greșeli de redacție, ca să nu mai vorbim de cele de tipar, făcute de cei ce aveau în mână manuscrisele sale.

Demnă de urmărit este, de asemeni, soarta acestor manuscrise ale poetului, care erau vâdate pur și simplu de Maiorescu atât pentru a le colecționa în biblioteca sa proprie, cât și pentru a le face cenzura respectivă înainte de a fi date la tipar. Eminescu și-a dat seama că «marele său protector», care exercita o adevărată tiranie morală asupra sa, urmărește achiziționarea, pe orice căi, a tuturor manuscriselor sale, și de aceea a început să ia măsuri de apărare. Singura avere a poetului pe lumea aceasta era o ladă cu manuscrise, pentru care, în timpul boalei, ruga prietenii să o ducă dintr'un loc în altul și să-i poarte de grijă «până ce starea mea se va îndrepta» — cu siguranță temându-se totdeauna ca ea să nu încapă în mâinile lui Maiorescu. Până la sfârșit însă, criticul a izbutit să captureze prețioasa pradă, făcându-și un titlu de glorie din a o păstra în caseta sa, din a publica din când în când câte ceva din tezaurul ei și din a o «dona» apoi Academiei, târziu, după moartea poetului.

Dar chiar în timpul vieții, în plină activitate a poetului, Maiorescu încerca pe orice căi să smulgă manuscrisele din mâinile sale, înainte ca ele să ajungă în alte mâini străine. Profitând de faptul că Eminescu era strivit de munca de salahor pe care o depunea în redacția ziarului «Timpul», din a cărui conducere făcea parte însuși criticul și văzând că poetul nu are timp nici să respire, Maiorescu își lua asupra-și această grijă «părintească» a operii poetului, lăsând în schimb omul să se prăbușească în cea mai adâncă prăpastie fizică și morală. Intr'adevăr, iată ce scria Eminescu în 1882, din București, către «un amic» dela Iași:

«Simt că nu mai pot, mă simt că am secat moralicește, că mi-ar trebui un lung, lung repaos, ca să-mi revin în fire. Și cu toate acestea, ca lucrătorii cei de rând din fabrici, un asemenea repaos nu-l pot avea nicăieri și la nimeni. Sunt strivit, nu mă regă-

PERICLE MARTINESCU

sesc și nu mă mai recunosc... Aștept telegramele Havas ca să scriu iar, să scriu de meserie, scrie-mi-ar numele pe mormânt și n'aș mai fi ajuns să trăesc I ».

În asemenea condițiuni, este ușor de înțeles că poetul nu putea să mai opună nici o rezistență încercărilor perseverente ale criticului de a-i obține manuscrisele.

Și el le obține, unul câte unul, folosind prilej după prilej. În scrisoarea către Academie, din 1902, prin care «dona» acestei instituții cele 15.000 pagini de manuscrise eminesciene, Maiorescu spunea că aceste manuscrise i-au fost «dăruite lui» de către poet în «diferite ocaziuni». Iată însă cum se făcea această «dăruire», după cum mărturisea însuși Eminescu, la 1881, într-o scrisoare către Negruzzi, prin care-l anunța pe acesta că i-a trimis la Iași o nouă poezie pentru *Convorbiri Literare*: «*Scrisoarea IV-a* o are Maiorescu și va aduce-o cu sine la Iași. Dacă treceai atunci seara pe la club, și-o dădeam, căci era pusă deja în plic. Dar a mai intervenit o Joi, am mai trebuit s'o citesc în Junimea locală și așa a rămas în mâinile lui Maiorescu ».

«*Scrisoarea IV-a*», despre care e vorba aici este, de fapt, *Scrisoarea III-a*, numerotată atunci a *IV-a* și pe care, după cum prea bine se vede, Maiorescu a ținut mult s'o aibă în mâinile sale, s'o ducă el însuși la tipar, provocând pentru aceasta încă o lectură în cercul *Junimii* dela București, unde se țineau ședințe în fiecare Joi, ședință în cadrul căreia a reușit să pună mâna pe manuscris. Deci, Maiorescu *lua* manuscrisele dela poet, și nu-i erau «dăruite», așa după cum spunea la 13 ani după moartea, iui Eminescu. Cu ce scop le lua? Evident, cu scopul de a le *corecta* — mai ales în ceea ce privea conținutul lor — și de a le prezenta el însuși la *Convorbiri Literare*. Din această *cauză*, poeziile lui Eminescu apăreau modificate în *Convorbiri Literare*, chiar și după ce poetul interzisesse redacției revistei orice intervenție în manuscrisele sale. Din această cauză s'a născut mai târziu marea și spinoasa problemă a «*ediției definitive*» — a *Poeziilor*. Având în vedere că textul publicat de *Convorbiri Literare* nu este nici cel autentic, nici cel definitiv — deoarece poetul, chiar și după publicarea unei poezii mai lucra la ea în numeroasele variante din manuscrise — editorii postumi, comparând textul din *C. L.* cu textul din manuscrise, și-au dat seama că restabilirea textului nu este o operație ușoară și atunci fiecare a găsit cu cale să ticluiască el un text nou, care varia dela om la om, dela operă la operă și care purta amprente de intereselor, concepțiilor și principiilor nu ale lui Eminescu, ci ale celui ce edita opera lui Eminescu.

Maiorescu însă, mai are și altă răspundere în fața istoriei. Anume aceea că, în timp ce poetul se plângea că e strivit de muncă și-și blestema zilele, exploatat ca «lucrătorii cei de rând din fabrici», criticul, surd la toate aceste dureri, se retrăgea în sferele «olimpice» ale «artei pentru artă», susținând, împotriva realităților, că: «*Tocmai spre deșteptarea publicului român din nepăsarea lui trebuie prezentate numai formele estetice cele mai curate, și în mijlocul agitațiilor politice și sociale arta este anume chemată a ne da un liman de adăpost*». Lăsând la o parte aberația după care arta este «un liman de adăpost», această concepție a lui Maiorescu a creat în cultura noastră o legendă cu totul falsă despre poet, anume aceea de a-l fi prezentat pe Eminescu ca pe un romantic rupt de viață, iar opera lui drept opera unui poet pesimist.

Ori, adevărul este cu totul contrariu...

Date fiind condițiunile în care era obligat să trăiască și să muncească Eminescu, nu este de mirare că în curând organismul său avea să cedeze sub povara greutăților de tot felul (muncă de salăhor, mizerie, boală, etc.) și să-și piardă pentru totdeauna echilibrul fizic și moral. Câtă răceală, câtă indiferență în însemnările atât de concise ale lui Maiorescu la începutul acestei tragedii a poetului: «*La Eminescu, început de alienație mentală, după impresia mea*», scria el în jurnalul său, la 11 Iunie 1883. La câteva zile după aceea, «*impresia*» criticului avea să devină o cumplită realitate. Vestea îmbolnăvirii lui Eminescu a sguudit întreaga țară. Poporul exploatat de moșierii dela.

CUM AU FOST EDITATE «POEZIILE» LUI EMINESCU

putere s'a simțit dintr'odată solidar cu poetul care căzuse victima lăcomiei de avuții și energii a acelorași exploataatori. Criticul G. Ibrăileanu a observat cel dintâi că: « Eminescu devine recunoscut, ba chiar cunoscut, mai ales după 1883, când se îmbolnăvește și începe s'gomotul în jurul numelui său... Tinerimea devine eminesciană după această dată... ». Asta însemna că tinerimea și întreg poporul au socotit vinovată de prăbușirea lui Eminescu însăși clasa conducătoare de atunci, solidarizându-se cu poetul,, slăvind-i numele, în semn de protest împotriva conducătorilor, care probabil nici nu. auziseră de această tragedie.

Această atitudine protestatară, s'a răsfrânt și în presa epocii.

Astfel, un ziar dintimpul prăbușirii lui Eminescu, « Binele Public », vorbind de acest trist eveniment și făcând un bilanț al tuturor poezilor români morți din cauza mizeriei, scria în August 1883: «Și apoi să se mai zică că literatura românească n'a avut martirii săi, care și-au plătit cu zilele mica glorie ce n'au putut-o câștiga în viață și-au dobândit-o abia după moarte. Și acei care mai trăiesc din literații noștri, ce răsplătire, ce încurajare pot aștepta pentru muncile lor, cu atât mai vrednice de laudă că sunt neinteresate?... Nimic dela Stat, căci milioanele sale n'ajung pentru Strusbergi, Bleicheroderi. Zarifi, Openheimi și câți alți venetici. Nimic dela Societatea Academică, căci acolo răsplătirea s'a cristalizat în familie... Bene-Merentil Dar cine-1 mai dorește, astăzi? Căci cu el, ca și cu orice altă decorațiune, s'a făcut așa abuz încât e mai onorat cel ce nu-1 are, decât cel ce-1 are ». Aceasta era atitudinea opiniei publice din timpul îmbolnăvirii lui Eminescu!

Odată cu îmbolnăvirea definitivă a poetului, goana după manuscrisele sale a început și mai tare. La 9 Septembrie 1883, Iosif Vulcan scria în « Familia », dela Oradea următoarea notă: « Am amintit înainte cu câteva săptămâni, că distinsul poet și colaborator al nostru, d-1 M. Eminescu este greu bolnav și ne-am exprimat dorința de a-i vedea cât mai curând vindecat. Durere, dorința noastră nu s'a realizat; amicul nostru fu lovit de boala cea mai înfricoșată, de alienațiunea mintală. El nu mai cântă, căci lira i-a căzut din mână. De aceea, astăzi orice rămășiță literară a nefericitului poet are o valoare și mai mare ».

Bunul redactor al revistei dela Oradea nu-și manifesta prin aceasta decât o sinceră, durere față de soarta poetului. El nu putea să nu-și dea seama însă că îmbolnăvirea poetului va avea o consecință tot atât de primejdioasă și asupra manuscriselor sale, care, intrând în mâini străine, vor fi lipsite de grija deosebită a celui ce le scrisese, a celui ce-și făcuse din ele singura avuție de pe pământ.

Și, într'adevăr, manuscrisele lui Eminescu și-au pierdut, din acel an fatal, autorul,, rămânând în grija unora și a altora, « dăruite » din mână în mână, ba uneori chiar vândute pe prețuri fabuloase, după cum mărturisea I. Scurtu în 1908, despre intenția fraților Șaraga, posesorii câtorva manuscrise eminesciene, care voiau să le vândă Academiei pe prețul de zece mii lei. Exploatarea lui Eminescu avea să continue astfel, și pe alte căi, mult timp, chiar după moartea lui I

Oricum ar fi fost însă, lucru cert este că Maiorescu, imediat după îmbolnăvirea lui Eminescu, a luat hotărârea bruscă de a-1 ajuta pe poet prin publicarea poeziilor sale într'un volum din al cărui venit să fie întreținut bolnavul. Ca și cum altă soluție nu s'ar fi găsit în această situație, ca și cum Maiorescu însuși, mare om politic, vestit profesor universitar, fost și viitor ministru, etc., etc., nu ar fi găsit alte posibilități.

Dar nu acesta era adevăratul scop al tipării unui volum din *Poeziile* lui Eminescu. Criticul, după ce supraveghiase din scurt publicarea poeziilor lui Eminescu în *Convorbiri Literare*, tăind, transformând și modificând versuri sau strofe întregi, voia și acum să-și impună punctul lui de vedere estetic în alcătuirea unui volum, profitând mai ales de faptul că Eminescu nu mai era în stare să exercite în acel moment nici o opunere.

Astfel s'a făcut că la începutul anului 1884, a apărut prima ediție a *Poeziilor* lui Eminescu, a cărei tipărire durase vreo trei luni și se terminase chiar la sfârșitul anului 1883.

Nu se știe cum a privit atunci Eminescu apariția volumului său de versuri — care, de fapt, nu era al său, — dar de sigur că el, dacă a putut lua cunoștință de apariția volumului, n'a putut fi prea încântat de acest lucru, deoarece nu există îndoială că volumul de *Poezii*, așa cum a fost alcătuit de Maiorescu, nu corespundea nici pe de parte proiectelor făcute în acest sens de poet.

Cu toate că poetul depunea un interes redus față de tipărirea versurilor sale, totuși, văzând felul în care unii dintre cei ce tipăreau aceste versuri interveneau în structura lor, a dorit să-și strângă laolaltă poeziile risipite prin reviste, cărora urma să le dea o formă definitivă.

Acele caiete scrise cu îngrijire, uneori chiar cu titlul fixat — unul din aceste titluri alese de poet era: « *Lumină de lună* », versuri lirice — ca și cum le-ar fi pregătit pentru tipar, vorbesc limpede despre această intenție a poetului. Așa se explică și marele număr de variante ale fiecărei poezii scrise de poet la epoci diferite. — De mai multe ori, chiar după ce o poezie apărea în vreo revistă a timpului, poetul transcria bucata într'un caiet nou cu gândul, fără îndoială, de a-1 pregăti pentru volum. Poate acestui gând scump, dar nerealizat, se datoresc cele mai multe variante rămase în cele 43 caiete dela Academie.

O dovadă în plus că Eminescu a dorit să-și strângă singur poeziile și să le publice în volum, o găsim într'un post-scriptum al unei scrisori pe care Veronica Miele i-o trimetea poetului, dela Iași, în 1882: « Je suis tres contente que tu veux éditer tes beaux vers, moi aussi je veux éditer les miens... » (i scria poeta). Rândurile acestea nu se pot referi, cu siguranță, decât la o scrisoare a lui Eminescu, prin care acesta îi va fi comunicat din București prietenei și iubitei dela Iași, intenția de a-și tipări volumul. În realitate însă, el nu și-a putut niciodată realiza această intenție, așa după cum Veronica Miele i-a realizat-o pe a sa prin tipărirea volumului ei de « *Poezii* », apărut în 1887.

Dar dacă poetul nu și-a putut realiza niciodată această intenție, care i-a fost, fără îndoială, un vis scump, s'au găsit alții care să i-o realizeze. Și primul din acești « alții » a fost Titu Maiorescu.

Vestea îmbolnăvirii lui Eminescu a sguduit, după cum am arătat mai sus, pe toți cei ce urmăreau publicarea versurilor poetului și care priveau cu compătimire soarta sa tragică, fiind de acord că poetul fusese victima necruțată a clasei stăpânitoare și în primul rând a celor pentru care Eminescu muncise din greu, ziua și noaptea, fără să primească vreo răsplată omenească: a conservatorilor. Folosind acest prilej, când numele lui Eminescu se bucura de o largă popularitate, și poate având intenția de a-și răscumpăra unele păcate față de Eminescu, Maiorescu comite, ca să spunem așa, un nou păcat, publicând, fără revizuirea și aproape fără știrea poetului, care se afla atunci în sanatoriul dela Ober-Dobling de lângă Viena, un volum cu o parte din poeziile acestuia. Volumul, însoțit de o *Prefață* semnată « T. Maiorescu » a apărut, după cum am arătat, la începutul anului 1884 și cuprindea — după cum se spunea în prefață — poeziile lui Eminescu « publicate în *Convorbiri Literare* de vreo doisprezece ani încoace, precum și cele aflate până acum numai în manuscris pe la unele persoane particulare ». Este lesne de dedus cine erau aceste « persoane particulare » care dețineau manuscrise de-ale lui Eminescu. Deducția se poate face și din aceea că din cele 61 poezii (respectiv 64, cu cele trei variante dela « Mai am un singur dor »), cuprinse în acest volum, 20 poezii sunt publicate după manuscrisele pe care le deținea Maiorescu. Prin ce împrejurare aceste manuscrise, ca și toate celelalte manuscrise ale lui Eminescu, au ajuns în posesia lui Maiorescu, istoria literară n'a aflat încă. Se pare că criticul a avut grijă să nu vorbească

) „Sunt fericită că vrei să-ți publici în volum minunatele tale versuri, eu deasemeni vreau să le editez pe ale mele...”

niciodată și să nu lase nicio urmă despre modul în care aceste manuscrise au ajuns în posesia sa. Dar aceasta este o altă poveste...

Prefața lui Maiorescu mai afirmă și o altă inexactitate atunci când, voind să justifice oarecum, apariția acestui volum alcătuit de o mână străină, spune: «Publicarea se face în lipsa poetului din țară. El a fost totdeauna prea impersonal și prea nepăsător de soarta lucrărilor sale, pentru a fi putut fi înduplecat să se îngrijească însuși de o asemenea culegere, cu toată stăruința amicilor săi literari ». Noi am arătat însă mai sus cum Eminescu nutrea gândul de a-și strânge versurile într'un volum pe care să-l publice el însuși. Afirmarea lui Maiorescu în acest sens, devine astfel cu totul gratuită.

De asemeni, noi am arătat mai sus graba manifestată de Maiorescu în tipărirea acestui volum, profitând de îmbolnăvirea poetului, sau, vorbind în limbajul criticului, de «lipsa poetului din țară ». (Ca și cum Eminescu ar fi fost trimis în vreo misiune diplomatică sau s'ar fi aflat în vreo călătorie de plăcere prin străinătate!...). Această grabă se explică prin aceea că Maiorescu, alcătuiind acest volum, care constituie, după cum observa Scurtu, « o alegere, nu o culegere » din poeziile lui Eminescu, a ținut să imprime poeziei eminesciene strânsă în volum pecetea atitudinii și concepției sale artistice — concepție care se rezuma la principiul «artă pentru artă » — de teama ca nu cumva alții, și în special, adversarii săi de ideologie literară, printre cari grupul dela « Contemporanul » în frunte cu Dobrogeanu-Gherea, să nu publice un astfel de volum înaintea lui. Lucrul acesta este cu atât mai plauzibil cu cât, chiar în acel an, 1883, revista « Contemporanul » începuse republicarea poeziilor lui Eminescu după textul din *Convorbiri Literare*, căruia însă îi aducea îndreptările și îmbunătățirile necesare, mai ales că poeziile apăreau în *Convorbiri* cu foarte multe greșeli de tipar. La începutul lui 1884 însă « Contemporanul », aflând de apariția în volum a versurilor lui Eminescu și sperând că aici ele vor fi publicate într'o formă cel puțin corectă, renunță la republicare, prin următoarea notă, dela 1 Februarie: « începurăm a publica din poeziile lui Eminescu, când nu știam că în curând va ieși un volum care să le cuprindă, dacă nu pe toate, dar cel puțin pe cele mai însemnate. Prin publicarea volumului se face de prisos lucrarea noastră... ».

Pasă-mi-te, « Contemporanul » nu știa la acea dată că apariția primei ediții Maiorescu a *Poeziilor* lui Eminescu, nu numai că nu avea să rezolve problema exactității textului acestor poezii, dar, dimpotrivă, ea abia începea să o complice. Fiindcă, în afară de faptul că orânduirea în volum a celor 61 poezii fusese făcută de Maiorescu după criterii cu totul personale, criticul, alcătuiind acest volum « pentru iubitorii de literatură », cum spunea în Prefață, adică pentru un cerc restrâns de boieri și esteți — (volumul era inaccesibil maselor și din cauza prețului lui mare) — i-a dat o formă și un conținut care difereau mult de acelea ale poetului și care au influențat, după aceea, timp de șase decenii, pe toți cercetătorii poeziei eminesciene. Intr'adevăr, textul publicat de Maiorescu în ediția sa, diferă și de textul publicat de *Convorbiri Literare* și de acela aflat în manuscrise. Și, deși lucrul era evident pentru toată lumea și ușor de remediat, totuși, printr'o bizară slăbiciune a criticilor și editorilor de mai târziu, ediția Maiorescu, plină de greșeli, de contrafaceri și omisiuni, conținând un număr redus de poezii, s'a bucurat de multă stimă, a fost imitată de multe alte « ediții critice » și a fost totdeauna socotită drept cea mai bună ediție a *Poeziilor* lui Eminescu. Dar dacă slăbiciunea aceasta a criticilor și editorilor de mai târziu pare bizară, ea nu este inexplicabilă. Dela 1884 și până la 1944, șase decenii deci, poezia lui Eminescu, ca și întreaga noastră cultură, de altfel, a trăit sub semnul criticii burgheze, al cărei interes era să ascundă anumite aspecte sau trăsături din gândirea și lirismul eminescian speculând, în schimb, alte aspecte care conveneau scopurilor politice ale diferitelor partide ale clasei exploataoare, denaturând și falsificând adevărata figură și operă a poetului. Tradiția aceasta de falsificare și denaturare a lui Eminescu a fost introdusă de Maiorescu, și dela el, a fost moș-

tenită, perpetuată, ba chiar desvoltată de numeroase alte « somități culturale », care și-au spus cuvântul în această chestiune, după aceea.

Așa cum a apărut, în 1884, ediția lui Maiorescu este plină de greșeli de tipar și de schimbări cari fac ca textul poeziilor publicate în acest volum să difere de cel publicat în revista *Convorbiri Literare*, unde, oricum, Eminescu mai avusese încă posibilitatea să urmărească felul în care i se tipăresc poeziile, chiar dacă nu-și putea impune întru totul voința față de redacție. Confruntată cu textul din *Convorbiri Literare*, ediția dela 1884 duce la următoarea constatare: « Din comparația făcută s'a putut ușor constata că prima ediție a poeziilor lui Eminescu are un text inferior celui din *Convorbiri Literare*. Această observație este mai ales valabilă pentru poeziile apărute mai îmăiu în revistă și apoi publicate în volum. Afară de greșelile de tipar, omisiuni de versuri întregi, s'au făcut unele schimbări în text, unele «îndreptări», datorite altcuiva decât lui Eminescu » (Gr. Scorpan: *Edițiile lui Eminescu*, 1935).

Nu vom arăta aici greșelile de tipar — care pot fi și greșeli de transcriere ale editorului — căci ar trebui să întocmim o listă întreagă. Este însă necesar să arătăm principalele «îndreptări» făcute de Maiorescu poeziilor lui Eminescu. Așa de exemplu, în «Lucașfărul» el suprimă pur și simplu 4 strofe, deși poezia fusese publicată mai înainte, de două ori, odată în *Almanahul Societății Academice «România Jună»* de la Viena (în Aprilie 1883) și a doua oară în *Convorbiri Literare* (August 1883). Ambele publicații respectaseră manuscrisul poetului, care conținea forma întreagă a poeziei. În ediția sa însă, Maiorescu, ambiționându-se să-și impună punctul de vedere — estetic — pe care-l formulase poetului mai înainte, într'o ședință a *Junimii*, dar pe care Eminescu nu și-l însușise de fel, profită acum de ocazia că poetul nu-și mai putea apăra punctul, de vedere și amputează această capodoperă a literaturii române fără să aibă nici cea mică remușcare. Astfel, din strofele:

*Tu vrei un om să te socoti,
Cu ei să te asameni?
Dar piară oamenii cu toți,
S'ar naște iarăși oameni.*

*Ei numai doar durează 'n vânt
Deșerte idealuri —
Când valuri află un mormânt
Răsar în urmă valuri;*

*Ei doar au stele cu noroc
Și prigoniri de soarte;
Noi nu avem nici timp, nici loc
Și nu cunoaștem moarte.*

Maiorescu aruncă la o parte strofa a doua, fără să ceară avizul nimănui dacă face bine sau dacă, prin aceasta, comite o adevărată crimă literară. -

Două strofe mai la vale, criticul intervine și mai copios. Astfel, din strofele scrise de poet:

*Iar tu Hyperion rămâi
Oriunde ai apune.
Cere-mi cuvântul meu dintâi —
Să-ți dau înțelepciune?*

*Vrei să dau glas acelei guri,
Ca dup' a ei cântare
Să se' ia munții cu păduri
Și insulele 'n mare?*

*Vrei poate 'n faptă să arăți
Dreptate și tărie?
Ți-aș da pământul în bucăți
Să-l faci împărăție.*

*Îți dau catarg lângă catarg,
Oștiri spre a străbate
Pământu 'n lung și lumea 'n larg —
Dar moartea nu se poate,...*

*Și pentru cine vrei să mori?
Întoarce-te, te 'ndreaptă
Spre-acel pământ rătăcitor
Și vezi ce te așteaptă.*

primul editor al lui Eminescu desființează dintr'o simplă trăsătură de condei cele trei strofe dela mijloc, iar ultimele două versuri din strofa întâia, le înlocuiește cu două versuri ticluite de el:

*Tu ești din forma cea dintâi,
Ești vecinică minune,*

astfel că în ediția lui Maiorescu această parte a poeziei «Luceafărul» a apărut în forma:

*Iar tu, Hyperion, rămâi
Oriunde ai apune,
Tu ești din forma cea dintâi
Ești vecinică minune.*

*Și pentru cine vrei să mori?
Etc., etc.*

Această nemaipomenită impietate a fost transmisă posterității din generație în generație, deoarece prestigiul de care s'a bucurat ediția Maiorescu a făcut ca mulți alți editori de mai târziu, — printre cari Ibrăileanu, Botez, Dragomirescu, Călinescu, etc. — să publice «Luceafărul» nu după una sau cealaltă dintre cele două versiuni complete publicate de Eminescu, ci în forma amputată de mai sus, a lui Maiorescu, lipsind astfel zeci de mii de cititori și admiratori ai lui Eminescu de cunoașterea adevăratului corp al celei mai frumoase poezii din literatura noastră.

Dar intervențiile lui Maiorescu nu se termină aici. Am arătat mai sus, că patronul *Junimii* și al *Convorbirilor Literare* își permitea să modifice manuscrisele poetului chiar când acesta se afla în deplină putere a facultăților sale intelectuale. Poeziile trimise de Eminescu la *Convorbiri Literare* într'o formă, apăreau în revistă cu importante schimbări, ceea ce, de sigur, era cu totul împotriva voinței poetului, care, însă, nu avea nici o putere să tragă la răspundere pe autorii acestor modificări. Din contră, uneori era el

însuși forțat să accepte singur modificările ce i se impuneau de alții, astfel că voința poetului era totdeauna călcată în picioare.

Un exemplu concludent în această privință ni-l oferă ultimele 4 versuri din *Scrisoarea II-a*. Aceste versuri sună astfel în redactarea lui Eminescu:

*De-oia urma să scriu în versuri, teamă mi-e ca nu cumva
Fămenii din ziua de-astăzi să mă 'nceapă-a lăuda:
Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor de sigur m'ar scârbi peste măsură.*

În edițiile lui Maiorescu — ca și în *Convorbiri Literare*, de altfel și apoi în toate celelalte ediții, — aceste versuri au apărut în forma următoare:

*De-oi urma să scriu în versuri, teamă-mi e ca nu cumva
Oamenii din ziua de-astăzi să mă 'nceapă-a lăuda.
Dacă port cu ușurință și cu zâmbet a lor ură,
Laudele lor de sigur m'ar mâhni peste măsură.*

După cum se vede, editorul a înlocuit expresiile « Fămenii » cu « Oamenii » și « scârbi » cu « mâhni », fiind că ele i se păruseră prea tari la adresa contemporanilor. Cum se explică acest lucru? Cea mai valabilă explicație ne-o dă Caragiale, care a fost martorul acestor transformări: «Versurile citate — scrie el — sunt exact acele pe cari Eminescu le-a citit în « Junimea ». Mai târziu s'a făcut modificarea lor după observațiile și cererea câtorva persoane din cercul acela, a căror sensibilitate extremă se simțea jignită de expresiile prea viguroase, prea crude ale poetului. El — se știe bine aceasta — a făcut concesiune delicateții acelor și a îngăduit să se toarne în veninul lui nativ și sincer puțină apă de trandafir... să i se schimbe Fămenii în Oamenii și scârbi în mâhni; dar nu din toată inima a făcut această concesiune, deși, în discuția fără șir nici căpătâiu ce se iscase, ca de obicei, după citirea poemei, stăruise și « votase » pentru modificarea anodină și o damă la care el ținea foarte mult în acel timp ». (Vezi: I. L. Caragiale: *Două note*, în *Opere*, vol. III). Și, în continuare, Caragiale preciza că varianta originală a lui Eminescu l se părea « cu mult preferabilă celei puse în vânzare de domni editorii », deoarece « Eminescu nu era androgin, era bărbat; el pe impotenții intelectuali nu-i considera ca oameni ci ca fâmeni, și de aplauzele lor nu s'ar fi mâhnit — se scârbea ».

Deși a « îngăduit » modificările — « votate », după cum se vede, în plenul cuconectului și al boierilor dela *Junimea* — Eminescu nu a schimbat totuși, cu propria lui mână nici un cuvânt din *Scrisoarea II-a*. El a trimis manuscrisul la *Convorbiri Literare* în forma sa originală, iar când a transcris pe curat, a păstrat și atunci aceeași formă care jignise sensibilitatea simandicoaselor persoane dela *Junimea*. În această formă definitivă a poetului, *Scrisoarea II-a* se găsește în manuscrisele dela Academie, unde, după cum observă Botez, e « transcrisă pe curat pe hârtie de scrisori, cu o admirabilă caligrafie, fără nici o corectură; pare pregătită pentru tipar sau spre a fi dată cuiva ». (Vezi: M. Eminescu: *Poezii*, ediția C. Botez, pag 385). Poezia se află deci, în manuscrisele poetului, « fără nici o corectură », ceea ce înseamnă că Eminescu a ținut mult ca sfârșitul *Scrisorii II-a* să rămână așa cum l-a conceput el. Cu toate acestea, poezia n'a circulat până astăzi decât în forma impusă de Maiorescu..

În aceeași formă impusă de Maiorescu a circulat și poezia « Singurătate », sârăcită de următoarele două strofe ce urmează după strofa: « Dar atuncea greieri, șoareci », și care se găsesc în manuscrise:

*Pe-un volum mâncat de molii,
Prin unghere părăsite,
Voi veniți și sunteți solii
întristării liniștite.*

*Intre degete țigara —
Eu mă uit atunci la foc
Și găsesc că 'n sărăcia-mi
E un dulce trist noroc.*

Maiorescu a suprimat aceste versuri, probabil fiindcă poetul vorbea în ele de « sărăcia lui ». Altă rațiune de a se declara împotriva lor nu vedem.

Deasemeni, din motive pe care nu le putem ști, Maiorescu a suprimat din *Scrisoarea V-a* (Dalila), pe care a publicat-o în *Convorbiri Literare*' la 1 Februarie 1890, mai multe versuri și strofe. Astfel, el a tăiat versurile:

*Ea nu știe c'acel demon vrea să aibă de model
Marmura-i cu ochii negri și cu glas de porumbel,*

fiindcă, probabil, așa cum le-a caracterizat un discipol al lui într-un « esteticism » (Dragomirescu), aceste versuri sunt « puerile ». După același critic, următoarele două strofe din *Scrisoarea V-a* « cuprind vulgarisme », caracterizare ce trebuie să fi fost și a lui Maiorescu, atunci când le-a tăiat din versiunea dată *Convorbirilor Literare*:

*Tu cu inima și mintea poate ești un paravan
După care ea atrage vre un tânăr curtezan
Care intră ca actorii cu picioru-i mărunțel,
Lăsând val de mirodenii și de vorbe după el.*

*O chiorește ca lorgnionul, butonat cu o garafă.,
Operă croitorească, și în spirit și în ștofă.
Poate că-i convin tuspatru craii cărților de foc
Și 'n cămara inimioarei se-aranjează la un loc.*

Aceste două strofe n'au fost cunoscute de cititorii lui Eminescu, fiindcă Titu Maiorescu a socotit că nu sunt demne de a fi înfățișate acestor cititori.

În sfârșit, o altă « îmbunătățire » făcută de Maiorescu, este eliminarea următoarelor patru strofe din poezia *inger și Demon*:

*Dumnezeu — zicea — o umbră-i, cu-a cărui nume v'apasă,
Orb ar trebui să fie, surd ori rău dacă ar fi:
Dacă stă 'n a lui putere rău 'n lume-a nimici,
Atunci el de ce n'o face? Dacă-i însuși rău, vă pasă*

*De-a lui ordine? Dar nu e.— Ce-i dreptatea omenească?
E-o 'ngrădire contra voastră — legile nu-s pentru ci.
E ușor traiul în lege pentru dânșii — pentru cei
Ce-au făcut ei înșiși legea — pot cum vor s'o tălmăcească.*

*Binele? Când ai pământul, e ușor ca să fii bun.
Patria? Lor le dă mărire și-a puterei aspră varga,
Pe ei cu-anr și gloriei, pe noi cu greul ne 'ncarcă.
Ah! ei sunt înșelătorii, noi — înșelații nebuni.*

*Ne tămpesc spre-a crede 'n orice, dar ei nu cred în nimica.
Noi văr'ăm sânge 'n războaie și cu miile murim —
Pe seama sângelui nostru ei sunt mari și respectați,
Noi gunoiul și ei aurul, noi curagiul și ei frica.*

PERICLE MARTINESCU

Eliminarea acestor 4 strofe a fost motivată — ba într-o măsură chiar atribuită lui Eminescu însuși — de către Maiorescu, în virtutea principiilor sale estetice care găseau «imperfecte» aceste versuri. Nu este însă deloc greu de bănuit că adevăratul motiv al eliminării lor nu era «imperfecțiunea» artistică, ci conținutul lor propriu zis, care, cu siguranță, nu suna deloc bine în urechile conducătorilor clasei stăpânitoare demascați cu atâta vigoare de Eminescu în aceste versuri.

Că Eminescu nu a eliminat el însuși aceste versuri din poezia *inger și Demon* atunci când a trimis-o spre publicare la *Convorbiri Literare*, ne-o dovedește faptul că manuscrisul trimis revistei cuprindea și aceste 4 strofe, împreună cu încă o strofă omisă, de asemeni, de Maiorescu. Lucrul a fost dovedit abia după moartea poetului, prin 1893, când editorii Șaraga din Iași, scoțând o ediție populară a *Poeziilor* lui Eminescu, îngrijită de A. D. Xenopol, își propuneau, între altele, «restituirea adevărată a textului după manuscrisurile originale pe care am fost destul de fericiți a le afla pentru o parte din poeziile lui». Aceste manuscrise, editorii le obținuseră dela un oarecare George Butman, fost culegător la *Convorbiri Literare*, care «văzând că textul poeziilor (lui Eminescu) se publica cu oarecare corecție din partea redacției, i-au plăcut a păstra manuscrisul lor în original, spre a le avea așa complete precum erau ele». Printre aceste manuscrise, se afla și acela al poeziei *inger și Demon*. Descoperirea manuscrisului determină editorul să publice a doua oară, în același volum, poezia *inger și Demon*, de astă dată completă și însoțită de următoarea notiță: «Retipărirea (este vorba de a treia reeditare a ediției Șaraga, N. R.) poeziilor era aproape terminată, când d-1 Butman ne vesti descoperirea manuscrisului acestei poezii. După cum se vede, manuscrisul conține 5 strofe nepublicate nicăieri. Deoarece strofele omise au o importanță netăgăduită, mai ales ca idee, retipărim aici (la sfârșitul volumului, N. R.) întreaga poezie...»

Este limpede, așadar, că nu Eminescu a eliminat cele 4 strofe — căci, altfel, cum ar fi putut ele figura în manuscrisul trimis *Convorbirilor Literare* — ci Maiorescu a făcut eliminarea, fiindcă nu-i plăcea conținutul acestor strofe. Dar, deși adevărul fusese restabilit, poezia a circulat tot amputată în cele vreo 20 reeditări ale ediției Maiorescu (ultima apărută în 1936), precum și în toate celelalte ediții întocmite de alți critici și cercetători. Singurul care a îndrăznit să intercaleze în corpul poeziei, «pentru cuprinsul lor filosofic», cele 4 strofe incriminate, a fost Ion Scurtu, care le-a publicat în ediția sa din 1908. Pentru aceasta, însă, el și-a atras fulgerele unui alt critic din școala «estetică» (Mihail Dragomirescu), care-l condamnă pe Scurtu de a fi reprodus aceste patru strofe, «care deturnezează atenția dela ideea principală și trebuie numaidecât suprimate» (vezi: M. Eminescu: *Poezii*, ediția M. Dragomirescu, pag. 331). Metoda «suprimărilor», inaugurată de Maiorescu, se încetățenise acum atât de mult, încât o putea aplica oricine și oricum, numai ca totul să iasă bine!...

Alcătuirea în felul acesta, după o orânduire a poeziilor cu totul personală făcută de către Maiorescu, «cu îndreptările, purgările și omisiunile cu totul arbitrar» (Caragiale) ale criticului, ediția dela 1884 care s'a bucurat de un mare succes din partea publicului, fiind prima și singura în acea vreme, nu putea fi nici pe departe pe placul poetului, care se afla atunci în sanatoriul dela Ober-Dibling de lângă Viena. De aceea, spre «a adormi neliniștile poetului» (Perpessicius), Maiorescu îi scria acestuia în primăvara anului 1884: «Acum trebuie să mai știi că volumul de poezii ce ți l-a publicat Socec, după îndemnul meu în Decembrie anul trecut, a avut cel mai mare succes, așa încât Socec stă încă uimit. În aceste 7 săptămâni dela aparițiunea lui, s'au vândut 700 exemplare; o mie este toată ediția și de pe acum trebuie să te gândești la ediția a doua, care va fi reclamată pe la toamnă și în care vei putea face toate îndreptările ce le crezi de trebuință. Poeziile d-tale sunt astăzi cetite de toate cucoanele, dela Palat până la mahala la Tîrchilești și la întoarcerea în țară te vei trezi cel mai popular scriitor al României».

CUM AU FOST EDITATE « POEZIILE »] EMINESCU

În afară de faptul că această scrisoare vine în contradicție cu afirmația din *Prefața* publicată în fruntea volumului, și unde se spunea că ediția a fost alcătuită « pentru iubitorii de literatură » — printre care Maiorescu, esteticianul, nu înțelegea, de sigur, și cititorii din mahalaua Tîrchilești! — criticul lasă să se vadă, fără voia lui, că e conștient de faptul că Eminescu, așa bolnav cum este el, ar putea fi nemulțumit de felul cum au apărut *Poeziile*, deaceia îl invită și îl asigură pe un ton condescendent că « ar putea face toate îndreptările ce le crede de trebuință ». Toate? Dar ca să facă toate îndreptările, poetul ar fi trebuit să ardă această ediție și să alcătuiască el una nouă!

Probabil că Maiorescu a înțeles acest lucru, fiindcă, fără a mai aștepta răspunsul poetului, și profitând încă de absența lui din țară, s'a grăbit să retipărească *Poeziile*, publicând o nouă ediție, identică cu prima, care a apărut în 1885.

După această a doua ediție, graba criticului a suferit oarecare încetineală. Între timp, poetul a revenit în țară, oarecum restabilit după prima criză a bolii, astfel că a putut să-și dea mai bine seama de felul în care i s'au publicat poeziile. Dar, deși nemulțumit, el nu a putut să mai îndrepte nimic. Tot ce a putut face, a fost să întârzie cât mai mult publicarea unei noi ediții, sperând că se va găsi un nou editor care să se arate mai conștiincios față de textul poeziilor sale. Acest editor nou, Eminescu îl vedea în persoana lui V. G. Morțun, fost socialist, acum deputat și mare moșier, care făcuse poetului propunerea de a scoate el ediția a treia a *Poeziilor*, în urma « multelor îndatoriri » ce i le făcuse în timpul boalei. Firește, Maiorescu nu putea vedea cu o'hi buni apariția acestui intrus, astfel că el stăruie pe lângă poet să se gândească la ediția a treia și să accepte republicarea volumului alcătuit de el. După o ezitare lungă, Eminescu îi scria lui Maiorescu în Martie 1888, din Botoșani, o scrisoare în care, după ce își cerea scuze pentru întârzierea răspunsului — Maiorescu, deci, îi trimisese și o scrisoare în acest sens — și după alte explicații în legătură cu propunerea lui Morțun, spunea: « Dacă însă d-1 Morțun ar fi renunțat la ideea de a scoate edițiunea a treia, vă rog a da urmare binevoitoarei d-voastră intențiune ». Așa dar, numai în cazul când Morțun nu ar fi tipărit el o ediție nouă, Eminescu ar fi acceptat retipărirea ediției Maiorescu. Și într-o dată Morțun n'a mai publicat ediția a treia, cu toate că el îl anunțase pe poet că volumul este gata de pus în vânzare — se pot bănuie și aici intervențiile lui Maiorescu — criticul a retipărit ediția sa din 1884 și 1885, fără nici o modificare în ceea ce privește textul poeziilor publicate. Ceva mai mult încă: cerând poetului să-i trimeată poezii noi, Eminescu i-a răspuns, în scrisoarea amintită mai sus: « Poezii nepublicate, de intercalat în noua ediție, nu am ». Ceea ce echivalează cu un refuz usturător și categoric, cu o dovadă peremptorie că Eminescu n'a fost și nu era de acord cu felul în care Maiorescu i-a tipărit *Poeziile*.

În aceste împrejurări a apărut, în 1888, ediția III-a a lui Maiorescu, care nu are nici o îmbunătățire față de celelalte două ediții anterioare. Această ediție cuprinde însă trei poezii noi, apărute în *Convorbiri Literare* între 1885—1888 și anume: *La steaua*, *De ce nu-mi vii* și *Kamadeva*. (Despre poezia « *La steaua* », asupra căreia s'au purtat atâtea discuții referitoare la originea ideii expuse în cadrul ei, și pe care Eminescu a împrumutat-o dintr-o poezie de Gottfried Keller, Maiorescu spunea, într-o scrisoare către sora sa: « Ideea este luată dintr'un discurs al meu; dar ce formă frumoasă... » Fără comentariu!)

Peste un an, ia 15 Iunie 1889, Eminescu a încetat din viață. Titu Maiorescu folosește și acest prilej, spre a tipări o nouă ediție, a patra, a *Poeziilor*. Această ediție nouă cuprinde pe lângă *Prefața*, devenită « istorică », din celelalte ediții, o *introducere* intitulată « Poetul Eminescu » publicată cu ocazia evenimentului fatal. Această *Introducere*, deși a văzut lumina tiparului abia în 1889, se pare că a fost scrisă încă din 1887, dar autorul ei a așteptat ca poetul să închidă ochii, urechile și gura pentru totdeauna și abia după aceea să o dea la iveală. În această *Introducere* se fac, într'adevăr, afirmații care n'ar fi putut

PERICLE MARTINESCU

fi spuse atâta vreme cât poetul se afla încă în viață, fiindcă nu se știe cum ar fi reacționat el în fața unor asemenea afirmațiuni. Astfel, Maiorescu, după ce face o analiză critică a poeziei lui Eminescu, nu se limitează numai la atât, ci el atacă și o altă latură a problemei, care, recunoaște oricine, nu are nici o legătură cu vederile « estetice » ale criticului « olimpien » — anume cauza nebuniei și a morții lui Eminescu. În această parte a studiului, Maiorescu parcă se apără pe sine și pe cei de o seamă cu el atunci când, combătând ideea — ce-și făcea tot mai mult loc, printre contemporani — că mizeria și munca extenuantă l-au dus pe Eminescu la nebunie, încerca să demonstreze că: « A vorbi de mizeria materială a lui Eminescu înseamnă a întrebuița o expresie nepotrivită cu individualitatea lui și pe care el cel dintâi ar fi respins-o. Cât i-a trebuit lui Eminescu ca să trăiască în accepțiunea materială a cuvântului, a avut el totdeauna. Grijile existenței nu l-au cuprins niciodată în vremea puterii lui intelectuale; când nu câștiga singur, îl susținea tatăl său și-l ajutau amicii ». Câte contradicții, ipocrizii și minciuni sunt în aceste fraze, nu e nevoie să subliniem!... Mai departe, criticul scrie: « Să fi avut ca redactor al « Timpului » mai mult decât a avut, să fi avut mai puțin; pentru micile lui trebuințe materiale tot atât era. Numai după izbucnirea nebuniei, în intervalele lucide, în care se arătau însă felurite forme de degenerare etică, obicinuite la asemenea stări, devenise lacom de bani. Prin urmare, legenda că mizeria ar fi adus pe Eminescu la nebunie, trebuie să aibă soarta altor multe legende: să dispară înaintea realității ». Față de aceste afirmații s'ar putea invoca nenumăratele mărturii din scrisorile poetului, care dovedesc contrariul. Astfel, la începutul anului 1884, Eminescu îi scria lui Chibici din sanatoriul de lângă Viena unde era « îngrijit » de Maiorescu: « Foamea și demoralizarea, iată cele două stări continui în care petrece nenorocitul tău amic... » Acesta era, probabil, pentru Maiorescu, un simptom de « degenerare etică! »

După cS face, așa dar, astfel de afirmații în flagrantă contradicție nu numai cu mărturiile poetului, dar chiar cu însuși bunul simț uman, relative la nevoile și lipsurile în care a trăit Eminescu, criticul merge și mai departe: el insultă memoria poetului, numind « degenerare etică » revendicările bănești manifestate de poet în timpul și după îmbolnăvirea sa. Eminescu a avut. « naivitatea unui geniu », a fost « un Rege al cugetării », a fost înzestrat cu o « covârșitoare inteligență » — toate aceste atribute, și altele multe, fiind recunoscute de Maiorescu în studiul său — atâta vreme cât el muncea ca un rob în redacția patronului său; când însă n'a mai putut munci și se sbătea în ghiarele mizeriei și ale boalei, și când îndrăznea totuși să-și ceară dreptul la viață, patronul îi spunea că a înnebunit și că omul dă dovadă de « degenerare etică ». Este, acesta, cel mai formidabil act de acuzare al lăcomiei cu care pătura burgheză dela noi a exploatat până la sânge proletariatul din această țară!

Studiul lui Maiorescu însă, cu toate explicațiile, demonstrațiile și justificările lui, nu era decât un răspuns pe care criticul îl dădea opiniei publice, ce-și manifestase indignarea la moartea poetului. Căci, dacă pentru Maiorescu mizeria în care a trăit Eminescu era doar o legendă, pentru ceilalți contemporani, martori ai tragediei poetului, această « legendă » era o tristă realitate. Iată, de pildă, ce scria Hașdeu, chiar în ziua morții lui Eminescu într'o pagină din « Revista Nouă » consacrată « în onoarea aceluia care face onoare țării sale »: « El va trăi, deși a murit nebun. Și a trebuit să moară nebun. E grozav a o zice! Să nu fi înnebunit, el nu avea ce mânca. Mai rău decât atâtă ca să aibă ce mânca, el fusese silit a-și mânca inima, înlocuind avânturile poeziei, avânturi mărețe, avânturi care nu se pot vinde, prin acea proză de toate zilele a sterpelor lupte de actualitate, care îi aducea o fărîmă de pâine, stropită într'ascuns cu amare lacrimi — prefața nebuniei... »

Aceasta era atitudinea lui Maiorescu în timpul morții poetului și acestea erau convingerile contemporanilor despre cauzele morții lui Eminescu și despre adevărații vinovați ai acestei morți. Maiorescu însă, folosind suprafața politică și culturală de care se

CUM AU FOST EDITATE «POEZIILE» LUI EMINESCU

bucura atunci, a rezistat tuturor atacurilor, continuând să editeze, an de an, câte o nouă ediție a *Poeziilor* lui Eminescu, fără nici o îmbunătățire a textului, ba ceva mai mult, încercând să monopolizeze dreptul de a edita opera lui Eminescu. Timp de aproape patru decenii, *Poeziile* lui Eminescu au circulat în țara noastră în forma defectuoasă, incompletă și adeseori falsă pe care le-o dăduse Maiorescu în ediția sa. Și, pe lângă păcatele de mai sus, ediția Maiorescu, mai are și păcatul că, publicând poeziile lui Eminescu într-o formă incorectă, a legitimat dorința editorilor de mai târziu de a căuta restabilirea adevăratei poezii eminesciene, restabilire care s'a încercat în feluri și chipuri, determinând acea întregă anarhie care a existat în editarea acestor *Poezii*.

Primul din acești editori, animat de dorința de a repara edificiul eminescian mutilat de Maiorescu, a fost același V. G. Morțun cu care Eminescu intrase în tratative mai înainte și care, după moartea poetului publică, la Iași, în 1890, un volum de « Proză și Versuri ». Obiectivul principal al lui Morțun, în această ediție, a fost acela de a despropa cele 13 poezii din tinerețe publicate de Eminescu în revista « Familia- » dela Oradea, pe care Maiorescu le ignorase cu desăvârșire, și de a le reda circulației, împreună cu alte poezii nepublicate de Maiorescu. În total, ediția avea 24 poezii. În afară de acest amănunt, prețios în sine, ediția Morțun nu aduce nici o contribuție la restabilirea textului poeziilor lui Eminescu.

Această ediție prezintă însă un interes documentar prin aceea că ea cuprinde, în loc de prefață, următoarea scrisoare a lui Eminescu reproducută în fac-simil, datată: Botoșani, 10 Noembrie 1887:

Mult stimate amice,

Boala îndelungată de care am suferit m'ui împiedecat dela ținerea unei corespondențe regulate. Acum fiind întrucâtva mai stabilit, vin a Vă ruga să V'aduceți aminte de mine, de lipsa aproape absolută de mijloace de subsistență, în care mă aflu.

Dacă Vă este cu puțință de a-mi veni în ajutor, Vă rog a o face cât de curând, căci cea mai neagră mizerie mă amenință.

În așteptarea unui răspuns rămân al D-Voastre, devotat amic.

M. EMINESCU

Ca să răspundă acestui apel disperat — altă mărturie despre acea « degenerare etică » de care vorbea Maiorescu! — probabil, V. G. Morțun a luat hotărîrea de a publica un volum cu o parte din operele poetului, al cărui venit să fie acordat autorului. Intenția nu apucă însă să devie fapt—și am arătat mai sus, cum au decurs împrejurările — căci, poetul muri înainte de apariția cărții. În nota « Către cititori », dela sfârșitul volumului, Morțun scria: « Volumul de față trebuia să apară de anul trecut și editorele, care în această publicație nu urmărea un gând bănesc, era să-și scoată numai cheltuielile, rămânând ca autorul să beneficieze de tot câștigul... »

După moartea poetului, volumul este, totuși, tipărit în scopul înălțării unei statui a lui Eminescu. Ediția lui Morțun are un caracter bibliofilic, deoarece are următoarea, justificare a tirajului: « 101 exemplare numerotate, ediție de lux, hârtie velină, întovărășită de fotografia autorului; 501 exemplare, hârtie velină și 1.001 exemplare, ediție populară ».

O ediție care prezintă un interes deosebit în ceea ce privește urmărirea problemei restabilirii textului poeziilor și a adevărului asupra vieții lui Eminescu, este ediția întocmită de A. D. Xenopol și publicată de frații Șaraga din Iași. Această ediție a apărut în 1893, și a fost retipărită de vreo 12 sau 13 ori după aceea, fiind una din edițiile cele mai populare ale *Poeziilor* — cu toate că la baza ei a stat un vândit interes speculativ: tipar și hârtie proastă, îngrijire execrabilă, din care se vede graba editorilor de a o arunca pe piață și de a câștiga cât mai mulți bani.

În prima din aceste ediții, A. D. Xenopol semna o *Prefață*, datată Februar 1893, în care, după ce făcea unele considerații de actualitate despre Eminescu, spunea: « Dacă am socotit de cuviință a rosti și cuvântul nostru asupra marelui poet, o facem fiindcă credem că tocmai cele ce trebuia să se spună asupra lui, au rămas până acum nespuse — nu voim să cercetăm din ce pricină ».

Aluzia la interdicția exercitată de unii oameni interesați de a se spune adevărul despre Eminescu, este evidentă. În continuare, vorbește de boala poetului. După ce combate teoria — susținută de Maiorescu — cum că Eminescu « a înnebunit fiindcă era dintr-o familie de nevroși », demonstrând că altele au fost cauzele acestei nenorociri, Xenopol spune: « Eminescu deci nu trebuia de loc să înnebunească și dacă, cu toate acestea, cumplita nenorocire a trebuit să-l lovească și pe dânsul și pe țara ce l-a produs, apoi desigur că vina este a acesteia din urmă și nu aceea a țesăturii nervilor lui ». Și, ceva mai departe, Xenopol scrie: « Apoi un atare om, cum putea el să trăiască în lumea sarbădă și fără simț în care ne aflăm? Chiar după ce talentul său s'a manifestat într'un chip netăgăduit, cine îl citea, cine îl prețuia? Câțiva prieteni din cercul *Junimea* dela Iași (notă: când vorbesc de *Junimea*, înțeleg fosta societate literară din Iași, nu formațiunea politică, încheată în București, sub acelaș nume). Aceștia susțineau că el este poet, și poet mare. Din motive de gașcă literară, protivnicii Junimii, și aceștia erau mulți, își băteau ioc de poeziile lui Eminescu... » Pentru că, în încheiere, autorul acestei *Prefețe* să scrie: « Cine l-a înnebunit pe Eminescu, căci contest cu *energie* că el să fi înnebunit dela sine? L-a înnebunit țara lui, poporul lui, ce nu l-a cunoscut, ce nu a vrut să facă în folosul lui, cât a trăit, nici o jertfă, spre a-i procura mijloacele subsistenței, ci l-a lăsat să-și târască viața în neagră mizerie și să moară în o casă de nebuni ».

Este limpede că, atunci când vorbea de « țara » și « poporul lui », Xenopol făcea aluzie la conducători, la cei ce au avut posibilitatea să-l ajute pe poet, dar nu l-au ajutat. Și că aceste adevăruri usturătoare nu conveneau de loc celor vizați în aceste rânduri, reese din faptul că în reeditările următoare ale ediției sale, Xenopol n'a mai publicat această *Prefață*. A fost împiedecat să o mai publice, a fost convins să renunțe la ea?... Este de presupus că Xenopol, el însuși membru al *Junimei*, a fost înduplecat de Maiorescu și rugat să nu mai toarne gaz peste foc, mai ales că, și așa, președintele Junimii avea destui dușmani. Fapte este că, în ediția următoare și în toate cele câte au urmat, Xenopol a înlocuit această *Prefață*, cu alta mai scurtă, în care, după cum am mai arătat și mai înainte, era preocupat numai de « restituirea adevărată a textului după manuscrisurile originale » pe care i le pusese la dispoziție fostul tipograf al *Convorbirilor*, George Butman. Xenopol a închis cu desăvârșire discuția asupra soartei lui Eminescu, după cum a închis și discuția asupra problemei tipăririi poeziilor lui Eminescu, problemă pe care o atinsese în aceeași *Prefață* sacrificată, atunci când spusese că: « Poeziile posterioare anului 1883, au fost publicate fără concursul poetului, din scrierile ce s'au găsit la el ». Aici aluzia era îndreptată direct în spre Titu Maiorescu, singurul care a publicat poezii după îmbolnăvirea poetului și singurul care poseda manuscrise inedite dela el. Făcând parte din aceeași « gașcă literară », având relații și interese comune cu Maiorescu, n'a fost greu și nu este inexplicabil cum Xenopol a abandonat dintr'odată o problemă pe care o atacase cu atâta energie la început l...

De altfel, Xenopol a abandonat nu numai *Prefața* dar chiar ediția, lăsând-o în grija editorilor săi, frații Șaraga, care au dovedit o lipsă totală de competență, publicând mai multe ediții la rând, din ce în ce mai slabe, mai pline de erori și orori. Astfel, primele ediții publicau două portrete ale lui Eminescu, cel dela 19 ani și cel dela 34 ani, în timp ce edițiile de mai târziu publicau, în locul acestora, portretul poetului de după boală, cel dela 37 ani, cel mai puțin indicat spre a fi popularizat. De asemeni, edițiile se deosebeau și prin numărul poeziilor publicate: unele aveau 96 bucăți, altele 100, în unele aranjamentul poeziilor era făcut într'un fel, în altele în alt fel. Singurul lucru constant

pe care-l aveau aceste ediții « critice »: erau erorile de tipar și de cronologie, hârtia proastă, tiparul murdar, prezentarea cât se poate de defectuoasă. Toate acestea l-au determinat pe Ion Scurtu să spună în analiza făcută edițiilor apărute până la el (1908), despre frații Șaraga că « opera lor era dintru început prea puțin culturală și prea negustorească în cel mai vinovat sens: al speculei ».

Dar se pare că specula, exploatarea postumă a lui Eminescu, nu era o exclusivitate a librarilor dela Iași. Ea mai ademenise și pe alți amatori de câștiguri ușoare, căci la câțiva ani numai dela moartea poetului, prin 1894, fratele acestuia, căpitanul Eminescu, publică o somație în *Monitorul Oficia'* prin care declara că « nimeni nu are dreptul de a -edita și vinde scrierile rămase» dela decedatul său frate (vezi: Perpessicius, I, XVII). Ce s'a întâmplat cu această somație, la ce aranjamente s'a ajuns — nu se mai știe. Fapt este că publicarea edițiilor întocmite până atunci (Maiorescu, Șaraga) a continuat, ba încă, pe lângă cele existente, au mai spărut și altele, alcătuite de diverși alți editori.

Apariția diverselor ediții și discuțiile ce s'au iscat în jurul lor, atrase atenția guvernului, care nu putea admite să se vorbească la infinit despre Eminescu ca despre o victimă a societății burgheze, căutându-se mereu capete de acuzare pentru soarta tristă a poetului. De asemeni, guvernul dela 1895, fiind format de partidul liberal, pe care Eminescu îl atacase mereu în scrierile lui, nu vedea cu ochi buni nici retipărirea continuă a poeziilor lui Eminescu, deoarece în multe din ele erau atacați direct chiar reprezentanți ai acestui partid. De aceea, spre a feri tineretul de influența ce ar putea-o avea asupra lui diferite poezii ale lui Eminescu, Ministerul Instrucțiunii Publice și Cultelor luă hotărârea să alcătuiască el o ediție a *Poeziilor* « pentru uzul școalelor ». Astfel, pe baza aprobării Nr. 2531, din 28 Aprilie 1895, apărură la București în 1895 o ediție de *Poezii*, îngrijită de S. Dimitriu și Matei Eminescu, având o Prefață de N. Petrașcu, iar la Iași, aceeași frați Șaraga, scoaseră și ei, în 1896, o ediție prefațată de I. I. Alexandrescu Dafin.

Aceste ediții oficiale aveau în primul rând menirea de a schimba caracterul discuțiilor asupra cazului Eminescu, abătând atenția opiniei publice, și în special a tineretului, căruia i se adresau, dela soarta tristă a poetului, la improvizate analize literare ale poeziilor. În felul acesta, fără a mai pomeni nici un cuvânt despre viața poetului, N. Petrașcu exprima în *Prefața* lui punctul de vedere strict oficial, vorbind despre valoarea poeziei lui Eminescu în termeni ca aceștia: « Adăpat la izvoareb veșnic vii ale poeziei populare române, stăpân pe clasicism și pe ideile moderne,—idei asimilate într'un chip minunat de agera și studioasa lui inteligență, — Eminescu urmează pe Alecsandri cu mai multă putere și cu mai largi vederi ... »

Și mai pitorească este prefața ediției dela Iași, în care autorul ei, după ce se miră că în cărțile didactice « nu se citează aproape de loc din poeziile nemuritorului nostru poet », anunță că umple el acest gol prin publicarea volumului de față, în care s'au strâns câteva din poeziile lui Eminescu, menite pentru a desvolta gustul literar al tinerilor vlăstare... »

Ambele ediții conțin... 24 poezii, aceleași și într'o carte și în alta, conform aprobării Ministerului Instrucțiunii Publice. Poeziile sunt dintre cele mai inofensive, unele din prima tinerețe a poetului, altele alese din diferite epoci, fiind evitate cu grijă toate poeziile cu conținut filosofic sau social care ar fi putut desvolta nu numai gustul literar, dar și alte idei la «tinerele vlăstare ».

Dintre creațiile majore ale poetului, una singură este publicată în aceste ediții: *Scrisoarea III-a*. Dar, pentru ca posteritatea să nu se mire cumva că Ministrul Instrucțiunii Publice din 1895, liberal sadea, a pus în mâna școlarilor această satiră puternică la adresa politicianilor liberali, a suprimat pur și simplu partea a doua a poeziei, aprobând pentru « gustul literar al tinerilor vlăstare » numai partea întâia în care e vorba de lupta cu Turcii, de patriotismul lui Mircea, ș. a. Partea cea mai vie și mai actuală a satirei, începând

PERICLE MARTINESCU

cu versul: « De-aşa vremi se 'nvredniciră cronicarii şi rapsozii » şi până la sfârşit, este cu desăvârşire suprimată. Metoda lui Maiorescu de masacrare a poemelor devenise,, deci, oficială. Aşa înţelegeau reprezentanţii culturali ai burghezo-moşierimii să popularizeze opera « nemuritorului nostru poet », pe care, după ce îl lăseseră să moară de foame, îl falsificau şi îl masacrau după moarte, în modul cel mai barbar.

Oricum ar fi fost publicate însă, *Poeziile* lui Eminescu se bucurau de mare succes; în public. Volumele se vindeau repede, iar ediţiile se succedau una după alta. Aşa se face că, pe lângă cele două case editoare care-şi asiguraseră o sursă bună de venit din tipărirea acestor *Poezii* — « Socec » din Bucureşti şi « Şaraga » dela Iaşi — o a treia casă de editură şi anume « Alcalay » din Bucureşti, începe şi ea tipărirea unor ediţii din *Poeziile* lui Eminescu. Începutul îl face cu o ediţie de popularizare publicată în colecţia « Bibliotecii pentru toţi ». Această ediţie este o imitaţie servilă a ediţiei Maiorescu şi ea nu se remarcă decât printr'o *Prefaţă* a Căpitanului Eminescu, fratele poetului, în care, printre alte afirmaţii, destul de atenuate, scapă şi aceasta: « De altfel sfârşitul său (al lui Eminescu) a fost cam ca al tuturor oamenilor de genul său dela noi cât şi din alte ţări — cine nu ştie sfârşitul lui Nicoleanu, Depărăţeanu, Bolintineanu, Schiller, Lenau, etc., etc. » Autorul voia să arate — fără a îndrăzni însă să o spună — că vinovată de aceste « sfârşituri » este numai societatea burgheză. Dar cu toate că n'a spus-o direct, simplul fapt că a îndrăznit să facă aluzie la aceasta, a avut drept consecinţă înlăturarea acestei *Prefete din* fruntea ediţiilor ulterioare — şi au fost multe — tipărite de Alcalay, şi « înlocuită printr'o schiţă biografică, regretabilă, absolut falsă, izvorită din cea mai patentă nepricepere » (I. Scurtu) semnată de un oarecare I. Săndulescu, un ilustru anonim, care, pe lângă cunoscutele masacrări de texte, înzestra poezia lui Eminescu şi cu nişte comentarii de-a dreptul hazlii, tocmai fiindcă voiau să pară întru totul savante.

Aceasta era situaţia editării *Poeziilor* lui Eminescu, în jurul anului 1902, când Maiorescu a binevoit să « doneze » Academiei manuscrisele poetului pe care le deţinea din anul 1883, anul îmbolnăvirii lui Eminescu.

*

Depunerea manuscriselor la Academie a însemnat o răscruce în editarea *Poeziilor* lui Eminescu. Cu toate că editorii de până acum — Socec, Şaraga, Alcalay, — continuau să inunde librăriile cu contrafacerele lor, cel puţin de aici încolo n'au mai apărut noi editori care să mărească numărul falsificatorilor şi exploatareilor postumi ai lui Eminescu. A apărut în schimb o altă specie de ediţii — « ediţiile critice », alcătuite de oameni cu răspundere culturală şi întocmite « după manuscrise ». Primul dintre aceştia — un cercetător conştiincios şi bine intenţionat, de altfel — a fost Ion Scurtu, criticul literar al revistei « Semănătorul » şi cel dintâi cercetător al manuscriselor lui Eminescu. După o îndelungată studiere a manuscriselor, el publică în 1908, o ediţie a *Poeziilor*, care cuprindea toate poeziile apărute până la descoperirea manuscriselor, deci până în 1902, adică poeziile publicate în timpul vieţii poetului şi cele postume, precum şi câteva inedite şi variante luate după manuscrise. În total, ediţia Scurtu, cuprindea 100 poezii. Grijă editorului era aceea de a publica poeziile într'o formă corectă şi completă, după confruntarea textelor cu manuscrisele, având, după cum spunea în *Prefaţă*, « nădejdea că textele autentice, dobândite şi orânduite prin aplicarea conştiincioasă a principiilor critice de care m'am călăuzit, vor putea fi socotite cu drept cuvânt, ca singurele în stare să înfăţişeze în strălucirea ei deplină, curăţită de sgura defectelor constatate, partea clasică din opera poetică a lui Eminescu ».

Principiile critice de care s'a călăuzit Scurtu în orânduirea poeziilor din volum erau două, şi anume: unul cronologic şi unul psihologic. Editorul ca să pară original, n'a acceptat nici orânduirea lui Maiorescu (psihologică-estetică), nici aceea a lui Xe-

'nopol (cronologică), singurele care se impuseră până atunci, ci le îmbină pe acestea două, stabilind o formă nouă, care constă din introducerea în cadrul cronologic a unei clasificări speciale « după fondul de idei și sentimente al poeziilor » aranjate apoi în cadrul fiecăreia din aceste clasificări, tot în ordine cronologică. Volumul are, astfel, următoarele subdiviziuni: I. *Epoca întâieii tinereții* (1865—1869) care cuprinde: Ode și elegii, Cântece patriotice, Cântece de iubire și romanțe, Poezii sociale, Poezii filosofice; II. *Epoca tinereții a doua* (1870—1878), cuprinde: Romanțe și cântece de iubire, Elegii, Poeme romantice, Poeme filosofice; III. *Epoca bărbăției* (1879—1883) cuprinde: Romanțe și cântece de iubire, Elegii, Sonete, Poezii filozofice și sociale, Poezii în formă populară, Traduceri.

În afară de această savant?, clasificare, la care Eminescu nu se va fi gândit, de sigur, niciodată, ediția Scurtu, nu are nici o altă însușire discutabilă. Dimpotrivă, este o ediție conștiincioasă, publicând textele integrale ale poeziilor masacrate de editorii anteriori, și dând referințe prețioase despre variantele din manuscrise. Totuși, ediția aceasta este departe de a fi o ediție științifică a *Poeziilor* lui Eminescu. Ediția lui Scurtu tipărită de Editura « Minerva » în 1908, a fost retipărită în 1910 și 1912 sub titlul « Lumină de lună », conform indicației de titlu găsită în manuscrisele poetului.

Pornind pe calea clasificării arbitrare a poeziilor lui Eminescu, deschisă de Scurtu, alți editori au dus și mai departe această apreciere, și artificială și inutilă a operei lui Eminescu. Astfel, în 1914, A. C. Cuza publică la Iași, un volum de o masivitate impresionantă (679 pagini, pe două coloane, cu petit), intitulat senzațional: *Opere complete. Poezii. Nuevele. Roman. Teatru. Cugetări. Scrieri literare, politice și filosofice. Scrisori. Critica Rațiunii pure de Kant*. Volumul acesta uriaș, având aspectul unui roman foileton, se deschide cu o prefață bombastică a lui A. C. Cuza, în care autorul face o profesie de credință huliganică, afirmând că operele mari ale omenirii au fost create, nu de « masse », ci de genii reprezentând « superioare rase de oameni », și că aceste genii sunt « culmile pe care le atinge naționalitatea ». După ce pledează apoi, în treacăt, pentru critica « științifică, pozitivistă a lui Taine », autorul, făcând aluzie la unii critici autohtoni (în speță: Maiorescu) și la metodele lor de lucru, scrie, în același stil bombastic: « Concepțiile tale, preferințele tale, tendințele tale—ei da — «ideile» tale: ce-mi pasă de dănele? Dacă ai crează și tu! Dar nu te vâri în creația altuia, falsificându-i cuprinsul, făcându-l să servească intereselor tale, oricare ar fi: parazit! ». Și cititorul, care tot așteaptă să găsească ceva și despre Eminescu în această Prefață, ajunge la sfârșitul ei unde sunt elogiați editorii enormului tom — « d-nii I. V. Ionescu și N. Georgescu » din Iași care «și-au impus însemnate sacrificii... » — și unde autorul, după o vagabondare teribilă prin toate epocile civilizației omenesci, prin care a urmărit firul crezului său nativ, aducându-și, se vede, aminte și de subiect, încheie brusc: «Rămâne dar,—și cerem scuze cetitorilor noștri — ca studiul *introdutiv* să apară ceva mai târziu: pe cât mai curând ». Din fericire — pentru Eminescu — amenințatorul studiu n'a mai apărut. Dar și așa, toată această ediție, privită în conspectul ei pare mai puțin o contribuție la bibliografia eminesciană și mai mult una la aceea a doctrinei politice a lui A. C. Cuza, sau folosind propria expresie a editorului, ea « servește interesele sale ».

Ce cuprinde această ediție? De toate și amestecate. Poezii, fragmente de teatru, roman, cugetări, scrisori, articole politice, traduceri, etc. Tot ce i-a căzut în mână editorului a băgat în acest sac fără fund. În ceea ce privește publicarea *Poeziilor*, A. C. Cuza, suferind de mania clasificărilor, ca și Scurtu (sau mai bine zis: imitându-l pe Scurtu), împarte poezia lui Eminescu în mai multe genuri, toate grupate sub titlul *Floare Albastră*, după cum urmează: Cântece și Romanțe, Ode și elegii, Povești și poeme, Cântece patriotice, Poezii sociale și religioase, Sonete, Satire și Poezii filosofice. O a doua grupare cuprinde *incercări din tinerețe*, cu aceleași subdiviziuni, după care urmează: Schițe și fragmente și Traduceri. În total sunt publicate aici peste 360 bucăți în versuri, antume, postume și inedite.

Ediția aceasta a constituit totdeauna o simplă curiozitate literară. Ea nu are nici un merit științific, și, deși se pretindea o « ediție critică, dar mai întâi o ediție populară » — nu s'a bucurat de nici un succes. La sfârșitul volumului o netă a editorilor arăta că lucrarea va apare « peste cel mult un an » într'o nouă ediție, « care va fi revăzută cu toată, îngrijirea », dar ea n'a mai apărut niciodată. Era și firesc!

O ediție care constituie un monument de aberații și enormități este « ediția critică » întocmită de Mihail Dragomirescu. Această ediție a apărut în 1937, dar fundamentul ei se găsește într'o ediție mai mică, apărută în 1916 în Biblioteca literară și științifică « Căminul », unde faimosul critic, ajutat de colaboratoarea sa Constanța Marinescu, a publicat două volume de *Poezii de dragoste*. Primul volum cuprinde 43 « poezii de dragoste », clasificate în două mari categorii: *Ode și Contemplațiuni*. *Odele* cuprind: Căntece, Elegii și Ode (propriu zise), iar *Contemplațiunile* cuprind: Pasteluri, Poeme idilice și Balade lirice. Volumul al doilea cuprinde 7 « Poeme de dragoste », după următoarea minuțioasă clasificare: A. *Poezie lirică*. 1. Poeme (înger și Demon, Luceafărul); 2. Meditații (La Steaua); 3. Satire (Castelul, Dalila). B. *Poezia epică*. 1. Basme lirice (Călin); 3. Poeme romantice (Strigoi).

La sfârșitul acestei ediții, demnă de amintit numai pentru clasificarea cu totul originală a celor 43 poezii alese — editorii publică o *Notă* în care spun, între altele: « celelalte poezii de dragoste, ce se găsesc în alte ediții ale *Poeziilor* lui Eminescu, fiind ori lucrări necoapte ale tinereții, ori opere în formațiune, n'au fost găsite vrednice să figureze alături de operele ce constituie adevărata glorie poetică a lui Eminescu ». Orice comentariu la această opinie devine, credem, de prisos!

Peste 20 ani, criticul care se bucurase de mult prestigiu, deținând catedra de Estetică literară dela Universitatea din București, și care publicase diverse studii despre Eminescu, dă la iveală în 1937, mult așteptata sa « ediție critică ». Această ediție de cum a apărut, s'a dovedit a nu fi fost așteptată în zadar. Căci, pe cât de personală era, pe atât era de bătaioasă. Intr'adevăr, începând cu primul cuvânt al *Prefetei*, ea declară categoric: « Toate edițiile lui Eminescu apărute până acum sunt defectuoase ». După ce demonstrează pentru ce sunt defectuoase, criticul continuă: « În ediția de față ne propunem să înlăturăm toate aceste neajunsuri, iar mijloacele ce întrebuițăm pentru aceasta, sunt următoarele... » Aceste « mijloace » sunt în număr de 8, și ne mulțumim să-l amintim aici numai pe cel din urmă: « În fine, în al optulea rând — scrie Mihail Dragomirescu — vom întregi totalul capodoperelor cu poeziile *Mitologice* și *Sonetul ceardacului* descoperite de d-na Constanța Marinescu în « *Postumele lui Eminescu* », teza sa de doctorat ».

După cum se vede, ediția Dragomirescu e constituită pe baze foarte solide I « Institutul de Literatură (pe care-l conducea criticul, N. R.) — mai spune *Prefața* — a avut de multă vreme pregătită o asemenea ediție, dar n'a căutat s'o publice decât după ce au ieșit toate edițiile care făgăduiau ceva nou și definitiv. El își face o datorie să publice această ediție, după ce toate speranțele au fost înșelate ». După această prefață, urmează, o « Caracterizare a lui Eminescu » de 28 rânduri, care se ocupă numai de « viața artistică » a poetului, deoarece « părerile asupra vieții omenești nu fac decât să scadă poezia », afirma fastidiosul profesor de Estetică.

Ediția Dragomirescu e alcătuită după criteriul estetic, înlăturând « cu hotărâre sistemul cronologic, care e cu desăvârșire fals ». Poeziile sunt grupate după o clasificare originală, făcută de Mihail Dragomirescu (a treia, după a lui Scurtu și Cuza), la care poetul nici n'ar fi putut visa vreodată. Clasificația aceasta este o ilustrare a sistemului estetic al profesorului, și ea cuprinde: *Capodopere*, *Opere de talent* și *Opere de virtuozitate*. O parte din poezii, sunt analizate critic « cu ajutorul membrilor Institutului de Literatură (12 la număr) ». Volumul cuprinde în total 69 capodopere, 16 opere de talent și 14 opere de virtuozitate.

CUM AU FOST EDITATE «POEZIILE» LUI EMINESCU

Se pare însă că prin « ediție » a *Poeziilor* lui Eminescu, Dragomirescu nu înțelege decât acele 69 « capodopere ». Numai pe acestea el le socotește demne de a « intra » în ediția sa. Despre « operele de talent », deși le publică « în anexă » în cuprinsul aceluiași volum, deși le comentează la sfârșitul ciclului, el le consideră ba valoroase, ba lipsite de interes, pe unele « menținându-le » în ediția sa, pe altele « respingându-le », dar până la urmă publicându-le pe toate, încât, cercetând felul în care sunt publicate și comentate aceste poezii, rămâi cu impresia că editorul a lucrat cu mai multe capete (probabil vreo 12, câți membri avea Institutul de Literatură), toate aceste capete ciocnindu-se încontinuu între ele pe deasupra versurilor poetului. •

Prin « opere de virtuozitate » criticul înțelege poeziile publicate de Eminescu în tinerețe, în « Familia ». Pe acestea el nu le socotește demne de a figura alături de celelalte poezii ale lui Eminescu, totuși, le publică, « dar la sfârșitul ediției, însoțite de critica lor negativă », cu scopul de a « strânge într'un mănunchi toate scântele de talent (nu de genialitate), ce vom putea găsi în acele bucăți ». « Critica negativă » a acestor poezii este deadreptul nimicitoare, căci ea declară în mod sentențios: « Ele (aceste poezii) pot avea loc într'un studiu critic care să le nimicească odată pentru totdeauna, dar nu într'o ediție a poeziilor geniale, ca să rătăcească gustul cititorilor ».

Aprecierile asupra « operelor de talent » sunt mai explicite, deși pline de confuzii și contradicții. Astfel, după ce scoate « fără milă » unele poezii trecute de unii editori printre capodopere, și le încadrează în rândul operelor de talent, criticul trece la analiza fiecăreia din acestea. Așa, de pildă, despre « Făt-Frumos din Teiu » părerea criticului este că nici nu trebuie primită într'o ediție a lui Eminescu ». El o publică, totuși, la « opere de talent », în timp ce varianta « Povestea teiului » o trece în rândul « capodoperelor ». Despre poezia « Ta twam si » spune că « nu e de primit în ediția noastră », totuși o publică printre operele de talent. Despre sonetul « Oricâte stele » spune că deși e cam discursiv, totuși « îl primim și în ediția noastră », ba încă în rândul capodoperelor. Despre cele 4 strofe din « Înger și demon », eliminate de Maiorescu, spune că ele « deternează atenția dela ideia principală și trebuie numaidecât suprimate », iar asupra strofelor din « Luceafărul », eliminate de același, este de părere că « pe drept cuvânt, lui Maiorescu i s'au părut inutile ». În sfârșit, despre poezia *Viața*, Dragomirescu scrie: « Este compusă de un Eminescu în decadență. Vădește influența socialismului, care, pe vremea publicării ei de către însuși poetul în « Fântâna Blanduziei », era în floare și sdruncinase echilibrul sufletec al tineretului de pe acea vreme. E o bucată slabă și tendențioasă ». (În primul rând, Dragomirescu face aici o eroare nepermisă unui editor — chiar dacă s'ar declara el împotriva oricărei cronologii — spunând că poezia postumă « Viața » a fost publicată « de către însuși poetul » iar în al doilea rând își manifesta ura față de « influența socialismului » împotriva căruia s'a declarat — ca și Maiorescu — în toate ocaziile). În altă parte, făcând o comparație între poeziile « Amorul unei marmore » și « Pe lângă plopii fără soț » — prima o operă de virtuozitate, a doua o capodoperă — Dragomirescu scrie că versurile din prima poezie sunt « fără viață estetică, fără realitate mistică », în timp ce în versurile din a doua poezie « pulsează o neprețuită viață adâncă și mistică ». În sfârșit, pentru a reproduce o ultimă mostră din aparatul critic al acestei ediții, ne vom opri la comentariul poeziei « Mortua est », pe care Dragomirescu, polemizând cu Ibrăileanu, o declară « o capodoperă a literaturii », afirmând că « numai cine n'are ureche și înțelegere a armoniei elementare, intime și exprese—cele trei hipostaze ale armoniei—nu o poate aprecia ca atare ». Această poezie, spune mai departe criticul, « conține patru momente, constituite din patru concepții asupra ursitei umane: cea creștină, cea materialistă, cea budistă și cea eminesciană ».

Și așa mai departe... În concluzie, ediția aceasta care n'a « ieșit de sub tipar decât după ce toate speranțele au fost înșelate » și care își propunea « să aducă ceva nou » — a adus, într'adevăr, ceva cu totul nou în istoria editării *Poeziilor* lui Eminescu: o... *capo-*

doperă de absurdități nemaipomenite. Pe deasupra, profesorul de Estetică literară, care urmărea până și cele mai mici greșeli de limbă sau de stil ale poetului, uita cu desăvârșire să fie mai vigilent cu propriul său stil, plin de cacofonii, confuzii sau afirmații prăpăstioase.

*

Din analiza edițiilor de mai sus, se poate constata că, după depunerea manuscriselor poetului la Academie și cercetarea lor de către diferiți critici sau profesori de istorie literară, problema editării *Poeziilor* lui Eminescu a luat un aspect nou. De unde mai înainte, diverși editori ocazionali se mulțumeau să strângă laolaltă ceea ce tipărise prin reviste și să alcătuiască o ediție nouă, fără nici un criteriu și fără nici un control, acum existența manuscriselor presupunea obligația editorilor de a le cerceta, confruntând și verificând textele puse în circulație cu cele din manuscrise. Orice editor nou al *Poeziilor* — mai ales atunci când el pornea la drum cu hotărîrea fermă de a alcătui o « ediție critică » — trebuia să facă un lung popas în sala Bibliotecii Academiei, studiind ani de zile și copiind manuscrisele poetului, înainte de a da la iveală noua sa *formulă* editorială. Spunem « formulă », fiindcă deși materialul propriu zis al ediției era totdeauna același, fiecare editor a venit cu o formulă a sa, personală, în ceea ce privește felul cum trebuie organizat și prezentat publicului cititor acest material. În lumina acestor considerații s'ar putea presupune, că zelul editorial manifestat față de *Poeziile* lui Eminescu ar fi trebuit să-și înfrâneze aripile, dată fiind responsabilitatea și, mai ales, munca deosebită pe care trebuia s'o depună un editor nou în realizarea acestei opere.

Lucrurile nu s'au întâmplat, totuși, astfel. Căci, dacă în primele două decenii ce au urmat după depunerea manuscriselor la Academie, nu au apărut decât două ediții ale *Poeziilor* alcătuite după manuscrise (ediția Scurtu și ediția Cuza), nenumerate alte ediții, complete sau fragmentare, populare sau de lux, didactice, ocazionale sau cine mai știe cum, au continuat să apară, în Capitală și în provincie, în aceeași formă — cu totul arbitrară, alcătuite de către diferiți indivizi care, fie că le însoțeau de vreo *Prefață* de rigoare, fie că nu se osteneau nici măcar pentru atâta, își urmăreau și își realizau totdeauna scopurile lor comerciale. Nu este cazul să analizăm aici toate aceste ultragii la adresa *Poeziilor* lui Eminescu. Ele constituie obiectul unui studiu mai larg asupra edițiilor lui Eminescu, unde vor fi privite critic *toate* editările și reeditările *Poeziilor* în perioada celor 60 ani de care ne ocupăm în mod special.

Dar chiar atunci când noii editori ai lui Eminescu au pornit la această muncă (ce trebuia să fie, la urma urmei, o muncă de interes național) urmând drumul manuscriselor, au ajuns la rezultate care adeseori, se băteau cap în cap, alcătuiind ediții ce difereau atât de mult între ele încât ai fi zis că nu același a fost obiectul pentru toate și că nu aceleași manuscrise au fost cercetate de către toți editorii. În epoca dintre cele două războaie mondiale (1930—1940) au apărut zeci de ediții — unele noi, altele fiind retipăriri ale vechilor ediții — asupra cărora, de asemeni, nu socotim necesar să ne oprim în acest articol. Dintre acestea însă, cel puțin opt merită o atenție specială pentru faptul că se intitulează « ediții critice », « complete », « autentice », « integrale » sau chiar « definitive » — deși, judecate comparativ, se poate ușor constata că ceea ce a stat la baza lor nu a fost atât dorința de a rezolva spinoasa problemă a editării *Poeziilor* lui Eminescu, cât mai ales ambiția fiecărui critic de a-și expune și de a încerca să-și impună punctul său de vedere în această chestiune. Vinovăția celor mai mulți dintre acești editori față de Eminescu, este acum cel puțin tot atât de mare, dacă nu și mai mare, decât a editorilor de mai înainte. Căci, dacă cei dintâi încercau să dea diferite interpretări și diferite aspecte *Poeziilor* lui Eminescu, lucrând după metode experimentale și având interese exterioare — comerciale sau politice, — cei de pe urmă, sub masca cercetărilor

științifice pe care și-o puneau cu toții, nu numai că dădeau la iveală ediții din ce în ce mai arbitrare și artificiale, dar complicau și mai mult problema pe care cu toții pretindeau că vor să o rezolve în mod definitiv, făcând-o, în realitate, de nerezolvat.

Astfel, în decurs de 30 de ani, înainte de 1944, au apărut, după cum am spus, cel puțin opt ediții ale *Poeziilor* ce merită a fi privite critic prin faptul că ele înșile se intitulau « ediții critice ». Dintre acestea, niciuna nu seamănă cu alta, nici măcar în ceea ce privește conținutul, adică numărul poeziilor publicate. Dacă luăm ca unitate de comparație ediția Perpessicius, publicată în 1939 și care a adoptat un criteriu cronologic real, anume acela de a publica poeziile tipărite în timpul vieții poetului, vom vedea cât de mult diferă între ele aceste ediții așa zise științifice. De fapt, criteriul acesta al întocmirii unei ediții care să cuprindă poeziile publicate în timpul vieții poetului, a fost adoptat de majoritatea editorilor — dar câte deosebiri între felul de a-l aplica, dela unii la alții dintre editori. Căci, deși numărul poeziilor tipărite în timpul vieții poetului este fix, totuși nici o ediție nu cuprinde același număr de poezii. Unele elimină anumite poezii din această categorie, altele adaugă anumite postume; unele ediții publică aceste poezii în ordine cronologică, alte ediții le publică în altă ordine, ș.a.m.d. Singura care respectă cu strictețe numărul și cronologia « poeziilor tipărite în timpul vieții » este ediția Perpessicius, deși chiar această ediție face și ea o « ușoară abatere », publicând *Scrisoarea V-a*, apărută la 1890, laolaltă cu celelalte *Scrisori*, apărute în 1881. Dar chiar cu această excepție, într-o măsură justificată, de altfel, ediția Perpessicius poate fi luată ca punct de comparație.

Ediția Perpessicius cuprinde 90 de poezii, adică toate cele 89 poezii tipărite în timpul vieții poetului și postume *Scrisoarea V-a* (Dalila), din care un fragment fusese publicat de însuși Eminescu în 1886, dar poezia întreagă a apărut în 1890. În comparație cu această ediție, ediția lui Gh. Adamescu conține în prima sa tipăritură (1933) numai 84 poezii, pentru ca în a doua tipăritură (1934) să aibă 88 de poezii, iar celelalte tipărituri, (ultima, a noua, apărută în 1946) să fie completate cu 11 postume, având, deci, în total 99 poezii. Ediția întocmită de Gh. Bogdan-Duică (1934) conține 104 poezii; ediția lui G. Ibrăileanu (1930) conține 93 poezii; ediția C. Botez (1933) conține 95 poezii; ediția G. Călinescu (1938 și 1943) conține 94 poezii; ediția I. Crețu (1938) conține 95 poezii; ediția Al. Colorian (1940 și 1943) conține 89. Iată deci cum nici din cel mai simplu punct de vedere, al numărului de poezii, aceste ediții n'au putut să cadă de acord.

Dintre poeziile tipărite în timpul vieții poetului, edițiile Adamescu, Bogdan-Duică, Ibrăileanu și Călinescu, elimină, fără nici o explicație poezia « Cugetările sărmanului Dionis », publicată de Eminescu în *Convorbiri Literare* la 1 Decembrie 1873. De asemenea, Ibrăileanu este singurul editor care publică poezia « Departate sunt de tine », ca o continuare a poeziei « Singurătate », socotind-o, deci, în același corp, așa cum această bucată a și apărut în *Convorbiri Literare* în 1878, fără titlu și despărțită de prima prin trei stele (***) ; el publică, de asemenea, șase postume: *Dalila*, *Oricâte stele*, *După ce atâta vreme*, *Stelele 'n cer*, *Apari să dai lumină* și *Dintre sute de catarge*. Aceleași postume le conțin și edițiile Botez și Călinescu. Alte ediții conțin un număr variat de postume, alese la întâmplare, (Adamescu 11, Bogdan-Duică 16, Crețu 5, etc.). Bine înțeles, toate aceste ediții s'au ferit să aleagă acele poezii postume, care, prin conținutul lor ideologic, ar fi atras asupra lor săgețile critice ale reprezentanților culturii burgheze. ®

În ceea ce privește aranjamentul poeziilor, el diferă, de asemenea, dela o ediție la alta. Cu toate că mai toți editorii au declarat că au adoptat criteriul cronologic, totuși ei n'au respectat întocmai cronologia eminesciană, fie din considerente personale, fie din greșală. Nu este lipsit de interes să arătăm și aici principalele deosebiri constatate între aceste ediții. Astfel, Adamescu clasează poeziile « publicate în timpul vieții autorului », pe epoci: 1865—1869; 1870—1877; 1878—1884; 1885—1889. Bogdan-Duică socotește postume poeziile tipărite între 1885—1889, precum și o parte din poeziile publicate

PERICLE MARTINESCU

întâia oară de Maiorescu în ediția dela 1884, bazându-se pe declarația acestuia din *Prefața* sa că poeziile publicate de el în volum fac parte din cele « aflate până acum numai în manuscris, pe la unele persoane particulare ».

Această părere este susținută și de Ibrăileanu, care declară că ordinea poeziilor publicate în ediția sa este cronologică, « cu o singură excepție », care, după cum singur arată mai departe, se întâmplă să fie mai multe, adică vre-o șase și anume: întâi, el împarte poeziile tipărite în timpul vieții poetului în două: poezii « publicate de Eminescu » și cele « publicate de alții în vremea boalei poetului », discriminare din care decurg celelalte excepții; în al doilea rând, tipărește în fruntea volumului *Epigonii și nu Venere și Madonă* (apărută mai înainte) nu numai fiindcă în *Epigonii*, Eminescu își « expune oarecum o profesie de credință », dar și pentru că « nu poate fi îndoială că poezia *Epigonii* a fost concepută și scrisă aproape în forma ei definitivă, înainte ca *Venere și Madonă* să fi apărut »; în al treilea rând, « poeziile publicate de alții » le-a pus « în urma celorlalte într'o ordine ce ni s'a părut mai potrivită »; în al patrulea rând, situează poezia *Sara pe deal*, publicată în 1885, între cele publicate în 1871, fiindcă atunci a fost redactată; în al cincilea rând, introduce în ediția sa două postume *Apari să dai lumină și Dintre sute de catarge* « pentru frumusețea lor aproape egală cu a poeziilor publicate în timpul vieții »; în sfârșit, a șasea excepție este publicarea abia la sfârșitul volumului, într'un « adaos », a poeziilor din adolescență, cărora le face parcă o concesie că le publică, « pentru cititorii care ar dori să le cunoască », deși este sigur că « Eminescu nu le-ar fi tipărit în volumul scos de el însuși ». Aici, ca și în alte părți, este străvezie influența punctului de vedere « estetic » al lui Maiorescu sub care s'a plasat Ibrăileanu, în ciuda afirmației că ediția lui este cronologică. Dar trebuie subliniat faptul că publicarea la sfârșitul ediției, într'un « adaos », a poeziilor din adolescență (Ibrăileanu), sau nepublicarea lor deloc (Maiorescu), nu are la bază numai un principiu « estetic ». Prin acest sistem, criticii burghezi căutau să minimalizeze importanța acestor poezii străbătute de elanul revoluționar al poetului și să « deturneze » atenția cititorilor dela conținutul lor social.

Sub aceeași influență s'au plasat Botez și Călinescu publicând poeziile din adolescență tot la sfârșitul volumului, deși ambii și-au însușit criteriul cronologic. Botez, care declară că poeziile au fost înșirate în ordinea « strict cronologică », le grupează în mai multe grupe, după criterii personale: 1870—1883, 1883—1884, 1884—1887, 1889—1902: (postumele) și 1866—1869. Nu este nevoie să subliniem cât de arbitrară este această împărțire. La rândul său, Călinescu înțelege prin « ordine cronologică » situarea unor poezii la epoca la care au fost scrise nu la epoca în care au fost publicate, adică o « cronologie reală » a elaborării. Consecvent acestui principiu, domnia-sa intercalează la epoca respectivă a elaborării, șase poezii postume, și anume: *După ce atâta vreme* (apărută în 1892, este intercalată în epoca 1876), *Apari să dai lumină* (apărută în 1895, este intercalată în epoca 1879), *Oricâte stele* (1890—1879), *Scrisoarea V-a* (1890—1881), *Stelele 'n cer* (1889—1883) și *Dintre sute de catarge* (apărută în *Postumele* dela 1902, este intercalată în epoca 1883). De asemeni, multe din poezii își schimbă ordinea în ediția Călinescu, față de ediția Ibrăileanu, din același motiv. Suferă această schimbare mai ales poeziile apărute prima dată în ediția Maiorescu.

Aceeași influență a lui Maiorescu, prin filiera Ibrăileanu, se observă și în aranjamentul ediției, de asemeni « cronologică », întocmită de I. Crețu. Acesta, ține să aducă și el contribuția sa la rezolvarea problemei « ediției definitive », declarând: « După părerea noastră însă, nu trebuie să intre în conștiința marelui public decât ceea ce poetul însuși a vroit să intre, adică opera sa definitivă, nu ciornele, bruioanele, însăilările, notele fugitive, în fine tot ceea ce rămâne de *măturat* în atelierul unui artist de geniu ». După cum se vede, mai expeditiv decât alții, acest editor lucrează cu... măturai... El uită însă că nimeni nu știe care era, sau care ar fi fost, adevărata « voință a poetului » în ceea

ce privește publicarea operei sale. Deasemeni, el se pare că ignoră faptul că Eminescu nu a dat tiparului o parte din poeziile sale, nu fiindcă le socotea demne de a fi « măturate » din atelierul său, ci fiindcă n'a avut răgazul să le dea o formă definitivă, deși, prin conținutul lor, el le prețuia poate mai mult. Dar editorul nu insistă asupra acestui lucru, având, în această privință « principiul » său. « Potrivit acestui principiu și convinși că răspundem unei necesități reale simțită, de multă vreme de publicul românesc — scrie el — ne-am propus în ediția de față să tipărim textul *integral* dar și *autentic* al scrierilor lui Eminescu ». « Principiul », era foarte bun, era chiar necesar, numai că volumul rezultat nu a adus nimic nou. Textul « integral și autentic » al poeziilor lui Eminescu, este același text din ediția Maiorescu, adică cel cu cinci strofe amputate din « Inger și Demon », cu 4 strofe amputate din « Luceafărul » și 2 din « Singurătate », etc., și cu sfârșitul *Scrisorii II-a* transformat după propunerile lui Maiorescu, « votate » de *Junimea*. Ba, din respect neclintit față de Maiorescu, I. Crețu mai face « o mică abatere dela acest principiu » reproducând într'un « adaos », după ce declarase în mod hotărît că nu trebuie publicate decât scrierile « împărțite de marele nostru scriitor pe calea tiparului » — cinci poezii tipărite de Maiorescu după moartea poetului « fiind considerate de marile critice ca *adevărate* postume ». Și astfel, din admirație față de patronul de altădată al *Junimei*, editorul renunță la « principiul » său, contrazicându-se cu sine însuși..

Un alt editor care, dintre toate edițiile apărute până la el (1940) respectă mai mult ediția Maiorescu, « pe care nu o admirăm, dar nici nu o lăsăm în uitare », este Al. Colorian. Acesta, din dorința vizibilă de a fi original, respinge atât criteriul cronologic, adoptat de ultimele ediții ale *Poeziilor*, cât și « îngrădirile scolastice » ale edițiilor Scurtu și Dragomirescu și alcătuiește o ediție după un sistem cu totul personal, bazat pe « rânduirea pe categoriile esențiale ale creației eminesciene, un criteriu al omogenității concepției sau sentimentului ». Cu toate rezervele manifestate, Al. Colorian se situează totuși pe linia Scurtu-Dragomirescu, publicând poeziile într'o ordine cu totul neobișnuită, arbitrară și convențională.

Dar dacă nenumărații editori ai *Poeziilor* lui Eminescu nu s'au putut înțelege nici măcar asupra numărului de poezii pe care trebuie să-l cuprindă un volum, sau asupra criteriului de aranjare a poeziilor în volum, — chestiuni ce s'ar părea că sunt atât de simple încât nici n'ar fi trebuit să se mai discute asupra lor — cum am putea oare crede că ei ar fi putut cădea de acord asupra unui aspect și mai complicat al problemei, anume ortografia? Ne referim, bine înțeles, numai la editorii din ultimele două decenii ale epocii respective, deoarece la aceștia problema ortografiei a apărut ca o problemă greu, aproape imposibil de deslegat. Editorii de mai înainte nu și-au pus această problemă, deoarece la ei greșelile de tipar, erorile de transcriere sau de lecțiune, modificările și « îndreptările » erau atât de curente, atât de multe și atât de amestecate unele cu altele, încât, față de alte desfigurări, denaturarea textului eminescian din punct de vedere ortografic, părea cel mai nevinovat dintre păcatele comise față de memoria lui Eminescu. Din momentul însă în care editorii, studiind edițiile anterioare și confruntând textele publicate cu textul manuscriselor, și-au dat seama că poezia lui Eminescu nu poate fi publicată oricum, că limba și stilul lui Eminescu nu pot fi transformate cu ușurința cu care au fost falsificate unele trăsături ale gândirii lui, s'a născut această problemă a ortografiei, în jurul căreia s'a concentrat atenția tuturor editorilor ce s'au ivit în timpul din urmă. Dar, ca și cum ar fi fost un făcut, cu cât se iveau mai mulți editori, cu atât părerile erau mai deosebite, cu atât problema se complica mai mult și părea mai greu de rezolvat.

Urmărind istoricul acestei probleme, vom înregistra și aici o sumă de soluții pe care diverșii editori le aduceau nu atât de dragul unei juste rezolvări a problemei, ci mai mult dintr'un fel de sectarism profesional, dacă nu din spirit de contradicție, sau chiar din plăcerea de a polemiza. Din această pricină mulți dintre acești editori au adus soluții care au fost socotite sau care par astăzi deadreptul ridicole.

Cel dintâi editor care a atacat frontal problema ortografiei a fost Bogdan-Duică. Pornind dela ideea că Eminescu «dacă ar fi trăit încă sănătos, editându-și el însuși poeziile», ar fi corectat textele, și fiindcă acest lucru nu s'a întâmplat, «dreptul și datoria sa de a-și revizui textul nu poate fi exercitat de alții, de editori» — Bogdan-Duică își propune în ediția sa din 1924 «să restabilească textele în formele în care s'au înfățișat întâia oară». Dar editorul cade numaidecât în contradicție cu el însuși, atunci când justifică intervenția «altora» în textul poetului, în speță a celor dela *Convorbiri Literare* pe care Eminescu îi autorizase în 1871 să corecteze unele versuri (Bogdan-Duică citează acea scrisoare, dar nu pomeneste nimic de cealaltă scrisoare a poetului dela 1878, prin care Eminescu cerea să nu se schimbe «o iotă!»). susținând, mai departe, că cei dela *Junimea* nu au abuzat de «această putere» așa după cum îi acuza Caragiale «pe când era supărat pe junimiști...»

Oricum, lăsând la o parte contradicțiile interioare ale editorului, Bogdan-Duică se declară «pe scurt» împotriva *modernizării* textului din punct de vedere fonetic și ortografic. «Eu cred — spune el — că Eminescu nu are nevoie de nici o corectură; că limba dela 1866 nu va dăuna pe nimeni azi, când stângăciile de pe atunci, cititorii de astăzi le simt ușor ca trecute fără revenire. Corecturi, așa dar, la ce? Ne trebuie un Eminescu, așa cum l-au gustat contemporanii, cum era când a început să înrăurească pe Vlahuță și să entuziasmeze pe Delavrancea și... Miile (observați mirarea! N. R.), cum era când devenea *vecinul* Eminescu».

Credincios acestei concepții, Bogdan-Duică publică poeziile lui Eminescu în tot felul de forme vechi, fără a fi însă totdeauna consecvent. Astfel, în ediția sa citim: «*O călătorie în zori*», «*Diri sfera mea veniu cu greu*», «*Spre-acel pământ rătăcitoriu*», «*farmecata lună*», «*Și deacă ochii ce-am iubit*», «*Și deacă glasul adorat*», etc., etc., deși în alte locuri întrebuițează, pentru aceleași expresii, forme «modernizate», așa cum le întrebuițase Eminescu însuși (de pildă: «*Și dacă ramuri bat în geam*», etc.). Din analiza ediției sale, reese limpede că Bogdan-Duică n'a ridicat această problemă din respect pentru adevărul științific, ci de dragul unei concepții personale, în asta constând toată noutatea și toată contribuția sa în problema editării *poeziilor* lui Eminescu. Nu numai azi, dar chiar la apariție, ediția Bogdan-Duică era bizară din acest punct de vedere.

Problema ridicată de Bogdan-Duică a dat naștere la multe discuții și dispute în legătură cu ortografia eminesciană. Situându-se pe o poziție cu totul opusă, Ibrăileanu intră în discuție spunând, în ediția sa din 1930: «In privința limbii, ni s'a pus o problemă foarte complicată: pe vremea când a scris Eminescu, limba literară nu era încă formată. In lupta lui cu materialul lingvistic, Eminescu întrebuița pentru același cuvânt forme diferite: când forma populară, când cea li'teralizată în diferite feluri. Pe de altă parte cum și *Convorbirile Literare* — indiferent de manuscrisele autorilor — întrebuițau la întâmplare forme variate pentru același cuvânt, este imposibil de știut unde a întrebuițat Eminescu o formă sau alta...» Și în concluzie, Ibrăileanu spune: «Fiindcă oricum am proceda, n'am putea să redăm exact limba lui Eminescu, ne-am hotărît să alegem calea cea mai puțin defavorabilă operei: Să-i unificăm limba în direcția formei literare la care fără îndoială tindea Eminescu, fiind convinși că dacă și-ar fi tipărit chiar el poeziile în volum, în 1883, ar fi făcut el însuși această unificare».

Intre cele două poziții antagoniste, intervine Botez (1933), făcând un pas mai departe pe o cale de mijloc, folosind o metodă de lucru cu totul ciudată. In privința ortografiei poeziilor, el spune: «Le-am transcris pe toate III actuala ortografie a Academiei Române și am introdus limba scrisă a lui Eminescu. Pentru a putea stabili această limbă, am urmărit în manuscrise și am scos în fișe toate cuvintele pe care Eminescu le scrie altfel decât *Convorbirile*, deoarece le și pronunța altfel. Numai când totalitatea exemplor

dovedea adevărată pronunțare a lui Eminescu, mi-am permis să înlocuiesc formele din *Convorbiri*. Astfel Eminescu scrie întotdeauna, fără excepție: *amândoi*, *arfa* sau *arpa*, *astfel*, *îmblu*, *preîmblu*, *îrr.piu*, *imflu*, *ghicesc*, *neua*, *secol*, *steua*, *șeua*, *nisip*, *vergină*, *vrâstă*, *ziua*, *soarte* și **niciodată**: *amundoi*, *arfa*, *astfeliu*, *umblu*, *preumblu*, *umplu*, *umflu*, *găcesc*, *neaoa*, *secul*, *steaua* sau *steaoa*, *șeaua*, *năsip*, *virgină*, *vârstă*, *zioa*, *soartă* ». Căzând victima propriei sale metode, Botez nu numai că nu rezolvă problema, dar el dă loc la confuzii, menținând în poezia lui Eminescu tot felul de provincialisme, și în special moldovenisme, în ciuda faptului că pentru aceleași expresii, poetul întrebuița și forme literare generale, încercând, așadar, să creeze o limbă a poetului cu ajutorul *unei* metode statistice, Botez a pierdut din mână busola, ediția lui devenind inutilizabilă din acest punct de vedere.

Cu și mai multă vigoare intră în această discuție G. Călinescu (1938), declarând că e condus de criteriu! de a da poeziei eminesciene un « text fără ciudățenii, pentru români) de pretutindeni, așa cum ni-l închipuim fixat de un Eminescu trăit în epoca bătrâneții lui Caragiale ». În ediția din 1943 însă, Călinescu vine cu precizări noi spunând: « Toată chestiunea în privința unei ediții Eminescu se reduce la ortografie. *Convorbirile Literare* și Titu Maiorescu au impus poeziilor o ortografie care nu se deosebea mult de aceea a poetului însuși, cum se constată din mss. Insă este oare cazul a se respecta acea ortografie perimată?... Atâta vreme cât, fonetic vorbind, se transcrie aceeași realitate, modul ortografic se cade să fie mereu cel oficialei ultim. Este sigur că Eminescu evolua ortografic după dispozițiile Academiei Române, și că azi ar fi transcris opera cu ortografia curentă... » Și, în mod practic, Călinescu declară: «Principiile dar urmate de noi sunt următoarele: Se adoptă regulile ortografice, ale Academiei; se respectă formele particulare ce par a ti fost puse cu intenție artistică de poet, acelea perimate care însă sunt obligatorii la rimă, și se înlătură forme inacceptabile azi, care ar fi fost părăsite de poet sau nu sunt decât o goală formă grafică ».

Aceste noi precizări asupra punctului său de vedere în chestiunea ortografiei au fost făcute de G. Călinescu în 1943, deci după ce apăruse ediția Perpessicius (1939) care dovedise mai mult bun simț istoric și în această privință. Intr'adevăr, arătând că cei mai mulți editori,—și în primul rând Botez,— au făcut din textul lui Eminescu o « planșă anatomică și cadavru pentru disecții ortografice », Perpessicius, fără a căuta să desarmeze atenția filologică a cercetătorilor, face distincție între « ortografia textului viu, a textului ce trebuie să circule și să hrănească și căruia se cade să i se creeze cele mai bune condiții și între ortografia aparatului critic, imagine a atelierului, care de asemenea se cuvine cât mai puțin alterată ». Editorul adoptă, așa dar, în textul poeziilor ortografia oficială curentă, cu toate că « însăși Academia oscilează », din care cauză se ferește să facă din Eminescu un « ortodox al ei », iar în aparatul critic (variante, note, etc.) dă lecțiunea formelor variate existente în manuscrisele poetului. Acest punct de vedere ni se pare cel mai just și mai practic.

Dar câte dispute, câte lupte și câte săgeți au trebuit să se risipească până când s'a ajuns la el. Cititorii de până mai ieri ai lui Eminescu, cărora le cădea în mână o ediție sau alta confecționată de zeloșii editori, citeau aceste poezii pe care le memorizau, într'o formă sau în alta, îndrăgind versul și forma lui Eminescu, fără să știe prin câte transformări și îndreptări au trecut ele până să ajungă în mâna lor. Consultând o singură ediție, cititorul de bună credință nu avea de unde să afle particularitățile (care de multe ori erau adevărate insulte la adresa memoriei poetului) ediției respective. Cercetând însă câteva din aceste ediții, chiar și cel mai puțin inițiat dintre cititori, putea să-și dea seama cât de arbitrar erau formele în care circulau *Poeziile* lui Eminescu și cât de puțin il înfățișau ele pe adevăratul Eminescu.

Noi n'am urmărit în aceste pagini decât principalele ediții ale *Poeziilor* — cele așa zise « critice » — apărute în decurs de șase decenii și ceva, iar în aceste ediții n'am urmărit decât numai unele aspecte ale felului în care au fost editate ele. Sunt însă nenumărate alte ediții și nenumărate alte aspecte ale acestei probleme, care, studiate amănunțit, duc la constatarea că poezia lui Eminescu a circulat în această perioadă, în masa poporului, — din mijlocul căruia a izvorât, — într'o formă denaturată, trunchiată, adeseori schimonosită de către diverși editori care, făcându-și din ea un cal de bătaie pentru afirmarea propriilor lor interese sau idei, au comis față de ea, un adevărat sacrilegiu literar. Dar aceste trunchieri și denaturări ale operei lui Eminescu nu s'au făcut nici întâmplător, nici numai din ambiția personală a editorilor de a fi cu orice chip originali. Ele au cauze mai adânci; anume prin ele opera însuși aparatul critic al burgheziei care exercita o cenzură severă asupra operelor ce nu corespundeau sau atacau interesele ei politice sau economice. Eminescu a fost una din victimele acestei cenzuri a burgheziei.

În afară de acestea, se mai impune și o altă constatare, anume aceea că, chiar înconjurată de aceste preocupări, poezia lui Eminescu n'a ajuns la cunoștința maselor mari de cititori sub aceste aspecte variate în ceea ce privește discuțiile desfășurate în legătură cu ea, deoarece toate aceste ediții critice nu aveau o circulație largă, ele se adresau unui număr restrâns de cititori și prin felul « savant » de a pune problema erau accesibile numai cunoscătorilor sau inițiaților în problemă. Acești editori se mulțumeau totdeauna să-și întocmească edițiile lor « critice », dar niciunul din ei nu a luat o atitudine hotărâtă împotriva acelor zeci de ediții populare, care aveau la bază un interes strict comercial și care-l înfățișau pe Eminescu adevăraților săi cititori — masele — într'o formă deadreptul inacceptabilă. Nenumărate case de editură — începând cu Socec, Șaraga, Alcalay, Minerva, apoi Cartea Românească și Ciornei, — tipăreau ediții după ediții ale *Poeziilor* lui Eminescu, unele mai slabe decât altele, preocupate de un singur scop: acela de a câștiga câți mai mulți bani de pe urma acestei întreprinderi. Nici una din aceste edituri nu-și dădea osteneala sau interesul să ofere admiratorilor poeziei eminesciene, care erau oamenii de rând, o ediție populară a *Poeziilor*, demnă de valoarea lor.

Împlinirea acestei lipse de scrupul, editurile o lăsau pe seama cercetătorilor, care își întocmeau edițiile lor « critice », ce se bucurau de stima sau atacul confraternității literare, dar ale căror dispute nu aveau și nu puteau să aibă nici un ecou în mase. De altfel, este poate mai bine că aceste dispute n'au avut ecou în mase, fiindcă ele n'ar fi putut decât să desorienteze și mai mult pe cititorul simplu pus în fața unor atât de « savante » analize ale poeziei eminesciene. În felul acesta, cititorul simplu, adevăratul și sincerul admirator al poeziei lui Eminescu, a trebuit să se mulțumească totdeauna cu ceea ce îi dădeau din Eminescu editurile și editorii regimului burghez, rămânând străin de creația autentică a marelui poet.

Noi am arătat mai sus o parte din falsificările, « îmbunătățirile » sau înfățișările în care a fost prezentat în decurs de 60 ani cititorilor săi volumul ce conținea *Poeziile* lui Eminescu. Recapitulând principalele probleme iscate pe marginea acestui volum, constatăm că în decurs de șase decenii și ceva, — în ciuda unor atât de animate discuții pe această chestiune — *Poeziile* lui Eminescu nu au putut fi prezentate în mod unitar de către diverșii editori nici măcar din cele mai simple puncte de vedere. Astfel, din zecile de ediții ce au circulat în această vreme și din nenumăratele discuții ce s'au purtat, volumul de *Poezii* al lui Eminescu n'a putut niciodată să aibă: un număr fix de bucăți, o ordine definitivă a aranjării lor, o cronologie exactă, o ortografie unitară și p delimitare a numărului de *postume* publicabile laolaltă cu antumele. Lucrul acesta nu s'a mai întâmplat cu opera nici unui alt poet, din nici o altă țară, în întreaga istorie literară a lumii. Faptul că Eminescu nu și-a tipărit singur volumul de *Poezii*, dându-i forma pe care ar fi dorit să i-o dea, a lăsat deschisă o imensă paranteză, pe care zeci și sute de cerce-

CUM AU FOST EDITATE « POEZIILE » LUI EMINESCU

tători s'au străduit apoi din răputeri să o închidă, și n'au izbutit. Această paranteză a rămas deschisă până astăzi, datorită poziției neștiințifice a cercetătorilor, îmbinată cu tendința vădită de a răpi operei marelui poet tot ce are ea progresist, înaintat, umanitar.

Este însă timpul ca această problemă să fie rezolvată. Ceeace n'a reușit și n'a vrut să facă regimul cultural al burgheziei, din cauză că problema Eminescu era o problemă a contradicțiilor interioare, politice și economice, ale însuși acestui regim, este chemată să facă exegeza științifică-literară din Republica Populară Română, care, pornind la prezentarea clasicilor culturii noastre prin aplicarea metodei de cercetare științifică, în scopul restabilirii adevărului, va rezolva și această problemă, va închide și această paranteză deschisă de poet în istorie, prin alcătuirea unui volum al "*Poeziilor* care să redea culturii noastre pe adevăratul Eminescu, rătăcit în pâcla atâtor teorii, controverse și interpretări, dar regăsit >după șase decenii dela moartea sa.

ORIENTĂRI

D. ȘEPILOV

SCUTIERII IMPERIALISMULUI AMERICAN

Acum mai bine de 20 de ani, în convorbirea cu prima delegație de muncitori americani, tov. Stalin spunea: «... în cursul dezvoltării ulterioare a revoluției internaționale și a reacțiunii internaționale, se vor forma două centre mondiale: centrul socialist, care va atrage către sine țările ce gravitează spre socialism, și centrul capitalist, care va atrage țările ce gravitează spre capitalism. Lupta dintre aceste două lagăre va hotărî soarta capitalismului și a socialismului în lumea întreagă» (Op., voi. io, pag. 135). Această genială previziune a tov. Stalin, bazată pe o profundă analiză a legilor de dezvoltare ale epocii actuale, s'a confirmat întru totul.

Pe arena mondială s'au format două lagăre, două centre de importanță mondială.

Centrul mondial al socialismului este U.R.S.S., țara în care se construiește comunismul, țara care conduce lagărul puternic și în continuă creștere al forțelor democrației și socialismului, care luptă împotriva robiei imperialiste, împotriva tuturor formelor de asuprire, pentru pace, pentru libertatea și independența popoarelor, pentru triumful socialismului.

Centrul capitalismului, centrul reacțiunii și al agresiunii mondiale se află în, Statele Unite ale Americii. împreună cu partenerul lor — Anglia — U.S.A. conduc lagărul imperialist și antidemocratic; pentru a-și stabili dominația mondială, -ele urzesc planuri pentru un nou războiu, impun popoarelor tratate înrobitoare, sprijină pretutindeni regimurile reacționare.

Construirea societății socialiste în U.R.S.S., puternica înflorire a forțelor de producție și a culturii în țara sovietelor, marea victorie a U.R.S.S. în Marele Războiu pentru Apărarea Patriei, succesele realizării planului cincinal Stalinist postbelic, au arătat întregii lumi superioritatea incontestabilă a sistemului socialist față de cel capitalist. Sub conducerea înțeleaptă a Partidului lui Lenin și Stalin, înlăturând cu succes toate greutățile care apar în calea construirii comunismului, U.R.S.S. înaintează ferm, adunând în jurul său sute și sute de milioane de oameni, arătând popoarelor calea pentru

nimicirea regimului sclaviei capitaliste, calea eliberării reale a celor ce muncesc.

Forțele lagărului socialismului și al democrației se întăresc și se dezvoltă. În urma celui de al doilea război mondial, au luat naștere și s'au consolidat într-o serie de țări din Europa centrală și de sud-est, republici de democrație populară care au pornit pe calea dezvoltării socialiste. Aceasta înseamnă că noi verigi s'au desprins din lanțul imperialist și că lumea capitalistă a pierdut o seamă de importante poziții economice și politice, ca și numeroase capete de pod strategice în Europa. S'au ridicat la luptă împotriva imperialismului, sute de milioane de oameni asupriți în lumea colonială. Sub conducerea eroicului Partid Comunist Chinez, poporul de 475 milioane al chinezilor a obținut o victorie strălucită și a scuturat jugul asupritorilor imperialiști, creiând Republica Populară Chineză. Separarea de lagărul capitalist a unei noi serii de țări, agravarea contradicțiilor economice și de clasă din țările capitaliste, uriașa dezvoltare numerică a partidelor comuniste și creșterea influenței lor asupra maselor, mărețul avânt al mișcărilor de eliberare națională atestă zdruncinarea sistemului imperialist, ascuțirea crizei generale a capitalismului, apropierea termenului inevitabilei sale pieiri.

Dar dialectica dezvoltării sociale face ca slăbirea lagărului imperialist să fie însoțită de o intensificare a tendințelor sale agresive. Istoria a confirmat în deplină măsură, adevărul indiscutabil al cunoscutelor teze leniniste asupra legilor luptei de clasă: cu cât dușmanul suferă mai multe înfrângeri, cu atât devine mai crâncen și, în disperarea dinaintea de moarte, recurge la cele mai extreme forme de luptă.

Una din cele mai importante forme de luptă ale lumii vechi împotriva forțelor în continuă creștere și consolidare ale comunismului este lupta pe frontul ideologic.

Grandioasa activitate creatoare a poporului sovietic, care construiește comunismul, lupta oamenilor muncii din țările de democrație populară pentru victoria socialismului, lupta de eliberare a clasei muncitoare din lumea capitalistă și din țările coloniale este luminată de ideile biruitoare ale marxism-leninismului. Ideologia puternicului lagăr democratic este ideologia socialistă, care urăște toate formele de asuprire și de sclavie capitalistă, care este pătrunsă de principiile egalității raselor și națiunilor, de principiile prieteniei dintre popoare. Acestea i se opune ideologia banditească a imperialismului, cu cultul ei pentru războaie sângeroase și violență, pentru înrobirea popoarelor și tirania exploataților, ideologia rasismului, a disprețului pentru om, a cosmopolitismului.

Căutând cu febrilitate căile și mijloacele pentru a salva capitalismul în putrefacție, cercurile imperialiste americane mobilizează toate forțele și mijloacele pentru a lupta împotriva marxismului, a ideologiei socialiste, a marilor idei comuniste, care transformă lumea. În vederea acestui scop s'a pus în mișcare totul: ideile otrăvite ale cosmopolitismului și teoriile rasiste; Va-

ticanul și misticismul; nerușinatul naționalism burghez și învechita filosofie idealistă; presa galbenă venală și putreda artă burgheză. Niciodată legătura științei, a filosofiei, a sociologiei și a literaturii burgheze cu imperialismul nu a fost atât de limpede și de fățișă ca în zilele noastre.

Țelul pe care-l urmăresc toate acestea este limpede: să otrăvească conștiința oamenilor muncii, să le distragă atenția dela problemele fundamentale ale luptei de eliberare, să transforme masele populare în sclavi fără voință ai capitalismului, în carne de tun, într'un instrument orb al planurilor de agresiune ale imperialiștilor americani.

Dar epoca domniei absolute a exploatatorilor a trecut. Mărețele idei ale comunismului stăpânesc tot mai mult gândirea întregii omeniri progresiste. Niciun fel de forțe ale lumii vechi nu mai pot să întoarcă îndărăt roata istoriei. «Capitalismul piere; în pieirea sa, el mai poate pricinui neasemuite chinuri la sute și mii de milioane de oameni, dar nicio forță nu este în stare să-i oprească decăderea» (V. I. Lenin, *Op.*, vol. XXVTI, pag. 141).

*

În ultima vreme, piața U.S.A. și a Europei occidentale a fost inundată de o mulțime de «cercetări» bombastice ale filosofilor, sociologilor și economiștilor burghezi, referitoare la soarta viitoare a lumii capitaliste.

Ne izbește tonul țipător și isteric al acestor «opere» pseudoștiințifice. «O epocă febrilă», «Haosul mondial de după războiu», «Civilizația într'o grea încercare», «Pace sau anarhie», «Calea salvării», «Ultima șansă», «Cum să salvăm capitalismul american», — iată câteva titluri, luate la întâmplare, din acest torent tulbure.

Este caracteristică, sub acest raport, culegerea de articole, publicate în 1948 la New-York, sub îngrijirea sociologului american Harry Moore, cu titlul țipător: «Viața sau sinuciderea?» În articolul introductiv al culegerii, William Lawrence exclamă «tragic»: «Ne aflăm acum în fața haosului mondial, care ne aduce foamete, boli, teroare, crize economice, dezordini politice și amenințarea unui al treilea războiu mondial. Viața sau sinuciderea? Iată alegerea, pe care trebuie să o facă civilizația occidentală».

Intr'adevăr, lumea capitalistă este sfâșiată de cele mai ascutite contradicții antagoniste. Epoca actuală este epoca creșterii și a ascensiunii comunismului, epoca putrezirii și a pieirii sistemului capitalist.

Regimul de exploatare, bazat pe atotputernicia monopolurilor capitaliste, se desvăluie în fața maselor muncitoare drept o orânduire de monstruoasă anarhie și de haos, care frânează dezvoltarea progresivă a omenirii și care condamnă sute de milioane de oameni la șomaj și foamete, la lipsxiri și suferințe, o orânduire care generează războaiele capitaliste.

Profundele contraziceri ale lumii burgheze apar limpede în principala citadelă a capitalismului: Statele Unite ale Americii. U.S.A. nu au suferit

-distrugerii în timpul ultimului războiu mondial. Magnații americani ai capitalului financiar au «câștigat», datorită războiului, miliarde. Purtătorii de cuvânt ai monopolurilor capitaliste din U.S.A. au proclamat pentru perioada postbelică începutul unei «ere noi»: era dezvoltării bogate și fără crize a capitalismului american. Dar nu au trecut nici patru ani de la sfârșitul războiului, și U.S.A. se află în fața unei noi crize economice. Din Noiembrie 1948 până în Iulie 1949, volumul total al producției industriale a U.S.A. a scăzut cu 17 la sută. În Iulie, industria oțelului nu a lucrat decât 77,8 la sută din capacitatea ei de producție. Sumele comenzilor scad; s'a hotărât o reducere a construcțiilor; cursul acțiunilor industriale are tendință de scădere; cresc rezervele de mărfuri nevândute, datorită micșorării puterii de cumpărare. Cu toată punerea în practică a înrobitorului « plan Marshall », în țările Europei apusene exportul s'a micșorat în 1948 cu 18 la sută față de nivelul anului 1947.

În U.S.A. există — chiar după datele oficiale — peste 4 milioane de șomeri. În afară de aceasta, există 11 milioane de semi-șomeri. Această mulțime de oameni duce o viață mizeră. Indicele prețurilor pentru articolele de primă necesitate a crescut cu 29 la sută față de prețurile din Iunie 1946. În același timp, profiturile monopolurilor americane au atins proporții monstruoase; 18 miliarde dolari în 1947 și 21 miliarde dolari în 1948 (după deducerea impozitelor). Niciodată și nicăeri în întreaga istorie a dezvoltării capitaliste, contrastele sociale nu s'au manifestat atât de brutal ca în America de astăzi. În timp ce, în sânul unui mic grup de magnați ai capitalului financiar și al familiilor lor, crește parazitismul, luxul și risipa de necrezut, — în sânul maselor muncitoare crește mizeria, ruina, jugul monopolurilor.

Sentimentul nesiguranței zilei de mâine, alarma și frica de noi crize economice au cuprins cele mai variate pături ale societății. John Fischer, unul din autorii culegerii de mai sus, scrie: « Nu ne putem permite luxul unei noi crize... O criză la noi ar însemna o catastrofă pentru majoritatea aliaților noștri. Ea ar însemna condamnarea la moarte a democrației (citește: a capitalismului.—D.Ș.) pe întregul teritoriu de necuprins al Uniunii națiunilor occidentale... » John Fischer imploră pe conducătorii economiei ca, imediat, fără a-și pierde timpul, să descopere un procedeu pentru evitarea unei noi crize. Dar aceste vorbe sunt sortite să rămână zadarnice, deoarece crizele economice periodice sunt o lege inexorabilă a dezvoltării capitaliste. « Pentru a nimici crizele, trebuie nimicit capitalismul » (I. Stalin).

După cum se știe, strategia postbelică a capitalului monopolist american și-a pus multe speranțe în «planul Marshall». După intenția creatorilor săi, «planul Marshall» trebuia să priveze statele din Europa occidentală de suveranitatea lor, să le supună complet intereselor economice ale monopolurilor americane, să transforme aceste țări în anexe coloniale ale economiei U.S.A. și să asigure Statelor Unite conducerea blocului politic și militar

al statelor occidentale, îndreptat împotriva Uniunii Sovietice și a țărilor de democrație populară. Scopul acestui plan este să asigure dominația mondială a imperialiștilor din U.S.A.

Pentru a fi pe placul « binefăcătorilor » de peste ocean ai Europei, o mulțime de apologeți servili ai capitalismului au anunțat sosirea unei « noi ere »- în dezvoltarea « colaborării dintre națiuni », odată cu introducerea « planului Marshall ». Săptămânalul londonez « Economist » a declarat cu slugărnicie că « planul Marshall » este « actul cel mai desinteresat din istoria omenirii ». Dar astăzi, mulți publiciști, oameni politici și economiști burgezi chiar,, sunt siliți să recunoască falimentul acestui « plan ».

Economia țărilor marshallizate este în continuă decădere. Primele luni ale anului 1949 au marcat o serioasă scădere a producției în Europa apuseană. Anglia trece printr'o foarte gravă criză financiară. În vreme ce profiturile monopolurilor engleze au crescut dela 763 milioane lire în 1938 până la 1945 milioane lire în 1948, salariul real s'a micșorat în ultimii doi ani, iar impozitele au fost majorate cu 36,5 la sută. În Franța și Italia domnește haosul valutar. Datoria publică a Franței a atins cifra astronomică de 3.568.182 milioane franci. Numărul șomerilor din Italia se ridică la 2.200.000. În primul trimestru al anului 1949, numărul șomerilor din Franța a crescut de 1,5 ori, în zonele de ocupație americană și engleză din Germania aproape de două ori, în Olanda și în Norvegia de două ori, etc.

În 1948, a fost publicată în U.S.A. lucrarea lui J. Joseph « Reconstrucția Europei și ajutorul U.S.A. » Pe baza unui bogat material de fapte, autorul demonstrează falimentul « planului Marshall », esența sa expansionistă, febrila goană a înarmărilor din țările blocului anglo-american, starea deplorabilă a economiei țărilor marshallizate, care-și pierde din ce în ce mai mult independența. « Oamenii politici ai U.S.A. — serie el — pot să vorbească în public despre caracterul desinteresat al năzuințelor lor și să tăgăduiască atentele lor împotriva independenței, și a suveranității altor țări. Faptele îi demască. Noua formă a imperialismului înseamnă control asupra producției, a comerțului, a circulației fiduciare, a politicii economice și a nivelului de trai din țările odinioară suverane. Pentru aceasta li se dictează condiții de ajutor străin, care transformă « independența » Uor într'o bășică de săpun ».

Devalorizarea lirei sterline, făcută din ordinul Wall-Streetului, ca și devalorizarea valutilor; în Franța, în Norvegia, în Danemarca, în Suedia, în Italia, în India, în Australia, etc. este o măsură menită să ușureze expansiunea neînfrânată a U.S.A. Criza valutară jfaruncă pe umerii [maselor muncitoare din țările blocului lirei sterline un nou jug] dej cheltuieli și scumpete, duce la o nouă slăbire] economică a acestor țări, la înrobirea lor de către imperialismul american.

S'au arătat a fi iluzorii socotelile cercurilor monopoliste^ americane, după care « planul Marshall » urma să preîntâmpine o nouă criză economică și să întărească pozițiile capitalismului în întregul său.

Dacă economia U.S.A. și a celorlalte țări din lumea capitalistă ne prezintă tabloul unei creșteri continue a fenomenelor de criză și nu este în stare să depășească profundele contradicții ale perioadei postbelice, U.R.S.S. și țările de democrație populară se caracterizează prin legi de dezvoltare de cu totul altă natură. Prima țară socialistă din lume pășește sigur pe calea dezvoltării mai departe și a înfloririi tuturor sectoarelor economice, sporește ritmurile progresului său. Planul cincinal Stalinist postbelic se realizează cu succes. În Iunie 1949, producția zilnică medie a întregii industrii a depășit cu 41 la sută nivelul mediu al anului 1940. Crește economia agrară. Se măresc rândurile clasei muncitoare, sporește bunăstarea poporului. «... Orânduirea noastră, regimul sovietic — ne învață tov. Stalin — ne dă posibilități de înaintare rapidă, la care o țară burgheză nici nu poate visa măcar» («Problemele leninismului», ed. 11, pag. 325; vezi și ed. 2, P.M.R., pag. 525).

Succesul dezvoltării economiei naționale, ritmurile rapide ale sporirii bunăstării și culturii maselor muncitoare sunt caracteristice și pentru țările de democrație populară, care creează în mod planificat și ferm forme de viață noi, socialiste.

Procesele de putrezire ale sistemului imperialist își găsesc expresia în criza profundă a ideologiei burgheze. Ajunsă la marginea inevitabilei sale pieiri, burghezia în agonie nu mai este capabilă să emită niciun fel de idei sau principii, care să trezească în mase credința în puterea regimului capitalist. Partea progresistă a intelectualității se rupe de lumea veche și trece de partea lagărului socialismului și democrației. Iar lacheii credincioși ai capitalului își servesc stăpânii elaborând teorii rasiste și rețete pentru distrugerea oamenilor, încearcă să descompună sufletul poporului cu ideile veninoase ale militarismului, ale misticismului, ale obscurantismului fascist, ale proslăvirii jafului și violenței imperialiste.

Economia politică, filosofia și sociologia burgheză de astăzi oglindesc în mod limpede marasmul culturii burgheze, profunda criză pe care trebuie să o recunoască acum și apologeții fățiși ai lumii exploataților. « Noua eră se deschide printr-o nouă criză profundă », își intitulează William Lawrence articolul din colecția citată mai sus, « Civilizația stă la o încrucișare de drumuri, și acest fapt are, poate, consecințele cele mai serioase din câte a cunoscut istoria omenirii », — îi ține isonul Harry Moore. Norman Cousins compară lumea burgheză cu un rătăcit care, ajuns la marginea prăpastiei, vrea să scape, dar nu știe cum. În același spirit — despre decăderea « civilizației » și apropierea lumii burgheze de « limita catastrofei generale » — scriu mulți alți reprezentanți ai sociologiei burgheze americane.

#

În postfața celei de a doua ediții a « Capitalului », Marx scrie că în anii 30 ai secolului al XIX-lea, s'a împlinit ceasul economiei științifice burgheze. « De acum înainte nu s'a mai pus problema dacă o anumită teoremă este

justă sau nu, ci dacă ea este folositoare sau dăunătoare capitalului,"" dacă este comodă sau incomodă, dacă este sau nu de acord cu concepțiile politice. Cercetarea desinteresată cedează locul luptelor unor scribi vânduți, cercetările științifice imparțiale sunt înlocuite printr'o apologetică tendențioasă și servilă» (K. Marx, «Capitalul», vol. I, 1937, pag. 13).

Această caracterizare se aplică în întregime tuturor ramurilor științelor sociale burgheze. Filosofia, sociologia, economia politică, istoria burgheză în descompunere, fac parte din arsenalul ideologic al monopolurilor capitaliste; scribii vânduți justifică și binecuvintează expansiunea imperialistă, planurile de declanșare ale unui nou războiu mondial și de instaurare a dominației mondiale a imperialiștilor anglo-americani, exploatarea deșănțată, a maselor muncitoare, politica nemiloasă de asuprire națională și colonială și de reprimare a mișcărilor de eliberare națională.

O anumită parte a economiștilor și a sociologilor continuă încă să repete ideile învechite ale necesității « planificării economiei capitaliste », ideile despre « statul burghez deasupra claselor », despre « armonia socială », etc., idei pe care viața le-a răsturnat de mult. Astfel, adepții lui Keynes, — principalul apostol al gândirii economice a capitalismului muribund — propagă cu insistență teza după care, în urma războiului, economia lumii capitaliste ar fi suferit transformări radicale, iar U.S.A., care a concentrat în mâinile sale valutele, ar fi capabilă să conducă întreaga economie (Rogers); că ar fi sosit o nouă eră a capitalismului — « neocapitalismul », care este capabil să ducă o gospodărie dirijată, pe baza monopolurilor (Lorvin); agenții socialiști de dreapta ai Wall-Streetului, de tipul lui Karl Renner continuă să semene ideile murdare și otrăvite, după care « capitalismul », « clasele », « lupta de clasă » ar fi noțiuni perimate, etc.

În 1948, mari specialiști americani în problemele economiei și dreptului au publicat niște cercetări voluminoase, intitulate pretențios « Cum să salvăm, capitalismul american ? » Lacheii savanți își avertizaseră stăpânii, arătându-le că, dacă nu se vor lua imediate « măsuri chirurgicale », capitalismul american nu va scăpa cu viață. Dar rețetele pentru salvarea capitalismului american,, pe care le propun ei, nu se disting de loc prin noutate și originalitate: întărirea împuternicirilor guvernului în reglementarea economiei, impozitele, expansiunea economică a capitalismului american, etc., etc. Sunt aceleași idei apologetice ale lui Keynes despre sistemul capitalismului monopolist de stat,, aceeași demagogie socială despre « ocuparea totală a muncii » în condițiile regimului capitalist, despre posibilitățile de a lichida șomajul, de a realiza un capitalism organizat, planificat, etc. În legătură cu această « reglementare a vieții economice », în capitalism, V. I. Lenin scria, încă în 1917, că sensul ei constă în a « crea o *muncă silnică, de lip militar* pentru masele muncitoare și un *rai* pentru bancheri și capitaliști. Reglementarea lor constă în a « aduce » pe muncitori la foamete și în a asigura capitaliștilor (în taină, pe căi reacționare și birocratice) profituri *superioare* celor dinainte de războiu » {*Op.*, voi. 25, pag. 309).

Recunoscând existența crizei generale a sistemului capitalist (care de mult nu mai poate fi negată), apologeții savanți ai capitalismului își arată frica și groaza de a desvălui adevăratele cauze ale acestei crize, deoarece desvăluirea lor echivalează cu recunoașterea caracterului inevitabil al pieirii robiei capitaliste. De aci compunerea a tot soiul de teorii rasist-« biologice », « psihologice » și mistice despre cauzele crizei capitalismului modern.

La fel cu faimosul «studiu» al canibalului american Wiliam Vogt, « Calea salvării », sunt aduse pe lume și oferite cititorului teoriile malthusiene, îmbrăcate în haina nouă a jafului imperialist american, teorii care decretează drept cauză a tuturor ponoaselor capitalismului «sgârzenia naturii», «suprapopularea» nemăsurată, natalitatea înaltă, « surplusul» de oameni. In scrieri de un cinism revoltător, politica de jaf a imperialismului american, care tinde să acapareze teritorii și resurse economice străine, este justificată prin referiri la «legile» naturii, la «suprapopularea» U.S.A., la lipsa de «spațiu vital». Războaiele, epidemiile, marea mortalitate sunt prezentate drept o «fericire»: cu ajutorul lor, cică, este înfrântă veșnica disproporție « naturală » dintre «înalta» natalitate a oamenilor și «sgârzenia» naturii. Numai agonia intelectuală a burgheziei și întunericul adânc al capitalismului pot da naștere unor astfel de idei fasciste.

Pentru a camufla planurile de acaparare ale monopolurilor americane,, Clide Claxon, profesor la Universitatea din Harvard, propune în cartea sa, «Oglinda omului» (1948), să se caute cauza războaielor imperialiste în «instinctul de agresiune», inerent «naturii» omului și să ne ocupăm de ameliorarea acestei «naturi». Harry Moore încearcă să-și înșele cititorii după o altă metodă: el declară că războaiele ar fi o urmare a unor factori de ordin psihic, și propune drept mijloc de preîntâmpinare a războiului o «psihoterapie în masă», îndreptarea energiei oamenilor asupra sportului, a combaterii inundațiilor, a călătoriilor.

Toate aceste «teorii» își propun să ascundă adevăratele cauze ale mizeriei masei, cauzele războaielor de jaf ale imperialiștilor, care își au rădăcinile în natura însăși a capitalului monopolist. Menirea acestor «teorii» constă în a distrage masele dela lupta de clasă revoluționară împotriva întregului sistem al capitalismului în putrefacție.

Cu scopul de a «răsturna» teoria marxist-leninistă a luptei de clasă, sunt scoase la iveală basmele vechi în legătură cu armonia de interese între exploatați și exploatați, cu statul burghez mai presus de clase, sunt puse în mișcare tot felul de fraze idealiste false despre o eră nouă, «era dinamică», etc., a capitalismului.

Dar toate aceste teorii și fraze înșelătoare, nu sunt în stare să acopere goliciunea capitalismului în descompunere; ele nu pot constrânge masele să aibă încredere în caracterul binefăcător al rânduielilor capitaliste și în politica reacționară a clasei dominante; ele nu fac decât să arate falimentul total al bazelor ideologice ale imperialismului contemporan și, în primul rând, ale detașamentului său de frunte — imperialismul american.

Lipsa de fundament a ideologiei agresorilor anglo-americani și mulți publiciști burghezi sunt siliți să o recunoască.

« Principala noastră slăbiciune » — declară Geroyd Robinson, directorul «Institutului rus» dela Universitatea Columbia — « se află astăzi, nu în sfera economică sau militară, ci în sfera ideologică, nu în domeniul producerii de mărfuri sau de tunuri, ci în domeniul ideilor. Aceasta este principala noastră slăbiciune dincolo de hotare, tocmai pentru că aceasta este principala noastră slăbiciune la noi în țară ».

În 1948, unul dintre cei mai activi ideologi ai militarismului, Hanson Baldwin, a publicat, la New York, cartea « Prețul puterii ». Baldwin remarcă indiciile «slăbiciunii de spirit» a poporului american, care își pierde credința în «idealurile» imperialiștilor americani. « Se observă » — arată autorul — « o oarecare neîncredere față de instituțiile noastre politice; lipsește convingerea fermă în dreptatea ideilor noastre. . . » Baldwin sfătuiește pe leaderii militari și politici ai U.S.A., care pregătesc planurile deslănțuirii unui nou războiu, să acorde cea mai serioasă atenție « stării spiritului popular ».

În U.R.S.S., țara socialismului, au fost nimicite pentru totdeauna — sub conducerea marelui Partid bolșevic — toate formele de parazitism, s'a obținut unitatea morală și politică a societății sovietice, cresc continuu bunăstarea materială și cultura oamenilor muncii. Sub geniala conducere a marelui Stalin, poporul sovietic a zdrobit bandele ocupanților hitleriști și a salvat omenirea de pericolul înrobirii fasciste care o amenința. În politica sa externă, guvernul sovietic apără în mod consecvent suveranitatea de stat, libertatea și independența popoarelor mari și mici, este bastionul păcii și al securității. Toate acestea dovedesc nu numai superioritatea economică și militară a statului socialist, dar și superioritatea ideologiei sovietice față de ideologia imperialismului și forța de neînving a ideilor comunismului.

Uniunea Sovietică a devenit farul și speranța întregii omeniri asuprite. Numele lui Stalin este simbolul păcii și al securității, al libertății și al fericirii popoarelor. Nicio minciună sau calomnie nu poate ascunde maselor populare din lumea capitalistă și din lumea colonială, subordonată acesteia, adevărul despre țara socialismului. Chiar cei mai aprigi dușmani ai comunismului sunt siliți să recunoască acum superioritatea ideologiei sovietice, forța și măreția principiilor morale ale țării socialismului, forța învățăturii marxist-leniniste, care oglindește just realitatea și arată maselor asuprite și exploatate calea spre o viață nouă.

Hanson Baldwin vorbește alarmat despre « succesele ideologice și politice » ale Uniunii Sovietice, despre uriașa forță de atracție a « filosofiei comunismului » care — cum recunoaște el — se adresează « celor înjosiți și asupriți » și își propune să cucerească «frăția între oameni». Totodată, Baldwin este constrâns a mărturisi că, în timpul războiului, americanii «nu au fost la înălțime sub raport moral», că în ochii multor neutri «ei nu sunt «imaculați ca niște crini», că popoarele țin minte politica

imperialistă a U.S.A. față de America latină și față de Spania. « Faptul că noi am întrebuințat pentru prima oară bomba atomică -- scrie Baldwin -- a sdruncinat prestigiul nostru, oriunde este prețuită viața omului și au valoare idealurile și morala. . . Pornind de aici, cred că nu nouă ne revine conducerea morală a lumii». Făcând aceste mărturisiri silite, Baldwin trece totodată sub tăcere politica cinică și sperjură a imperialiștilor anglo-americani față de popoarele U.R.S.S. și față de țările de [democrație populară, ca și politica imperialismului anglo-american în țările Orientului colonial.

Dar ce concluzie trage din aceste teze purtătorul de cuvânt al militarismului american? El recomandă stăpânilor săi ca, ținând seamă de «slăbiciunea de spirit a americanilor», de «starea de spirit a popoarelor», de «lipsa de popularitate a ideilor americane» în lume, să-și concentreze atenția asupra pregătirii ideologice a războiului împotriva Uniunii Sovietice. El recomandă să se aprovizioneze lumea cu «ideile americane», să se «desfășoare o luptă largă pentru distrugerea ideologică» a U.R.S.S., să se obțină victoria împotriva ideilor comuniste.

Aceste îndemnuri la organizarea unei «ofensive ideologice împotriva U.R.S.S.», la desrădăcinarea ideilor comuniste din mase, sunt propagate pe toate căile în publicistica militarizată anglo-americană. «Sămânța comunismului s'a răspândit larg în toată lumea!» — scriu soții A. Clifford și J. Nicholson în cartea lor «Secera și stelele» (Londra, 1948); pentru a ține în frâu răspândirea ideologiei comuniste, scriu ei, trebuie să i se opună o «nouă filosofie a capitalismului».

«Comunismul este principalul pericol în Europa»; «Comunismul va cucerii întâi Europa, America de Sud, Asia, iar apoi, Statele Unite vor avea un sfârșit tragic»; «Trebuie să punem în funcțiune armele noastre ideologice» — acestea sunt strigăteleperate, care cad zi de zi ca un potop asupra americanului, din paginile ziarelor și revistelor, din difuzoarele aparatelor de radio și de pe ecranele cinematografelelor.

Întreaga industrie americană de minciuni și calomnii, care apare sub stindardul «informației», a fost pusă în funcțiune pentru a semăna isteria războinică și pentru a timora masele. Din arsenalul propagandei lui Gobbels au fost scoase la iveală toate mijloacele și procedeele de șantaj, de falsă informare, de calomnie la adresa U.R.S.S., pentru a accelera, sub steagul «combaterii comunismului» și a «pericolului bolșevic», fascizarea Americii și pentru a ajunge astfel la o mărire a alocațiilor pentru înarmări.

Fascizarea tot mai intensă a diverselor laturi ale vieții sociale și politice din U.S.A. este un fapt incontestabil. Propaganda deschisă a planurilor de stabilire a dominației mondiale a U.S.A.; pregătirea unui nou războiu; cazuri monstruoase de discriminare rasială și linșaj; ordinul președintelui Truman asupra «verificării loialității» funcționarilor și epurarea instituțiilor de stat, culturale și sociale de persoanele bănuite a nutri «idei primejdioase»; condamnarea la închisoare a scriitorilor Howard Fast, John Howard Lawson, Dalton

Trumbo și a altor reprezentanți ai intelectualității progresiste din U.S.A. pentru ideile lor progresiste; activitatea rușinoasă a «comisiei pentru cercetarea activității antiamericane», care restaurează cele mai urâte moravuri ale inchiziției medievale; legea Taft-Hartley asupra reprimării mișcării muncitorești; judecarea celor 12 conducători ai Partidului Comunist American, care nu au altă vină decât aceea de a fi comuniști; propagarea ideologiei rase și fasciste — toate acestea atestă orientarea imperialiștilor americani spre fascizarea U.S.A., fascizare care este camuflată sub firma falsă a «americanismului», a apărării «modului de viață american».

În rândurile clasei muncitoare și păturilor progresiste ale intelectualității U.S.A., răsună tot mai tare protestele împotriva deșănțatei propagande a ideologiei fasciste, împotriva politicii reacționare și militariste a cercurilor conducătoare din U.S.A.

Planurile delirante privitoare la «distrugerea ideologică» a U.R.S.S., la «sdrobirea comunismului» și crearea unei «noui filosofii a capitalismului» vor suferi un eșec inevitabil. Niciun fel de blesteme și violențe nu pot opri răspândirea și victoria ideilor comunismului, după cum soarele nu poate fi oprit să răsară. Întreaga dezvoltare a istoriei condamnă la pieire și distrugere capitalismul și ideologia sa. U.R.S.S. și regimul socialist sunt purtătorii și luptătorii pentru tot ce e nou, progresist, iar ceea ce e nou, înaintat, progresist — ne învață tov. Stalin — este de neînving.

#

În vederea «ofensivei ideologice împotriva U.R.S.S.», — parte componentă a planurilor militare și strategice ale imperialiștilor anglo-americani, — ei au dat curs calomniei cu pretinsa agresivitate a U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară. Menirea acestei murdare campanii de calomnie constă în a deruta masele, în a prezenta blocul anglo-american în postura părții care se «apără» și de a da mână liberă cercurilor militariste din U.S.A. și monopolurilor capitaliste pentru pregătirea unui nou războiu mondial. «Politica conducătorilor de astăzi ai U.S.A. și ai Angliei este o politică de agresiune, o politică de deslănțuire a unui nou războiu» (I. Stalin). Această politică este însoțită de o nerușinată propagandă militară, de ațâțarea în mase a psihozei de războiu, a isteriei, a fricii în fața pretensei primejdii. Știința burgheză falsificată este cuprinsă în această rușinoasă campanie de propagandă și servește cu slugărnice cercurile reacționare și militariste, denaturând în mod intenționat fapte cunoscute de toată lumea.

Încă din 1942, N. Speakman, șeful «geopoliticienilor» americani, directorul institutului de cercetări internaționale din Yale, a emis teza ridicolă, după care U.S.A. s'ar afla într'o împrejurare primejdioasă. «Prin intermediul a trei oceane — Pacific, înghețat de Nord și Atlantic — emisfera apuseană este înconjurată de Lumea veche». Hanson Baldwin propune crearea unei

puternice zone externe pentru «apărarea» U.S.A., care — declară el — să cuprindă de fapt lumea întreagă. « Firește, ea va cuprinde insulele oceanului Pacific, insulele britanice, Islanda, insulele Azore și fâșia dealungul coastelor Europei și ale Asiei».

În acompaniamentul urletelor șantajiştilor, cu privire la pretinsa primjdie, care amenință U.S.A., scutierii ideologici ai imperialismului anglo-american propun un războiu « preventiv » împotriva U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară, o « cruciadă » împotriva comunismului.

Dar, deoarece nicăeri în lume propaganda războiului nu poate găsi simpatie în mase și deoarece toți oamenii muncii din toate țările văd în U.R.S.S. adevăratul bastion al păcii și securității popoarelor, filosofii slugarnici, economiștii și juriștii militarismului desvolta concepții canibalice, după care « războiul este un element normal și inseparabil al oricărei societăți umane », « marea lipsă a capitalismului — consumul insuficient — este corectat în întregime prin războiu », războiul este « un factor pentru asanarea popoarelor ». Toate acestea sunt luate în întregime din arsenalul politicianilor fasciști, nefiind decât o repetare a « teoriilor » ideologilor militari hitleriști.

În atmosfera otrăvită a isteriei de războiu, ațâțată cu îndemânare, sub camuflajul fals al « măsurilor de apărare », cercurile conducătoare din U.S.A. și Anglia duc o politică de goană a înarmărilor, de construcții febrile de baze militare și strategice în toate părțile lumii. În 1941, alocările pentru scopuri militare în U.S.A. au atins 11 miliarde dolari față de 1,1 miliarde dolari, cheltuiți în 1936. În 1950, aceste alocări vor fi mărite până la 14,3 miliarde dolari. În anul 1948—1949, din bugetul general de 40 miliarde dolari, 18 miliarde (45 la sută din buget) au fost cheltuite pentru nevoi militare imediate și pentru politica externă a U.S.A., iar pentru construcția de locuințe s'au alocat abia 37 milioane dolari. Pe anul 1949—1950, bugetul militar al Angliei reprezintă 760 milioane lire sterline (25 la sută din bugetul general). În Franța marshallizată, bugetul militar se cifrează la 600 miliarde franci.

Falsitatea referirilor înșelătoare ale cercurilor conducătoare americane la pretinsul caracter « de apărare » al goanei înarmărilor din U.S.A., este demascată chiar de către americani. În cartea sa « Bazele și imperiul », — pe care, de altfel, în țara democrației dolarului, nicio editură nu s'a hotărât să o publice, așa încât autorul a trebuit să și-o editeze singur — George Marion scrie că U.S.A. încearcă să creeze « un imperiu american, un sistem militar și strategic de proporții mondiale cu o vastă rețea de baze insulare și continentale ». La patru ani după sfârșitul războiului, U.S.A. își mențin trupele și posedă sute de baze militare, marine și aeriene în 60 de țări și arhipelaguri. « . . . Aceste cifre — arată G. Marion — nu determină pe nimeni să se gândească la « caracterul pașnic » al intențiilor noastre. Planurile noastre « de apărare » și « planul Marshall » apar ca un întreg încheșat. întreaga comportare a Statelor Unite prezintă aspectul -amenințător al unui nou imperialism militar. El încearcă să prindă în ghiarele sale întregul glob pământesc ». Fiecare

centimetru din calea pe care o străbate imperialismul american — sene Marion — « este armat cu substanțele explozive ale unui nou războiu mondial ».

Un om politic britanic a observat odată în trecut că, dacă s'ar da libertate militarilor, ei ar căuta baze în lună, — pentru a apăra pământul împotriva unui atac pornit de pe planeta Marte. Pericolul care amenință U.S.A. nu este mai serios decât acela care amenință Pământul din spre Marte. Camuflându-se cu explicații false, referitoare la « securitate », clica militaristă din America cere ca U.S.A. să aibă baze militare în Germania, Franța, Olanda, Italia și Spania, Grecia și Turcia, Palestina și Egipt, în China și în Japonia, în Canada și în țările Americii latine, pe insulele din oceanul Pacific și Atlantic.

Tovarășul Stalin a demascat până la capăt adevărata față a politicii cercurilor conducătoare din U.S.A., care — sub pretextul fals al « imposibilității unei înțelegeri cu U.R.S.S. » — își pregătesc planurile de agresiune. « Chestiunea constă în faptul — arată tov. Stalin — că instigatorii politicii agresive a U.S.A. și a Angliei nu se cred interesați să se înțeleagă și să colaboreze cu U.R.S.S. Ei au nevoie, nu de înțelegere și colaborare, ci de discuții despre înțelegere și colaborare, pentru ca, torpilând înțelegerea, să arunce vina asupra U.R.S.S. și să « dovedească » prin aceasta imposibilitatea colaborării cu U.R.S.S. Ațâțătorii la războiu, care caută să declanșeze un nou conflict armat se tem, mai mult decât de orișice, de înțelegerea și colaborarea cu U.R.S.S., deoarece politica de înțelegere cu U.R.S.S. le subminează pozițiile și face lipsită de obiect politica lor agresivă.

Tovarășul Stalin a arătat în repetate rânduri că guvernul U.R.S.S. crede că, « cu toată deosebirea de sisteme economice și de ideologie, coexistența acestor sisteme și reglementarea pașnică a divergențelor dintre U.R.S.S. și U.S.A. nu este numai posibilă, dar și neapărat necesară în interesul păcii generale ».

Febrila goană a înarmărilor aduce munți de aur adevăraților guvernanți din U.S.A. și Anglia — uniunilor monopoliste — pe socoteala scăderii nivelului de trai al celor ce muncesc, a boom-ului de războiu, a pompării mijloacelor și resurselor din țările satelite și din posesiunile coloniale.

Supuse voinței monopolurilor capitaliste, cercurile conducătoare din U.S.A. și Anglia duc o politică agresivă de pregătire a unui nou războiu mondial. Numeroasele încercări de a submina bazele Organizației Națiunilor Unite; crearea pactului Atlanticului de Nord, care desființează suveranitatea de stat a unei serii de țări europene și subordonează politica lor scopurilor de dominație mondială ale imperialismului american; orientarea spre reconstrucția potențialului militar al Germaniei Occidentale și Japoniei; torpilarea propunerilor de pace ale Uniunii Sovietice în legătură cu reducerea înarmărilor și interzicerea armei atomice, etc. nu sunt decât verigile programului general al blocului anglo-american, care urmărește declanșarea unui nou războiu mondial.

SCUTIERII IMPERIALISMULUI AMERICAN

Marele conducător al poporului sovietic și al întregii omeniri muncitoare, tovarășul Stalin, a definit precum urmează bazele politicii externe a U.R.S.S., — politică de pace și colaborare prietenească între popoare: «Politica noastră externă este limpede. Ea este o politică de menținere a păcii și de întărire a relațiilor comerciale cu toate țările. U.R.S.S. nu are de gând să amenințe pe nimeni, cu atât mai puțin să atace pe cineva. Noi suntem pentru pace și apărăm cauza păcii. Dar nu ne temem de amenințări și suntem gata să răspundem prin lovituri la loviturile instigatorilor la războiu ».

Uniunea Sovietică urmează în mod consecvent politica externă stalinistă de pace și colaborare între țări. Guvernul sovietic a prezentat de mai multe ori propuneri concrete și eficiente pentru asigurarea păcii. În ședința dela 23 Septembrie 1949 a sesiunii Adunării Generale a O.N.U., Uniunea Sovietică a propus din nou un program vast și concret, care urmărea întărirea păcii în lumea întreagă și care cuprindea: condamnarea pregătirii unui nou războiu într'o serie de țări, în special în U.S.A. și în Anglia; condamnarea ca o crimă gravă împotriva umanității a folosirii armei atomice și a altor mijloace de distrugere în masă; interzicerea armei atomice și stabilirea unui riguros control internațional în această privință; încheierea unui pact pentru întărirea păcii între U.S.A., Marea Britanie, China, Franța și Uniunea Sovietică, care poartă principala răspundere pentru menținerea păcii mondiale și a securității popoarelor. Aceste propuneri pașnice ale Uniunii Sovietice smulg masca de pe obrazul imperialiștilor anglo-americani, care completează împotriva păcii dintre popoare, dar care țipă despre « pericolul bolșevic ».

Planurile de cucerire a dominației mondiale, nutrite de imperialiștii americani și de calfele lor britanice, au camuflajele lor ideologice. Nu poți să te apropii de mase cu o predică fățișă a agresiunii și a războiului; sunt prea vii încă în mintea popoarelor ororile ultimului războiu, prea a crescut mult maturitatea politică a maselor largi muncitoare, pentru ca aceste predici să-și poată atinge scopul. De aceea munca de subminare dusă de statele majore, de organele de spionaj și de informație anglo-americane, bucătăria murdară a Wall-Streetului, care calculează în ce proporție retorta războiului va transforma sângele popoarelor în lingouri de aur pentru monopolurile capitaliste, își aleg un vestmânt ideologic corespunzător.

Diplomația atomică a dolarului cere filosofiei și sociologiei burgheze să «prelucreze» masele, să le pregătească «ideologic» pentru rolul de carne de tun într'un nou războiu.

În conformitate cu aceasta, «trusturile creierului» ale imperialismului descriu politica tâlhărească a anglo-americaniilor drept «apărare a civilizației occidentale»; planurile de stabilire a dominației mondiale a imperialiștilor americani sunt prezentate sub firma colaborării internaționale; programul de

înrobire a Europei este denumit o întrupare a « moralei superioare », etc. Ideologia imperialismului a bătut recordul « rafinamentului în fățarnicia sa respingătoare » (Lenin).

« Noua » filosofie a capitalismului, care trebuie să acopere politica expansionistă a imperialismului american, constă în ideile otrăvite ale cosmopolitismului, în ideea creării unui stat mondial « supranational », — firește sub conducerea imperialiștilor anglo-americani. Sforțările ideologilor reacțiunii imperialiste sunt îndreptate spre răsturnarea și călcarea în picioare a ideii suveranității naționale și de stat, spre subminarea sentimentelor patriotice ale maselor, pentru a le frânge astfel voința de a se opune agresorilor.

Raymond Forthdick, unul din autorii culegerii « Viața sau sinuciderea ? » declară că, astăzi, patriotismul a devenit « o forță de descompunere ». Patriotismul maselor populare s'a ridicat în calea agresiunii imperialiștilor anglo-americani; el trebuie înlăturat ca fiind o « forță de descompunere ». Intr'adevăr, această forță distruge planurile imperialiștilor.

Desvoltând aceleași « idei », juristul burghez englez J. Brierley definește — în cartea « Dreptul și statul în teorie și în practică » (Londra, 1948) — suveranitatea națională drept un « anacronism periculos », drept principala piedică în calea realizării « comunității mondiale ». Lorvin și alți economiști americani confirmă aceste declarații mincinoase prin ideea că suveranitatea națională împiedecă « planificarea mondială » și crearea unei « economii mondiale ». D. B. Ryne, profesor de psihologie la Universitatea din Duke (Carolina de Nord, U.S.A.), încearcă să desființeze ideile de patriotism și de suveranitate politică a diverselor țări prin « argumente » psihologice: lumea este un « suprasuflet » psihologic, unitatea în care întregul trebuie să domine părțile componente.

Pentru a ataca ideile patriotismului și principiile de libertate și suveranitate națională a popoarelor, s'au aliat reprezentanții celor mai diferite ramuri ale putredei « științe » burgheze: filosofii și economiștii, juriștii și istoricii, literații și publiciștii. După cum se știe, la congresul dela Haga al « Europei unite » furibundul ațățător la războiu Churchill a îndemnat și el să se renunțe la suveranitatea națională a diverselor state. Socialiștii de dreapta, ca Bevin, și Blum, Lasky și Renner — agentura imperialistă în rândurile clasei muncitoare — propagă cu insistență ideile cosmopolitismului.

Cosmopolitismul a devenit arma ideologică a burgheziei imperialiste anglo-americane și a aliaților ei.

Cu mai bine de o sută de ani în urmă, Marx a arătat că « patriotismul burgheziei. . . a degenerat într'o simplă prefăcătorie, din momentul în care activitatea ei financiară, comercială și industrială a luat un caracter cosmopolit » (Arhiva Marx și Engels, vol. III (VIII), pag. 355). Cu scopul de a prosti masele populare, burghezia mai poate jongla uneori cu cuvintele « țară » sau « patrie ». Dar istoria capitalismului atestă că, « atunci când vine vorba de profituri de clasă, burghezia își vinde patria și încheie afaceri comerciale

cu indiferent ce străin, împotriva propriului popor» (V. I. Lenin, *Op.*, voi. XXIII, pag. 158). Burghezia a pus întotdeauna mai presus de orice, menținerea dominației sale de clasă și a intereselor de clasă. În numele intereselor ei egoiste, burghezia engleză, franceză, olandeză, greacă, etc., este gata să se înrobească și se înrobește « planului Marshall », este gata să calce în picioare suveranitatea națională, pentru a înăbuși cu forțele unite ale imperialismului mișcările de eliberare națională, pentru a paraliza înaintarea victorioasă a comunismului, pentru a asigura securitatea alianței capitaliștilor din toată lumea împotriva celor ce muncesc.

Al doilea războiu mondial și perioada postbelică au arătat claselor dominante ale lumii vechi nu numai forța de neînving a patriotismului sovietic, dar și forța patriotismului popoarelor din țările ocupate de fascismul german, lupta lor îndârjită împotriva ocupanților, forța de neînfrânt a patriotismului oamenilor muncii din China, precum și forța de rezistență a partizanilor greci, a oamenilor muncii din Indonezia și din alte țări ce luptă împotriva ocupanților străini și a « propriei » burghezii, care a trădat interesele poporului.

De aci rezultă că predica cosmopolitismului, cu ajutorul căreia ideologii imperialismului vor să submineze sentimentele patriotice ale maselor populare, să dezarmeze ideologic și politic clasa muncitoare în fața agresiunii imperialiste, constituie o importantă parte componentă a pregătirii ideologice pentru un nou războiu mondial.

Rețetele practice, care rezultă din concepțiile de mai sus și care abundă în publicistica anglo-americană — înlocuirea « statelor naționale prin universalism », crearea unui « guvern mondial », a « Statelor unite ale lumii », a « federației mondiale » — își pun tocmai ținta de a dezarma masele, pentru a favoriza realizarea planurilor agresiunii americane. Este caracteristic faptul că, în aceste numeroase proiecte, ideologii burghezii îndeamnă proletariatul să renunțe la lupta de clasă și să recunoască ideile « general naționale ». Pentru a-și da mai multă importanță, ei mobilizează toate argumentele: dela canoanele filosofiei kantiene și enciclicele papale, până la deducțiile psihologiei, întreaga minciună și fățarnicie a înșelătoarei frazeologii despre « federația mondială », « guvernul mondial » pe baza imperialismului și a robiei coloniale, continua ceartă a monopolurilor pentru împărțirea piețelor, a sferelor de influență, etc. sunt cât se poate de vădite. Tovarășul Stalin ne învață că « unirea popoarelor într'o singură gospodărie mondială nu este posibilă decât pe baza principiilor de încredere reciprocă și de înțelegere benevolă, că drumul pentru crearea unirii benevole a popoarelor trece prin separarea coloniilor de « întregul » « unitar » imperialist, prin transformarea lor în state independente ». (*Op.*, voi. 6, pag. 147). Unirea popoarelor într'o singură gospodărie mondială poate fi realizată numai pe baza nimicirii întregului sistem al imperialismului, pe baza victoriei socialismului.

Bine înțeles că, în falsele proiecte ale « sociologilor imperialismului » nu este vorba în realitate de niciun fel de « federație mondială ». Este caracteristic

faptul că, din această așa-numită federație mondială, sunt excluse dinainte Uniunea Sovietică și țările de democrație populară. Astfel vestitul apărător al bombei atomice, prof. Harold Ury, dela Universitatea din Chicago, scrie, atacând Organizația Națiunilor Unite și argumentând pentru necesitatea creării unui «guvern mondial»: «Cred că nu este posibilă crearea unui guvern mondial, care să cuprindă în același timp Rusia și adepții ei și democrațiile occidentale. Așa dar,... nu putem asigura existența unui guvern mondial atotcuprinzător ». Mai departe, Harold Ury enumera țările, care sunt — după părerea sa — « vrednice » de a fi incluse în « federația mondială ». Este limpede că e vorba aici de blocul anglo-american și de acoliții acestuia. În plus, în ultima vreme, pentru a înlătura cu totul Imperiul britanic, literatura americană atribue tot mai pe față și mai cinic Statelor Unite ale Americii rolul de pretendent unic la dominația mondială.

Savanții obscuranțiști, care țipă isteric că secolul XX este secolul Americii își argumentează pretențiile smintite prin considerente referitoare la situația geografică specială a U.S.A., sortite, cică, prin legile naturii înseși, prin «cerințele moralei », etc., să dețină dominația mondială. Un important grup de economiști din U.S.A., printre care profesorii dela Universitatea din Harvard, a întreprins un «studiu » special, care dovedește necesitatea de a asigura pentru U.S.A. «conducerea economică a lumii». Ei propun desființarea tuturor barierelor tarifare și de altă natură, care împiedecă expansiunea U.S.A., pentru a da imperialismului american mână liberă în toate părțile lumii.

Ideile geopolitice, scoase din arsenalul propagandei lui Hitler și Gobbels, se răspândesc acum mult în U.S.A. Nu este o întâmplare faptul că fascistul german Hermann Rauschning, stabilit în U.S.A., predică: să se țină seamă de greșelile fascismului german (al cărui neajuns ar fi constat în faptul că a încercat să creeze un regim totalitar numai într'un cadru restrâns), să se submineze Organizația Națiunilor Unite, pentru a se crea o nouă « uniune de națiuni », totalitară, sub conducerea U.S.A.

În mesagiul lui Truman din 19 Decembrie 1945, ideea dominației mondiale a U.S.A. capătă, așa zicând, o expresie oficială. Mesagiul spune: «Trebuie să recunoaștem cu toții, că victoria pe care am câștigat-o a pus pe umerii poporului american sarcina răspunderii permanente pentru conducerea lumii.

Sub camuflajul ideologiei cosmopolitismului, reprezentanții politicii atomice a dolarului întemeiază planuri de deslănțuire a unui nou războiu împotriva U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară, planuri de creare a unui imperiu mondial american, bazat pe folosirea forței militare.

Acelaș scop de ațâțare a isteriei războinice este urmărit și de deșanțatul șantaj al ofensivei atomice, întreprins în presa americană. Se știe că producția armei atomice și toate instituturile de cercetări științifice în acest domeniu sunt concentrate în U.S.A. în mâinile câtorva mari monopoluri: trustul chimic Dupont de Nemours, General Electric, Westinghouse, Union

Carbid and Carbon. Controlul general este în mâinile uriașei uniuni a capitalului financiar: grupul bancar Morgan-Mellon. Toate aceste trusturi miliardare realizează profituri fantastice din goana înarmărilor atomice. Ele au subordonat cea mai mare descoperire în domeniul energiei atomice intențiilor militariste și au oprit lucrările pentru folosirea energiei atomice în scopuri pașnice. Aceste monopoluri sunt inspiratorii șantajului atomic, care sperie pe americani cu tot felul de basme, pentru a motiva necesitatea uriașei majorări a creditelor militare. Ascultătoare față de monopoluri, cercurile conducătoare din U.S.A. și Anglia sabotează în mod sistematic repetatele propuneri de pace ale U.R.S.S., în legătură cu interzicerea întrebuințării energiei atomice în scopuri militare.

Sub steagul luptei împotriva comunismului, militaristii din U.S.A. și lacheii lor savanți cer să se facă o imediată mobilizare totală a economiei U.S.A. (Bernard Baruch), întărind această cerere prin referiri la pretinsul monopol al U.S.A. în domeniul energiei atomice. Sus-amintitul savant obscurantist Harold Ury îndeamnă să se înceapă un războiu « preventiv » împotriva U.R.S.S. și a țărilor de democrație populară, în care să se folosească bomba atomică. El declară că americanii vor trebui să « supună lumea întreagă, s'o conducă după bunul lor plac și să nu permită niciunui alt stat de a produce arme pentru un războiu mare ».

Dar, din fericire pentru omenire, planurile acestor canibali nu se vor înfăptui. Monopolul U.S.A. asupra armei atomice nu mai există de mult. Comunicatul TASS din 25 Septembrie 1949 pune capăt șantajului atomic al politicianilor americani și răstoarnă legenda, intens-propagată de militaristi, după care, cu ajutorul bombei atomice, U.S.A. ar putea realiza o nouă ediție de « blitzkrieg » hitlerist, să obțină o victorie ușoară asupra forțelor democrației și socialismului și să-și instaureze dominația mondială. Cu toate că U.R.S.S. posedă arma atomică încă din 1947, guvernul sovietic a propus din nou, la 23 Septembrie 1949 în ședința Adunării Generale a O.N.U., să se ia măsuri practice imediate pentru interzicerea necondiționată a armei atomice și a altor mijloace de distrugere în masă, exprimând în aceste propuneri dorința și voința întregii omeniri progresiste de a lupta pentru pace, pentru libertatea și independența popoarelor. Sabotând sistematic propunerile U.R.S.S. pentru interzicerea armei atomice, cercurile guvernamentale din U.S.A. și Anglia se demască în ochii tuturor popoarelor ca ațâțători la un nou războiu, ca dușmani înrăiți ai omenirii.

Păturile largi ale maselor muncitoare din America și din lumea întreagă și intelectualitatea progresistă din U.S.A. își dau seama de ceea ce aduce popoarelor « democrația » de astăzi a U.S.A. Luând cuvântul la 12 Septembrie 1949, la un banchet progresist, Henry Wallace a spus despre politica actualului guvern al U.S.A.: « Acest guvern s'a consacrat salvării instituțiilor perimate din lumea întreagă prin forța armelor și a dolarului. El a transformat jumătate din lume într'un muzeu de regi, imperii, aristocrație funciară, ierarhie

antică și carteluri internaționale, care și-au trăit de mult traiul». Pentru a fi pe placul stăpânilor lor, monopolurile — spune mai departe Wallace — organele presei și ale guvernului calomniază Rusia «pentru a prezenta toate organele reacțiunii mondiale în rolul de apărători ai democrației și libertății. Noi am văzut cum, sub camuflajul acestei propagande, zeci de miliarde de dolari americani au fost cheltuiți pentru înarmări și pentru aventuri militare lipsite de sens. . . Noi am văzut cum leaderii americani, pătrunși de năzuința lor spre bogăție și putere, trădează democrația în țara lor și se amestecă fățarnic în numele democrației în treburile interne ale tuturor țărilor din lume ».

Dar nu geopoliticienii maniaci hotărăsc destinele lumii. Astăzi, milioane de oameni simpli înțeleg politica și ei vor ști să-și apere interesele. Ideile de « blitzkrieg », de stabilire a « dominației mondiale » a unei singure națiuni nu sunt noi. Ele sunt luate în întregime din arsenalul hitlerist. Fără a ține seama de « războiul rece », pornit de reacțiunea din U.S.A. și Anglia, oamenii sovietici își continuă cu încredere munca lor constructivă, urmăresc cu vigilență provocările reacțiunii mondiale, întăresc și dezvoltă zi de zi forța statului sovietic și nu cedează în fața niciunui fel de șantaj, în fața niciunei provocări.

Al doilea războiu mondial s'a încheiat prin prăbușirea Germaniei fasciste, care nutrise planuri de dominație mondială. Planurile de dominație mondială ale anglo-americanilor vor suferi și ele aceeași inevitabilă pieire.

#

În tendința lor de a-și stabili dominația mondială, cercurile imperialiste din U.S.A. nu duc numai o politică de deșănțată expansiune economică și de înjghebare a unor blocuri militare și politice îndreptate împotriva U.R.S.S. (Pactul Atlanticului de Nord); ele nu organizează numai rețele de spionaj în multe țări, folosind în acest scop tot soiul de indivizi de tipul celor din clica fascistă a lui Tito, care a stabilit în Jugoslavia un sângeros regim de Gestapo și care a desfășurat, din ordinul stăpânilor săi anglo-americani, o ticăloasă activitate de subminare și spionaj împotriva forțelor democrației și socialismului din mai multe țări. În același timp, cercurile conducătoare din U.S.A. realizează și un plan* de largă expansiune ideologică, încercând să adoarmă conștiința maselor populare din țările marshallizate și să slăbească voința lor de a rezista agresorilor imperialiști.

Revista « Time » din 14 Iulie 1948 scrie: « Odată cu adoptarea proiectului de lege pentru crearea Direcțiunii colaborării economice, congresul a hotărât că ideile americane. . . trebuie să capete o mai largă răspândire în Europa ». Este un fel de « plan Marshall » în domeniul ideologic. Observând cu groază uriașa forță de atracție, pe care o exercită în lumea întreagă ideile comunismului, scutierii intelectuali ai imperialismului american propun stăpânilor

lor să desfășoare « cu o deosebită forță și intensitate » « propaganda ideilor americane » peste graniță. Ei le propun « să aprovizioneze lumea cu idealuri americane ».

Dar « idealurile americane » sunt o predică și o apologie a acelorași idei militariste și rasiste, a disprețului pentru om și a moravurilor de gangsteri. Burghezia nu mai poate să dea naștere niciunui alt fel de idei. Aceste « idealuri americane » sunt garnisite cu sosurile cleioase ale descrierilor sexuale pornografice, cu aventurile unor bandiți bogați și ale stelelor dela Hollywood, cu descrieri ale moravurilor bandelor de linșaj și ale acțiunilor criminale făptuite de schizofrenici și sadici.

Condimentate cu asemenea « idealuri », ziarele și revistele americane, filmele și radio-emisiunile se revarsă ca un torent murdar asupra țărilor marshallizate ale Europei, pentru a descompune cugetarea și imaginația oamenilor, pentru a întina cele mai elementare norme ale moralei umane și pentru a crea o atmosferă socială prielnică expansioniștilor de peste ocean.

Producția « ideilor americane » standardizate, mecanismul de uzină al expansiunii ideologice a U.S.A. se află în mâinile « Asociației naționale a industriașilor », al cărui nucleu este « Comitetul consultativ special »; din acesta fac parte reprezentanții a 12 mari trusturi miliardare: Standard Oil of New Jersey, Dupont de Nemours, General Motors, Westinghouse, etc. În vârful piramidei regilor neîncoronați ai Americii se află banca Morgan, care controlează un capital de peste 30 miliarde dolari. În mâinile acestui stat major general al forțelor reacționare și imperialiste din U.S.A. — sau sub controlul său direct —, se află întreaga « industrie de informații » din U.S.A., care formează opinia publică: « imperiul gazetelor », « imperiul revistelor », majoritatea covârșitoare a posturilor de radio, a companiilor cinematografice, a institutelor științifice, etc. Walter D. Fuller, președintele « Asociației naționale a industriașilor », este în același timp președintele « Asociației naționale a editorilor ». Morgan este editorul de fapt al unor reviste de largă răspândire ca: « Life », « Collier's », « Time », « Red Book », « American », « Bookman's Home Companion ».

În cartea sa, « 1000 de americani », George Seldes arată pe baza unui bogat material de fapte că « industria de informații » a U.S.A., care îndeplinește, supusă, voința celor 12 corporații miliardare, « este în realitate o întreprindere comercială prostituată, lipsită de răspundere și care falsifică faptele, un adevărat dușman al poporului american ».

Un model tipic al exportului ideologic american este revista « Reader's Digest », reacționară la extrem, spumegândă de ură împotriva ideilor de libertate, democrație și socialism. Această revistă, finanțată de « planul Marshall », și al cărei tiraj a ajuns după războiu la 11 milioane exemplare, se publică în limbile engleză, spaniolă, portugheză, suedeză, arabă, etc. O ramură a lui « Reader's Digest » în Franța este « Selection », editat într'un tiraj de milioane și care se fabrică în U.S.A.

Mulți oameni din țările Europei occidentale își dau seama, alarmați de puternica intensificare a expansiunii ideologice imperialiste americane. În articolul său, « încă o formă a expansiunii americane în Anglia » (« World News and Views », Nr. 22, 1948) J. Vaddis scrie: « Imperialismul american intenționează să destrăbăleze nu numai propriul său popor, ci și popoarele celorlalte țări ». În ultimii ani, importul de literatură americană în Anglia a crescut de cinci ori; 80 la sută din literatura beletristică ce se publică în revistele engleze este de proveniență americană. Hollywoodul a inundat Anglia cu filme americane, ceea ce a provocat o criză serioasă în industria cinematografică engleză. Împreună cu stăpânii lor, Attlee, Bevin și Blum — acești lachei ideologici ai capitalului monopolist — calcă în picioare fără rușine și trădează cultura națională a țărilor lor.

O parte componentă a expansiunii ideologice a imperialismului american este larga propagandă pentru așa-numitul « mod de viață american ». Din laboratoarele rău mirositoare ale « industriei de informații » din U.S.A., se revarsă asupra țărilor marshallizate — după cum spune Scaffington Lodge,, membru în parlamentul englez — « o adevărată Niagara de prostii, de sentimentalism, de cinism și de pornografie eftină, care ascund cititorului America, reală ». Și aceasta este ușor de înțeles, deoarece așa-numitul « mod de viață american » înseamnă cele « 60 familii » de miliardari și cele 15 milioane de șomeri, crizele periodice și pustiitoare și uriașa creștere a criminalității, discriminarea rasială a negrilor și fărâdelegile bandelor Ku-Klux-Klanului, ofensiva împotriva învățaturii materialismului științific și șantajul atomic. Actualul « mod de viață american » confirmă profundul adevăr al definiției pe care o dă Lenin imperialismului american. « Republica democratică a U.S.A. », scrie Vladimir Ilici, « *s'a arătat a fi*, în fapt, o formă a celui mai turbat imperialism, a celei mai nerușinate asupri și înnăbușiri a popoarelor mici și slabe ». (Op., voi. XXIII, pag. 292).

*

Întreaga desfășurare a dezvoltării istorice confirmă pe deplin ideea că procesele de putrefacție din cuprinsul lagărului imperialist devin tot mai intense și că scutierii ideologici ai acestui lagăr nu sunt în stare să mai dea niciun fel de « rețete » pentru salvarea capitalismului, în afara celor împrumutate din arsenalul fascist, a căror ineficiență a dovedit-o istoria. În celebra sa lucrare « Stângismul, boala copilăriei comunismului », V. I. Lenin scrie: « Burghezia poate să se sbată, să turbeze până la inconștiență, să exagereze, să facă prostii. . . burghezia are atitudinea pe care au avut-o toate clasele condamnate de istorie ». « Dar în toate cazurile și în toate țările, comunismul se oțelește și se dezvoltă; rădăcinile sale sunt atât de adânci, încât persecuțiile nu-i slăbesc, nu-i răpesc puterile, ci, dimpotrivă, îl întăresc » (Op., voi. XXV, — pag- 235).

Pe întreg globul pământesc se desvoltă și crește puternica mișcare a maselor populare, pentru pace, pentru libertatea popoarelor, pentru socialism, mișcare ce răstoarnă planurile sumbre ale ațâțătorilor la războiu. Forțele democrației și ale socialismului, inspirate de marile idei ale lui Lenin și Stalin, legate prin internaționalismul proletar, prin solidaritatea frățească a celor ce muncesc, sunt de sute de ori mai puternice decât forțele reacțiunii și ale agresiunii. Strajă libertății și democrației, păcii și securității popoarelor stă marea Uniune Sovietică, — credincioasă până la capăt principiilor internaționalismului proletar, bastion puternic și speranță a întregii omeniri asuprite. În rândurile frontului unic al tuturor forțelor democrației și socialismului, pășesc țările de democrație populară și marele popor chinez, care, sub conducerea eroicului Partid Comunist Chinez, a creat Republica Populară Chineză. În rândurile acestui front democratic unic se află clasa muncitoare din toate țările, masele de milioane ale țărănimii din țările capitaliste. Sunt atrase tot mai mult la lupta de eliberare națională popoarele țărilor coloniale și forțele progresiste ale intelectualității din lumea burgheză.

În fruntea frontului de luptă împotriva robiei imperialiste, împotriva ațâțătorilor la un nou războiu și a ideologiei de jaf a agresorilor merg partidele comuniste, oțelite în lupte, — armata luptătorilor de avangardă, conștienți, pentru cauza lui Lenin și Stalin. Partidele comuniste și muncitorești de peste hotare numără, în rândurile lor, 18 milioane de luptători. Rolul organizator și influența partidelor comuniste în mase cresc pe zi ce trece; în același timp, scade influența socialiștilor de dreapta scizioniști ai mișcării muncitorești și frontului democratic unic. « Nu trebuie să socotim întâmplătoare creșterea influenței comuniștilor », — ne învață tov. Stalin. « Ea este un fenomen cu totul normal. Influența comuniștilor a crescut pentru că, în anii grei ai dominației fascismului în Europa, comuniștii s'au arătat a fi luptători hotărâți, îndrăzneți și devotați împotriva regimului fascist, pentru libertatea popoarelor ». Astăzi comuniștii sunt luptători tot atât de hotărâți și devotați împotriva planurilor de instaurare a dominației mondiale a imperialismului american, pentru suveranitatea națională a țărilor lor, pentru libertatea și independența popoarelor, pentru triumful ideilor de democrație și socialism.

Cresc și se întăresc organizațiile internaționale ale clasei muncitoare și ale tuturor oamenilor muncii, care arată în chip vădit vigoarea principiilor internaționalismului proletar. Federația Sindicală Mondială numără circa 70 milioane membri, Federația Democrată Internațională a Femeilor — 80 milioane, Federația Mondială a Tineretului Democrat — 60 milioane membri. Congresul Mondial al Partizanilor Păcii, care a avut loc în Aprilie 1949, a emis manifestul său de luptă pentru independența națională și pentru colaborarea pașnică a tuturor popoarelor în numele unor organizații sociale, care cuprind 600 milioane de oameni.

D. SEPİLOV

împotriva politicii și ideologiei reacționare a imperialismului american se unesc, deasemenea, toate forțele democratice și progresiste din Statele-Unite. Grevele hotărâte care au izbucnit în ultimele luni, a muncitorilor companiei aviatice Bandix și a muncitorilor dela uzinele Ford, dela compania de cauciuc Goodrich, — grevele tipografilor, a companiei de aviație Bell și a companiei mașinilor de cusut, grevele, dela minele de cărbuni și grevele muncitorilor din industria oțelului arată, toate, o creștere a luptei, clasei muncitoare împotriva jugului monopolist, împotriva legii reacționare Taft-Hartley. Mai bine de 300 conducători ai sindicatelor, care oglindesc starea de spirit a maselor sindicale, ce se ridică împotriva lacheilor imperialiști de tipul birocrăților sindicali Green și Murray, au condamnat pactul Atlanticului de Nord ca pact agresiv. Congresul oamenilor de cultură din U.S.A. pentru apărarea păcii, Confederația națională pentru apărarea drepturilor cetățenești arată și ele că, în U.S.A., forțele democrației se unesc împotriva forțelor reacțiunii și ale agresiunii.

Practica de jaf a imperialismului american și predicile delirante ale scutierilor săi ideologici se vor termina, inevitabil, printr'un eșec rușinos. In lumea întreagă crește o mișcare largă, puternică, profundă și de neînfrânt pentru pace între popoare, pentru reală democrație și pentru socialism. Noui. milioane și milioane de oameni vin să se așeze sub marele steag al lui Lenin și Stalin.

TEORIE ȘI CRITICĂ

HORIA STANCU

MARIN PREDA. ANA ROȘCULEȚ»

Pentru Marin Preda, ultima sa nuvelă << Ana Roșculeț » poate să fie un punct de plecare. Scriitorul a părăsit de data aceasta satul, țărani, pentru lumea mai nouă a orașului, a fabricilor, a muncitorilor. În acest început, Marin Preda și-a ales o temă deosebit de vie și de frumoasă. Dar în același timp, o temă grea: să urmărească și să analizeze transformarea unei muncitoare textile, care devine fruntașe în producție, care se alătură, cu tot sufletul luptei pe care o duce clasa muncitoare.

Nu era suficientă o simplă analiză psihologică. Trebuia prins și înfățișat tot ceceae contribuie azi la făurirea unui om nou, dela schimbările revoluționare care se petrec în țara noastră, până la ajutorul cald, apropiat, al tovarășilor de muncă și al Partidului.

Marin Preda și-a construit nuvela în jurul unui singur personaj: Ana Roșculeț-Celalalte rămân aproape mereu pe planurile din fund, și chiar atunci când lumina cade, — pentru scurt timp, — asupra lor, totuși Aurica Muscan, Vica, Tomiță, Pavel, Ierulescu, maistorița și ceilalți, nu trăiesc decât prin legăturile lor cu eroina centrală. O asemenea construcție poate fi discutată. Nuvela este în felul acesta încheată strâns. Se poate obiecta că realitatea este sărăcită, îngustată.

Problema cea mai importantă rămâne însă alegerea caracterelor esențiale, crearea unui tip puternic, un personaj — care să susție întreaga nuvelă.

Ana Roșculeț se transformă. Devine un om nou. Ajutată de Comitetul de fabrică să-și găsească o locuință, izbuteste să se despartă de bărbatul care o chinuia și o umilea, « bocșierul Tomiță ». Învață carte, sprijinită de șefa de birou Ierulescu. Ii arată tinerei Aurica Muscan cum trebuie să lucreze la război. Ia cuvântul în mijlocul muncitorilor și vorbește despre o nouă atitudine față de muncă. E aleasă în sfârșit în delegația care va pleca la Congresul pentru pace dela Wrocław.

Evoluția Anei Roșculeț e mai limpede dacă scoatem în evidență contrastele:

« Rămasă singură, femeia închise ușa încet, apoi se lungi pe pat și stătu acolo nemșcată, cu ochii pierduți în tavan, cu chipul răvășit și întunecat, [j]ntr'un timp tresări, se ridică pe jumătate și întinse mâna pe măsuta de unde luă o oglindă mică, în care se uită câteva clipe, aruncând-o apoi repede la loc, gata s'o spargă. Numai decât după aceea, chipul i se încreți de ură și sări jos din pat ».

Aceasta este eroina iui Marin Preda, la începutul nuvelei. — Cu chipul răvășit de ură neputincioasă, repede topită în indiferență:

« Din crâncenă cum era, fața femeii se mai liniști, dar curând după aceea, peste trăsături i se lăsă o tristeță adâncă și ochii, până acum strălucitori și hotărâți, își pierdură sticlirea și încremeniră întunecați ».

Când ne ducem la ultimele pagini găsim o altă femeie, pe care o bănuiam numai:

HORIA STANCU

« Așteptă câteva clipe și deodată i se păru că toată lumea din sală gândește ca și ea, este una cu ea, că poate vorbi mai fără teamă. Dar acest simțământ nou, puternic, în loc s'o liniștească, o răscoli de avânt:

— ... eu cred că dacă lucrăm cu astfel de metode, abia atunci vom ajuta ca totul la noi să ia avânt și să ajutăm industriei grele ... »

într'o bună măsură Marin Preda a izbutit să pătrundă și să înfățișeze cum s'a produs transformarea. Uneori a făcut-o mai atent, mai amănunțit. Altădată, a rămas la liniile mari.

Nu întâmplător îl preocupă pe scriitor atât de mult sufletul eroinei sale, gândurile ei, sentimentele care o însuflețesc. În lungi pasagii accentul cade pe frământările interioare. La început ură surdă, neputincioasă, împletită cu duioșie, cu dragoste maternă pentru fetița ei. Revolta instinctivă, a femeii batjocorite și călcate în picioare: « — Bine, dar mă bate ! Mă omoară cu bătaia ! Pentru ce să mă bată ? » Dorința unei vieți mai bune a cărei viziune rămâne însă confuză. Aici, în aceste sentimente, găsește Marin Preda g ermemei viitoarei Ana Roșculeț; din ele va răsări energia și hotărârea de mai târziu.

După ce primește sprijinul Comitetului de fabrică — i se dă locuință în căminul filaturii la care lucra, — Ana Roșculeț, se desparte de « Tomița » printr'un efort de neașteptată tărie. Izbucnirea urei, atât de multă vreme stăpânită, este totuși rece. Dușmănia e trădată de duritatea tonului, de simplitatea cuvintelor. Scena e una dintre cele mai puternice ale nuvelei. Autorul o vede clar, în spațiu, și dă dovadă, în construirea ei de un accentuat simț dramatic.

Metoda aceasta, de a da înainte ușoare indicații din care cresc adevărate conflicte cu rol important în acțiune, o folosește autorul și în alte părți ale nuvelei.

« — Nu fi proastă » (— răspunde Ana prietenei sale care o invitase la cinematograful—); « nu merg la cinematograful pentru că nu pot să citesc repede jos și nu înțeleg nimic din film, zise Ana încet. Se făcu tăcere. Birtașul se oprise și el din cântărit niște carne, și se uita intrigat spre cele două femei.

— Da, Aneta, n'am știut. Nu te supăra ».

Din vorbele Anei Roșculeț străbate un sentiment de nemulțumire, conștiința unei anumite inferiorități care o apasă. Toate vor izbucni în setea de învățătură, în setea de carte. Rând pe rând sunt prinse etapele pe care trebuie să le parcurgă eroina pentru a se perfecționa, și această analiză, metodică de cele mai multe ori, constituie încă unul dintre aspectele pozitive ale nuvelei. Marin Preda nu a creat o Ană Roșculeț', liniară, care să meargă mereu înainte, pe acelaș drum, ci un om în care se amestecă și contradicții, în care se amestecă și puternice urme ale vechei existențe. Dar urmărind contradicțiile și reziduurile, scriitorul a trecut, — din când în când — peste ceea ce este tipic, esențial. S'a lăsat furat de unele aspecte care i s'au părut mai interesante, tocmai prin caracterul lor particular, și astfel a ajuns să dea personajului său trăsături nesemnificative, nepotrivite cu întreaga sa structură psihologică. După ani și ani de muncă, Ana Roșculeț, femeia pe care Marin Preda a zugrăvit-o energică, pasionată după știința de carte, cu dragoste pentru muncă, Ana Roșculeț care a primit ajutorul cald al Partidului' capătă primul ei concediu de odihnă. Și acum?

« Ultima zi a concediului Ana o petrecu neliniștită. Gândul întoarcerii la lucru nu-i plăcea deloc. Se simțise în acest an mai bine ca niciodată. își făcuse o rochie frumoasă de vară și-și cumpărase o pereche de pantofi foarte scumpi.

« Se îmbrăca și pleca în oraș unde se plimba ceasuri întregi uitându-se prin vitrine ori urmărind să vadă dacă cucoanele au pantofi mai frumoși ca ai ei ». Pasagiul e neconvincător, neverosimil, neargumentat nici măcar din punct de vedere psihologic. Conștinutul pe care muncitorii l-au dat primelor concedii de odihnă, a fost cu totul altul-

Ana Roșculeț își iubește munca. Este una dintre cele mai bune lucrătoare ale filaturii. Pe Aurica Muscan, o tânără care abia acum a intrat în fabrică, jjo învață meseria, fără urmă de plictiseală, de rutină.

— « Ți-am spus mereu să nu te grăbești cu primirea schimbului și să mă aștepți și pe mine. Uită-te! Mai sunt două minute. Cum crezi că ai să lichidezi cu ruperea firelor?»

Și ceva mai departe:

« — Ia uită-te bine și vezi cum e trenul de laminaj! Nu aici! Ia-o dela cap, o întrepruse Ana împingând-o ușor de umeri. Aurica Muscan se îndepărtă repede cu sculele în mână, și fără s'o mai ia în seamă pe cealaltă, începu să șteargă cu repeziciune părțile rău curățate ale mașinii. Când « eleva » ei o întrece, Ana Roșculeț e sincer mulțumită, e mândră de succesele pe care ea le-a obținut.

Marin Preda a acordat un însemnat loc muncii ca factor activ în transformarea omului. întrecerea socialistă, producția, depășirea normelor, noi metode de lucru. Aici însă, apare mai evident decât oriunde în restul nuvelei, insuficienta analiză a realității. Și acțiunea suferă, personagiile își pierd din vitalitate.

Care este însăși esența noii atitudini față de muncă? De ce Aurica Muscan vrea să lucreze la două mașini deodată, și jje Ana Roșculeț o sprijină? Marin Preda nu răspunde pe deplin la aceste întrebări. El simplifică, reduce la « *îndemănare* » Auricăi Muscan. Conștiința că ridicarea producției contribuie la mersul general înainte al țării că acum — și acțiunea nuvelei este plasată la scurtă vreme după naționalizare — oamenii lucrează pentru Statul lor, pentru patria lor, apare mai târziu, abia când Ana Roșculeț începe să vorbească, și atunci neprecis:

« Eu, tovarăși, eu vreau să vă spun cum se lucrează în secția noastră. Se lucrează la fel ca pe vremuri, nu s'a schimbat aproape nimic. Și atunci, cum să mărim producția și să începem întrecerile? . . . Eu, tovarăși, când mi-am dat seama că . . . vreau să spun că nu știam ce e cu mine, nu cunoșteam lupta noastră . . . Și când mi-am dat seama și am pornit, totul era pregătit, și școală, și tovarăși care să mă ajute și totul era organizat . . . Partidul croise drumul . . . »

Marin Preda a trecut peste faptul de o deosebită valoare, faptul că atitudinea nouă, efortul pentru alte și alte metode, gândite, de lucru, au la bază conștiința de clasă, puternica dragoste pentru patria noastră. Plasarea începutului acțiunii la câteva săptămâni după naționalizare, alegerea unui nou director dintre muncitori, sunt lucruri schițate de Marin Preda și care, ar fi putut fi elemente de valoare ale nuvelei. Dar autorul nu și-a legat cu destulă forță personagiile de realitatea politică, economică, socială. Fenomenul e mai evident la eroii secundari, și cel mai bun exemplar este Aurica Muscan. Cititorul nu o vede trăind, evoluând. Nuvela se încheie grăbit. Ana Roșculeț e aleasă să plece la Wrocław. După întoarcere, perspectivele de viitor care se deschid plutesc în vag: « Ana își dădu seama că de fapt ea nu făcuse nimic deosebit, fusese numai ajutată să-și ia vânt și pricepea că nu trebuie să se mai oprească ».

Marin Preda pune și, într'o anumită măsură, rezolvă problema esențială: transformarea Anei Roșculeț într'un om nou, văzută ca un fenomen complex, de viață. S'a slujit mai ales de analiză psihologică amănunțită, a relevat just rolul muncii. Ne mai rămâne de examinat un aspect, acela al legăturilor dintre oameni, al ajutorului tovarășesc pe care în momente grele îl primește Ana Roșculeț. Apar aici tipuri de comuniști. Pavel Vasile, președintele Comitetului de fabrică, un om simplu, cald, care găsește calea spre inimile tovarășilor săi de muncă: « . . . acest om posomorit deodată și grav, vorbi cu un glas atât de blând și de simplu încât tot trupul înțepenit pe scaun i seșinfioră ».

Pe Vișan, secretarul Organizației de Partid, îl caracterizează aceiași preocupare pentru oameni. Asupra șefei de serviciu Ierulescu, cea care o ajută pe Ana Roșculeț să învețe carte, autorul se oprește mai îndelung.

HORIA STANCU

Trecând dincolo de schemă, de caracterul depărtat, rece, pe care unii dintre scriitorii noștri îl dau personajilor care aduc cuvântul Partidului, Marin Preda a făcut din Pavel Vasile, din Vișan, din Ierulescu, oameni însuflețiți de căldura vieții, însuflețiți de cele mai bune sentimente omenești. În felul acesta, deși autorul nu a subliniat cu destulă tărie că Partidul a făurit, printr'un ajutor direct, un om nou, totuși prezența Partidului s'a simțit în întreaga nuvelă.

Pentru Marin Preda « Ana Roșculeț » va fi un punct de plecare. Tema frumoasă, — și g... —, care și-a ales-o, a căpătat viață. Acțiunea s'a încheiat. S'au conturat personajii. Marin Preda poate să-și lărgească mereu orizontul, să cerceteze cât mai multe aspecte ale realității. Și pasagiile mai șovăitoare, mai neclare, petele de umbră care întunecă din loc în loc figurile eroilor, arată că scriitorul trebuie, în același timp, să se aplece cu grijă neobosită asupra operei sale.

MIHAI NOVICOV

EROII POZITIVI IN OPERA LUI NICOLAE OSTROVSKI

Prin anii 1935—1936, când Republica Baltică Letonia era încă un stat capitalist, iar locuitorii ei mai sufereau exploatarea și asuprirea, deținuții politici din închisoarea Riga, au trimis o scrisoare lui Nicolae Ostrovski, în care spuneau între altele:

« Pavel Corceaghin! — cât de mult iubim noi acest nume! Pavea a devenit al nostru, a devenit cel mai bun și cel mai iubit tovarăș cu care vrem să semănăm fiecare ».

Un an mai târziu, poetul Louis Aragon, acest înflăcărat tribun al luptei revoluționare a proletariatului francez, scria:

« Ostrovski este o întruchipare a bărbăției creatoare, a devotamentului pentru cauza muncitoare. Merită să trăești pentru ceea ce el a vrut să trăiască, pentru cauza grație căreia el a reușit să supraviețuiască într'un mod atât de eroic ».

De atunci an de an, numele marelui scriitor sovietic intra mereu mai temeinic în conștiința fiecărui luptător pentru acea cauză pentru care Ostrovski și-a jertfit totul.

A intrat în tradiția noastră de a zăbovi asupra memoriei acestui gigant, la fiecare aniversare a sa.

Și de fiecare dată omagiul devine purtător de noi semnificații. Opera lui Ostrovski este un măreț tezaur de învățăminte nu numai pentru cei ce sorb din ea îmbărbătare și secretul dărzeniai în luptă, dar și pentru cei care năzuiesc a deveni, asemenea lui Ostrovski, făuritori de noi izvoare de îmbărbătare și însuflețire.

Posibilitățile de a extrage concluzii de orientare pentru literatură din opera lui Ostrovski sunt nesecate. Deși a lăsat doar un singur roman și abia a putut începe un altul, ambele lucrări oferă prin analiza lor răspunsuri la cele mai variate probleme ce se ridică azi în fața scriitorilor dornici de a contribui prin lucrările lor la triumful acelei cauze, căreia Ostrovski i-a închinat întreaga sa viață.

Vom alege — cu acest nou prilej — numai problema eroului pozitiv în romanele « Așa s'a călit oțelul » și « Născuți în Furtună ». Vom începe prin a parafraza cuvintele deținuților politici din Riga, afirmând că pentru fiecare scriitor din tânăra noastră Republică Populară, Ostrovski e cel mai bun tovarăș. La el se duce scriitorul când are de rezolvat o problemă mai grea, de învins un obstacol neprevăzut. Ne vom adresa deci și noi acestui mare creator, cu gândul de a găsi în opera sa, elementele care ne vor permite să ne apropiem de rezolvarea uneia dintre cele mai arzătoare probleme ale creșterii literaturii noastre.

Problema eroului pozitiv a început să frământă din ce în ce mai mult cercurile literare din țara noastră și nu numai din țara noastră. Discuțiile în jurul ei se duc și în celelalte țări cu democrație populară. Ne-au împărtășit-o în diverse ocazii și colegii din Bulgaria și cei din Cehoslovacia, Polonia, etc.

Se poate deci trage concluzia că nu este vorba de o greutate întâmplătoare în fața căreia s'ar găsi literatura din R.P.R., ci de o problemă de bază, legată organic de însuși procesul de întemeiere a unei literaturi de tip nou, inspirată de ideologia clasei muncitoare. Că această problemă există ne-o dovedesc numeroasele cronici și articole de critică literară în care tot mai des se aud imputări adresate scriitorilor de a nu fi știut să zugrăvească cu intensitate personagiile pozitive din operele lor.

Analizând proza lui Petru Dumitriu, tov. Ion Vitner arată pe drept cuvânt că în « *Dușmănie* », « *figurile pozitive ale eroilor sunt șterse în timp ce dușmanii țărănimii muncitoare sunt desemnați în contururi nete, caracteristice* ». Acelaș critic trecând la « *Vânătoarea de lupi* »), remarcă în continuare că lipsesc din nuvelă « *eroii pozitivi, reprezentanții adevărați ai poporului, care luptă cu dârzenie împotriva uneltirilor chiaburești. Nici Ion al lui Jura, nici Patru Răduia sau ceilalți reprezentanți ai țărănimii sărace nu sunt ridicați, de scriitor până la înălțimea unor eroi autentici* ».

În cadrul unor alte considerațiuni de ordin general, observații asemănătoare face tov. Traian Șelmaru cu privire la « *Negură* » de Eusebiu Camilar:

« *...multe acțiuni ale unora dintre eroi nu sunt întotdeauna destul de motivate, altele se precipită în mod nefiresc, devin neconvingătoare, unele situații par deadreptul false* ».

Criticul se oprește în special asupra figurii muncitorului Silvestru a cărei prezentare este atât de schematică încât micșorează valoarea romanului ca atare.

Observații analoage s'au făcut și referitor la romanul « *Desculț* » de Zaharia Stancu și în legătură cu proza lui Alex. Jar și pe marginea unei serii de piese reprezentate în ultimii doi ani.

Până și într-o piesă atât de reușită ca « *Iarba Rea* » a lui Aurel Baranga, personagiul cel mai pozitiv, Marin Marin, pare câteodată palid, mai slab conturat decât adversarii săi ideologici.

În nuvelistică îndeosebi, problema se pune cu toată ascuțimea, eroii pozitivi fiind în cele mai dese cazuri doar schițați, neisvorând din realitate, din viață.

Nu vrem să spunem că nu s'au făcut progrese și în această direcție, că AU se semnalează și aici începuturi promițătoare

împreună cu tov. Ion Vitner vom menționa ultimele două navele ale lui Petru Dumitriu — « *100 de km* » și « *Noaptea din Iunie* » — ca fenomene literare remarcabile tocmai prin pasul înainte făcut de scriitor în zugrăvirea eroilor pozitivi. Tot aci trebuie să amintim și despre personagiile din « *Minerii* » care deși confuze și declamatorii în unele scene, se ridică totuși în altele până la înălțimi impresionante, prin întruchiparea aceluși spirit nou, care se naște și se dezvoltă în omul nou odată cu desfășurarea bătăliei pentru socialism. Începuturile de rezolvare nu schimbă însă datele fundamentale ale problemei, ci dimpotrivă subliniază abia necesitatea de a o transforma într-o temă de discuție literară.

Problema eroului pozitiv e una dintre cele mai însemnate pentru creșterea unei literaturi puse în slujba clasei muncitoare, pentru însușirea și valorificarea metodei realismului socialist.

În raportul său asupra revistelor « *Zvezda* » și « *Leningrad* », A. A. Jdanov sublinia importanța acestei probleme, punând în fața scriitorilor sarcina de a descrie înaltele însușiri ale oamenilor sovietici, de « *a înfățișa poporul nostru nu numai așa cum este azi, dar a-l privi și așa cum va fi mâine* ».

Viaceslav Mihailovici Mjlotov, subliniind în raportul său din 6.XI.1948 progresele realizate de literatura sovietică, adăoga:

« *Literatura, cinematograful și alte forme ale artei, noastre, se îmbogățesc tot mai mult cu opere care desvâluie în eroii lor sensul ideologic al evenimentelor și al muncii oamenilor epocii sovietice* ».

Urmează de aci că meritul principal al literaturii sovietice constă tocmai în rezolvarea justă și rodnică a problemei eroului pozitiv, rezolvare care i-a permis să înțeleagă în adâncime pe oamenii epocii noi, pe eroii care au construit socialismul și construiesc comunismul.

C. C. al P.M.R. a subliniat de asemenea problema eroului pozitiv atunci când — în salutul său adresat conferinței scriitorilor — le cerea acestora să arate « *cum în procesul luptei pentru transformarea societății și construirea socialismului se naște în țara noastră omul nou — omul socialist* ».

Importanța deosebită care se acordă problemei eroului pozitiv rezultă din însăși structura literaturii, ca un sector al frontului ideologic.

Materialul de bază al literaturii sunt oamenii. Literatura este întotdeauna o înșiruire — realizată cu mijloace artistice — a unor tablouri din viața oamenilor. Oamenii adică personagiile, tipurile descrise de scriitor sunt aceia care populează tema aleasă, acționează în sensul ales pentru a da viață unei idei, iar prin faptele, suferințele, frământările lor, construiesc subiectul cu ajutorul căruia își realizează tendințele scriitorului.

Dacă oamenii — adică personagiile nu trăiesc, sunt schematici, anemici, artificiali, se prăbușește întreaga operă literară, se risipesc fără a da rod intențiile scriitorului. Pe de altă parte, este evident că pentru a deveni purtătoare a ideilor și năzuințelor clasei muncitoare, literatura trebuie să dea tipuri care să comunice cititorilor — prin viața, părerile și faptele lor — aceste idealuri și năzuințe.

De unde se naște însă greutatea? De ce rezolvarea acestei probleme, atât de simplă și evidentă în aparență, întâmpină greutăți?

Eroul pozitiv a existat în literatură încă dela începuturile ei. El nu a apărut însă întotdeauna în aceleași vestminte, nu a fost zugrăvit cu aceleași metode. Literatura romantică cunoștea mai ales o predilecție deosebită pentru personajii mari, excepționale. Erau atât de excepționale încât spărgeau cadrele realității, apăreau în ochii cititorilor, ca niște plâsmuri ale fanteziei scriitorilor și nicidecum oameni vii.

Îndreptarea literaturii pe făgașul realismului determină și evoluția personajului pozitiv. El se coboară pe pământ și tinde a întruhipa ceea ce e mai frumos și mai valabil în realitatea înconjurătoare. El nu poate însă depăși cadrele realității. Aici trebuie căutate determinantele limitelor înlăuntrul cărora se mișcă eroii pozitivi ai literaturii burgheze.

Reprezentanții cei mai luminoși ai acestora au fost dați de literatura realistă rusă a secolului al XIX-lea, unde au apărut tipuri puternice de oameni animați de idealuri nobile, capabili să se jertfească în întregime pentru aceste idealuri. Astfel este de pildă Rahmetov din romanul « Ce-i de făcut? » de Cernișevski, care a avut o mare înrăurire asupra formării generațiilor ulterioare de revoluționari. Însăși după propria mărturisire a lui Cernișevski, Rahmetov este un om excepțional. Rezultă că și acest mare gânditor democrat revoluționar și-a găsit eroul pozitiv în afara cadrelor obișnuite ale realității. Așa zisa « viață cotidiană » — refuza cu îndărătnicie să ofere tipuri de eroi care să aibe și calități excepționale și o legătură trainică cu realitatea vieții. Motivele insuficienței trebuie căutate în însăși condițiunile societății burgheze. Ele au dat naștere și tânărului visător plin de cele mai minunate năzuințe, dar incapabil să întreprindă ceva pentru înfăptuirea lor, și omului desamăgit, disprețuitor față de realitatea înconjurătoare și plin de propria sa superioritate — și tipului desechilibrat, ros de contradicții interne.

Literatura burgheză pune personagiile sale în fața unor probleme de nerezolvat și reliefa superioritatea lor doar prin refuzul de a se supune mediului. Conflictul caracteristic unor atari situații, prin care se manifestă personajul pozitiv în literatura burgheză, de aici își trage origina. Omul era mereu pus în situația de a alege între « interesul personal » și « datorie ». Descrierea acestei lupte interne constituia de obicei firul

călăuzitor al operei. Cele mai frumoase tipuri pozitive ale literaturii burgheze pe acest fundament au fost construite. Frumusețea lor reiese în special din vigoarea cu care opun rezistență influențelor înăbușitoare ale realității burgheze și reușesc să-și păstreze neîntinat chipul moral, în vâltoarea patimilor și viciilor specifice societății capitaliste. Conflictul apărea deci în literatură fie sub forma unei ciocniri între așa numita « societate » considerată abstract și « individ », fie sub forma unui proces de conștiință.

După cum am mai spus, limitele acestea au fost determinate de societatea burgheză însăși. Ele reflectă ideologia clasei burgheze ca atare, clasă care nu se putea ridica dincolo de problemele înăbușirii individului de către mediul (capitalist) pentru că îi lipsea o perspectivă mai largă asupra misiunii omului în general. Circumscrișă la problemele intereselor personale, această literatură nu putea să pună în fața eroilor săi decât problemele legate într'un fel sau altul de acest cerc îngust de probleme. Ea reușea din când în când să le anime cu tendințe de evadare, însă nu putea să dea nici un fel de fundament ideologic acestor evadări.

De aci decurge, ca o consecință inevitabilă, și degenerarea eroului pozitiv în literatură decadentă odată cu intrarea sistemului în faza lui de putrefacție.

Literatura burgheză de azi se caracterizează, din ce în ce mai mult, prin absența totală a eroului pozitiv, vechiul proces de conștiință fiind înlocuit tot mai mult cu ciocniri între diverse porniri deopotrivă de abjecte și respingătoare.

Cu totul altfel se pune problema pentru o literatură bazată pe ideologia proletară. Ea reflectă viața și năzuințele unei clase care a depășit limitele mentalității omului burghez tocmai prin aceea că s'a ridicat împotriva lumii bazată pe domnia nestingherită a interesului personal. Eroul pozitiv al clasei muncitoare nu mai e un prizonier al societății capitaliste și deci al mentalității ei, ci dimpotrivă, un luptător împotriva acestei societăți, iar atunci când învinge, devine un constructor al unei societăți noi, bazată pe negarea capitalismului, pe înălțarea principiului datoriei colective și solidarității umane.

Gorki ne-a dat primii eroi pozitivi, revoluționari în « Mama ». Pavel Vlasov și bătrâna Pelaghea nu sunt simpli revoltați izolați împotriva unei societăți abstracte și nici oameni roși de contradicții interne. Sunt și ei revoltați, dar împreună cu majoritatea societății, împotriva minorității uzurpatoare și nu pot avea procese de conștiință pentru că le este completamente clară calea pe care au datoria să meargă, calea comună tuturor acelora care sunt revoltați împreună cu ei.

Eroul pozitiv de tip nou, s'a născut astfel, odată cu literatura realismului socialist și s'a dezvoltat împreună cu el, în Uniunea Sovietică.

Părintele realismului socialist Maxim Gorki, a pus, nu o singură dată în fața scriitorilor sovietici, într'un mod principial și ascuțit, datoria de a descrie în operele lor, acești oameni de tip nou, de a înlocui prin problemele acestor oameni suferințele nesemnificative ale personajilor de tip vechiu.

Ostrovski a subliniat, vorbind despre proiectele sale în legătură cu romanul « Născuți în Furtună », că ele au fost în mare măsură determinate de dorința de a răspunde acestui îndemn al lui Gorki care cerea scriitorilor « să înceteze de a scormoni în ei înșiși și de a descrie oameni de acțiune, caractere mari, să zugrăvească chipul romantic al luptătorilor care să poată sta oricând ca o pildă vie în fața tineretului ».

Este întrucâtva explicabilă greutatea și timiditatea pe care o resimt scriitorii delanoi, mai ales cei educați în spiritul literaturii și ideologiei burgheze, în fața unui asemenea erou. Pentru zugrăvirea lui, vechile calapoade sunt evident neputincioase. De aici și problema ca atare, și afirmațiile greșite cum că zugrăvirea unui erou pozitiv de tip nou, nu oferă elemente suficiente pentru construirea unui conflict literar valabil.

Opera lui Ostrovski reprezintă o desmințire categorică a unor atari afirmații și totodată o pildă minunată de zugrăvire vie, puternică și convingătoare a unor eroi pozitivi de tip nou.

Studiul acestei opere ne va permite să înțelegem mai just cum trebuie pusă și rezolvată faimoasa problemă a « conflictului literar ». Este oare opera lui Ostrovski lipsită de conflicte? Simpla formulare a unei atari întrebări este ridicolă. Conflictul, ciocnire între forțe, încordarea puternică a voinței pentru învingerea greutăților, frământări febrile pentru înlăturarea obstacolelor — acestea sunt doar principalele elemente constitutive ale operei lui Ostrovski.

Este adevărat însă că aceste ciocniri și frământări nu seamănă nici cu cele ale lui Raskolnikof și nici cu cele ale eroilor romantici. Nu seamănă întru cât se nasc și cresc, se amplifică, pe solul unei alte realități.

Orice operă literară este o înșiruire de tablouri ale vieții umane. Conflictul trebuie să se nască deci din ele, el nu poate fi adus din afară în realitatea observată. El trebuie smuls de către scriitor din însăși realitatea înconjurătoare și amplificat cu ajutorul imaginației creatoare pe linia dezvoltării acestei realități. Numai atunci conflictul va fi real, va pasiona și va convinge. Realitatea pe care o descrie Ostrovski, adică aceeași realitate pe care noi o trăim — ce-i drept în alte condițiuni istorice — în R.P.R., este, prin structura ei generatoare de conflicte, de altă natură.

Dacă pentru burghezie conflictul caracteristic era acel între indivizi izolați și opuși unul altuia care se încăerau pentru împărțirea prăzii, pentru proletariet, conflictul de bază este lupta pe care o duce pentru construirea societății socialiste, lupta pentru sfărîmarea obstacolelor ce se pun în calea acestei construiri, iar apoi pentru desăvârșirea ei. Conflictul este deci între o colectivitate animată de scopuri comune și forțele care se găsesec în afara ei. De aici decurge concluzia că o operă literară animată de ideologia clasei muncitoare poate fi numai atunci valabilă când conflictele zugrăvite în ea au la bază și se hrănesc din acest conflict fundamental.

Este evident că în asemenea împrejurări conflictul nu poate fi nici real, nici convingător, când un scriitor împrumută din arsenalul vechi, procese de conștiință și antinomia om — societate — și astfel înarmat, pornește în explorarea realității noi.

Conflictul fundamental al realității zilelor noastre este conflictul între marile forțe sociale. Oamenii participă la această luptă, viața lor se identifică cu ea și ca atare nici conflictele lor personale nu pot fi înțelese și înfățișate în afara conflictului celui mare. Conflictele și frământările personale izvorăsc ca o necesitate, ca o consecință logică a marilor ciocniri între forțele societății.

Opera lui Ostrovski te cuprinde, te entuziasmează, te pasionează, tocmai pentru că personagiile descrise luptă cu înverșunare, cu excepțională intensitate și dărzenie, dar nu pentru realizarea unor interese meschine de amănunt, ci pentru o cauză comună, pentru a face să crească necontenit în eficiență contribuția fiecăruia în ansamblul luptei.

Nu este nimic artificial, nimic lucrat, nimic impus din afară în zugrăvirea acestor personaje, tocmai pentru că situațiile în care sunt puși să acționeze, nu sunt construite artificial pentru a da prilej eroilor să-și definească cutare sau cutare atitudine, ci sunt așa cum o cere literatura, tablouri vii ale vieții umane în dezvoltarea ei revoluționară.

Romanul « Așa s'a călit oțelul » a apărut în traducere engleză sub titlul « Nașterea eroului ». Această inovație reflectă neîndoios o realitate. Ostrovski și-a propus și a realizat cu măiestrie sarcina de a arăta cum realitatea revoluționară a crescut eroi. Procesul se confundă însă cu dezvoltarea realității ca atare. Pas cu pas observăm cum crește, odată cu coacerea și dezvoltarea revoluției, tipul eroului.

Pavel Corceaghin simte, dela vârsta de 13 ani, cum crește în el ura împotriva exploatorilor și a stărilor impuse de ei. Pentru că dela vârsta de 12 ani, el se ciocnește de cruzimea și batjocura acestora, dela vârsta de 13 ani este nevoit să tragă consecințele acestei cruzimi și batjocuri. Este dat afară din școală, pus apoi să lucreze 34 ore în șir, bătut, flămânzit. Tot așa de firesc se naște contactul lui Pavel Corceaghin cu mișcarea revoluționară, vizita lui Juhrai în casa fratelui său, așteptarea înfrigurată de către tine-

rii muncitori a Armatei Roșii. Umilințele pe care le îndură băiatul dela un fecior de nobil, cu prilejul unui sentiment de dragoste ce se infiripă în sufletul său, problemele pe care începe să și le pună în văltoarea războiului civil, simpatia crescândă [pentru oameni ca Juhrai, toate acestea duc inevitabil spre primul act eroic — salvarea conducătorului bolșevic. Ceeace urmează se înlănțuie tot atât de firesc: participarea în lupta, ue pe front a Armatei Roșii, frământarea febrilă din primii ani de reconstrucție, apoi contactul cu problemele ideologice și în sfârșit, marea încercare a bolii care l-a imobilizat.

Tot astfel ne apar și eroii din « Născuți în Furtună ». Faptele lor pline de abnegație sunt expresii firești ale atitudinii lor de oameni născuți în furtuna revoluționară.

Raymond devine conducătorul Comsomolului din oraș pentru că întreaga lui tinerețe s'a desfășurat în condițiunile unei crunte exploatări, pentru că de tânăr, ca fiu al unui deținut politic, fusese pus în fața situației de a răspunde întrebărilor legate de cauzele mizeriei în care se zbătea. Andrei Ptaha comite un act de eroism înălțător pentru că și inimii sale « *ti este dor de adevărata vitiță* ». Tot atât de simplu și firesc vin în revoluție Sara și Pșenicec. A pune problema participării lor la lupta revoluționară deasupra oricăror interese personale, este pentru ei tot atât de firesc ca și a mânca, a dormi, etc. Revoluția este viața lor.

Activitatea revoluționară apare astfel tocmai ca acea viață bogată și intensă în lăuntru careia se nasc cele mai puternice conflicte. Tot atât de firesc ea pune în fața eroilor probleme grele, care, pentru a putea fi rezolvate cer o încordare sufletească de o intensitate excepțională. Din ele și prin ele, cresc eroii lui Ostrovski. Din ele și prin ele, devin modele noi de tineret.

Unui personajiu pozitiv al unei literaturi a epocii de construire a socialismului i se cer două însușiri fundamentale. Pe de o parte, să fie adevărat, să convingă prin comportarea și prin faptele sale obișnuite, firești, pe de altă parte, să depășească ceea ce se numește în vorbirea curentă « obișnuitul », să fie într'un anumit sens, un personajiu excepțional, adică înaintaș, care prin exemplul său să împingă înainte creșterea oamenilor în general.

Eroii lui Ostrovski întrunesc de minune ambele însușiri. Dacă încercăm să ne închipuim cum au trăit și s'au mișcat în viață, Pavel Corceaghin și Serghei Burjac, Juhrai, și alți eroi din « Așa s'a călit oțelul » ca și Raymond, Andrei și ceilalți tineri din « Născuți în Furtună », ne dăm seama îndată că avem în față tipuri de oameni excepționali puternici, dârzi, oameni dintre cei mai buni ai generației lor, oameni care au fost luați drept pildă și au arătat drumul miilor de oameni din jurul lor. Totodată însă personajii lui Ostrovski sunt calde și umane. Nimic nu-i rupe de viață. Nimic nu este artificial și lucrat în zugrăvirea lor. Orice moment, orice gest, orice atitudine, orice fapt eroic apare ca o consecință firească a însușirilor pe care eroul le-a căpătat și le-a dezvoltat în văltoarea Revoluției. Citind paginile lui Ostrovski simți puternic convingerea că eroii lui n'ar fi putut să acționeze niciodată altfel decât au acționat. Opera lui Ostrovski capătă o excepțională valoare literară tocmai prin împletirea celor două calități amintite. Rezultatul nu se obține însă nicidecum cu ajutorul vechilor metode de zugrăvire a eroului pozitiv. Eroii lui Ostrovski nu se consideră izolați și apăsați de o misterioasă « societate » în general. Intensitatea vieții lor interioare nu decurge în nici un fel din vreun proces de conștiință. Dimpotrivă, eroii aceștia sunt un model de claritate și orientare rectilinie a conștiinței. Explicația este analoagă celei pe care am dat-o în cazul « Mamei ». Ostrovski este un mare elev al marelui Gorki.

Eroii lui Ostrovski sunt așa cum au fost descriși, pentru că ei se identifică cu marele conflict de clasă, cu lupta maselor pentru o viață mai bună.

De aci se desprinde, după părerea noastră, principalul învățământ și în problema care ne interesează. Realitatea revoluționară, avântul revoluționar, au plăsmuit în așa fel sufletele acestor eroi încât în ele nici nu s'ar putea naște înclinarea spre căutări de-

șarte, procese de conștiință, șovăieli și îndoieli. Ceea ce însă nu numai că nu a sărăcit conținutul vieții lor sufletești ci dimpotrivă l-a îmbogățit, pentru că numai prin eliminarea unor atari frământări sterile — caracteristice omului educat sub influența ideologiei burgheze — s'a curățat drumul identificării sufletești cu lupta revoluționară a proletariatului.

Oare putem să ne închipuim ceva mai bogat, mai frumos, mai plin de cele mai îndrăznețe conflicte decât această realitate a celei mai mărețe transformări din câte a cunoscut vreodată istoria?

Frământările sterile, procesele de conștiință și alte elemente constitutive ale personajului pozitiv din literatura burgheză, sunt acele obstacole care-l împiedică și pe scriitor să deschidă larg fereastra creației sale în spre realitatea revoluționară și să soarbă din ea bogăția de nesecat a unui nou conținut de viață. Ori, nu încape îndoială, că din acest punct de vedere, personagiile unui autor sunt mai întotdeauna descrise după chipul și asemănarea lui.

Mentalitatea lumii burgheze, iată obstacolul care împiedică pe scriitor să zugrăvească cu intensitate eroii pozitivi de tip nou. Calapoadele vechi sunt aci neputincioase. Nu poți să folosești măsuri vechi pentru fapte noi care întrec de zeci, de sute de ori aceste măsuri. Personajul pozitiv trebuie să se nască din viață ca atare și metodele pentru zugrăvirea lui de asemenea tot produse ale vieții trebuie să fie și nu pot fi scoase din arsenalul unei literaturi depășite. Iar scriitorul — asemenea lui Ostrovski — va ști să rezolve aceste probleme, numai în măsura în care va reuși el însuși să se identifice cu această viață nouă, să înțeleagă, în adâncime, sensul dezvoltării ei revoluționare.

De altfel Ostrovski nu s'a mărginit numai a ne da modele. Prin articolele, discursurile și scrisorile sale el ne-a lăsat moștenire și nenumărate considerațiuni prețioase pentru întemeierea teoretică a soluției preconizate:

« A făuri în cărțile lui chipul tânărului revoluționar al epocii noastre, al epocii revoluției proletare — spunea Ostrovski în 1935 — este o chestiune de onoare pentru scriitorul sovietic ».

Nu odată a revenit Ostrovski la această temă, căutând să lămurească din exemplul propriei sale vieți cum trebuie să fie acest « erou ale epocii revoluției proletare ». II vede oare lipsit de viață personală, rigid, schematizat? Nicidecum. Victoria clasei proletariatului se identifica în gândirea lui Ostrovski cu bucuria vieții, cu fericirea. Numai că altul este conținutul pe care-l dă Ostrovski fericirii. El nu poate concepe fericirea, individului în afara luptei și efortului colectiv al clasei, al poporului. Identitatea între pornirile personale și marele sens general de dezvoltare a istoriei, iată care este, după Ostrovski, secretul nou al fericirii, secretul înălțării omului, perspectiva principală a eroului Revoluției proletare care-l deosebește de toți eroii epocii trecute.

« Tragedii personale vor exista și sub comuniști » — spunea Ostrovski — « însă viața va fi mai frumoasă prin aceea că omul va înceta să trăiască o viață personală nedreaptă ».

« Tovarășii noștri nu sunt eroi pentru o oră — își dezvoltă el mai departe gândul — suferințele lor personale trec pe al doilea plan, cea mai mare dramă a vieții lor ar fi înțetarea luptei ».

Vorbind apoi despre el însuși, Ostrovski oferă, poate cea mai strălucită pildă, a unei asemenea atitudini:

« Pentru mine, fiecare zi de viață înseamnă noui și enorme suferințe. Am în spate 10 ani de asemenea viață și voi vedeți zâmbetul meu, e mereu plin de bucurie și sinceritate. În ciuda suferințelor, eu trăiesc prin nemărginita bucurie a victoriilor țării noastre.

« Nu există un lucru mai frumos decât să-ți învingi suferințele. Nu numai să respiri (și acest lucru este minunat) dar să lupți și să învingi ».

Eroii pozitivi ai lui Ostrovski sunt oameni care se comportă în viață după același principiu, iau — cum s'ar zice — pildă dela autorul lor.

« Fără lacrimi, tovarăse — spune un muncitor condamnat la moarte în « Așa s'a călit oțelul » — plângeți aci ca să na plângeți acolo, nu este nevoie să facem plăcere acestor câini sângheroși, de omorit tot ne omoară, cel puțin să murim așa cum se cuvine. Să nu se târască nimeni în genunchi! Tovarăși, țineți minte, să murim cum se cuvine! ».

Este unul din nenumăratele mesagii de viață nouă de care este plină opera lui Ostrovski.

Omul apare construit în dimensiuni noi, care-i permit să învingă până și cel mai înfricoșător dușman de întotdeauna al omului — moartea.

« Lucrul cel mai de preț pe care-l are omul este viața, ea ți se dă o singură dată și trebuie trăită în așa fel încât să nu simți durerea chinuitoare pentru anii trăiți fără nici un scop, să nu te roadă rușinea pentru un trecut mărșav și meschin și pentru ca murind să poți spune: întreaga viață și toate forțele au fost date cauzei celei mai frumoase în lume: luptei pentru eliberarea omului ».

Cuvintele acestea au devenit un fel de cuvânt de ordine pentru orice tânăr sovietic și, tot mai mult, pentru orice luptător pentru pace, progresul și fericirea omenirii, în orice colț al lumii s'ar găsi el.

Nu încapă îndoială că acest îndemn este bogat în semnificații și pentru scriitorii, și tot din el vom trage ultimul răspuns în problema care ne preocupă.

Un personaj pozitiv de tip nou, un erou din epoca de construire a socialismului, omul nou, crescut în procesul luptei pentru transformarea societății și a construirii socialismului, nu poate să se ridice decât pe fundamentul moral indicat de Ostrovski:

« A ști să-ți dai viața și toate forțele, cauzei celei mai frumoase din lume, luptei pentru eliberarea omului ».

Dacă scriitorul se va identifica în așa măsură cu această luptă încât va descifra până la capăt forțele care o împing, este imposibil să nu găsească în vâltoarea ei eroi reprezentând aceste forțe, personajii care, evident, nu vor fi frământate nici de interese personale, nici de procese de conștiință, ci numai și numai de felul în care pot și trebuie să-și mărească neconținutul efortul lor personal, în lăuntrul unui uriaș efort colectiv.

În cuvântarea sa din 6 Noemvrie 1949, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej, Secretar General al P.M.R., vorbind despre succesele importante reputeate în mersul țării noastre spre socialism, a arătat că aceste succese se datoresc, în afara sprijinului și ajutorului Uniunii Sovietice, « entuziasmului creator care a cuprins masele muncitoare dela noi, eliberate de exploatare, conștiente că ele au devenit stăpâne pe fabrici, că ele formează azi clasa conducătoare și dominantă din țara noastră ».

Vorbind mai departe despre îmbunătățirea nivelului de trai al oamenilor muncii, drept rezultat al acestor factori determinanți, tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej, a scos în evidență că « tinerii din țara noastră își pot permite azi visurile cele mai îndrăznețe, cu siguranță că le vor vedea îndeplinite ».

Iată cum se ridică, din cuvintele Secretarului General al Partidului, realitatea revoluționară nemărginit de frumoasă din care se nasc și se desvolta ca minunate flori ale celui mai rodnic sol, acele caractere noi și puternice de care are nevoie literatura noastră.

Scriitorul are datoria de a le zugrăvi în opera sa, de a trimite prin ele un mesaj de mobilizare și înălțare întregului popor. El vrea s'o facă azi, în R.P.R. Caută căi pentru a o putea face cât mai bine, pentru a învinge obstacolele ce-i stau încă în drum. Cel mai bun și cel mai iubit tovarăș, scriitorul Ostrovski — omul care a învins moartea — îi întinde peste ani o mână de sprijin și zice:

« — Scriitorule, nu căuta soluții pentru învingerea greutăților în afara vieții cufundă-le în viață, identifică-te cu ea, trăiește cu toată intensitatea vieții tale personale, lupta de revoluționar a tuturor, și atunci este imposibil să nu găsești răspunsuri la întrebările care te frământă ! »

J. POPPER

REVOLTA SOCIALĂ ÎN POEZIA LUI COȘBUC

« INSTIGATORUL »

În toamna anului 1907, în timpul groaznicelor represiuni care pârjolesc satele noastre răscolite, lăsând în urma lor zeci de mii de morți, burghezo-moșierimea își amintește deodată, că poetul George Coșbuc nu e numai «vesel» și «senin», ci că o dușmănește cu patimă, că a scris pentru cei mulți și obiiduiți de pe ogoare, că le-a atârțat mânia, i-a chemat la răscoală împotriva stăpânilor. Coșbuc e acum stigmatizat ca un «instigator»), ca unul din marii vinovați ai răscoalelor țărănești. Nici nu se putea altfel. Termenul este adevărat și el constituie un titlu de glorie al poetului.

Atunci când Coșbuc, pe care, după cum am văzut, mizeria maselor îl făcea să sufere adânc și care clocotea de revoltă împotriva legii ce «nu cunoștea pe nimeni», a legii nepăsătoare în fața mizeriei, va trece în Regat, el nu va avea, pășind în saloanele burghezo-moșierimii, doar o reacție de dezaprobare, un obscur sentiment de repulsie «mocănească», precum Slavici. Pe el nu-l vor irita manierele apusene și luxul orbitor pentru că ele îi vor provoca un complex de inferioritate, ci pentru că prin ele va vedea o clasă socială dușmană, clasa din care se recrutau «tiranii» urîți, pentru că el va ști că fastul acestei clase se sprijină pe mizeria mulțimilor. Nu panica semănătoristă îl va cuprinde pe Coșbuc în orașul străin, ura pentru orășean ca atare și regretul idilic pentru «sat», ci ura pentru marea burgheză și aristocrație, mereu prezentă alături de dragostea sa pentru masa țărănimii muncitoare. Mai târziu Iorga va cere, prin «Semănătorul», discipolilor săi, ca pe cărțile lor să cadă deopotrivă «lacrima înaltei, bogatei doamne și a sătenței». Dar Coșbuc va vorbi altfel cu «înalta doamnă». Fiul unui popor de luptători, adeptul unei filozofii optimiste și eroice a vieții, nu poate să sufere blazarea elegantă a cucoanei din lumea mare:

*Ah cât ești de frumoasă doamnă,
Când stăm de vorbă amândoi,
Dar mai ales când spui blazată
Că viața asta e noroi-)*

) V. Arion, *Pagini din timpul răscoalelor țărănești*.

*) Cântec XI, în «*Balade și idile*», ed. Socec.

În «*Duşmancele*» poetul îşi arătase simpatia pentru fata sărmană care se împodobeşte doar cu rodul muncii ei, criticase, prin intermediul ei, pe fata de chiabur, îngâmfată, acoperită cu mătăsurii câştigate cu munca altora:

*Eu iarna singură-mi Țes tortul
Și umblu și eu cum socot
Că-i portul.
De n'am mătase am ce pot.*

El va privi și pe doamna întâlnită în saloane cu ironie și dispreț abia ascuns, pentru că în strălucirea ei recunoaște sulimanul și frumusețea împrumutată:

*Mi-arăți briliantata mână
Și obositul cap Ți-l pleci
Ești întruparea frumuseții
Visată de poezii greci.*

«*Idilele*» ne desvăluie un Coșbuc îndrăgostit de spontaneitatea, de căldura neprefăcută a femeii din popor. Iată de ce el își va bate joc de «*răceala*», de «*noblețea*» convențională a doamnei din clasa suprapusă:

*Tu mă omori cu ochii nobili
Răceala ta m'a fermecat.*

Sub ironia politicoasă clocotește însă mânia. Aceasta va izbucni violent, în cele din urmă, manifestându-se în aceiași termeni ca în «*Zobail*», «*Cântec barbar*» și «*Nebuna*». Coșbuc nu avea ură numai pentru clasa stăpânitoare a unei anumite națiuni, ci pe stăpâni ca atare, oriunde i-ar fi întâlnit. Iată de ce vorba franțuzească și surăsul aristocratic al doamnei, semne ale unei poziții sociale detestate, îl vor irita atât de mult încât va ajunge la inevitabilul argument contondent din toate poemele sale de revoltă:

*Și-atunci când râzi aristocratic
Cu veșnicul tău mon ami,
Ah nu 'nȚelegi, sublimă doamnă
Cu ce plaisir te-aș pământui!*

Aceste cuvinte nu puteau fi spuse fără desagrajamente pentru Coșbuc. Dacă ele ar fi fost pronunțate în realitate, poetul ar fi fost, desigur, dat afară din salon și acolo se găseau cei dela care el își primea pâinea mizeră. Amănuntul este esențial pentru înțelegerea condițiilor în care și-a scris Coșbuc poemele de revoltă în Regat. În Ardeal mediul social în care trăia îi împărtășea cel puțin până la un punct convingerile, și aceasta era suficient pentru ca el să și le poată duce în poezie nestânjenit, mai departe. Esențialul era însă acolo, contactul imediat cu publicul său, cu poporul. Dela acesta poetul își trăgea încrederea în sine și optimismul, curajul, convingerea că își îndeplinește menirea¹⁾. În Regat însă, burghezo-moșierimea îl va aresta imediat și-l va izola de popor. Și arestul a însemnat ca în nenumărate alte cazuri, dependența economică. Pălmuiind doamnele, Coșbuc risca să-și piardă slujba de ajutor de arhitect la Ministerul Instrucției Publice și oricât ar fi fost slujba de rea, tot mai rău era fără ea. Iată de ce scilicitoarea dar ino-

¹⁾ Nu povestea el entuziasmat prietenilor la Sibiu că a auzit pe stradă niște fete dela țară citind «*snoave*» de ale lui și râzând cu poftă? (v. G. Bogdan-Duică, *Cu Coșbuc*, «*Luceafărul*» No. 5, I Martie 1919).

oportuna *epigramă* analizată mai sus n'a apărut decât în prima ediție a «*Baladelor și idilelor*», «* Domnii » erau aici foarte aproape de el și-l puteau oricând lovi crunt. Cu atât mai mult, însă, ne revendică admirația strigătele de indignare ce pot fi descoperite în opera sa scrisă în România, pentru care Coșbuc a avut să înfrunte sancțiunile claselor stăpânitoare. Eroismul poetului ne apare astăzi cu atât mai evident, cu cât el nu putea, scriind în acest fel, să nu cunoască dinainte dificultățile pe care și le provoca.

Nici aici suferința robilor de pe ogoare nu-i va fi străină." Atunci când țărăimea exasperată, se revoltă, când mișcarea muncitorească ^Hstrigă cu mai multă putere nevoile, Coșbuc îi este alături, dându-i glas, cu o impresionantă putere în versurile sale.

Cântecul de revoltă al lui Coșbuc, poate fi regăsit, în cumplita isbucnire de energie a lui «*Noi vrem pământ*» și în «*Doina* ». Ambele poeme, trebuiesc considerate, fiecare la modul ei propriu, ca niște imagini sintetice [în care] se concentrează și se împletesc momentele cele mai semnificative din viața țărănimii, așa cum au fost ele oglindite în opera de până acum a lui Coșbuc.

Am dat, credem, la locul convenit, elemente de ordin biografic și istoric, suficient de clare, pentru a nu mai fi nevoie să revenim aici asupra stupidei încercări de a falsifica sensul poemului, făcute de critica burgheză.; Dar, chiar dacă am face abstracție de acestea, teze de felul celei avansate de M. Dragomirescu, după care «*producțiuni practice ca «Noi vrem pământ»... nu caracterizează firea adâncă a inspirațiunii poetice a lui Coșbuc* »!), se arată a fi niște pure aberații. «*Noi vrem pământ*» este o piesă esențială pentru înțelegerea operei coșbuciene, miezul viu în care se revarsă temele principale ale poeziei sale, în care credințele cele mai scumpe și mai adânci ale poetului își află justificarea și rodul deplin.

«*Noi vrem pământ*» nu poate fi judecat decât în raport cu întreaga operă a lui Coșbuc, în raport cu întregul său proces de evoluție ideologică până în momentul când a fost scris. Dar tocmai acest punct de vedere metodologic ne obligă să subliniem dela început legăturile sale, asemănările și deosebirile pe care le prezintă față de celelalte mari poeme de revoltă analizate mai sus.

Opera lui Coșbuc, a fost inspirată pe aproape întreaga ei întindere, în tot ceea ce are ea valabil și rezistent, din nețărmurita dragoste a poetului față de poporul său și din dorința de a trezi poporul, de a educa în masele populare conștiința puterii lor și dorul de libertate, de a le mîna la luptă pentru obținerea libertății. În Ardeal însă, poporul român era organizat politicește în vederea luptei pentru eliberarea națională iar burghezia îi mai era încă alăturată prin păturile ei inferioare și mijlocii în această luptă. De aici siguranța, optimismul poetului în unele poeme de revoltă. De aici tendința de a da un loc important în economia poemului, mai de grabă agitației și mobilizării pentru luptă decât analizei motivelor determinate ale acțiunii. Poetul putea presupune că acestea erau suficient conturate în conștiința maselor de propaganda politică propriu zisă, și că deci rolul său trebuie să fie mai ales acel de a stimula poporul, de a fi, ca să întrebuițăm expresia unui urmaș al său, Mihai Beniuc, «*Toboșarul*» revoltei. Acest caracter este vizibil mai ales în poeme ca «*Ex ossibus ultor* », «*Cântec barbar* », «*In opressores* ». Marele merit a lui Coșbuc este însă de a nu se fi mărginit la definirea obiectivului politic imediat la care trebuiau să răspundă versurile sale ci de a fi construit chiar poemele mai sus amintite, pe o solidă bază principală și de a fi schițat în ele elementele sociale determinante ale revoltei. Marele său merit este de a fi depășit în chip explicit programul politic și limitele ideologice ale burgheziei ardelenene, scriind poeme ca «*Nebuna* » și «*Străjerul* » în care analiza fundamentului social al revoltei — mizeria maselor și caracterul de mârșavă exploatare a claselor conducătoare — ocupă o mare întindere și este dezvoltată cu vigoare.

În Regat, însă, după cum am văzut, țărănimea nu era organizată politiceste și nu avea, în 1894 când a fost scris « Noi vrem pământ », decât de foarte puțin timp, un partid care să-i apere sincer interesele. Aceasta putea face, mai ales în ochii unui om venit recent în România ca G. Coșbuc, și mai neagră și mai lipsită de perspective, tragedia țărănimii. Astfel se explică nota precumpănitor tragică, sfâșietoare, a « Doinei », foarte apropiată, prin tonalitatea ei generală, mai de grabă de linia « Străjerului » și într-o măsură a « Nebunei », decât de cea a « Cântecului Barbar », a lui « În opresoare » și a lui « Ex ossibus ultor ».

Datorită și unor împrejurări particulare, amintite de noi, care au cristalizat procesul de creație, dar în primul rând răscoalele țărănești din 1894 și agitației întreținute de mișcarea muncitorească în jurul problemei agrare, în « Noi vrem pământ » se produce o sinteză a celor două curente principale caracteristice revoltei coșbuciene.

Iată de ce ne putem permite să afirmăm că « Noi vrem pământ » este o încoronare a întregii poezii de revoltă, poate, a întregii opere poetice a lui Coșbuc. Pentru că în acest poem, analiza elementelor sociale tipice, valabile pentru masele țărănești împilate de moșieri din toate provinciile noastre, este mai adâncă și mai cuprinzătoare, în acelaș timp efectuată la un nivel artistic superior tuturor celorlalte poeme amintite. Și arta constă tocmai în aceea că în « Noi vrem pământ » se vede cum nu se poate mai clar că, cei despre care ni se vorbește « nu mai sunt Români, nu mai sunt copii ai aceleiași nații; sunt două nații deosebite, care se luptă și se urăsc de moarte »¹⁾. Dar aceasta implică revolta. Cu cât exploatatul vede mai clar natura și origina exploatării, mânia sa crește și odată cu ea, hotărîrea de a-și face singur dreptate. În « Noi vrem pământ », enumerarea, suferințelor țărănimii crește în fața noastră până la un tragism înfricoșător, dar la fiecare etapă a acestui calvar din care nu lipsește niciun amănunt al caznelor, schingiuiții, se opresc și formulează cu o determinare implacabilă revendicarea: « Noi vrem pământ »! Versul se repetă la sfârșitul fiecărei strofe, dar el sună de fiecare dată altfel: mai întunecat, mai puternic. De fiecare dată, glasul celor ce-l pronunță clocotește de mai multă, mânia, pentru că mormanul durerilor, al rușinii și al nevoilor adunate în urmă este mai înalt. Și atunci când pomelnicul s'a sfârșit, revolta țărănească nestăvilă ca un puhoi de lavă prin spărtura unui zid dărîmat cu lovituri de cazma, ritmice, egale, dar stăruitoare și din ce în ce mai puternice.

S'ar spune că la început poetul a intenționat să axeze semnificația lui « Noi vrem pământ » pe un conflict individual. La fel ca în multe alte poeme aici este adus « în scenă » un erou țăran care-și spune păsul în fața boerului. Analiza atentă a primelor patru versuri ne lasă să presupunem câteva din elementele planului inițial al conflictului. Ele cuprind trăsăturile tipice ale realității zugrăvite: regimul de exploatare moșierească. Se știe că cei mai oropsiți dintre robii care munceau pe moșiile boerilor erau « embaticarii », țărani care locuiau pe moșie, fiind obligați să mai dea proprietarului pe lângă dijmă și zeciuală din păsări și vite, fiind bătuți fără milă, cu gârbaciul, de logofeți, pentru cea mai mică întârziere. Personagiul care vorbește în poem pare a fi unul dintre acești oropsiți embaticari: până a nu fi venit pe moșie el era « *făr'adăpost* ». Se demască apoi caracterul arbitrar al legilor care încălcă libertatea de negociere a prețului muncilor agricole, permițând proprietarului să impună el prețul muncii țăranilor de pe moșia sa. Țăranul din « Noi vrem pământ » se exprimă în acest sens, foarte clar: « *Mi-ai pus pe umăr cât ai vrut* ». Timpul gramatical întrebuițat și care ne arată că e vorba de o dramă consumată, e deasemenea semnificativ. Embaticarii de pe moșiile boerești erau într'altă măsură lipsiți de protecția legii încât la cel mai mic protest al lor împotriva silnicilor la care erau supuși, puteau fi dați afară și lăsați în drum cu întreaga lor familie. Personagiul:

¹⁾ C. Dobrogeanu-Gherea, *Poetul țărănimii*.

din poemul lui Coșbuc a fost și el expulsat de pe moșie. El se întâlnește după o perioadă de timp cu boerul și-l judecă:

*Flămând și gol, făr'adăpost
Mi-ai pus pe umăr cât ai vrut,
Și m'ai scuipat și m'ai bătut
Și căne eu ți-am fost!*

În desfășurarea ulterioară a poemului planul acesta este însă părăsit. El era prea redus pentru a putea susține suprafața uriașă a temei. În strofa întâia își mai păstrează un caracter individual doar « Ciocoiul » căruia i se adresează vorbitorul. Acesta din urmă a uitat însă complet de problema sa personală: el vorbește acum în numele milioaneilor de robi de pe toate ogoarele țării. În strofa doua, individualitatea dușmanului mai dăinue încă, dar se arată a fi și un simbol, căci păcatele ce i se atribue nu pot fi decât cele ale unei clase ntregi, stăpâne pe organismul de stat. În tot restul poemului, orice reziduu individual al conflictului a dispărut: au rămas față în față, înfruntându-se, cele « două nații deosebite care se luptă și se urăsc de moarte » de care vorbea Gherea.

Pricina care le desparte este însuși temeiul exploatării feudale, pământul. Pentru a4 obține țăranul este gata să accepte orice, chiar « hamul de cai » și « jugul de boi ». S'ar părea că există aci o contradicție între revolta țărănimii care țintește să sfărâme lanțurile robiei boerești și transacția propusă de vorbitorul din « Noi vrem pământ », care presupune acceptarea unei robii cât de grele în schimbul pământului râvnit. Incompatibilitatea între cele două tendințe este însă iluzorie căci, după cum spune Gherea, cuvintele țăranului au o semnificație simbolică, ele având rostul de a exprima cu mai multă putere dorința arzătoare după pământ. În « Noi vrem pământ » « pământul pentru țăran devine un coșmar, o idee fixă, el nu mai e un instrument de muncă și deci de îndestulare a nevoilor materiale și morale; nu, el se preface într'un scop în sine însuși, într'o entitate fetișistă » Este limpede că versurile în cauză au un sens figurat și aceasta tocmai pentru că țăranul nu vorbește de « ham » și de « jug » ca de niște noțiuni simbolizând sclavia, în general, ci de obiecte extrase din universul său, de « ham de cai » și « jug de boi ». Deci el vrea să spună că ar accepta să facă până și munca animalelor, dacă astfel ar putea obține pământul:

*Ciocoi pribeag, adus de vânt,
De ai cu iadul legământ
Să-ți fim tot câni, lovește'n noi!
Răbdăm poveri, răbdăm nevoi
Și ham de cai și jug de boi:
Dar vrem pământ!*

Nu mai puțin adevărat este însă că aceste versuri capătă un înțeles nou dacă sunt plasate în perspectiva generală a poemului. « Noi vrem pământ » nu are o desfășurare orizontală, plană, ci una istorică, o dezvoltare în timp. După cum afirmam și mai sus, revolta nu se situează în toate strofele poemului la același nivel. Iar creșterea, acumularea progresivă a potențialului de revoltă până în momentul izbucnirii ei, nu este un simplu efect literar. « Noi vrem pământ » cuprinde un proces istoric real — nașterea și dezvoltarea revoltei în sânul țărănimii exploatare, zăgrăvită cu un admirabil: simț al realității sociale și al conștiinței colective țărănești, cu o intuiție uimitoare a istoriei, adică a legăturii organice dintre fazele de dezvoltare ale unui proces social, pe care:

) C. Dobrogeanu-Gherea, *Neoiobăgia*.

putea să le posede numai un poet cunoscător al țărănimii și în același timp un om în-suflețit de o dragoste atât de adâncă pentru țărani muncitori, ca G. Coșbuc.

Iată de ce ipoteza unui plan inițial al poemului părăsit ulterior de Coșbuc, dar ale cărui temelii ar fi fost « uitate » în primele două strofe, este iluzorie. Pentru că între cele două planuri, în aparență discontinue, după care ar fi fost construit « Noi vrem pământ » există o legătură profundă: ele indică două faze diferite ale aceluiași proces organic de dezvoltare al spiritului de revoltă în țărănimea clăcașă.

Primul plan este într'adevăr unul individual dar *tipic* pentru momentul istoric în care se situează: acesta e un moment în care milioanele de plugari suferind de aceleași nevoi și exprimându-și-le prin cuvinte asemănătoare, nu-și dau încă seama că soarta lor este comună, că cei vinovați de nenorocirea lor nu sunt niște indivizi izolați ci o clasă socială exploatare. Iată de ce în primele versuri ale lui « Noi vrem pământ » vorbește un singur țăran împotriva unui *singur* boier, în timp ce, în strofele următoare aceste caractere se pierd treptat, pentru ca în final să nu se audă decât un uriaș strigăt unanim de revoltă al maselor de țărani clăcași.

Dar tot atât de *tipic* este ca după veacuri de robire, țăranul să se simtă încă rob. Aici trebuie căutată adevărata rezolvare a contradicției semnalate mai sus. Țăranul nu dorește explicit robia. Cine ar putea s'o dorească? În momentul când el îndrăznește însă pentru prima oară să-și exprime revendicările în fața boierului, el nu e conștient de natura arbitrară a puterii feudale pe care o mai consideră ca o fatalitate diavolească de neînălțurat:

*De ai cu iadul legământ
Să-ți fim tot câni, lovește 'n noi!*

De aceea el nu-și cere încă dreptul său ci vrea să-l cumpere ^{*)}. Și ce poate el oferi ca plată pentru pământ decât munca sa, pe care o vede, așa cum a fost deprins, ca pe o inelutnicire de rob, în rând cu animalele? Munca sa el este însă obligat să o presteze boierului, așa că n'o poate manevra, liber, ca obiect de schimb. De aceea, pentru a putea totuși obține marfa dorită, el promite că va da în schimbul ei *mai multă muncă* decât este obligat să facă. În locul efortului care se poate cere la limită unui om el va depune efortul unui animal de tracțiune. Bineînțeles că această promisiune este irealizabilă. Ea poate fi formulată numai de un om în care dorința de pământ a devenit, cum spune Gherea, « un coșmar », anulând din conștiință orice control logic. Dar tocmai în lipsa lor de logică stă tragismul zguduitor al acestor două versuri: în disproporția dintre dimensiunea uriașă pe care a căpătat-o în țăran dorința "de pământ și posibilitățile sale reale de a o satisface.

Se exprimă astfel într'o formulă extrem de concisă o realitate nemăsurată: tragedia milioanele de țărani lipsiți de pământ, roși de mizerie și de exploatare. Contradicția cuprinsă în limitele ei este motivul revoltei. Strofele următoare vor aduce elemente noi, care, clădindu-se unele peste altele, o vor preciza și ascuți, făcând-o insuportabilă și provocând în cele din urmă explozia eliberatoare. Această contradicție definește în același timp formarea conștiinței de exploatat a țăranului clăcaș. Procesul ei de dezvoltare va însemna simultan eliminarea treptată a mentalității de rob sădită în țăran de clasa exploatare și dezvoltarea conștiinței de om liber. Și aceasta va fi câștigată atunci când exploatatul a înțeles că nu are nimic de obținut prin bună învoială dela exploatator ci trebuie să-și câștige dreptul prin propria sa putere.

^{*)} Acest moment a fost verificat de altfel de realitatea istorică. E cunoscut că la 1907, țărani au început prin a cere boierilor să le vândă pământ, răsculându-se cu adevărat în urma refuzului acestora de a le satisface cererea.

« Noi vrem pământ » va zugrăvi deci și va stimula în același timp, acel proces de * trezire » a poporului care constituie filonul central al poeziei și a năzuințelor celor mai profunde ale lui Coșbuc. Aici trebuie văzută trăsătura de unire dintre « Noi vrem pământ » și celelalte poeme de revoltă ale sale, după cum considerațiile anterioare îi conturează marea superioritate. Nu aspirația spre proprietatea privată asupra pământului este ideea centrală a poemului, ci, la fel ca în « Cântec barbar », « În opresoare », « Ex ossibus ultor », « Nebuna » și « Pentru libertate », năzuința spre libertate și procesul de creștere al revoltei eliberatoare care nu poate fi oprit de nicio barieră, de nicio lege și convenție socială ticluită de clasa stăpânitoare).

Dar în « Noi vrem pământ », mai mult decât în toate celelalte poeme, se face o foarte amănunțită analiză a rădăcinilor și cauzelor reale, de ordin social, care determină dezvoltarea ideii de libertate în conștiința poporului, precum și concretizarea ei în actul final al revoltei. Astfel, marea valoare a poemului constă în legătura organică dintre elementele obiective ale realității sociale: exploatarea, și procesul subiectiv de revoltă, în rigurosul raport causal dintre planul istoric: al acumulării cauzelor răscoalei, și cel psihologic: nașterea și formarea hotărârii de a se răscula în conștiința țărănimii exploatare. Acest raport poate fi observat și în structura aproape a tuturor strofelor, între planul *expositiv* al primelor două versuri și cel *revendicativ* al ultimului vers.

Nu un ciocoi ci întreaga clasă conducătoare lipsește poporul de ultima fărâmitură de mălai ca în « Străjerul », îi transformă fiii în carne de tun ca în « Dragoste păcurărească » și « Recrutul », îi necinstește fetele ca în « Nebuna »:

*O coajă de mălai de ieri
De-o vezi la noi tu ne-o apuci
Băeții tu 'n război ni-i duci
Pe fete ni le ceri.*

« Frumoasele doamne » și domni care stăpânesc și jecmănesc poporul, își bat joc de popor, disprețuindu-i graiul cu « *veșnicul lor mon ami* » pe buze. Pentru Coșbuc limba era bunul cel mai de preț al națiunii și preschimbarea ei cu o limbă străină era semnul separării clasei conducătoare de națiune, semnul trădării și al antipatriotismului ei).

Apărarea graiului era pentru el o chestiune sfântă, de vigilență patriotică, pentru care chema poporul în « *Graiul neamului* » pe baricade:

*Astăzi stăm și noi la pândă,
Graiul vechiu să-l apărăm ;
Dar pe-ascuns dușmanii cată
Să ni-l fure, să ni-l vândă.*

) Și aici trebuie amintită geniala teză leninistă cu privire la rolul jucat de țărânie în revoluția burghez-democratică. În adevăr, dacă chiaburimea satelor a participat într-o măsură, la răscoalele țărănești, ea a făcut-o, de pe poziții burgheze, și urmărind ca, prin înlăturarea concurenței moșierești și arendașești, să-și lărgească posibilitățile ei de exploatare a țărănimii muncitoare. Interesele ei erau strâns legate de proprietatea individuală asupra pământului. Țărâniea muncitoare însă « *nu manifesta* » — după cum spune Lenin — « *într'atâta interes pentru protejirea proprietății private, cât pentru confiscarea pământurilor moșierești, care e una din principalele forme ale acestei proprietăți* ». Aceasta se poate vedea destul de clar și în « Noi vrem pământ ». Eroii lui Coșbuc sunt țărani săraci, lipsiți de pământ. În starea în care sunt, nici nu poate fi vorba ca ei să-și pună probleme în legătură cu exploatarea pământului pe care-l râvnesc. Obținerea lui reprezintă doar soluția unică, vitală, prin care pot ieși din situația lor disperată. E vizibil de asemenea în întreg poemul, că ura lor cumplită împotriva boierilor, nu e provocată de faptul ca boierii și nu țărânii dețin proprietatea privată asupra pământului, ci de faptul că boierii : folosesc proprietatea privată asupra pământului pentru a-i exploata pe țărani. Țărânii clăcași urăsc exploatarea, moșierească. Smulgând pământul din mâna boierilor, ei vor zdrobi cauza robiei lor economice și politice și vor face astfel primul pas spre libertate. Că acesta este țelul revoltei țărănimii clăcașe, reiese de asemenea foarte clar din « Noi vrem pământ ».

) « *In Regat, cei zece mii de deasupra ai obiditului neam românesc au într dispreț limba valahă și o vorbesc numai de nevoie cu servitorii. Saloanele românești ne sunt dușmane prin străduința de a batjocuri năzuințele naționale* ». (Pentru limba românească) V. în același sens și « *Provincialismele scriitorilor noștri* ».

*Dacă 'n vreme tulburată
tVu ne-am dat noi graiul țării
Azi in ziua deșteptării,
Cum să-l dăm*

*Repezi trec cu vifor anii
Ispitind puterea ta
Neam român! Cu ură mare
Vor căta mereu dușmanii
Graiului român pierzare!
Dar să piară ei cu toții:
Nu l'am dat și nici nepoții
Nu-l vor da!*

Deci dacă în « Noi vrem pământ » i se impută boierului că:

înjuri ce-avem noi drag și sfânt

* sfântă » trebuie să fie considerată în intenția poetului nu religia despre care el a afirmat în atâtea rânduri că e utilizată de tirani împotriva maselor și pentru înșelarea lor, ci limba națională.

Iată, ca în « Străjerul », legea clasei stăpânitoare privind indiferență cum mor copiii, țăranilor :

*Nici milă n'ai, nici crezământ!
Flămânzi copiii 'n drum ne mor
Si ne sfârșim de mila lor.*

Ultimele două versuri ale strofei au de această dată, un sens foarte firesc:

*Dar toate le-am trăi ușor
De-ar fi pământ!*

Aici nu mai este nicio contradicție: « toate le-am trăi ușor » nu se referă la versurile imediat anterioare, ci pur și simplu la dificultățile vieții în general care ar putea fi învinse dacă țăranii ar avea pământ din care să-și câștige existența materială.

Neomenia boierilor e atât de mare încât ei batjocoresc și mormintele, în setea lor de a-și rotunji moșia:

*De-avem un cimitir in sat
Ni-l faceți lan, noi boi în jug
Și 'n urma lacomului plug
Es oase și-i păcat!*

Se face o paralelă impresionantă între soarta țăranilor vii și a celor morți:

*Sunt oase dinlr'al nostru os:
Dar ce vă pasă! Voi ne-ați scos
Din case goi, în ger și 'n vânt,
Ne-ați scos și morții din mormânt.
O pentru morți și-al lor prinos
Noi vrem pământ!*

Am văzut cum burghezo-rnoșierirnea a încercat să falsifice înțelesul ultimelor versuri atunci când succesul poemului era prea mare ca să-l mai poată trece sub tăcere. Este însă evident că nu numai loc de înmormântare cereau țăranii, așa cum susținea scribul junimist D. Evolceanu. Revendicarea de mai sus capătă însă, așezată între celelalte, un accent de tragism teribil, ea exprimând încăodată nemaipomenita sărăcie a țăranului și nelegiuirile cumplite pe care trebuie să le suporte. Ideea este desvoltată în strofa următoare:

*Și-am vrea și noi și noi să știm
Că ni-or sta oasele 'ntr'un loc.
Că nu-și vor bate ai voștri joc
De noi dacă murim.
Or/ani ai cei ce dragi le sunt
De-ar vrea să plângă pe-un mormânt,
Ei n'or ști 'n care șanț zăcem,
Căci nici pentr'un mormânt n'avem
Pământ — și noi creștini sântem!
Și vrem pământ!*

Ar fi de altfel profund greșit să se interpreteze fiecare strofă izolată de întregul poem care crește organic. Prin repetiție, strigătul « Noi vrem pământ » își capătă întreaga semnificație psihologică de « coșmar » de « ideie fixă », cum spunea Gherea, o greutate proprie care nu poate fi măsurată doar prin strofa ce-i stă înaintea ci prin toate nevoile și suferințele înșirate dela început.

În afară de aceasta, între strofe există o legătură logică. Amintindu-și că « e creștin » țăranul leagă imposibilitatea satisfacerii cultului de lipsa timpului furat de stăpân, dând astfel o definiție concentrată a clăcii:

*N'avem nici vreme de 'nchinai,
Căci vremea ni-e în mâni la voi;*

Strofa este cea mai densă din întreg poemul. După ce s'a caracterizat servitutea economică a țăranului clăcaș se definește la fel de substanțial cea politică. Principiul dela care se pornește este egalitatea politică la care le dă țăranilor clăcași dreptul calitatea lor de oameni, « sufletul », calitate încălcată însă de boieri:

*Avem un suflet încă 'n noi
Și parcă l-ați uitat!*

Urmează apoi demonstrația, precisă, clară, neuitând nimic din elementele esențiale ale unei crunte realități. Un rechizitoriu necruțător:

*Ați pus cu toții jurământ
Să n'avem drepturi nici cuvânt:
Bătăi și chinuri când ți-păm.
Obezi și lanț când ne mișcăm,
Și plumb când istoviți strigăm.
Că vrem pământ! :)*

*) În aceste versuri trebuie văzută și o dovadă limpede că « Noi vrem pământ » a fost scris sub impresia răscoalelor țăărănești din 1894 și probabil, 1888, ca un protest împotriva represiunilor care au urmat acestor răscoale.

Limpezimea strofei ne indică și punctul în care se află procesul de lămurire al țărânimii înrobite: acesta e momentul politic. Acum țăranul clăcaș pricepe că are drepturi și că acestea i-au fost răpite, și în același timp, tot în inegalitatea politică descoperă și caracterul de clasă al exploatării. Aici nu se mai duc tratative cu *un singur* boier, ci se acuză *toți* boierii pentru nelegiuirile lor.

Dar cine are drept la pământ? Numai cei care l-au muncit timp de generații:

*Voi ce-aveți îngropat aici?
Voi grâu? Dar noi strămoși și tați
Noi mame și surori și frați!
In lături, venetici!*

Ar fi o profundă eroare să se interpreteze aceste versuri în sens șovin. Chiar în poemele sale de revoltă națională, Coșbuc a subliniat întotdeauna că dușmanul este o *clasă socială* și nu o *națiune*. În niciuna din puținele «ode» de serviciu scrise din pricina mizeriei, pentru clasele stăpânitoare din România, el n'a depășit linia unui monarhism formal, pentru a aluneca pe panta agitației șovine. În schimb, noțiunea de «străin» capătă pentru el aici, un caracter precis de clasă: străină este «frumoasa doamnă» care-i vorbește franțuzește, străini sunt toți «cei zece mii de deasupra ai obiditului neam românesc». Străină este, după cum vom vedea «monarhia» reprezentată de Carol I.

În poemul «*Oltanii lui Tudor*» se vorbește de «poporul românesc» și de «mândra Patrie Română», dar se precizează în același timp că patria nu va înflori decât atunci când Tudor îi va goni pe înstrăinații care o conduc. Dușmanii patriei sunt ciocoi:

*Zboară corbi pe sus, băiete,
Și se zbat de-alăta sete
Și de foame se izbesc:
N'au s'aștepte-oltanii rugă
Să le dea de hrană 'n văi —
Oh, ciocoi, te-ajung în fugă,
Toți răzbunătorii tăi.*

Dușmanii sunt în general, «tiranii», cei care oprimă poporul:

*Domnul Tudor să trăiască!
Sus cu toții, pui de lei!
Pentru țara Românească
Pentru drepturile ei!
A 'mbrăcat cămașa morții
Domnul Tudor ca Hristos
Dar schimba-va pasul sorții
Va trânti tiranii jos!*

Tot astfel străin va fi pentru țăranul clăcaș care vorbește în «*Noi vrem pământ*», stăpânul, oricare ar fi numele ce-l poartă, pentru aceleași motive expuse de poet, în numeroase alte poeme și articole, pentru toate motivele din strofele anterioare.

Dar mai există unul și cel mai puternic. Boierul e străin de pământ și nu are drept la el pentru că nu îl muncește dar nici nu-l iubește, și nu-l apără cu sângele lui. În «*Decebal către popor*» concepția eroică despre viața lui Coșbuc își găsisese ultima rațiune și principiul suprem în apărarea pământului patriei. Acolo ideea era exprimată prin in-

transigența unui popor străvechiu de plugari care pentru teritoriul țării e gata să înfrunte și pe zei:

Și nu le-am da nici lor pământ.

În « Noi vrem pământ » același popor continuă să-și muncească pământul și să-l apere, deși a pierdut de veacuri dreptul la stăpânirea lui. Patriotismul poporului va fi argumentul suprem pentru a-l cere înapoi:

*Pământul nostru-i scump și sfânt
Că el ni-i leagăn și mormânt:
Cu sânge cald l'am apărat,
Și câte ape l'au udat,
Sunt numai lacrimi ce-am vărsat.
Noi vrem pământ!*

Iată, cuprinsă într'un tablou de un realism zguduitoare, întreaga istorie a țărănimii exploatare. Și aceasta a însemnat numai mizerie neagră, umilință și sclavie în schimbul jertfelor neprecupețite în serviciul unei patrii jecmănite de o clasă străină de popor. Dar această expunere istorică a însemnat totodată o expunere de revendicări sociale, politice și economice ale țărănimii. Toată istoria neamului nostru îi dă țărănimii exploatare dreptul să-și ceară pământul înapoi. Întregul poem se prezintă în același timp, așa cum observăm și mai sus, ca un proces psihologic de dezvoltare a spiritului de revoltă în țărănimea clăcașă, pornind din momentul în care țăranul își exprimă pentru prima oară nevoia de pământ, până când, sub presiunea acestei nevoi concrete, el își dă seama de soarta comună a întregii țărănimii exploatare, de caracterul de clasă al exploatareii moșierești, de drepturile sale la pământ și de arbitrarul stăpânirii feudale. Vorbitorul nu va avea decât să tragă concluzia. Ea a fost pregătită vers cu vers de întregul poem și ni se impune cu o putere irezistibilă. Situația de până acum nu mai poate continua:

*N'avem puteri și chip de-acum
Să mai trăim cerșind mereu,
Că prea ne schingiuesc cum vreau
Stăpâni luați din drum!*

Este momentul inițial din « Cântec barbar » sau cel din « În opresoare ». În acest din urmă poem, ne amintim, se spunea:

*Tu te plângi că milă nu-i?
Mai aștepți tu mila lui?*

Este un moment tipic, situat imediat înainte de hotărârea revoltei și care determină această hotărâre. Dela stăpân nu se mai poate aștepta nimic. Pe de altă parte, suferința a devenit insuportabilă. Singura soluție este acțiunea violentă a celor nedreptățiți. Numai că în « Noi vrem pământ » proiectul revoltei e pregătit mai mult decât în celelalte poeme amintite, printr'o minuțioasă analiză a cauzelor reale, obiective și subiective, care îi determină izbucnirea. De aceea, deși răspândită pe un spațiu mai redus, amenințarea izbucnește cu o putere irezistibilă, crescută parcă din noi înșine. Revolta are acel caracter intransigent, specific lui Coșbuc, dar parcă mai conturat ca oriunde. Nu numai

că ea nu va ține seamă de convențiile religioase, dar vrea să-i urmărească pe vinovați dincolo de granițele vieții:

*Să nu dea Dumnezeu cel sfânt,
Să vrem noi sânge nu pământ!
Când nu vom mai putea răbda,
Când foamea ne va răscula,
Hristoși să fiți, nu veți scăpa
Nici în mormânt.*

« Noi vrem pământ » trebuie pus deasupra tuturor celorlalte poeme de revoltă ale lui Coșbuc în primul rând prin profunzimea cu care este analizată în el realitatea socială pe care o oglindește, prin legătura organică între planul social și cel psihologic al poemului. Puterea sa extraordinară de sugestie se datorește însă și faptului că poetul a utilizat în « Noi vrem pământ » și o formulă lirică nouă potrivită realității care trebuia exprimată.

În fragmentele epopeii sale populare, cel care spunea poemul era povestitorul popular, « rapsodul ». În « idile », poemul era vorbit, în limbajul lor specific, chiar de personajele sale. Renunțând astfel, să mai fie, după cum se obișnuiește, în plan formal, mijlocitorul între cititor și lumea zugrăvită, poetul urmărea să ne apropie cât mai mult de această lume în toată autenticitatea ei, să respecte în esența ei, creația poetică populară despre care spunea în « Atque nos », că în ea « *poporul se descrie singur el pe sine însuși* ». În poemele sale de revoltă, Coșbuc, devenit agitator politic, re apare. « În opresoare » el este cel care cheamă și stimulează poporul la răscoală, în « Nebuna » el este cel care rupe mereu cadrul obiectiv al povestirii, cerându-ne să participăm la suferințele personajului său, invitându-ne până la urmă să-i pedepsim pe domni.

« Noi vrem pământ » depășește ambele formule într'o sinteză superioară. Aici nu mai asistăm, ca în epopeea populară, la un spectacol măreț, comentat de povestitorul popular, aici nu mai sunt « puse în scenă » momente din viața satului, jucate chiar de personajele lor. Poetul pare a fi depășit orice procedeu tehnic, orice ingeniozitate de regie lirică, pentru a se putea confunda mai bine cu sufletul poporului, pentru a putea vorbi *el* cu vocea poporului. Într'adevăr, în « Noi vrem pământ », vorbitorul părăsește repede, cum am văzut, planul individual pentru cel colectiv. Și în acest « noi » viguros, prin care auzim parcă milioanele de voci ale țăranilor clăcași, uniți într'un front de nesdruncinat, răsună în voie, cu mai multă pasiune și căldură umană, glasul poetului.

Că « Noi vrem pământ » a fost socotit la timpul său profetic, aceasta nu poate să ne mire. El nu a fost un strigăt de mânie aruncat în vânt ci o concluzie riguroasă trasă din analiza realității. Istoria nu putea decât s'o verifice.

Poemul este însă și astăzi viu în inimile noastre, cel mai viu din întreaga operă a lui Coșbuc. Poporul muncitor din Republica noastră repetă astăzi, când țăranimea noastră muncitoare pășește spre o orânduire socialistă și va repeta mereu cu lacrimi în ochi și cu scrâșnet de mânie, acest cântec de suferință și revoltă al țăranimii exploatare din trecut. Și dacă, în trecut, el a slujit pentru a demasca crunta exploatare a moșierimii și a chemat poporul la răscoală, el a rămas pentru noi un minunat cântec de luptă. El ne îndeamnă să împingem cât mai repede, cât mai adânc, în trecut, urmele regimului de teroare și jaf împotriva căruia a fost scris, acum jumătate de secol.

Dacă punem « Noi vrem pământ » deasupra tuturor poemelor lui Coșbuc analizate până aici, aceasta nu e pentru că le-ar înlătura prin superioritatea sa ci dimpotrivă pentru că le presupune și le cuprinde. Toate vocile, auzite înainte, vesele și jeluitoare, răzbunătoare sau șagalnice, se adună aici într'un cor uriaș vibrând la unison. Cine n'a văzut sub bogăția de teme și motive a epopeii popoarelor și a romanului țăranesc, a

baladelor și a tablourilor de natură coșbuciene, unitatea profundă ce le leagă, nu poate să nu vadă acum, că, asemenea unor râuri cu profil foarte deosebit, dar trăgându-și izvorul din același pământ și vărsându-se în apa spumegândă a unui aceluiaș fluviu, ele ne duc toate, fără posibilitate de împotrivire, spre « Noi vrem pământ ».

« *Doina* », cu bună dreptate considerată de Gherea superioară « *Doinei* » naționaliste a lui Eminescu și a celei abstracte și confuzioniste a lui O. Carp, a fost scrisă în 1895, doi ani după înființarea Partidului Muncitoresc din România, într'o perioadă în care agitația problemei țărănești, de către socialiști, prin presă și întruniri la orașe, mai ales prin organizarea de cluburi țărănești la sate, cunoștea un mare avânt.

Caracterul specific popular și menirea *Doinei* sunt definite dela început. Pentru că aparține unui popor împilat ea nu poate fi decât un cântec de jale, căci într'ânsa își varsă poporul tristețea. Dar, cântând-o, poporul se strânge la un loc, își recunoaște în suferință, soarta comună:

*Și când ești tristă Doino,
Tu inima ne-o frângi,
Dar nu știi cum, e bine
Când plângi, că 'n urma ta
Noi plângem toți, și-amarul
Mai dulce ni-i așa.
Și toate plâng cu line
Și toate te 'nșeleg.
Că 'n versul tău cel jalnic
Vorbește 'un neam întreg.*

Doina oglindește viața poporului. Poetul încercase și el să facă acest lucru în opera sa. Iată de ce în « *Doina* » vom regăsi toate motivele întâlnite în cursul analizelor noastre. Ea este un rezumat liric, o sinteză a întregii opere de până acum a lui Coșbuc, și în același timp, un omagiu adus cântecului popular, sursa principală din care această operă s'a inspirat.

Din *Doina* s'a inspirat « *idila* »:

*Pe fete 'n faptul serii
Le 'ntâmpini la izvor.
Tu singură stăpână
Pe sufletele lor.
Le 'nveți ce e iubirea
Și râzi cu ochi șireți. . .*

Dar ne amintim că « *Fata mării* »:

*Cânta cu glas de-abia învoit
O doină ce-au adus-o 'n sat
Flăcăi de peste Olt.*

« *Fata morarului* », își vârsa tristețea sentimentală într'o doină cântată în singurătate. Și « *Cântecul fusului* » era jelania unei fete părăsite, cântat în luncă sau, noaptea, când fata a rămas singură, întovărășită numai de sfârâitul monoton al fusului. « *Doina* » sintetizează aceste motive:

*Deodat-apoi te 'ntuneci
Și cântece le 'nveți:
Să cânte ziua 'n luncă
Și seara când se 'ntorc,
Când triste 'n pragul tinzii
Stau singure și torc.*

Doine erau « Dragoste păcurărească » și cântecul « Recrutului ». În « Doina » însă nu putem să nu vedem și un ecou al literaturii antimilitariste promovate de un Miile, Neculuță, Bacalbașa, în general, de curentul « Contemporanul »:

*Când merg flăcăi la oaste
Cu lacrimi tu-i petreci
Și stai cu ei, ți-e milă
Să-i lași pustii, să pleci.
Cântând li-aduci aminte
De-o fată din vecini, " »
De mame și de-ogorul
Umplut acum de spini.
Și când i-omoară dorul
Și-n jurul tău se strâng,
Pui fluerul la gură
Și cânți iar dânsii plâng.*

Iată și o parafrază a muncilor agricole din « Rada »:

*E plin de oameni câmpul
Tu, Doino 'n rând cu ei.
Moșnegi și oameni tineri
Și tinere femei
Adună fân-n stoguri
Și snopi din spice fac . . .*

Pruncului din « Miezul verii » îi ogoae plânsul Doina:

*Din scutece copilul
Când plânge 'n săhăidac
Te duci și-l joci pe brațe
Și-l culci apoi pe sân
Și-i cânți s'adoarmă 'n umbra
Căpițelor de fân.*

Se rezumă « Seara »:

*Din văi tu vezi amurgul
Spre culmi înaintând,
Pe coaste-auzi părae
Prin noapte sgomotând.
Și-ascuți ce spune codrul
Când plânge ziua 'ncet.*

cu o notă mai sumbră,-căci aci nu se mai dedică o odă luminii, ca în « Vara », ci, prin fluerul păstorului, se accentuează nota de tristețe:

*... Și, singură, cu turma,
Privind pierdută 'n zări
Spui munților durerea
Prin jalnice cântări.*

Tristețe justificată de mizeria materială a poporului. Apare acum imaginea tragică a iobagului din « Nebuna »:

*Pe deal Românul ară
Slăbit de-amar și frânt,
Abia-și apasă fierul
În umedul pământ.
Tu-l vezi sărman, și tremuri
Să-l mângâi în nevoi.
Și mergi cu el alături •
Cântând pe lângă boi.*

În « Atque nos » poetul precizase semnificația epopeii sale populare: să trezească în popor, prin evocarea unui trecut legendar, conștiința puterii sale. « Doina » ne descrie cadrul în care se povestește « Nunta Zamfirii »:

*Eu te-am văzut odată
Frumoasă ca un sfânt.
În jur stăteau bătrânii
Cu frunțile 'n pământ.
Cântai ca 'n vis de-o lume
Trăită 'n alte vremi. . .*

Dar chiar epopeea avea un rost revoluționar. Când poporul își dă seama de puterea sa el nu mai poate suporta să fie jefuit, călcat în picioare de stăpâni. Atunci se revoltă. Doina devine cântec de mânie:

*Dar iată. Cu ochi tulburi
Tu stai între voinici,
Te văd cum juri și blestemi
Și pumnii ți-i ridici!
Pribegi de bir și clacă
Copii fără noroc,
Tu-i strângi în codru noaptea
Sub brazi pe lângă foc.
Și cânți cu glas sălbatec,
Și 'n jur ei cântă 'n cor
Cântări întunecate
Ca sufletele lor.*

Până aici n'am întâlnit niciun element care să depășească cu necesitate granițele provinciei care a servit de cadru celei mai mari părți din opera lui Coșbuc. « Doina » însă este un cântec al întregului popor român. Ea este în esență un protest împotriva împilării moșierești a țăranilor din România. Iată de ce ea devine o doină haiducească, un cântec de ură împotriva ciocoilor:

*Când știi haiduci în codru
Te prinzi cu ei fârtat,
Li-arăți poteci ascunse,
Pe stânci le-așterni tu pat.*

J. POPPER

*Când pun picioru 'n scară,
Ții roibul lor de frâu!
Grăbit, când prind ei pușca,
Scoți plumbii dela brâu.
Iar când ochesc, cu hohot
Tu râzi căci plumbii moi
S'au dus în piept deadreptul
Spurcatului ciocoi.*

Poemul este de o mare frumusețe. Pentrucă, în versuri de o desăvârșită limpezime și armonie reușește să cuprindă aspectele esențiale ale vieții poporului, bucuriile și durerile sale, să-i definească nevoile și aspirațiile. În cele din urmă, el este ceea ce și trebuia să fie « Doina » la momentul când a fost scrisă: o demascare a exploatării moșierești, un îndemn la revoltă.

Nu se poate totuși nega că poetul, influențat în această perioadă de decepționismul micii burghezii din Regat, a apăsat mai mult decât trebuia pe nota depresivă, de «jale», a doinei, umbrind astfel revolta care, potrivit însăși concepției lui Coșbuc, trebuia să constituie, mai ales în final, accentul dominant. Această notă depresivă poate fi observată mai ales în ultima strofă. Aici tonul de revoltă dispare făcând loc unei disperări fără leac. Doina ar fi o soluție consolatoare pentru sărăcia țărănimii:

*Dar când te-am pierde, Doino . . .
Ai cui am rămânea?
Să nu ne lași iubito,
De dragul tău trăim:
Săraci suntem cu toții
Săraci, dar te iubim!*

Concepând doina ca un fel de mamă bună, în poala căreia țăranul vine să-și verse amarul atunci când nu mai are niciun alt leac pentru a-l înlătura, poetul se îndepărtează de linia strofei anterioare, în care doina avea o funcție mobilizatoare a energiilor țărănești împotriva « ciocoiului ». În ultimele patru versuri, accentul de deprimare devine și mai vizibil căci aici nu i se mai cere doinei să-l învețe pe țăran să rădă atunci când trimite gloanțe în pieptul dușmanului de clasă, ci doar să «plângă»:

*Rămâi că ne ești Doamnă,
Și lege-i al tău glas,
Invață-ne să plângem
C'atât ne-a mai rămas.*

S'ar părea că aici se conturează o atitudine de resemnare, opusă caracterelor dominante ale poziției ideologice pe care se afla Coșbuc, caractere înregistrate în poemele de revoltă analizate mai sus. Versurile nu trebuiesc însă înțelese schematic, ci legate de toate elementele caracteristice realității istorice și momentului când au fost scrise. Într'adevăr ce putea spera țăranimea din România în ultimii ani ai sec. al XIX-leas" Situația ei materială era de o tristețe de nedescris. Exploatarea moșierească, nemiloasă, având la dispoziția ei legea și toate organele de represiune ale statului. Războaiele din 1888 și 1894 fuseseră înăbușite cu barbară asprime. Țăranii nu aveau o organizație politică și nici dreptul de a-și spune cuvântul în treburile publice. Există un partid care le apăra sincer interesele — Partidul Muncitoresc — dar acesta abia luase ființă și abia începuse să înfiripeze o activitate de lămurire la sate. Toate acestea ne vor ajuta

să înțelegem mai bine vibrația cea mai profundă a versurilor de mai sus. Și aceasta nu este invitația la resemnare, ci participarea totală a poetului la tragedia țărănimii, care-i putea apare într'adevăr, fără rezolvare, la momentul acela. Iată de ce, chiar dacă G. Coșbuc nu reușește să susțină, cu o egală putere, până la sfârșit linia de protest a « Doinei », poemul trebuie să-și aibă locul în inima noastră, alături de cele mai bune și mai nobile realizări ale poetului, ca un document sguduitor, ca o probă deosebit de emoționantă a iubirii sale nesfârșite pentru țărănimea împilată de boieri.

Oricare ar fi fost riscurile sale personale, oricare ar fi fost orientarea sa ideologică de moment, în clipe de cumpănă pentru masa țărănimii muncitoare, poetul era aproape de frații săi. Acesta este un caracter *permanent* și esențial, care-l definește pe Coșbuc, pe deasupra tuturor contradicțiilor și oscilațiilor sale.

Coșbuc nu se va mărgini însă să apere numai interesele țăranilor clăcași, el nu-și va îndrepta revolta numai împotriva exploatării feudale. Vom vedea cum protestul social, prezent în poezia sa, va deveni, după 1900, din ce în ce mai adânc și mai cuprinzător. Sub influența mișcării muncitorești, Coșbuc va deveni un critic aspru al *tuturor* celor ce exploatează, al burgheziei ca și al moșierimii, va apăra prin versul său *toate* păturile exploatare din țara noastră.

RECENZII

ȘTEFAN GHEORGHIU: «*ROȚIȚA*»

Vorbind despre scrierile celor peste 2.000 de condeie tinere care au participat la concursul instituit de Ministerul Artelor pe 1949 — « Scânteia » din 2 August, le salută ca fiind « mlădițele literare ale vieții noi ».

Creațiile care au reprezentat sectorul nuvelistic la acel concurs au demonstrat nu numai sensibila creștere a nuvelisticii noastre, ci totodată cât de talentate pot fi elementele provenite din sânul clasei muncitoare, cum și diversitatea de teme pe care o oferă « zugrăvirea luptei poporului pentru construirea socialismului ».

Dintre cele 400 de nuvele prezentate atunci, « Rotița » tânărului strungar Ștelan Gheorghiu a fost distinsă cu premiul I.

Această nuvelă, prin mulțimea temelor tratate, concentrează în ea o mare parte din problemele actualității noastre. Problema ei centrală o alcătuește formarea omului de tip nou, creșterea muncitorului în procesul muncii și al luptei pentru construirea socialismului și rolul decisiv pe care Partidul îl joacă în procesul transformării morale a oamenilor. În jurul acestui ax se grupează celelalte probleme care sunt înfățișate doar în treacăt: lupta pentru împlinirea și depășirea planului, desfășurarea largă a întrecerilor, setea de învățătură a oamenilor muncii, spiritul lor de vigilență în lupta de clasă.

*

Ștefan Gheorghiu, *Rotița*, Ed. C.G.M., București, 1949.

Tânărul strungar Vlad Leonida e trimis-impună cu tovarășul său de fabrică, Radu, de către Organizația de bază a fabricii la un concurs, pentru o școală de subingineri; fiind nepregătit, cade la examen. Această înfrângere îl obsedează, îi paralizază toate energiile, îi umple sufletul de invidie față de Radu, care reușise, de ostilitate față de tovarășii de muncă și față de mașini; Vlad se rupe de tovarășii de muncă, izolându-se într'o toropeală dușmănoasă.

El se înscriesese la examenul de admitere «nu pentru că li era dragă școala. Nu! Și nici tălpile nu-i ardeau după învățatură... Urmărise altceva prin înscrierea la examenul de admitere. Da, a vrut să scape de meseria asta de strungar... El, Vlad Leonida, ar fi avut uit. singur gând... să termine școala și să se întoarcă cu diploma. Da! Cu diploma de subinginer. Atunci ar fi umblat cu haine curate, ar fi dat dispoziții în stânga și în dreapta și ar fi avut un salariu mai bun ».

Cu toată intervenția părintească și critica constructivă a secretarului Organizației de Partid, Dinu, care îi încredințează un strung nou, și încurajarea lui Radu; care îl îndeamnă să se prezinte la viitorul examen, cu toate sfaturile și critica tovarășească a U.T.M.-istului Costea și a celorlalți tovarăși din atelier, Vlad lucrează neglijent, încredințat că toți îl dușmănesc, îl condamnă. Obsesia eșecului, mustrarea de conștiință că n'a corespuns nădejzilor pe care Partidul le pusese în el, contribuie să-i creeze impresia falsă că toți îl judecă « ca pe un om de nimic », ca pe o « pacoste ». El continuă să lucreze absent, până când

*strică roțița axului de pornire a strungului. Așa în fața îngrijorării întregului atelier iată de consecințele pe care defectarea strungului putea să aibă pentru îndeplinirea Planului întreprinderii, Vlad își dă seama cât de greșit îi judecase. Discuția cu Dinu, secretarul Organizației de Partid, căruia îi mărturisește vina, devine apoi «sâmburele inovației».

Vlad își muncește mintea toată noaptea și a doua zi izbutește, datorită unei inovații, să repare roțița. Întâmplarea cu roțița marchează o adevărată cotitură în viața tânărului muncitor. El gândește altfel acum, e tot timpul preocupat de sporirea producției, de depășirea normei, de desfășurarea întrecerilor. Așa ajunge să pună în funcțiune la strungul său metoda cu două cuțite; dându-și seama de spiritul constructiv de ajutorare reciprocă ce trebuie să conducă întrecerile, Vlad extinde noua metodă nu numai la tovarășii din atelierul său ci și la alt atelier cu care erau în întrecere. Astfel se desfășoară procesul transformării morale a lui Vlad care ajunge acum fruntaș în muncă. El care vroise să fugă de strung, îl îndrăgește, «și-și dădu seama că prima școală este fabrica, ale cărei învățături trebuiesc însușite bine înainte de a merge mai departe». Organizația de Partid, în grija ei de a-l încuraja, îl propune din nou pentru școala de subingineri.

Valoarea acestei nuvele nu constă numai în înaltul ei conținut ideologic ci și în procedeele artistice prin care autorul zugrăvește evoluția psihologică a lui Vlad, procesul lui de transformare, ciocnirea violentă care se dă în sufletul lui între vechiu și nou, între mentalitatea carieristă, străină de spiritul clasei muncitoare (Vlad vrea să se facă subinginer «pentru a da dispoziții în stânga și în dreapta și pentru un salariu mai bun») și atitudinea socialistă față de muncă.

Individualitatea lui Vlad se desprinde din atitudinea lui față de muncă, procesul transformării lui morale fiind de fapt

procesul trecerii dela o atitudine burgheză față de muncă la o atitudine nouă, revoluționară, pe care și-o însușește datorită intervenției Partidului.

Ciocnirii dintre nou și vechiu din sufletul lui Vlad, îi corespunde ciocnirea dintre personajii care se găsesc la niveluri diferite de conștiință. La începutul acțiunii, ierarhia e următoarea: Vlad — cu o atitudine burgheză, indiferentă față de muncă; Zamfir—fruntaș în muncă, dar cu o atitudine sectară și individualistă în întreceri; Costea și Radu elemente fruntașe și conștiente, educate în spiritul clasei muncitoare; spre sfârșitul nuvelei, aceste diferențe, atât de potențate la începutul ei, se estompează până la dispariție; din ciocnirea lor a rezultat în plus, un nivel de conștiință și mai ridicat al personajilor.

Din acțiunea nuvelei se desprinde, vie, încordarea oamenilor muncii în munca de împlinire și depășire a Planului, setea lor de învățatură, rolul constructiv pe care îl are în înlăturarea slăbiciunilor critica Partidului, demascarea elementelor dușmanoase clasei muncitoare. Dar chipul Partidului și al omului de Partid «acest adevărat erou al timpului nostru», nu rămân tot timpul în centrul de interes al acțiunii, cu toate că din structura nuvelei se presimte intenția autorului de a le promova pe primul plan. Aceasta se datorește procedeului superficial de a-l prezenta pe secretarul Organizației de Partid. Apariția lui Dinu, secretarul Organizației de Partid e mai mult sporadică; el e prezent doar în momentele critice ale acțiunii, nu și în desfășurarea cotidiană a procesului muncii. Partidul nu constituie o permanență în desfășurarea nuvelei; astfel nu se simte prezența lui în campania întrecerilor în muncă; el are mai mult un rol consultativ, și nu apare niciodată ca un organizator și un conducător.

Această deficiență a nuvelei provine din faptul că Dinu e prezentat prin trăsături care nu sunt definitorii pentru chipul «comunistului»: Dinu e blând, calm, dar nu om de acțiune; despre rolul lui în întreceri, aflăm doar că Vlad «discutase îndelung cu Dinu extinderea metodei». Ori

tocmai «lucrând la zugrăvirea chipului bolșevicului, scriitorii se ridică la noi înălțimi ideologice și creatoare și-și pot însuși mai adânc principiul leninist al spiritului de partid, care este chintesența realismului socialist» (V. Ozerov — « Chipul bolșevicului în literatura sovietică de după războiu »).

Dragostea față de Partid a oamenilor muncii, conștiința pe care aceștia o au în ce privește rolul lui revoluționar în viața lor, sunt bine reliefate în nuvelă. Frământările lui Vlad provin din conștiința pe care o are că a înșelat nădejdea pe care Partidul o pusese în el. Dar această dragoste e cel mai pregnant exprimată prin cuvintele lui Radu: «Când ai un ajutor prețios ca al Partidului, Vlăde, nu-ți mai trebuie altceva decât voință și multă inimă. Atunci crești într'o lună de nu te mai recunoști. Începi să cunoști lucrurile și mai ales să le pătrunzi miezul. Și asta-i un fapt însemnat pentru fiecare om în viață, frate ».

Cunoașterea temelor tratate, se datorește faptului că scriitorul vine din chiar miezul problemelor înfățișate, el însuși fiind muncitor de fabrică.

Prin procedeele realiste de prezentare a majorității personajilor, prin înfățișarea aspectelor revoluționare ale realității noastre, nuvela reprezintă un pas înainte, în drumul creșterii literaturii noastre către realismul socialist.

Premierea ei este o recunoaștere și în același timp o promovare a talentului tânărului scriitor Ștefan Gheorghiu.

•

EMIL DORIAN: « STEAGURILE INIMII » 1)

Față de poeziile lui Emil Dorian, anterioare acestui volum, egocentrice, sentimentale, intimiste în sensul rău al cuvântului, volumul de față marchează un important pas înainte, prin continua năzuință a poetului de a se depăși și de a

oglinzi viața nouă de muncă și lupta a poporului muncitor.

În sprijinul acestor afirmații vin accente de autentică poezie și lirism pe care autorul le realizează în poezia «Baladă Transnistriană ».

Ultimea poezie — «Victorie» — e cât se poate de semnificativă, pentru că indică mai bine decât oricare alta, poziția pe care înțelege să se situeze poetul de acum înainte. Ea conține totodată critica vechii mentalități subiectiviste, denunțarea poziției narcisiste de auto-contemplare a poetului și prefigurarea noului drum:

*«In toate cuvintele cântecului
Ca niște mărgelile albe și egale,
Eram numai eu, o biată inimă în jale
Ce se oglindea într'o fântână de lacrimi
mereu.*

*In timp ce în jurul meu
Oamenii fremătau cu steaguri în mână
Și înălțau către soare
Lozinci, lujere cântătoare.
Mi-am alăturat pjașii de mersul lor tânăr
Și inima mi-am topit-o în privirile lor
febrile
Și cântecul meu a țâșnit proaspăt și nou »*

lotuși volumul de versuri al lui Emil Dorian reflectă încă ezitățile unui om a cărui concepție poetică nu s'a cristalizat încă. Poeziile sunt scrise:

*« Sub chipul întremător al tui Lenin
Și alături de zâmbetul amar al lui
Baudelaire ».*

Aceste versuri ne dau însăși cheia oscilațiilor poetului. Un patronaj atât de paradoxal apasă greu peste « pumnul de cinci decenii » al autorului, și-l împiedecă să contribuie cu întreaga sa forță de creație la afirmarea poeziei noi, realiste, deși poetul dorește eliberarea din cătușa «îmbietoare » a trecutului:

*« Cântecul acela nu-l voiu serie:
Pun genunchiul pe grumazul amintirii
Și-i frâng răsufarea care îmbie ».*

1) Editura de Stat, Buc., 1949.

Faptul că autorul rămâne mai totdeauna alături de realitatea clocotitoare, neizbutind să pătrundă adânc în miezul prezentului pentru a-și împlânta temeinic în el rădăcinile noului cânt, face ca acest cânt — « Cântecul de azi », să rămâie, prin factura lui, prin verbiaj, prin imaginile căutate, « cântecul de ieri »:

*« Cântecul acesta îl voiu scrie -
Cântecul în care zac
Caravanele încărcate cu bucurii,
Care au poposit la marginea acestui veac
Și ale cărui cuvinte, ca niște falnici cai,
S'au inhămat la plugurile ieșite
In primăvara încrederii, înalte ca un rai,
Cântecul la care îmi alătur pe toți poeții.
Ca să cântăm
Pentru copii —
Clinchete înflorite din zurgălăii timpului
Pentru femei — care sburdă sub cireșul
libertății*

(Cântecul de azi)

Cu toată vădita orientare a poetului către o nouă tematică, cu toată dorința de a cânta omul, eliberarea de exploatare («Cântecul de azi»; «Cântecul meu»), drumul de muncă și creație al omului (« Dimineața »; « Cântec de muncă în zori »; « Flașnetarul »), noul peisaj al străzii în sărbătoare (« Strada »), neaprofundarea acestor noi teme, lipsa de participare activă la revoluționarele transformări, prin care trece țara noastră, nepătrunderea sensului lor adânc, rămășițele formaliste ale termicei sale poetice, toate conlucrează ca poezia lui să nu fie, decât într'o mică măsură, aceea pe care o așteptam.

Emil Dorian mai mult programează temele pe care ar vrea să le cânte, dar, în majoritatea cazurilor nu le realizează artistic, nu le dă viață, ci se menține la enunțarea unor generalități în legătură cu noile subiecte; de aceea poezia lui nu crește, nu evoluează.

Senzația de superficială înșiruire imagistică devine acută într'unele poezii; acesta e cazul « Cântecului de muncă în

zori » și al « Dimineții » în care autorul evocă numai aspectul sărbătoresc, idilic al muncii:

*« Ne așteaptă clădirea albă în fund, printre
plopi,
Cu degetul prefăcând în eșarfe de mălasă
Cântecul duduitor al pământului de foc.
Dă-mi mâna cu « bună dimineața », cu
« noroc*

*Dă-mi mâna să străbatem drumul acesta de
sărbătoare
Sub clopotul de cleștar întins vast peste
oameni.
In care totul băsmeste frumuseți și „
avânturi, —
Pe covor de lumină nouă să mergem cu pas
tânăr,
In ochi cu restrângeri ale începutului de
lume.
Să mergem spre ziuă,
Spre cea mai minunată a ei întâmplare.
Munca, —
Cântarea cântărilor, vestire de viață,*

binecuvântare I

(Cântec de muncă în zori)•*

Autorul nu se integrează activ în ritmul noii vieți; față de aspectul festiv al străzii, în fața tinerescului marș, al participanților la meeting, poetul rămâne într'o atitudine distantă, contemplativă:

*« Poetul deschide fereastra lângă teiul din
față:
« Bună dimineața, stradal. . . Bună
dimineața, viață! »
(« Strada »)*

Simpla utilizare a unor cuvinte încărcate cu energie dinamică și pozitivă, creiază doar un fals dinamism fără a imprima poeziei un accent convingător, mobilizator:

*« Cântecul meu nechează,
Văjâie ca. o mantie de aramă,
Scapără salt de-ascușiș ce retează,
Sfârâie tâlcuri de luptă și chiamă.
(* Cântecul meu »),*

Castanul îl chiamă la luptă:

*« Castanul și-a spălat fruntea în lighianul
cerului rotund*

*Mi-a bătut la ușă, lângă somnul profund
Cu foșnetul lui deșteptător, —
Zor, zor, zor. . .*

(*Imn de întâi Mai*)

Un alt sector al universului poetic al lui Emil Dorian îl constituie evocarea marilor evenimente și figuri ale omenirii: «7 Noembrie»; «Imn de întâi Mai»; «Glorie Armatei Roșii»; «Lenin».

Dar și poezia festivă e lipsită de fiorul unei autentice trăiri, fiindcă poetul nu reușește să concretizeze poetic elementele generale; uneori, retorismul și grandilocvența imaginilor transformă versurile în simple poezii ocazionale. Edificatoare în acest sens, este poezia — «Lenin»:

*« Lenin,
Ce sună ca un clopoșel de argint
într'un văzduh de sărbătoare, —
Glin-glin, —
Le-nn ».*

O evocare prin astfel de procedee nu numai că nu sugerează grandiosul, dar procedeul ieftin al unor împerecheri de rime ca «Glin-glin» — cu Lenin, minimizează figura marelui învățător al popoarelor. Astfel de «virtuozități poetice» se întâlnesc și la alți poeți ai noștri, care rimează «mal» cu «Comitetul Central»; astfel de procedee bagatelizează figuri și lucruri care pentru noi au un sens atât de înalt.

Poeziile «7 Noembrie», «Imn de întâi Mai», meritorii prin faptul că preamăresc întovărășirea oamenilor muncii, sunt totuși departe de a reda «fremătătorul înțeles» al acestor evenimente; la fel de lipsită de patosul unui adevărat imn e și poezia «Glorie Armatei Roșii»:

*« Iureșul lui Slalin cu soldații,
Cari duc libertatea 'n grele râniți,
Se rostogolește peste nași,
Reclădind dreptatea peste graniți.*

Cu toate scăderile, acest volum demonstrează că în vechea albie poetică a autorului au izbucnit izvoare noi.

Olga Bușneag

H. ROHAN: «PUȘCULIȚA CU SECUNDE»)

întrecerile socialiste în muncă, factor de seamă pentru îndeplinirea și depășirea primului Plan de Stat în R.P.R., constituie tema acestei nuvele.

Strungarul Șerbănescu dela uzina de țevi «Republica», e un muncitor sărguincios și un bun membru de partid. Într-o zi, el părăsește însă cu ușurință lucrul, convocând o ședință la sector. În lipsa lui, strungul se strică. Șerbănescu muncește cu râvnă pentru a pune mașina în funcțiune, dar nu-și dă seama bine de gravitatea greșelii sale. Chemat la comisia de disciplină e pedepsit cu reținerea salariului pe două zile. Cel mai greu examen îl trece însă în fața tovarășilor dela partid. «O mașină care stă, i se spune, este o armă în mâna dușmanului de clasă. Analiza în spirit autocritic a acestei greșeli va fi de mare folos în munca pe viitor». Critica tovarășească ce i s'a făcut nu-l deprimă, nu-l desamățește; dimpotrivă: îi dă un simțământ de încredere. Muncește mai bine, își organizează timpul, face economii. Dar nu e mulțumit. Citind cartea lui Boris Polevoi «Atelierul de foc» găsește răspuns la întrebările lui. Se recunoaște în orgoliosul Jenca Siskov și urmărește cu pasiune transformarea lui în timpul întrecerii stahanoviste. La meetingul organizat cu scopul unui schimb de experiențe între nituitorii fruntași în producție și muncitorii dela «Republica», Șerbănescu își ia angajamentul să reducă timpul de lucru la bacuri. Odată cu începerea muncii potrivit Planului el găsește o inovație în munca sa. E susținut, și îndrumat de

*) H. Rohan, «Pușculița cu secunde». Ed. C.G.M., București, 1949.

Partid. Lucrează acum la două strunguri deodată, alături de tovarășul său State. Dar nu se culcă pe laurii victoriei. Vrea să umple și el « pușculița cu scunde » despre care Boris Polevoi vorbește în cartea sa. Instalează cel de al treilea strung, luptă mai departe, ajunge fruntaș în producție, • dat drept pildă și în ziua de 23 August atât el cât și State sunt decorați cu « Ordinul Muncii ».

*

Cum a realizat tânărul scriitor H. Rohan această emoționantă povestire? El a știut să reflecte în imagini simple realitatea, lupta pentru mărirea producției, a știut să selecționeze, alegând caracterele tipice. Trăsăturile individuale ale eroului său poartă cu precizie amprenta clasei sociale din care face parte.

Autorului îi scapă, totuși, unele aspecte, necesare pentru conturarea personajilor și pentru lămurirea acțiunii.

Nicolae Șerbănescu (deși căsătorit și cu un copil) nu are, propriu zis, în povestirea lui H. Rohan, o viață de familie. El se gândește într'adevăr la familia lui atunci când descoperă noi metode în muncă, se gândește că inovația pe care o face e și spre binele familiei sale, dar aceasta nu e prezentă nicăieri în nuvelă.

Se vorbește despre provizii de iarnă sau despre cumpărarea ghetuțelor pentru copil — dar atâta tot. Cei de acasă nu participă, într'un fel sau altul, la frământările eroului, și casa strungarului Șerbănescu, în ceasurile de seară sau diminețile, înainte de plecarea la lucru, pare goală.

Procesul transformării lui Șerbănescu, al lichidării erorilor sale e circumscris, așa dar, la viața lui de strungar. E adevărat că acest proces *trebuie* să graviteze în jurul uzinei, dar cunoașterea vieții de familie, își are importanța ei pentru înțelegerea mai adâncită a personajului, chiar în cuprinsul unei scurte nuvele.

În al doilea rând, demascarea dușmanului de clasă, în acest moment al ascuțirii luptei de clasă, e făcută de autor în mod ineficace. Dușmanul de clasă e prezent mai

mult în gândurile lui Șerbănescu — și introdus în acțiunea nuvelei doar între două paranteze (p. 12), imaginat prin Moisa, pentru că inginerul Lăzărescu și maestrul Mincu (așa cum ne spune autorul la pag. 49): « nu erau dușmănoși, dar concepțiile lor vechi despre viață, despre oameni, se urneau greu din locul în care rugina obiceiurilor vechi le puseseră ».

Moisa are într'adevăr tot timpul o atitudine fățiș dușmănoasă. El pleacă din uzină strigând « îmi fac atelier propriu », și e lăsat să plece pur și simplu, fără ca cineva să discute această atitudine. Ba, Șerbănescu zice, zâmbind în urma lui: « bine c'am scăpat de el ».

« Dă-i încolo, bine că am scăpat de ei », zice Șerbănescu și când își *amintește*, în drum spre Sector, de elementele reacționare ale burgheziei cu care avusese de furcă într'un trecut nu prea îndepărtat. E adevărat că puțin mai departe gândurile lui se limpezesc: « Lucrează șopârlele din umbra, caută să lovească și noi trebuie să le scoatem la lumină și să le strivim capul înveninat ». Comparație nepotrivită: șopârle înveninate. Și în adevăr nepotrivită ca imaginea e atitudinea eroului povestirii în legătură cu combaterea dușmanului de clasă. Pentru că față de încercările de sabotaj care au loc în uzină, față de concluziile la care ajunge însuși Șerbănescu în această privință, acțiunile sale (și deci și ale tovarășilor săi de muncă) nu corespund. Pentru el, dușmanul de clasă există, în cel mai bun caz, doar atâta cât trăiește în interiorul zidurilor uzinei și el își pierde nocivitatea îndată ce e eliminat din uzină. Corcodel, un alt element dușmănos, e lăsat în părăsire, mutat la filetaj sau în altă parte și gata. Chiar Popovici, președintele Comitetului de fabrică, atunci când e vorba de aceste elemente dușmănoase, « face un gest plictisit cu mâna ca și cum ar vrea să spună: ăștia nu mai fac mulți purici aici ».

*

Trecând peste aceste observațiuni, nuvela tânărului scriitor H. Rohan reflectă, după cum spuneam, în mod veridic și

emoționant un aspect al realității noastre sociale: întrecerile în producție.

Oamenii muncii din țara noastră se transformă în lupta pentru îndeplinirea Planului.

Autorul urmărește procesul acestei transformări care duce la apariția omului nou, proces pe care Partidul îl conduce cu o mână sigură, grăbindu-l, sprijinindu-l. Cele mai de seamă arme pe care Partidul le pune în mâna muncitorimii, arme de neînfrânt, sunt critica și autocritica în spirit constructiv. Oamenii muncii găsesc un sprijin de neprețuit în uriașa experiență pe care le-o oferă Patria Socialistă. Experiența lui Jenca, într'un moment similar, (bătălia întrecerilor) e pentru Șerbănescu un element esențial în lupta pentru cucerirea nouilor poziții în viață, în lupta pe care o dă pentru a merge mereu înainte, așa cum experiența Uniunii Sovietice arată drumul întregii clase muncitoare în lupta pentru o viață mai bună, pentru introducerea formelor superioare socialiste de muncă. Printr'o serie de citate din cartea lui Boris Polevoi, autorul știe să împletească viața lui Șerbănescu cu a lui Jenca Sizov și utilizarea acestui procedeu aluziv, *in mod just*, nu face decât să mărească valoarea nuvelei.

Autorul dovedește un deosebit simț al echilibrului în construirea personajului central, care crește în mod organic din realitatea vie înconjurătoare, ca și o plantă din pământul în care e semănată.

În ceea ce privește însă « smulgerea penelor neesențiale ale faptului » (Gorki) — credem că autorul mai are încă de învățat. Lupta noului cu vechiul nu e îndeajuns adâncită. Aceasta duce la o schematizare a imaginilor, la o oarecare stângăcie în construirea frazei. Stilul său rămâne însă în general limpede și precis, lipsit de emfază.

Oglindind trăsăturile cele mai importante, mai caracteristice, în procesul de transformare a omului: cinstea, devotamentul și dragostea pentru patrie, slujirea activă a poporului, optimismul, tendința neobosită de a merge înainte—tânărul scriitor participă el însuși la transformarea lumii.

Virgil Teodorescu

CĂPITAN NICOLAE TĂUTU : « *IN CA DENȚA ANILOR CE VIN* »).

Volumul înmănunchează trei cicluri de poeme, alcătuit de un tot unitar: *Purtăm lumină din Răsărit; Și noi suntem Republica; In pas cu Republica.*

Perspectiva este larg optimistă: pornind dela înfăptuirii și înfăptuirile Marei Revoluții Socialiste din Octombrie, — autorul cântă oameni și fapte din Republica noastră Populară, pentru a arăta, în concluzie, roadele pe care exemplul și îndemnul Marei Revoluții Socialiste, însușit și aplicat creator la noi, nu va înceta să le dea și de aici înainte.

Cuvintele de preamărire la adresa Uniunii Sovietice sunt justificate prin însăși viața, dezvoltarea și realizările noastre.

Calde și omenești sunt vorbele de recunoștință, de dragoste și de solidaritate ale oamenilor muncii din țara noastră, față de marele popor vecin și prieten, și față de mării lui conducători:

*« Oriunde 'n lumea nouă ochii îi ridici,
întâlnești semnătura lui Vladimir Ilici,
pe conducta ca o arteră, pe furnal,
pe norma depășită, pe noul spital ».*

(« Lucrare scrisă: t Lenin »)

*« Deaceea eu nu am găsit nici un cuvânt
să cuprindă mai multă lumină și avânt
decât în numele ce slrājuie la Kremlin
pacea și libertatea popoarelor, senin
din două silabe de oțel: Slalin,
Stalin*

*Ce ne dăruie și — împarte viață,
Slalin*

*care, în fiecare dimineață,
luminează drumul cel nou al istoriei
cu Steaua Roșie, Steaua Victoriei.
Și fără de care, eu Ion Vlad dela laminate
n'aș fi avut niciodată cuvintele săpate
coala în inimă și la noi pe furnal
« Omul, cel mai prețios capital ».*

(« Serisoare constructorului mileniului trei »)

Realizarea cea mare este omul, în funcție de munca și eroismul căruia se schimbă și realitățile (*In pas cu Republica*).

) Colecția « Glasul Armatei », 1949.

Cu deosebire se apleacă autorul asupra unuia din aspectele omului nou: omul soldat-străjuitor al păcii, care apără realizările regimului nostru ce l-a făcut să se simtă om cu adevărat:

* *Slavă Republică a omului-om,
a soldatului-soldat, a vieții-viață ».*

(Salut Republicii).

Din acest simțământ nu poate lipsi și nu poate fi uitată recunoștința și admirația față de armata sovietică:

< *Pentru prima oară cunoaștem în istorie
o armată a cărei victorie
desrobește învinsele popoare,
alături de tun duc tolba cu soare ».*

(« Stahanoviștii muncii militare »)

Ca și ostașii sovietici, ostașii noștri sunt tu primul rând cetățeni liberi și conștienți.

De ei nu sunt străine preocupările de frunte ale tuturor celorlalți cetățeni ai Republicii noastre:

• *Iată, la ordinea de zi,
la ordinea celor 365 zile,
înscriem pe unelte,
noi angajamente.
Partidul ne spune : Vom face
cu atâția kilometri, cu atâtea tone, cu atâtea
procente
mai mult, mai mult,
pentru om,
pentru viață,
pentru pace!*

Orice secundă se adresează nouă:

Ce-ai împlinit pentru Victoria lui 49 ? »

(« La ordinea de zi: Planul economic »)

După exemplul ostașilor sovietici, ostașii noștri se simt legați de toți acei care luptă pentru pace și libertate (Marș).

Unul din marile merite ale autorului este acela de a oglindi în poezia noastră, spiritul nou și omul nou din armata noastră democratică.

Autorul arată, într'o serie de portrete de ostași, cum acest lucru nu e de mirare.

Căci dacă până nu de mult:

*« Eu soldatul Apetrei, fostul argat Ilie,
n'am știut o buche a citi sau scrie
când am venit la oaste. Cu degete de orb,
pipăiam slova ce aș fi vrut s'o sorb ».*

(« Citesc în numărul o mie »)

Acum:

*« Ți amintești?
înainte pleca la « liberare »,
un livret, o hârtie, un număr oarecare
desprins din rubricile Biroului de Mobilizare.
Astăzi,
cu ordinul de lăsare la vatră Nr. 1453,
pleacă omul, Omul Nou,
Cetățeanul Budu I. Andrei! »*

*« Când au ieșit pe poarta cazărării
pe furiș își ștergeau ochii cu muchiile palmii...
Budu mai șoptea prin mulțimea deasă :
„— Hei tovarăși, parcă mă despart de casă ».*
(« Ordin de lăsare la vatră Nr. 1453 »)

Poeziile Căp. N. Tăutu se caracterizează printr'un suflu dinamic, avântat, corespunzător avântului și perspectivelor noi pe care le înfățișează.

Cuvintele și imaginile sunt directe, de cele mai multe ori, — mișcătoare.

Autorul versifică cu destulă ușurință, dar, purtat de entuziasm, nu întotdeauna își îngăduie răgazul de a topi în mod poetic ideile și noțiunile care îl agită.

De aici, o inegalitate în realizare.

Tendența de a da sentințe, îl face să cadă în prozaic, iar pe alocuri să folosească un limbaj emfatic:

*« Și urmărind lumina din atlas,
cum cresc blocuri de Stalinism,
vei pune unghiul la compas,
spre azimut, spre Comunism »*

(« Pilotul Dan Șoimu »)

*« In marșul viforos către 'nainte,
obiectivele s'au aliniat, în inimă, în minte :
obiectivul 1 Pace
obiectivul 2 Creație
obiectivul 3 Civilizație».*

(* Citare pe Armata Păcii »)

Repetarea prea deasă, obsesia chiar, a unor acelorași imagini și cupluri de imagini, amenință să-i gătuie, să-i sleiască prospețimea poeziei:

*«Și ca un rond, tiptil și lin
se-apropie de inimi alba dimineață
atunci la postul păcii — auzi senin :
parola : « Om », răspunsul: « Viață ».
(« Sentinela Balaș din Vânătorii de Munte »)*

*« La orice raport, ie simțim cum crești
pe buze ca un miez copt de pâine,
Republica noastră, ce holărit pornești
spre noui cuceriri,
spre socialism,
spre uriașul mâine! »*

(« Salut Republicii »)

N. Tăutu este unul din poeții tineri, care s'a remarcat prin căldura lirismului și prin posibilitățile sale de a reflecta poetic realitățile din țara noastră.

Versurile închise în volumul « In cadența anilor ce vin », dovedesc însă că aceste posibilități sunt adesea amenințate prin tndrăgire necritică a propriilor sale procedee artistice. Unele imagini, ca *t miez copt de pâine*, au fost repetate și utilizate prea mult, chiar în poezia unui alt tânăr poet — V. Tulbure. Se simte ușurința versificării, dar și lipsa de grijă a poetului pentru a dăncirea ideilor, cizelarea grijulie a imaginilor, muncă grea — dar fără de care nu se poate merge înainte. Tăutu are talent. Dar fără muncă multă și serioasă el nu ne va da poezia pe care o așteptăm și pe care calitățile lui personale de poet revoluționar ne-o pot da.

Stefania Tornea

•

ION PAS: *o ZILELE. VIEȚII TALE* +)

Împins de năvala amintirilor, Ion Pas ne-a dat la scurt interval, și cel de al doilea volum al însemnărilor sale atât de interesante. Autorul, pornit să-și refacă

) Editura de Stat, Vol. II, București, 1949. ' • " "

existența pe calea memorialisticii, folosește acest prilej, însă, ca un pretext numai. În fond, cartea lui nu este concentrată în jurul vieții unui singur om. Și dacă acest lucru era mai puțin evident în primul volum, el ne apare limpede, în cel de față, în care autorul trece pe al doilea plan datele propriei biografii, pentru a lăsa, în schimb, să se contureze, cât mai precis, tabloul social al epocii respective.

Lumea pe care ne-o evocau paginile primei părți era aceea a periferiei: oameni în permanentă luptă cu greul vieții, niciodată fericiți, sufocați de traiul mizer, cenușiu, rezervat lor de orânduirea păcătoasă a burghezo-moșierimei. Era lumea în mijlocul căreia s'a născut autorul (fiu de zidar, nepot al unui dulgher), martor deci, de timpuriu, la frământările ei cotidiene și împărțându-i el însuși experiența amară. Nu se poate spune că scriitorul a urmărit cronologic faptele. Amintirile se aștern pe pagină așa cum s'au încrustat în memorie, ca pe o peliculă, odată cu înaintarea în vârstă. De aceea, este explicabil faptul că orizontul primului volum, corespunzând epocii de copilărie a autorului, rămâne oarecum îngust. Copilul din « Zilele vieții tale » este dela început sensibil la condițiile aspre cărora are să le facă față mahalaua în care își poartă, iscoditor, pașii. Ochiul său ager surprinde multe din mecanismul existenței acesteia. Ceea ce nu-i reușește — și nu-i *poate* izbuti, deocamdată — este explicația cauzelor adânci ce duc la starea generală de lipsuri. În general, relațiile insuficient explicate — deși autorul insistă deseori asupra lor.

Acest lucru îl realizează Ion Pas în al doilea volum al « Zilelor vieții tale », care depășește de astădată perimetrul îngust al lumii din « barieră » (cum spunea George Mihail Zamfirescu, mahalalei), transformându-se într'un sugestiv tablou al societății românești dela începutul secolului nostru.

Însemnările din acest volum corespund, cum s'ar zice, epocii de pătrundere în lume a povestitorului. De acum încolo el nu mai este copilul neastâmpărat, o Domnul

acela urît, deșirat, cu umerii gârboviți, cu obraz măsliniu și cu umbrelă la subțioară», pe care îl întâlnea uneori în anii de sburdălnicie, nu-i mai este acum necunoscut. A aflat că-l cheamă Ion Nădejde și știe îndeajuns de multe lucruri despre el și toată șleahta lui de «generoși» pentru ca să-l urască. Fiul zidarului din mahalaua oropsită are acum prieteni care-l duc la clubul muncitorilor; acolo i se lămuresc multe.

În acest al doilea volum al «Zilelor vieții tale» Ion Pas ne înfățișează o perioadă destul de importantă din istoria societății românești dela sfârșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, până în preajma izbucnirii primului războiu mondial. Este tocmai vremea creșterii mișcării noastre muncitorești — vreme caracterizată, pe de o parte, prin intensificarea exploatării burghezo-moșierești, pe de altă parte, prin afirmarea tot mai hotărâtă a proletariatului. Numai calitatea de martor al acestor vremi, credem, n'ar fi ajuns scriitorului pentru ca să poată reconstitui tabloid, în culorile lui exacte. Ceea ce l-a ajutat să descifreze adevăratul sens al evenimentelor asupra cărora pozește astăzi, în paginile sale, este, fără îndoială, instrumentul sigur de investigație istorică, învățătura marxist-leninistă.

Cartea este scrisă ca o convorbire a scriitorului cu el însuși, parcă pentru a-și controla veridicitatea expunerii. Iar veridicitatea aceasta este izvorită din poziția de pe care scrie. Cuvântul său reprezintă punctul de vedere al celor oprimați: în primul rând, un energetic rechizitoriu față de orânduirea nedreaptă burghezo-moșierească.

Mizeria, întreținerea ignoranței și superstiției, innăbușirea sângeroasă a grevelor, războiul, în ultimă instanță, toate ne sunt arătate ca mijloace perfide, de care clasele dominante uzează pentru a-și asigura exploatarea maselor muncitoare. Burghezi și boieri la un loc, se întrec în a stoarce cât mai mult poporului, la orașe ca și la sate. Și unii și alții își sporesc vertiginos averile, fără remușcări de conștiință, se înțelege. Tachiști, car-

piști, brătieniști, toți se bat cu pumnii în piept și își zic «români». De sigur, «români», dintre aceia de care vorbea Caragiale. «Român» se intitula, de pildă, cu emfază, capul celui mai naționalist grup politic, omul care, pe când țara era pregătită pentru război, trimitea dușmanului zeci de vagoane cu vite și cereale, în timp ce populația țării trăia în lipsuri cumplite. Femeile ghiftuiților țin și ele să-și dovedească «românismul». Împoponate în alb, cucoane și domnișoare fardosite, cu brasarda «crucii roșii» la braț, fac pe inimile caritabile, pozează. În fața lipsurilor însă, a mizeriei sguuitoare, se simt ofensate, privind cu infumurare la cei lipsiți de sprijin. Scena în care, așa zisele «surori de caritate» se întâlnesc cu femeile mobilizaților, venite după ajutoare, este cel puțin tot atât de caracteristică, ca și aceea în care regina, invitând un grup de scriitori, îi «onorează» cu un suveran dispreț. În dosul oricâtor măști se ascund aceleași chipuri hăde de burghezi și moșieri, furând, sub oblăduirea regească, cele mai elementare drepturi ale maselor muncitoare.

Dar chiar în sânul acestei lumi sunt oameni care își dau seama de nedreptățile săvârșite și li se opun. Așa este avocatul sesizat de eroarea judiciară în cazul procesului soților Miulescu, încercând să anuleze, cu probe evidente, condamnarea lor nedreaptă. Împotrivirea lui rămâne, însă, zadarnică. Zelul său nu poate corecta un aparat de Stat viciat. Opoziția sa singurată îl aduce în cele din urmă în postura cavalerului întârziat în luptă cu morile de vânt, obligat să depună armele, înfrânt de orânduirea burghezo-moșierească.

Cei pe care această orânduire nu-i poate înfrânge sunt muncitorii. Îndârjiți de nevoi, ardoarea lor combativă sporește pe măsură ce starea li se înrăutățește. Ei, încep acum să se organizeze pentru luptă împotriva exploatării. Meritul celui de al doilea volum din «Zilele vieții tale» este tocmai de a ne înfățișa într-o lumină justă, procesul de creștere a conștiinței muncitorimii dela noi, în momentul afirmării ea tot mai hotărâte.

însemnările lui Ion Pas ne mărturisesc consecvența cu care muncitorimea a luptat pentru îndeplinirea idealurilor ei de libertate și fericire, pentru formarea unui partid al ei curățat de elemente reformiste strecurate, la început, chiar la cârma mișcării.

Trebue să imputăm, însă, scriitorului, că, — poate și din cauza modului fragmentar cum se prezintă acest proces —, ne lipsește de cronologia exactă a desfășurării sale. De pildă, aflăm, dela pagina I-a, de activitatea revoluționarilor ruși, dr. Russel și Zubcu Petrovici, refugiați politici pe teritoriul țării noastre — pentru ca imediat să fim informați asupra trecerii fățișe a «generoșilor» în tabăra dușmană muncitorimii, alături de liberali. Or, între aceste două momente ale dezvoltării mișcării noastre muncitorești există o distanță oarecare, un timp, în care s'au consumat fapte, unele dintre ele amintite numai ulterior de autor. Ceeace reușesc să sezeze cu pregnanță însemnările de față, este ascuțirea continuă a contradicțiilor în sânul societății românești din pragul veacului nostru. Scriitorul nu pierde niciun moment prilejul de a înfățișa antagonismul de interese, care se contura tot mai precis între clica de exploatare instalată la conducerea treburilor obștești și marea majoritate a maselor populare, în fruntea cărora luptau, pentru satisfacerea revendicărilor economice și politice, cele mai conștiente elemente muncitorești. Măsurile samavolnice luate de guvern împotriva acestei lupte, violența cu care grevele cele mai pașnice sunt scăldate în sânge, nu pot reteza avântul muncitorimii, însuflețită de pilda proletariatului rus (în paginile volumului răzbat ecouri despre ajutorul acordat de muncitorimea noastră marinarilor de pe «Potemkin» refugiați la Constanța, și aducând cu ei, nădejdea unei lumi noi). La fel cum nici încercarea de lichidare a mișcării muncitorești, încercată de unii agenți ai dușmanului de clasă, strecurăți în lăuntru ei, nu ajunge la rezultatul dorit. Din însemnările lui Ion Pas apare limpede substratul trădării «generoșilor» (chipurile lui Morțun sau Nădejde sunt bine

conturate, ca unelte ale forțelor reacționare în slujba cărora se găseau chiar dela înființarea Partidului social-democrat al muncitorilor din România, unde reușiseră să ocupe locuri de răspundere, tocmai pentru a sabota mișcarea muncitorească) pe de o parte, iar, pe de altă parte, vedem cum din rândurile muncitorimii s'au ridicat adevărații ei conducători. Așa sunt I. C. Frimu sau Ștefan Gheorghiu, pe care autorul nostru ne face să-i urmărim în acțiunile lor de mobilizare și antrenare a tuturor «oproșiților soartei» la «lupta cea mare». În privința figurilor acestor fruntași ai luptei muncitorești din trecut, — credem că Ion Pas ar fi trebuit să insiste asupra activității de îndrumător ideologic, teoretician, călăuzit de principiile socialismului științific, a lui Ștefan Gheorghiu, care a dus o susținută muncă propagandistică, pe linia fixării obiectivelor și sarcinilor mișcării muncitorești dela noi.

Pentru că scriitorul ține uneori prea mult să mărturisească numai fapte cu care a venit în legătură directă, el ajunge, în câteva rânduri, să se oprească strict numai asupra amănuntelor fără a scoate în evidență semnificația lor generală. Astfel se întâmplă atunci când se arată «legăturile» economice ale cercurilor conducătoare cu străinătatea. Lucrurile sunt înfățișate ca simple târgueli între patronii naționali și bancherii străini, nevinovate transacții comerciale. Relatându-le astăzi, martorul acelor vremi trebuia însă să lămurească adevărata față a acestor «târgueli» — în fond mârșave acte de supunere a țării față de monopolurile imperialiste occidentale, încălcări fățișe ale independenței naționale.

Dar aceste observații nu umbresc meritul principal al autorului, care, în linii generale, a surprins înfățișarea contradictorie a societății românești dintr'o anumită vreme, și, mai ales, a exprimat prin exemple edificatoare, forța de neînving a clasei muncitoare, călăuzită din primul moment al afirmării ei de încrederea într'un viitor luminos.

Iată sensul ce se desprinde din cel de al doilea volum al «Zilelor vieții

tale ». Ion Pas a izbutit să imprime însemnărilor sale, perspectiva unui viitor în care clasa muncitoare va li biruit exploatarea — previziune a cărei justete o dovedesc zilele vieții noastre.

•

C. SIMONOV: « PRIETENI ȘI DUȘMANI » !).

Cititorul atent al romanului «Zile și nopți » a recunoscut ușor, desigur, că valorosul prozator este și an poet cu sensibilitate ascuțită; aceasta, indiferent de faptul dacă a fost, sau nu, informat la timp că Simonov semna versuri în revistele sovietice, încă din 1934. Prin urmare, apariția volumului de tălmăcirii « Prieteni și dușmani*., conținând cele mai recente versuri ale scriitorului, nu ne surprinde cu totul nepregătiți.

În afara romanului amintit, un volum de « Povestiri », ca și cele trei lucrări dramatice ale sale, montate cu mult succes pe scenele noastre, « Pe sub castanii din Praga », « Chestiunea rusă » și de curând « Umbră străină », au contribuit la recunoașterea unanimă a valorii deosebite a scriitorului sovietic.

Ciclul « Prieteni și dușmani » este rezultatul liric al călătoriilor lui Simonov în afara hotarelor Patriei Sovietice. Cele 16 poeme, câte compun ciclul, mărturisesc dintr'o dată ochiul poetului exersat pentru reportaj, ager și minuțios în observații. În consecință, materia din care versurile prind viață va fi epicul dens. Poezia lui Simonov din « Prieteni și dușmani » este o aglomerare de fapte, de impresii, așternute parcă într'un imaginar «jurnal». Evident, consemnarea faptelor nu se face însă, la voia întâmplării. Vrem să spunem că poetul nu-și pierde nicio clipă orien-

tarea precisă de pe poziția luptei hotărâte anti-imperialiste. Călătorind prin patru continente, Simonov nu se extaziază în sensul spectatorului pasiv, ci fixează conținutul aspectelor întâlnite cu un ochi critic mereu neobosit.

Pentru scriitorii burghezi, călătoriile au însemnat un prilej de cultivare a exotismului. Ei au creat un adevărat curent al poeziei evazioniste scrisă numai de dragul de a descoperi aspecte inedite în imensa întindere a spațiului geografic.

Cu totul altfel procedează un scriitor legat în activitatea lui de clasa muncitoare a poporului său, așa cum sunt toți scriitorii sovietici.

Înțelesul adânc care se degajă din poemul lui Simonov este opoziția de neîmpăcat dintre cele două tabere în care se împarte astăzi lumea: de o parte, tabăra democrației, a păcii, și a progresului, pe fiece zi mai puternică și mai hotărâtă în acțiunile ei, — iar de cealaltă parte, tabăra imperialiștilor ațâțători la războaie. Aderarea la o tabără sau alta, se vedește în primul rând din dragostea sau, respectiv ura neputincioasă, manifestate față de Uniunea Sovietică, cea mai consecventă apărătoare a celor ce muncesc. De aceea « prietenii » sau « dușmanii » înfățișați de Simonov sunt, de fapt, « prietenii » sau « dușmanii » oamenilor muncii de pretutindeni.

Împărțirea lumii după acest criteriu unic, o simte poetul mai vârtos chiar în sânul lumii capitaliste. Trecând prin hall-ul unui somptuos hotel american alături de o negresă, Simonov surprinde privirile celor din fotolii așintite cu ură asupra sa, pentru îndrăzneala de a fi primit să fie însoțit de o femeie de culoare

*« Simții că lumea'n lreagă nu se'mparte
În galbeni, negri, ci deoparte,
Ei: Albii și noi: Roșii.
Și Albii de-i privești mai deamănunt
În orice continent identici sunt ».*

Sfârșitul poemului se transformă într'un avertisment adresat clicilor reacționare, menit, în acelaș timp, să sporească încre-

!) Ed. « Cartea Rusă », Buc, 1949. Traducere de George Dan.

derea forțelor populare în posibilitățile lor proprii

t

*« Pe Albii Africei și Albii Ewopei
In fum de pușcă, sângerânde gârle,
Roșii lor, ca noi pe Albi la Perecop,
Ca în Crimeia, 'n mare o să-i svârle ».*

Pretutindeni unde poetul își poartă pașii, imaginea claselor antagonice rămâne constantă. Fie că ia cuvântul la un « Meeting în Canada », fie că asistă doar la o manifestație populară pe străzile Parisului, el deslușește limpede în mulțime «prieteni și dușmanii».

Cu tot tonul de vervă ironică — transmis de mării realiști ruși — Simonov nu-și disprețuește niciodată « dușmanii ». Dimpotrivă el își sporește atenția de câte ori îi descoperă. Așa, cuvintele delegatului azerbaidgian din poemul intitulat « Discursul prietenului meu Samed Vurgun la banchetul din Londra » corespund întocmai celor pe care le-ar fi rostit oricând Simonov în fața unei adunături de « canibali », cum bine caracterizează el undeva, pe capitaliști

*«... țara mea cuprinde
Țițeiul, sonde din 'belșug,
Singura'n lume nu se vinde,
Nu-i mandatară, nu-i în jug,
Nu vi se-aruncă la picioare.
Nu-i în City pusă zălog,
Nu vin din Doiver mari vapoare
S'o jecmănească pân'la sânge.
Și «libertatea» Indiei în dar
Deasupra ei nu se răsfrațe.
La drept vorbind, e țara mea
Și nu v'aduce o pară.
Deaceasta, plin de politețe, Siri
V'aduc o mie de compătimiri! ».*

Cuvintele acestea usturătoare adresate «...lorzilor cei îngâmfaiți», izvorăsc din ura neîmpăcată care răscolește sufletul poetului împotriva exploataților.

Simonov vorbește în multe poezii despre «prieteni», despre « Roșii », comunistii care înfrâng prin luptă dărză intențiile criminale ale « canibalilor ». Dragostea sin-

ceră pentru acești luptători neînfricați dă versurilor sale un patetism impresionant. Simonov ne prezintă portretele unor luptători ca Sacco și Vanzetti, Tocuda, sau a unor voluntari în Spania, punând în descrierea lor o ardoare neîntrecută.

Cu deosebire ne impresionează portretul luptătorului bielorus venit să participe la lupta poporului spaniol împotriva furiei franchiste, din poemul «Tovarășul» (cu mențiunea, din Valentin Taviai), amintindu-ne de cunoscuta « Ballade a celui qui chante en suplice » (« Balada celui care torturat cântă ») a lui Aragon

*« Tăcute ziduri pieplu-i strâng,
De boltă fruntea i se bate.
Picioarele 'n podea, drepl-stâng,
Acelaș doi ori doi socoate.*

*Când timpul, melc, abia se'ndură
Și 'n liniștea 'nchisorii trece,
Tu căți nebun o crăpătură
In zidul nepătruns și rece.*

*Și 'n fiece furtună nouă,
Tu tunetului ceri ca'n pleznet
Să ardă lanțurile'n două
Cu limba roșie de trăznet».*

Ciclul poemelor « Prieteni și dușmani » se caracterizează prin combativitate anti-imperialistă nestăvilă, prin entuziasmul cu care poetul, însuflețit de dragostea pentru poporul său, servește cauza proletarietului din întreaga lume, exprimând încrederea forțelor progresiste de pretutindeni în victoria sigură față de ațățătorii la un nou război:

*« Noi comunistii ținem bine minte
De câte se întâmplă 'n lume,
Degeaba ucigașul nu presimte
Că-i va veni osânda-anume... ».*

Pentru aceste poeme, Simonov a primit a cincea oară premiul Stalin, distincție menită să le sublinieze meritele deosebite. Tălmăcirea lor în limba română constituie, pe lângă un prilej de cunoaștere mai apropiată a marelui scriitor sovietic, un mi-

tiunat sprijin pentru dezvoltarea poeziei noastre noi. Poezii noștri, citind versurile lui Simonov din «Prietenii și dușmani» vor înțelege mai lesne, ajutați de exemplul strălucit pe care ele li-l oferă, cum pot anume realiza, ceea ce scriitorul sovietic formula cu altă ocazie: «următoarele cuvinte: «Arta superioară nu poate fi un scop în sine. Ea trebuie să fie un mijloc de luptă pentru idealurile noastre. Nu ne este permis acum, ca având în mână arma artei, să tragem pur și simplu la țintă, cu scopul de a demonstra doar știința noastră. Avem dușmani. Ei sunt numeroși. Trageți în ei, tovarăși artiștii».

În raport cu conținutul de idei atât de bogat al versurilor lui Simonov, credem că traducătorul nu a știut să găsească totdeauna forma românească cea mai expresivă și, uneori chiar, nici cea mai justă. Imputăm lui George Dan că n'a căutat să imprime un stil unitar tuturor versurilor; mai bine zis, că nu a concentrat caracterele comune într-o atmosferă specifică. De pildă, lipsește în bună măsură, traducerilor, tocmai ceea ce ar trebui să apară esențial: energia, combativitatea. Iar în completarea acestora mai contribuie în plus și felul poticnit în care poetul nostru transpune multe din versurile scriitorului sovietic. Într'un cuvânt traducerile lui George Dan le-am caracteriza rigide, lipsite de suplețe, absolut necesară în asemenea cazuri, pentru o adevărată recreare a originalului. Acolo unde talmăcitorul, a întrebuițat însă toate resursele sale personale, rezultatele sunt net superioare și în acest sens, doveditor ne apare poemul «Tovarășul», poate cel mai bine tradus din întreg volumul.

Calitatea inferioară a traducerilor lui George Dan alterează însuși conținutul poemelor lui Simonov, umbrindu-le mult din valoarea originală, care nu poate fi astfel comunicată lectorului român. De aceea, chiar editura care a publicat talmăcirea poemelor lui Simonov «Prietenii și dușmani» dovedește oarecare ușurință, prea puțină atenție față de textul marelui scriitor sovietic.

Geo Șerban

LEONID LEONOV: *(SOTI*)*

Apărut în 1931, romanul lui L. Leonov se încadrează în acea vastă literatură a planurilor cincinale, care a generat o suflare epică de unică amplasare, a făcut din procesul muncii creatoare o temă literară centrală și, arătându-l pe omul sovietic în luptă cu forțele trecutului și cu natura, i-a precizat portretul desăvârșindu-l. Din acest fel de literatură fac parte romanele ca «Energie» de Gladkov, «Hidrocentrala» Mariettei Șaghinian și romanele lui Ehrenburg «Și-a fost ziua a doua», «Pe nerăsuflăte», care înfățișează efortul uriaș depus de poporul sovietic pentru realizarea primului plan cincinal, munca de desțelenire a pământurilor și a minților pe care au dus-o bolșevicii în acea perioadă.

Perioada primului plan cincinal (1928—1932) a fost o epocă eroică, pentru că, în răstimpul acesta scurt, a fost cu puțință ca o țară cu o industrie și o tehnică «pe alocuri medievale», cum spune I. V. Stalin în Bilanțul primului Plan Cincinal, «să treacă pe calea tehnicii noi, moderne». Spune Stalin în același bilanț: «Sarcina fundamentală a planului cincinal a fost de a preface U.R.S.S. dintr-o țară agrară și slabă, care depindea cu totul de capriciile țărilor capitaliste, într-o țară industrială și viguroasă, pe deplin independentă și care nu atârână de capriciile capitalismului mondial». Și vorbind despre ceea ce aștepta partidul dela oamenii ce aveau să îndeplinească aceste sarcini: «Partidul a spus în mod deschis că opera aceasta cere jertfe serioase și că va trebui să aducem aceste jertfe fățiș și conștient, dacă vrem să ne atingem scopul. Partidul a contat să înfăptuiască opera aceasta cu puterile din interiorul țării noastre, fără credite și împrumuturi din afară».

Primul plan cincinal a pus bazele industriei grele sovietice. S'au născut atunci «giganții» din Urali (Magnitogorskul, Sverdlovskul), s'au construit barajele Ni-

*) Leonid Leonov: «Soti», trad. din limba rusă de Tatiana Berindei și D. Mănu, Editura de Stat, Buc., 1949.

prului, s'a desăvârșit, în acel timp, colectivizarea agricolă. Dar, în perioada primului plan cincinal s'a mai realizat un lucru nou, unic în istoria lumii: atunci s'a născut un om nou, un om care, eliberat pentru totdeauna de orice fel de exploatare, s'a desbărat treptat de tot balastul individualismului burghez și s'a avântat în procesul muncii creatoare, colective, înfruntând natura, transformând-o.

Romanul lui Leonov « *Soti* » prinde acest proces dela începutul lui și-i înfățișează desfășurarea. Pe malul râului Soti, într'un ținut de nord împădurit și sălbatec (sălbatecă e natura, sălbateci sunt și oamenii) se va înălța combinatul de hârtie, după planurile întocmite de inginerul Potemkin și aprobate de centru. E început de primăvară. În părțile acelea, începutul primăverii e o descătușare violentă a naturii, o tumultuoasă izbucnire spre viață a energiilor adormite în timpul iernii. Păraiele se umflă, pădurile prind viață. « Nu era pe tot pământul măcar o singură surcea, pe care primăvara să nu-și fi lăsat semnul puternicelor ei vrăji », spune Leonov. Într'adevăr, sub pana lui, zugrăvirea acestui început de primăvară capătă valoarea unui simbol al înnoirii, ce va cuprinde pe rând oameni și locuri.

Pe meleagurile acestea debarcă cei dintâi, comisarul Uvadiev, luptător din timpul războiului civil, Suzana Renne, chimistă ieșită dintr'un mediu burghez din care a evadat, și inginerul Favorov. Impetuoasă, natura le arată, din prima clipă, cât vor avea de luptat cu ea. Mai dărză le apare, și cu drept cuvânt, noilor veniți rezistența opacă a localnicilor. Prima așezare ome-nească, ce le iese în cale e un schit de călugări. Intre scândurile mușgăite ale schitului—• fragment din veacul al 16-lea, cum îl caracterizează Uvadiev — trăiesc o viață de promiscuitate, adevărată moarte vie, o mână de oameni abrutizați, adunați laolaltă în sălbăteciunea aceasta de groaza lor de schimbare, de nădejdea că aici nu-i va ajunge iureșul răscolitor al rânduiri sovietice. Cătuțul așezat pe malul râului — Mahariha — e și el un colț pierdut, unde chiaburii — nestriviți încă — își continuă

exploatarea, ținând oamenii în bezna superstițiilor și prejudecăților, pe care apropierea schitului le alimentează din belșug. « Orice-ai spune, tare-i plecticoasă viața noastră », spune căscând unul din bătrânii satului.

În aceste locuri, unde oamenii se obișnuiseră cu gândul că nimic nu le va turbura letargia, izbucnește construcția fabricii, începe lupta între nou și vechiu, între viață și moarte, între întunericul și rutina de veacuri, întruchipate de atmosfera îmbăcsită a schitului, de lăncezeala din sat și elementul revoluționar, reprezentat, în special de bolșevicul Uvadiev. Acesta nu pierde nicio clipă din vedere scopul pe care îl urmărește. În momentul când coboară pe aceste meleaguri, el vede fabrica. Îi vede și pe oamenii care vor lucra în ea. « Privește », spune, « noi ne ducem, uite colo, pe mal, unde stau bătrânii ăia. Vom construi acolo o fabrică mare, cum nici n'au visat vreodată precuvioșii tăi. Și în fabrica aceasta vom scoate celuloză din brazii ăștia simpli, care cresc din belșug și fără niciun rost pe aici. Alți oameni o să facă din ea hârtie pentru învățatură, praf de pușcă — să ne apărăm de dușmani — și câte altele pentru folosința celor vii, chiar și mătase ».

Lupta pe care, în numele Partidului, o conduce Uvadiev, se duce pe dublu plan: împotriva naturii vijelioase — revărsări de apă, sol ingrât, mălos și mai ales împotriva forțelor încăpățanate ale trecutului. (Un fost ofițer alb, Visarion, care a făcut un stagiu și la schit și care, strecurat în rândurile muncitorilor nu se dă în lături dela acte de sabotaj; un inginer, Renne, om în vârstă, legat de vechile sisteme de muncă individualistă, ostil noilor metode; odată cu aceștia masa inertă a țăranilor, greu de urnit, trași la fund de veacuri de exploatare). Adevărat bolșevic, comisarul Uvadiev nu se lasă înfrânt nici chiar atunci când, descurajați de pagubele pricinuite de revărsarea apelor, cei dela Centrala Hârtiei sunt gata să abandoneze lucrările. Uvadiev vede just. Munca îi va transforma pe oameni. Leonid Leonov știe să redea această permanentă

prefacere a oamenilor, nu adăugând pete masive de culoare pe portretele personajilor, ci înregistrând nesimțitele schimbări zilnice. Faddei Achișin, țăran bețiv, cu tabieturi de bătrân maniac e și el prins, mai întâi de iureșul dărâmării — al caselor chiaburilor în special — pe urmă, de avântul construcției. Muncitorii veniți din împrejurimi de dragul câștigului, încep să se simtă legați de șantier. «Atribuiam o măreață, o deosebită importanță șantierului acestuia, una din sutele de asemenea construcții din țară:». Șantierul devine simbolul lumii noi, al puterii sovietice. Această dragoste pentru fabrică, pentru socialismul care se construște odată cu fabrica, bolșevicul Uvadiiev o simte crescând, o alimentează, știe s'o însuflețească cu exemplul lui. În ultimele pagini ale romanului, când după zile de încordare și neliniște, muncitorii află că fabrica se va construi totuși, râvna lor nu cunoaște piedici. Comisarul Uvadiiev ia și el lopata în mână: «Fraților, mormânt săpăm noi acilea! striga el cu vinele gâtului umflate de atâta efortare; striga însă vesel, pentru că într'adevăr îl săpa, dar nu pentru el!».

Personagiile lui Leonov trăesc intens, fiindcă nu sunt gândite linear, ci smulse din viață. Uvadiiev greșește uneori în aprecierea oamenilor, nu e totdeauna destul de vigilent. Pe fostul ofițer alb, Visarion, l-a adus el pe șantier de dragul unei experiențe. Viața lui intimă e frământată. Nefericit în căsătorie, Uvadiiev o părăsește pe soția lui din dragoste pentru Suzana Renne, chimista fabricii, și gelozia îl frământă cumplit când aceasta se căsătorește cu inginerul Favorov. Și Suzana are probleme personale de rezolvat. Greșește și ea uneori. Nici poziția ei n'a fost justă, în timpul războiului civil, când l-a cruțat pe același Visarion. Favorov e un tânăr entuziast și plin de inițiativă, dar nu e lipsit de vanitate și de oarecare cabotinism. Inginerul Burago e un om de 50 de ani. Mai e încă legat de cultura burgheză, pe care a asimilat-o în streinătate unde și-a făcut studiile; dar avântul construcției socialiste îl cucerește dându-i o nouă tinerețe. Cu toții, acești oameni, ale căror portrete

au lumini și umbre, știu să înfrângă ceea ce este egoist în ei, să pună pe planul al doilea chestiunile personale, să pună mai presus de toate lupta pentru ridicarea unei lumi noi.

Există în romanul « *Soli* » și personaje negative, vestigii ale lumii apuse, inadaptați, incapabili să înțeleagă măreția vremurilor pe care le trăesc: « Să știi că ți-ai cam trăit traiul. Peste 10 ani va fi nevoie de un comentariu ca să te priceapă lumea » spune Suzana tatălui ei, inginerul Renne. Într'adevăr acesta apare anacronic, cu tendințele lui individualiste, cu viziunea lui mic-burgheză în mijlocul celor care construiesc combinatul pe malul râului Soti. Negăsindu-și loc în noua lume, inadaptabil, Renne se sinucide ca și celălalt inadaptabil, Volodia din « Și a fost ziua a doua ».

Măreția aceluia început, care a fost primul Plan cincinal, clocotul realității sovietice, prefacerea neîntreruptă a oamenilor indestructibil legată de cea a peisagiului, acest proces istoric — « al istoriei mănate cu biciul din urmă » — e redat nespuse de viu, grație metodei realismului socialist pe care o mănuește cu măiestrie Leonov. Ritmul întâmplărilor s'a comunicat povestirii și fiecare episod în parte își câștigă întreaga lui valoare prin lumina pe care o aruncă asupra viitorului. Din prima pagină a romanului, fabrica, viitoarea fabrică e prezentă. Trăeșle așa cum trăesc și oamenii care o ridică. Spuneam că Uvadiiev o vede din căruța care îl aduce pe malul Sotiului, pioscând cu roțile în băltoacă. Iar în ultima pagină a cărții, când își dă seama că a învins greutatea începutului, că a învins și ceea ce era egoist și meschin în el, de pe un promontoriu pe malul râului, Uvadiiev zărește în vale orașele ce aveau să se ridice pe întinderile acelea, pe pământul desțelenit de el și de tovarășii lui. Această ultimă pagină a romanului « Soti » e o fereastră larg deschisă spre viitor, fiindcă aplicarea metodei realismului socialist în literatură face din finalul oricărui roman sovietic un început.

În personagiile romanului lui Leonov, s'au recunoscut oamenii sovietici din pe-

rioadă primului Plan cincinal, se recunosc și oamenii sovietici de astăzi, din perioada de construire a comunismului. Căci întâmplările legate de ridicarea combinatului Sotistroi, lupta bolșevicului Uvadiiev, nu au fost cazuri izolate, neobișnuite. O spune Leonov: « Sotistroiul era acum ca o oglinjoară micuță de tot, în care se reflecta cu diformări locale întreaga repartiție atât de complexă a forțelor din întreaga țară ». Astfel de întâmplări, astfel de lupte au fost generatoare ale acelui eroism de fiecare zi, esențial pentru înțelegerea omului sovietic.

O mențiune cu totul specială se cuvine traducerii romanului « *Soti* » semnată D. Mănu și T. Berindei. Traducătorii au știut să redea, prin bogăția și culoarea limbajului, specificul acestui roman stufos, străbătut de un filon de autentică poezie.

Ne aflăm astăzi, în țara noastră, într'o fază foarte apropiată de cea zugrăvită în « *Soti* ». Și elanul de muncă innoitoare pe toate tărâmurile, chipul cum, conduși de Partid, oamenii muncii dela noi înfrâng greutățile, schimbă natura, clădesc, se schimbă pe ei și cresc, a început să-și găsească oglindirea în opere ce redau noul. Și pentru literatura noastră, pornită pe calea realismului socialist, pentru acele romane de larg suflu pe care le așteptăm, romane închinat grandioasei acțiuni de clădire a Canalului sau bătălia întrecerilor, « *Soti* » constituie un prețios model. Căci ceea ce muncitorii și tehnicienii noștri construiesc urmând experiența sovietică, își va putea găsi reflexul literar cât mai desăvârșit, în măsura în care scriitorii noștri vor ști să vadă realitatea, și să acționeze asupra ei, așa cum fac scriitorii sovietici.

Vera Călin

T I H O N S E M U Ș C H I N : . *ALITET
PLEACĂ ÎN MUNȚI*»).

Inchipuiți-vă un imens pustiu de ghiață. Frig, noapte, tăcere peste tot. Așezările omenești, la zile întregi de mers. Oamenii

!) Ed. Cartea Rusă, Buc, 1949. Traducere de Radu Tudoran.

izolați, aproape sălbăteciți. Aceasta este peninsula Ciucotka, cadrul în care vor evolua eroii romanului « *Alitet pleacă în munți* ». Aceasta este o părticică din tundra înghețatului Nord, lângă strâmtoarea Bering, cu un popor de pescari, vânători de foci sau crescători de reni, înfășurați în blănuri pentru a înfrunta frigul aspru, vorbind o limbă ciudată pentru urechile europenilor, hrănindu-se cu pește și carne de morskă, luminându-se cu opaițe de seu, locuind în primitive și șubrede yurtte (corturi de blăni), temându-se de duhuri și vrăjitori.

Suntem în 1916. Ecurile Mării Revoluții din Octombrie nu au ajuns încă în tundra îndepărtată, în care deocamdată domnește, în adevăratul înțeles al cuvântului, un neguțator american, Thomson, poreclit de localnici « Charly Nas-Roșu ». Charly face colosale afaceri din negoțul său necinstit cu băștinașii. Pe o nimică toată el cumpără blănuri scumpe și astfel, în carnetul său de cekuri strânge grămezi de dolari.

În afacerile sale, Charly este ajutat de chiaburul Alitet care terorizează prin averea și prin forța sa întreg poporul ciucotk. deopotrivă cu propria sa familie. Toarnă, gaz în cursele de prins vulpi ale vecinilor pentru a alunga vânatul și a îndepărta astfel concurența, întreține relații cu crescătorii de reni din munți pentru a monopoliza negoțul cu acele populații, acaparează cei mai buni câini pentru săniile sale, își impune prin violență pretențiile în dreapta și în stânga, cerând supunere oarbă, se poartă înfărsit ca un despot într'o țară în care nu există altă lege decât dreptul Celui mai tare. Înțelegerea între Alitet și Charly este în fond o înțelegere comercială, bazată pe exploatarea localnicilor, primul servind drept unealtă inconștientă în mâinile celui de al doilea.

Intr'una din zile, un tânăr vânător se prezintă în prăvălia lui Charly cu marfa sa, o superbă blană de vulpe argintie. Stupoare: tânărul *Ai6* nu se mai lasă păcălit, vrea plată cinstită.

«Surprins, mister Thomson tăcu, de parcă și-ar fi pierdut darul vorbirii. își

scoase căciula de vulpe de pe capu-i roșcovan, descoperindu-și chelia, pe care și-o șterse cu o batistă roșie, își scoase ochelarii, îi șterse și pe ei, apoi, cu o voce joasă, în sfârșit, vorbi: Te-a învățat cineva să te tocmești așa?

— Da.

— Cine, atunci?

Aie nu răspunde. Își tot muta nehotărît greutatea trupului de pe un picior pe celălalt.

— De ce taci?

— Charly, începu flăcăul, când eu lipseam, în cătunul nostru a înoptat un trecător, un rus. Îi chema Partizan.

Mister Thomson deveni atent. Aflase din ziare despre revoluția rusă, despre aceea că în Camciatka în uitimii ani, erau dese schimbări de guvern, ba oamenii lui Colceac, ba cei ai lui Capelev, despre aceea că în munții aceluși ținut luptau partizani sovietici. Și ivirea unui asemenea partizan pe malul Ciucciu îl impresiona neplăcut.

— Acest Partizan, reîncepu Aie (el credea că astfel se numea rusul) a vorbit cu bătrânul nostru toată noaptea; Tăgrena a ascultat și ea vorbele lor. Ea mi-a spus că rusul vorbea despre o lege nouă în viață, despre o lege nouă în negustorie. Așa mi-a spus ea ».

Partizanul este Andrei Jucov, reprezentantul Comitetului revoluționar al Guvernământului Camciatka. Lupta se deschide între acest reprezentant al «legii noi», om călit în metal dur, cu o energie neînfrântă și exploataorii afaceriști care își simt afacerile amenințate.

În ciuda greutăților, Andrei nu se lasă înfrânt. Cu vasul « Sovietul » sosește un ajutor, bolșevicul Los. Activitatea celor doi comuniști începe să transforme totul. Mintea și sufletele băștinașilor încep să se deschidă, să se încălzească. Ei simt căldura celor doi oameni veniți să-i lumineze, să-i ajute. Ei simt că «legea nouă», preferențele ce se arată, le va îmbunătăți viața. Alitet și Charly sunt singurii, care privesc cu ochi dușmănoși aceste schimbări, în mentalitatea poporului ciucotk. Ei încearcă să se împotrivescă, lovind cu cruzime în interesele colectivității. Dar pu-

terea lor scade pe măsură ce puterea poporului crește. Curând, vor fi înfrânți. Puterea sovietică și-a întins aripile ocrotitoare și eliberatoare și asupra acestor ținuturi. Micul popor va lupta cu folos de acum înainte împotriva superstițiilor, inculturii, mizeriei, și chiar împotriva frigului și foametei.

Viața liberă, nouă, care înflorește în mugurii săi, se va împlini în curând în realizări care se fac simțite din semnele prezentului. Puterea nouă, cu uriașe posibilități transformatoare, este înfățișată de Tihon Semușchin, în deplina sa desfășurare tumultuoasă. Viitorul se clădește în fața noastră, din faptele prezentului. Aie, Iarak, Tăgrena, Vaamcio, mai întâi, apoi întreg poporul ciucotk, înțeleg că ei luptă pentru buna lor stare. Invățându-i și ajutându-i să lupte, Andrei și Los se arată pătrunși de u.: profund simț politic care-i împiedică de a forța împrejurările, chiar în situațiile cele mai dificile pentru ei. Ei unesc dragostea cu înțelepciunea, energia cu simțul practic. Astfel ei cuceresc curând dragostea și admirația tuturor.

O situație grea este aceea, de pildă, în care Andrei și Los trebuie să împiedice un asasinat, consacrat de altfel de obiceiurile locale.

Bătrânul Umcataghen este suferind de mult timp. Vrăjitorii nu știu cum să-i vindece piciorul bolnav. După obiceiul locului, bătrânul trebuie sugrumat de propriul său fiu, Ermen. Los și Andrei intervin pentru a împiedica crima. În cortul lui Umcataghen se desfășoară o scenă dramatică. Vrăjitorul, asistenții la ceremonie, Ermen și chiar bolnavul, sunt convinși că nu se poate altfel. Los găsește o soluție: bătrânul va primi un alt nume, pentru ca spiritele să nu-l mai poată găsi în noua personalitate. Numele nou va fi Ilici, după numele celui care a luptat pentru «noua lege» ce se face simțită și în aceste ținuturi îndepărtate. Cu vaporul sovietic ce urmează să vină, vor sosi și mijloacele de tămăduire pentru suferințele bătrânului. Tactul cu care Semușchin descrie scena, este caracteristic pentru întregul roman. Viața, moravurile, particularitățile

acestui popor nu sunt prezentate sub aspectul senzaționalului sau măcar al pitorescului, pentru gustul unor cititori blazați. Cu această tehnică am fost obișnuiți de senzaționalele romane de aventuri ale literaturii burgheze, în care aceste elemente deveneau scop în sine. Ținuturile îndepărtate, viața ciudată a unor popoare necercetate încă deveneau, în această literatură, obiecte de curiozitate, pur și simplu. Nicio simpatie și, cu atât mai mult, nicio dorință de a ridica aceste popoare pe scara civilizației, nu se arăta. Curând, după ce curiozitatea era satisfăcută, începea exploatarea cruntă. Literatura, în acest caz, nu făcea altceva decât să atragă atenția aventurierilor, sau să deschidă poftele de îmbogățire ale exploatativilor colonialiști.

Literatura sovietică are alt scop, altă misiune.

În literatura sovietică, viața se prezintă ca o unitate indestructibilă sub orice înfățișare ai privi-o. Niciun aspect nu are valoare în sine, izolat. Vânătoarea pe întinsul mării de culoarea plumbului, zugrăvește modul de obținere a mijloacelor de existență; superstițiile, viața spirituală a unui popor primitiv; conversațiile, lipsurile, besna din corturile făcute din blăni de reni, prezintă aspectele domestice ale aceleiași vieți.

Pe fondul acesta cenușiu, sosirea celor doi bolșevici apare ca un răsărit de soare, care în curând se va reflecta pe fețele tuturor. Alitet însuși simte această căldură și nu poate s'o suporte. El simte forța ce-i sapă temelile. Își simte huzurul amenințat. Chiaburul nu se poate însă ușor despărți de averile sale. Cu cât primejdia ce-l amenință e mai mare, mai apropiată, el luptă cu mai multă disperare. În unele clipe, furia sa neputincioasă, spumegândă, îl duce până în pragul nebuniei. Charly, și el, simte că ciuccii au învățat dela cei doi ruși mândria de a fi oameni, de a nu se mai lăsa exploatați, de a dori o viață mai bună. Moartea îl prinde pe Charly pe un sloiu de ghiață, cu averile în brațe, căutând să fugă. Faptul închide în el semnificația unei lumi, care este pe cale de dispariție. Ea nu este însă definitiv

lichidată. Alitet rămâne încă. Ciuccii mai au încă de luptat. Andrei Jucov și Los le susțin lupta. Ei sunt luptători comunisti, care prin energia lor, prin activitatea lor constructivă, poartă spre* o viață nouă un întreg popor ținut până atunci în lanțurile neștiinței și ale mizeriei prin nemiloasa exploatare a capitalismului înrobitor.

Romanul « *Alitet pleacă în munți* », în-cununat cu premiul Stalin 1948, face parte din galeria marilor romane sovietice care aduc în fața cititorului nu numai o mare valoare artistică în realizare, dar și noi teme.

Suntem departe, prin scrierea lui Semușkin sau cele ale lui Gorbatov de înfățișările în care viața Nordului « înghețat » apare sub pana scriitorilor burghezi. Dacă ei reușeau, câteodată, să pună în lumină unele adevăruri, în schimb realitatea nu era de loc pătrunsă în procesul ei de adâncă transformare. Nicio semnificație valabilă nu se desprinde, pentru a evidenția cauzele mizeriei situații în care populațiile acestor ținuturi se sbat, — nicio indicație pentru a întrevădea perspectivele viitoare nu se poate găsi în operele acestor scriitori, care se mărginesc la prezentarea realității sub aspectul senzaționalului, îneditului.

În curs de 32 de ani, dela luarea puterii de către clasa muncitoare, transformările petrecute pe pământul sovietic au fost uriașe. Aceste prefaceri sunt oglindite de către scriitorii sovietici în opere de un înalt nivel educativ și artistic. Romanul « *Alitet pleacă în munți* » se află pe linia acestor mari realizări artistice, cu o însemnată putere mobilizatoare a energiilor constructive.

Crișan Toescu

•

ARCADII GAIDAR: «*ȘCOALA*» *)

Cartea lui Arcadii Gaidar este un crâmpel de viață și de luptă care se axează pe un moment important — cel mai important —

!) Ed. Tineretului, Buc., 1949.

din istoria omenirii, momentul izbucnirii Marii Revoluții Socialiste din Octombrie. Autorul, născut în preajma războiului ruso-japonez și a primei revoluții din 1905, este un adevărat copil al evoluției, fapt care a influențat lăsând o amprentă puternică pe întreaga lui operă.

Narația — autobiografică — te 'nlănțuie dela primele pagini.

Opera lui Gaidar se deosebește fundamental de literatura burgheză prin factorul educativ, mobilizator prin nouitatea temelor smulse direct din viață, prin înalta valoare morală a eroilor săi.

În Arzamas, orașelul liniștit, cu bigotismul pătimaș caracteristic miciei burgheziei a epocii țariste, deși războiul este în toi, totuși viața se scurge molcom. Școala ande învață micul Boris Goricov, este croită ju' Lparul tuturor școlilor trecutului. Nimic n'o deosebește; aceeași mentalitate îmbăcșită, același puritanism factice, aceeași educație fără orizont, în spiritul unei morale ce-și trăia ultimele clipe. Și iată în mijlocul acestei liniști de orașel periferic, se întâmplă un fapt «senzațional»: tatăl lui Boris a dezertat de pe front!

Fariseismul educatorilor, în frunte cu părintele Ghenadie, încearcă să-l strivească pe micul Boris sub povara rușinii. « Fiul dezertorului » este izolat, disprețuit și batjocorit pentru «trădarea față de țar » a tatălui său. Copilul află, însă, chiar din gura dezertorului, venit pe furiș acasă, anumite adevăruri care-l fac să privească în altă lumină decât până atunci societatea putredă în mijlocul căreia trăește. Iar când tatăl este prins, condamnat sumar și executat pentru că « a mers împotriva legii », Boris, ajutat de către învățătorul Corbu, înțelege că este fiul unui om care a luptat și a murit pentru răsturnarea nedreptei alcătuirii sociale, află că Alexei Goricov a fost comunist, membru al Partidului bolșevic.

Haotic, burghezia își trăia ultimele clipe. Vălvătaia revoluției cuprindea sate și orașe, unele după altele. Era prin Februarie, « se încingea hora », țarul fusese răsturnat, Kerenski pusese mâna pe putere și masele se agitau desorientate în fața lozincilor

lansate de toți «revoluționarii»: burghezo-liberali, cădeți, socialiști populari sau mic-burghezi democrați din « Grupul muncii ». Corupția și imoralitatea se întindeau ca o pecingine, iar speculanții profitau sângeros de anarhia încurajată de «albi» contra-revoluționari ai bandelor iui Kerenski și Cornilov.

În văltoarea acestor evenimente, în atmosfera aceasta grea, apăsătoare, Boris, în urma unui nou conflict cu colegii săi, se hotărăște să fugă de acasă și se îndreaptă, mai mult intuitiv decât conștient, spre detașamentele revoluționare ale Partidului bolșevic care luptau cu nemții, cu haidamacii lui Cornilov care ocupaseră Donbassul.

Îmbrățișat cu căldură de bolșevici, oameni simpli, muncitori din minele apropiate, el luptă în detașamentele de partizani care acționau în spatele albilor. S'a schimbat, acum, Boris. El și-a găsit calea cea dreaptă, pe care pornește cu bucurie. « Măicuță — scrie el acasă — tot ce-a fost până acum este nimic, viața adevărată abia începe și de aceea sunt vesel. . . ».

Atacau coloane de aprovizionare, așezau baricade, interceptau rapoarte, tăiau fire telefonice și stâlpi de telegraf, luptau zi de zi cu înflăcărare și dărzenie prin ținuturile Ucrainei invadate de bandele contrarevoluționare ajutate de nemți. Luptele se desfășurau în faze scurte pline de peripecii. Bolșevicii nu țineau seama de greutateți, de oboseală, de suferinți. Rănit grav la umăr, Vasca Smacov spune: «E în mușchi, trece-l dacă stai să judeci, apoi n'are de ce să-ți pară rău. Cu forța nu ne-a adus doar nimeni aci. înseamnă că n'ai pentru ce să te vaiți ».

Boris, deși este atașat detașamentului cu tot sufletul, are judecata încă nelimpzită, datorită originii sale mic-burgheze. Și când Ciubuc, un tovarăș de detașament caută să-i arate că numai datorită împrejurărilor a ajuns să lupte în rândul roșilor și că putea foarte bine — dacă ar fi urmat la școală — să ajungă junker în armata lui Caledin, Boris îi răspunde: «— Dartu? — Eu? Ciubuc râse. Eu, flăcăule, am în spinare douăzeci de ani de muncă în mină.

Și asta n'ai s'o întuneci cu nici o școală de junkeri I ».

Guvernul Kerenski a fost răsturnat. La Petersburg a fost instaurată Puterea Sovietelor. Pe zi ce trece se conturează mai limpede victoria armatelor roșii, victorie legată însă de încă multe sacrificii. Dar în sufletul ostașilor bolșevici crește din ce în ce mai mult siguranța victoriei. Voind să dea foc unui conac moșieresc, Ciubuc se răzgândește. « Nu e nevoie — zice el — justificându-se parcă. Tot va fi al nostru! ».

Din cauza unei greșeli a lui Boris, Ciubuc este prins și împușcat de contrarevoluționari și iarăși din greșeala lui și din înfumurata încredere în sine a lui Fedia, în toilul unor lupte decisive, este sacrificată aproape o companie a detașamentului, care se îndreaptă spre grosul armatelor roșii.

Sebalov, comandantul detașamentului, înțelege că ardoarea lui Boris, care-l mână la acțiuni necugetate, este isvorită totuși din dragostea și devotamentul de a servi cauza Partidului, în care se hotărăște până la urmă să-l înscrie.

*

« Școala » ca și « *Cel de-al patrulea adăpost* », apărută în 1931, ca și « *Țări îndepărtate* » (1932), « *Stele albastre* » (1934), « *Secret militar* » (1935), « *Cana albastră* » (1936), « *Soarta toboșarului* » (1939), « *Timur și băteții săi* » (1940), ca și « *Piatra fierbinte* » (1941), este străbătută de un puternic suflu epic, isvorit din conștiința patriotică revoluționară a autorului.

Încă dela vârsta de 14 ani, Gaidar s'a împrietenit cu bolșevicii care i-au încredințat arma spre a apăra revoluția. La 17 ani era comandant de regiment. Luptând șase ani pe șase fronturi diferite, « a terminat cu războiul » în 1924, dar nu a înțeles să se considere « demobilizat ». El și-a luat ca « misiune specială » să arate prin scris copiilor sovietici, pionierilor și celor mai mici școlari « secretul militar » al invincibilității Statului Sovietic. Timp de 15 ani Arcadii Gaidar și-a îndeplinit cu cinste datoria sa patriotică de « instructor militar », reușind să învețe multe pe mi-

cuții săi cititorii, să le povestească multe lucruri interesante despre Țara Socialismului și despre oamenii sovietici.

Zugrăvind tânăra generație bolșevică, din opera lui Gaidar se reflectă o exuberanță de imagini vii, tulburătoare prin omjnescul lor, care dau un tâlc adânc dragostei scriitorului pentru omul sovietic.

Arcadii Gaidar subliniază cu vigoare calitățile pozitive ale eroilor săi, dar nu se sfiește să arate greșelile, să demaște și să condamne slăbiciunile. El se situează astfel pe linia realismului socialist, orientându-se după o constantă principialitate în elaborarea tematică a operelor sale. Din toate scrierile lui Gaidar - răzbate dragostea lui pentru copilul sovietic, pe care îl învață să trăiască cinstit, să muncească mult, să prindă viața în piept, bărbătește, și să iubească puternic acel ținut uriaș și fericit care se numește Țara Sovietelor, pentru care și el și-a dat viața, Căzând pe câmpul de onoare în Marele Războiu pentru Apărarea Patriei.

Opera lui Arcadii Gaidar, plină de accente lirice, se împletește armonios și înălțător cu însăși viața lui, ambele închinare Partidului și Patriei, ambele pilde de măreție pentru copiii tuturor popoarelor pământului.

Aurelian Perlea

*

ZSIGMOND MORICZ: « *RUBEDENII* »)

Gazeta Budapestană « *Pești Naplo* » publică în 1930, primul roman care marchează orientarea net progresistă a robustului scriitor maghiar Zsigmond Moricz: « *Rubedenii* ». O frescă epică a societății capitaliste ungare din perioada 1917—1930, scriitorul prinzând în lumina puternică a reflectoarelor observației, în toată goliciunea, viciile și abuzurile de care, în această societate, sprijinită pe exploatare și opre-

) Zsigmond Moricz, *Rubedenii*, traducere din limba maghiară de Petre Mureșanu, prefața de Abafáy Gusztáv, Editura de Stat, București, 1949.

siunea populației muncitoare, s'a făcut vinovat omul față de om. Nu întâmplător se leagă apariția acestei cărți de cunoscuta demonstrație de stradă a mai multor zeci de mii de muncitori maghiari care, sub îndrumarea Partidului Comunist maghiar în ilegalitate, au protestat împotriva șomajului, la 1 Septembrie 1930. Creșterea mișcării muncitorești, îl cheamă tot mai mult pe scriitor spre cei ce trudes. Atitudinea anti-burgheză a acestui scriitor progresist care pornește împotriva claselor dominante, conștient de incapacitatea orânduirii sociale burgheze de a da condiției umane o soluție pozitivă, ca și de rolul moral și social al scriitorului de a demasca această incapacitate, constituie unul din cele mai temeinice elemente ale valorii sale literare.

Istvan Kopjáss, personagiul central al romanului, reprezintă tipul specific al mic-burghezului intelectual, dotat de natură cu o fire onestă și domoală, care pătrunde cu bună credință într'un post influent politic, nădăjduind să facă unele lucruri bune pentru poporul lui. « Eu sunt omul poporului » declară el dintru început, și « m'am așezat pe temelia dreptății și a legalității » — în postul de juriconsult al primăriei din Jăratec. A trăit patru ani de luptă pe front, în primul război mondial, doi ani de prizonierat în Rusia unde învățase « că masa oamenilor simpli trebuie privită cu respect. Și chiar și individul, fiindcă individul reprezintă masa, iar puterea e dreptul masei ». Dar ce folos! Mediul social în care-l proiectează pe neașteptate noua sa poziție socială, este acela al potențailor îmbogățiți din raptul public prin acumulare de bunuri, clasa ai cărei exponenți nu se dau în lături dela cele mai viclene metode de luptă, conduși de cea mai sălbatecă lege, legea junglei. Și el, micul burghez intelectual lipsit de bunuri materiale, garat până mai ieri într'un post de consilier cultural, nu a avut de unde să învețe aceste metode. Deaceea, intră ca un miel neprihănit în haita de lupi, care nici măcar nu-și zic așa ci își zic cumva mai ademenitor: rubedenii.

« Mătură nouă, la primărie. .. Țsta-i cuvântul potrivit... cel mai nimerit... orice alt cuvânt ar fi de prisos, nu-i așa, puiule?... Mătură nouă... hehehe... Totul o să fie bine, drăguțule, nu? Am zis bine mătură nouă, he? » — îl întâmpină primarul, cu cap de stafie și gură de lup, pe noul juriconsult ce-ar vrea să pue « ordine nouă » în toate. Și în excrocheria dela « Crescătoria de porci » și în operațiunile de canalizare. « Aveți perfectă dreptate, domnule primar. Spune-mi numai, nene Bela... îmi pare așa de bine că ești cumnat cu Kardics... n'ai idee cât de bine-mi pare ». Cum să nu-i pară bine! Doar Kardics știa, în calitatea lui de Director al Casei de Economii, câte ceva din afacerea cu Crescătoria și poate, dacă avea memorie bună, mai știa și câte ceva în plus, despre activitatea primarului « cu fața tăbăcită » ce ocupa, de treizecișiopt de ani, scaunul acela de potentat. « Grea afacere » gândește juriconsultul Kopjáss. « Dacă fac eventual pe purificatorul, mă pun rău cu toată gașca asta... toți sunt o apă și un pământ, toți sunt încuscăriți, înrudiți, legați prin fel de fel de relații. Subprefectul e cumnat cu X, e cumnat cu Y, și toți sunt cumnați între ei, într'o mafie ale cărei secrete încă nu le-am putut pătrunde ». Dar mai înainte ca omul să poată acționa în vreun fel asupra corupției acestei societăți, acționează această societate coruptă asupra lui, schimbându-i treptat, treptat, mentalitatea și psihicul. Ea operează asupra-i din adâncuri și, mai înainte de a-și da seama, începe să-și descopere « aptitudini de a fi domn ». Nici n'a apucat bine să declare că e « omul poporului » și iată că i-a și pierit cheful să-i mai asculte pe cei doi conducători ai micilor arendași care-i vorbesc de « ...cauza muncitorimii agricole ce zace în întreita robie a analfabetismului, a ignoranței și a sărăciei... » Par'că mai are urechi pentru ei? Cu câteva clipe mai înainte, în cabinetul primarului, simțise « că trădase ceva. Că nu era frumos și nu era corect să spună mereu lucruri care-i făceau plăcere acestui excroc bătrân... Ci-

neva înăuntrul lui se rușinase. . . era consilierul cultural de până ieri, care gândise și spusese atâtea lucruri amare despre această situație, era prizonierul de război de demult, care purta în sufletu-i cald atâtea idealuri și visuri, pentru când s'o întoarce și o putea face ceva pentru oameni. . . și era vechiul ofițer din timpul războiului, care luptase patru ani în linia întâia și care'n fundul tranșelor se dorea soldat și martir al omenirii mai degrabă, decât. . . Acum juca și el după același cântec! Din gura lui țipa bucuria care-și bate joc de suferința altuia, suna aurul stors, cu aprigă nepăsare, din lacrimi și sudori, țâșneau istețimea sireată, falsa modestie și lingușirea josnică ».

Odată însușite caracterele specifice ale exponentului acelei clase sprijinite pe exploatare și opresiunea populației muncitoare, drumul este deschis spre toate armele cu care va trebui să se înarmeze, pentru a ține pasul cu această lume, în care simțimintele omenești au pierit pe vecie în gurile ghișeelor de plăți. Nu se mai putea pune problema să stea deoparte. Nu erau decât două alternative și nicio cale de mijloc. Să domine sau să fie dominat. Să devoreze sau să fie devorat.

Afacerea cu mina de cărbuni, pe care i-o propune străvechiul « ghișeftar » nenea Berci, i se pare cum nu se putea mai bine venită, oferta lui Kardics, care luându-l de braț spune triumfător: « va să zică suntem cumnați », fericit că în proaspăta sa calitate de rudă prin alianță îi va fi mai ușor să-i propună juriconsultului afacerea cu vila lui Baronkai, este ca și acceptată și chiar merge să viziteze vila fără consimțământul soției sale Lina, doar să câștige timp și să nu întâmpine vreo rezistență; iar în ce privește excrocheria dela Crescătorie, par'că nu i se mai pare chiar așa de tenebroasă cum o văzuse la început când voia s'o dea în vileag. « Națiunea noastră nu apreciază pe omul fără nicio avere » gândește Kopjäss, fără să știe a discerne înăuntrul « națiunii », contradicțiile de clasă. Deaceea, averea trebuia făcută cu orice preț: « Elita orașului nu-l accepta așa cum era, voia să-l

transforme după chipul și asemănarea ei. . . » « Se simțea ca unul ce a ajuns la țintă și a fost acceptat de societatea aleasă... ca unul din puținii care țin în mână marele oraș cu câțel, cu purcel, cu toate interesele lui. Și par'că ar fi făcut parte de când lumea din numărul acestor *puțini* ». « Puterea socială îi înălța capul, prietenia cu cei puternici îl îndrepta din șale, îi umfla conștiința de sine. Simțea la spate pe cei bogați, societatea celor ce știu să stăpânească ».

Rubedeniilor născute de interesele de clasă între clasele interdependente, li se adaugă nesfârșitul șir al rubedeniilor de sânge, parazitare, « fiindcă, vedeți dumneavoastră, nu acela îți este rudă căruia-i merge bine, ci acela căruia îi merge prost. . . Cum. . . să spun, rudenii se propagă numai de sus în jos. E ca o plasă: ajungi în ea și rudele trag de sfoară. Vor să prindă peștele mare ». . . Iată-l pe nenea Lajos, care scrie: « Dă-i ceva omului cu scrisoarea, nepoate dragă, și pune și în buzunarul hainei vreo douăzeci de pengo, că purceii s'au prăpădit și-i o sărăcie pe aici, de nici nu pot să-ți descriu ». Și nenea Berci cu veșnicul lui refren: « Un moment nepoate. . . poți să-mi dai niște gologani? » Și tanti Kati, care va ierna la el. Și Adela și Albert, sora și fratele lui, căzuți jos de tot, în « fundul fântânii », într'o orânduire socială în care « capitalul nu e obligat să dea de lucru la toată lumea ».

« Sunt un remorcher care trage după el o mulțime de șlepuri » — gândește juriconsultul Kopjäss în fața acestei mizerii generale. « O să le trag cât o să pot. Trebuie să le duc într'un port ». Da. Dacă se va dovedi a fi cel mai tare în fața adversarului care-l pândește necruțător. Fiecare acțiune îi este urmărită de omul cu chip de stafie, de nenea Bela, acestui naiv Kopjäss care se crede liber de a face orice vrea, chiar de a se îmbogăți, sfidând o altă lege de fier a orânduiri burgheze: legea concurenței. Libertatea lui este deplină cu condiția ca asupra propriei sale vieți să impiezeze, oricând, oricine se dovedește a fi mai viclean și mai puternic decât el, așa cum nenea Bela este liber

să țină, asupra sa cheia dublă cu ajutorul căreia poate întreprinde nestingherit, oricând, o mică vizită la casa Wertheim, unde își ține jurisconsultul actele, și să-i ia ce document îi place. Dosarele Crescătoriei sau altceva. «Acea e casa mea, domnule jurisconsult», spune cinic primarul, «am așezat-o doar în biroul jurisconsultului». Și nici nu-i mai spune «drăguțule» celui c. a vrut să se îmbogățească peste capul lui, și împotriva căruia e înarmat acum până în dinți, și cu planul Consorțiului furat din casa Wertheim și cu excocheria minei de cărbuni a lui nenea Berci în care jurisconsultul este băgat până în gât. Cele trei planuri prezentate de jurisconsult, sunt privite sub aspectul lor «impopular» de ipocritul primar burghez. În special, planul regroupărilor gospodăriilor țărănești în «crânguri». N'a isbutit să domine și este dominat. N'a isbutit să devoreze și este devorat. «Fu doborât ca un bison cu o singură lovitură de moarte».

«... Lumea s'a năruit. Nu mai există capete ridicare, nu mai există planuri, speranțe. Nu mai există nici viață». Se simțise în tot timpul peregrinării prin aerul viciat al acestor clase dominante, ca «o sălbăticiune care cutreeră neștiutoare pădurile, în timp ce undeva se făuresc armele ce o vor doborî». Presimțirea i se adevărește. Dar mai avusese o presimțire. «Când se va ivi oare o cotitură în viața țării?». Și reflectând asupra actului sinuciderii, personagiul central al romanului simte cea mai mare rușine ce apasă asupra unei orânduiri sociale ce trosnește din toate mădulele, *dușmănia față de om*. «Un om nevinovat, un om de omenie s'a amestecat printre tâlhari și lucrurile au ajuns pe muchie de cuțit: sau ei, sau el... Un om cinstit nu are ce căuta în viață. E demascat. Fără milă. Iremediabil.» «... Copiii!... Vor începe așa cum a început și el, sbătându-se în sărăcie. Unul poate va reuși... va reuși să se ridice în picioare... și atunci ceilalți se vor agăța de pulpana lui, îl vor trage la pământ». N'a avut el dreptate când strigase: «Păi să nu vie o lume nouă?».

*

. Relațiile dintre oameni înregistrează direct, oscilațiile economice. Astfel, relațiile dintre bărbat și femei asupra cărora, Zsigmond Moricz se oprește cu precădere, oferind un mai sensibil, domeniu de semnalare a contradicțiilor, sunt, în romanul «Rubedenii», respectiv între jurisconsultul Kopjáss și soția sa, Lina, exact în tratimp. Bărbatul merge înainte aprinzând luminile, femeia merge în urma lui, stingându-le... pentru economie. într'o gospodărie amenințată veșnic de criză prin pauperizare și concedierea bărbatului, femeia devine un fel de harpagon în economii, fața îi îmbătrânește înainte de vreme și, oricât de gingaș ar fi fost construită de natură, ochii ei capătă o expresie de ură. Neputându-se ridica la o concepție mai înaltă, strivită sub aceeași opresiune de clasă, ea «atârnă ca o ghiulea» de picioarele bărbatului căruia nu-i poate fi o colaboratoare pentru viață, rămânând veșnic între ei, împotriva actului legal al căsniciei burgheze, un zid de ghiață. Nici femeia visului lui Kopjáss nu se arată superioară. Magdalena, ascultându-l pe Kopjáss care-i împărtășește cele mai delicate sentimente nutrite timp de șapte ani pentru ea, îl întrerupe sec: «Vrei să cumperi casa, Kopjáss?». Cum se putuse lega de un vis, un om ce trăia într'o societate în care nimic nu se dăruiește ci totul se cumpără și se vinde!

Venalitatea parlamentului «... deputăția este o mină de aur...». Atitudinea antipatriotică «Patriotismul nu mai e la modă...» și toate celelalte forme de alterare a naturii umane pe care le provoacă în viața socială condițiile producției capitaliste, împlinesc cu trăsături viguroase, robustețea descrierii societății burgheze maghiare din anul 1930, ajunsă în faza cea mai înaintată a declinului ei.

Masele muncitoare se simt numai din când în când, în special în discuții, în monologurile personagiului principal, ca și în refugierile sale în viața interioară, unde un glas lăuntric îi spune că ceva nou trebuie să se producă, fără să știe exact ce. Prezența lor se face atunci cunoscută, ca un vuet, pe care-l duce și-l aduce vântul.

a Cum să-i vină în minte (subprefectului) că există și alte chestiuni mai importante, ca de pildă procurarea unor posibilități de muncă pentru cei treizeci de mii de șomeri din județ? »

« Treizeci de mii de oameni, pălmași, cea mai strălucită forță de muncă. . . Cu treizeci de mii de oameni ai putea să clădești o țară nouă, șosele, case, școli, muzee. Dar e nevoie de cineva, care să știe să-i îndrepte spre făgașul muncii pe acești treizeci de mii de muncitori. E nevoie de o voință, de o forță, hotărâtă să meargă înainte până la țintă ». Sau: « Există pretutindeni un punct unde numai ei, *aleșii*, pot sta, privi și vorbi: ei între ei. . . In jurul lor, legiuni de oameni trag la jug. Muncesc cu amărăciune în suflet. Durerea sapă șanțuri pe fețele lor, gâturile li se încovoae, fețele se pleacă spre pământ. Robotesc, robotesc, în timp ce aștilalți ciripesc, trăncănesc și chicotesc veseli și grăsuți. . . Ei își macină forțele în morile muncii ».

Scriitorul nu distinge că lupta de clasă este esențialul. Simțind prăpastia ce se adâncește între burghezie și proletariat, el nu vede clar rolul clasei muncitoare, nu numai ca lichidatoare a vechei orânduiri sociale, dar și ca făuritoare a unei noi orânduiri. Ii lipsește, pentru aceasta, instrumentul științific al marxism-leninismului. Deaceea, viziunea marelui epic, Zsigmond Moricz, este, împotriva proporțiilor, o viziune ciclopică, o cuprindere cu un singur ochiu a perspectivei sociale. Societatea e privită numai în azi, nu și în mâine. Opera literară, însă, a acestui înnoitor, care a știut să se desprindă de orientarea formalistă a revistei « Occident » (Nyugat), reprezentant al curentului progresist în literatura vremii, mânuind satira ca o iscusită armă de luptă împotriva burgheziei, intră în patrimoniul comun al omenirii.

Acesta este și înțelesul acțiunii de reconsiderare a scriitorului Zsigmond Moricz, pe care critica progresistă maghiară a inițiat-o în ultimii ani.

*

Andronica Popescu

CUPRINSUL

	PAG.
C. LECNEANU-FRATEȘ—Scrisoare pentru tovarășul Stalin	3
ION SEREBREANU—Di ziua lui	5
VIRGIL TEODORESCU—Viers de foc să ai	7
RADU EOUREANU—întâlnire	8
ALFRED SPERBER—Stalin (trad. Veronica Porumbacu)	9
HORVA TH ISTVAN—Tovarășul Stalin	
BARDOS B. ARTHUR—Lui Stalin (trad. E. Pietraru)	10
MÂRKI ZOLTAN—Jurând credință	
MIHAIL ISACOVSKI—Cântec despre Stalin (trad. Mihai Dragomir)	13
LFVKUB KOLAS—Stalin (trad. G. D. Pan)	14
PABLO NERUDA—Omul ce se numește Iosif Stalin (trad. de Cicerone Theodorescu)	16
ION CĂLUGĂRU—Portretul	20
OTILIA CAZIMIR—«Bădița Stalin»	31
MARIA BANUȘ—Se apropie ziua . . . (piesă în 3 acte)	37
ION CARAION—întâlnirea apelor	87
GYORGY KOVACS—Aldămașul	95
I	
Cu gândiri și cu imagini	118
Horia	119
Dormi	120
Copii eram noi amândoi	121
EUGEN JEBELEANU—Tragismul vieții lui Eminescu, — rezultat al condițiilor sociale	124
PERICLE MARTINESCU—Cum au fost editate „Poeziile” lui Eminescu în decurs de 60 de ani	139
O R I E N T Ă R I	
D. ȘEPILOV—Scutierii imperialismului american	168

TEORIE SI CRITICĂ

	<u>PAG</u>
HORIA STANCU — „Ana Roşculeţ” de Marin Preda	191
M. NOVICOV — Eroii pozitivi în opera lui N. Ostrovski	195
J. POPPER — Revolta socială în opera lui Coşbuc, II	203

RECENZII

OLGA BUŞNEAG: Rotiţa—de ŞTEFAN QHEORQHIU	220
Steagurile inimii — de EU. DORIAN.	222
VIRGIL TEODORESCU: Puşculiţa cu secunde — de H. ROHAN.	224
ŞTEFANIA TORNEA: In cadenţa anilor ce vin — de N. TAUTU	226
GEO ŞERBAN: Zilele vieţii tale — de ION PAS.	228
Prietenii şi duşmanii — de C. SIMONOV.	231
VERA CĂLIN: Soti — de LEONID LEONOV.	233
CRÎŞAN TOESCU: Alitet pleacă în munţi — de TĪHON SEMUŞCHIN	236
AURELIAN PERLEA: Şcoala — de ARCADU QAIDAR.	238
ANDRONICA POPESCU: Rubedenii — de ZSIQMOND MORICZ	240